

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Emilê ZOLA

DOKTOR PASKAL

der

Dey

DEY YAYINLARI – 5

Doktor Paskal

1. Basım, Ak Kitabevi 1960
2. Basım, Ak Kitabevi 1962
3. Basım, Ak Kitabevi 1963
4. Basım, Ak Kitabevi 1964
5. Basım, Dey Yayınları 1999

© Kitapta yer alan yazılar 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kısmen ya da tamamen basılamaz, dolaylı dahi olsa kullanılamaz, uksir, fotokopi ya da başka bir teknikle çoğaltılamaz. Her türlü basım - yayım hakkı DEY YAYINLARI'na aittir.

Bu kitap, Emilè ZOLA'nın "Le Docteur Pascal" adlı kitabından çevrilmiştir. Çeviriye esas Charpentier Kitabevinin 1893 tarihli yayını ele alınmıştır. Çeviri Hamdi VAROĞLU'na aittir.

EMİLÈ ZOLA

DOKTOR PASKAL

ÇEVİREN
Hamdi S. ROĞLU

DEY Yayınları

Yayın Yönetmeni	Ali KUMRUOĞLU
Editör	Murat SALMAN
Redaksiyon	Hanifi KUTLU
Düzelti	Nilgün ÖZGÜDEN
Resim	-
Dizgi	Özlem ASLAN (0.312) 252 31 80
Baskı	MATSER LTD. ŞTİ.

DEY YAYINLARI

YAYINEVİ ADRESİ

GMK Bulvarı 71 / 18

Maltepe - ANKARA

Tel: (0.312) 229 89 74

O Temmuz gününün öğleden sonraki kavurucu sıcaklığında, pencere kanatları sıkı sıkı örtülü odada, büyük bir sessizlik vardı. Odanın üç penceresinden içeriye, ancak, eski tahta kanatların aralıklarından süzülerek, incecik ışık demetleri sokuluyor; loşlukta tatlı bir ışık, eşyayı dağınık ve hafif bir aydınlığa gömüyordu. Evin cephesini tutuşturan güneşin sıcaklığı altında, dışarıda varlığı sezilen kavurucu sıcaklığın ortasında, oda, nispeten serindi.

Doktor Pascal, pencerelerin karşısındaki dolabın önünde ayakta duruyor, orada, almaya geldiği bir notu arıyordu. Son asırdan kalma, demir kısımları sağlam ve güzel, meşeden yapılmış bu oymalı, koskoca dolap sonuna kadar açık duruyor; içinde, rafların üzerinde, kağıtlardan, dosyalardan, el yazılarından oluşan, karmakarışık ve taşkın, koca bir yığın görünüyordu. Doktor, otuz yıldan fazla bir zamandan beri, soya ait etraflı incelemelerinin ufacık notlarından tam metinlerine kadar, yazdığı bütün sayfaları oraya dolduruyordu. Onun için, bu dolapta araştırma yapmak her zaman kolay iş değildi. Büyük bir sabırla dolabı karıştırıyordu; sonunda, aradığını bulunca, gülümsedi.

Bir dakika daha, dolabın önünde durdu, orta pencereden giren altın bir ışık demetinde, notu okudu. Kendisi de bu şafak aydınlığı ortasında, kar gibi beyaz sakalı ve saçlarıyla, gürbüz ve sağlam görünüyordu; yaşı almuşa yaklaşmakla beraber yüzü o kadar taze, çizgileri o kadar ince, duruluğunu korumuş gözleri öyle çocuk bakışlı idi ki, kahverengi kadife-den ceketiyile, saçları pudralı bir genç adam sanılabilirdi. Sonunda:

– Al! Clotilde dedi, şu notun bir örneğini çıkar. Ramond, benim berbat yazımı, imkân yok, sökemez.

Sonra, sağ taraftaki pencerenin yanında, yüksek bir masanın önünde ayakta çalışmakta olan kızın yanına geldi, kağıdı onun önüne bıraktı. Genç kız:

– Peki, üstad! dedi.

O sırada, Pascal kalemiyle iri çizgiler çizerek yapmakta olduğu resme tamamen dalmış, dönüp bakmamıştı bile. Yanıbaşında, bir vazoda içinde, sarı yollu, acayip morlukta, bir dal gül hatmi açmış, duruyordu. Fakat genç kızın kısa kesilmiş kumral saçlı, ufak, yuvarlak başının profili iyiden iyiye görülüyordu: bu, sarfettiği dikkatten kırışmış düz alınlı, gök mavi gözlü, ince burunlu, çene hattı keskin, nefis ve ciddi bir profildi. Hele, eğilmiş duran ensesi, dağınık kâküllerinin altın sarısı rengi altında, süt beyaz bir tazelik içinde, son derece sevimli bir gençlik ifade ediyordu. Genç kız, uzun, siyah gömleği içinde ince endamı, ufak sinesi, rönesansın azize resimlerini andıran o uyumlu kıvraklıktaki vücudu ile çok uzun boylu görünüyordu. Doktor:

– Hem, dolabı bir parça derle topla, dedi. İnsan aradığını bulamıyor.

Genç kız, başını kaldırmadan:

– Peki üstad, şimdi! dedi.

Pascal, odanın öteki ucunda, soldaki pencerenin önünde bulunan yazı masasına dönüp, oturmuştu. Bu, üzeri, keza türlü türlü kağıtlarla, broşürlerle dolu, alelade siyah tahtadan bir masa idi. Aynı sükût, dışarının ezici sıcaklığındaki yarı karanlık, büyük sessizlik tekrar başladı. On metre kadar uzunlukta, altı metre genişlikteki geniş odada, dolapla beraber, kitaplarla tıklım tıklım dolu iki kütüphaneden başka, havaleli eşya yoktu. Antika sandalyeler ve koltuklar .ada burada, karmakarışık duruyordu; süs namına, ufak çiçekli eski bir ampir salon kâğıdı kaplı duvarların boyunca çivilenmiş, güçlülükle farkedilebilen acayip renkli çiçek pastellerinden başka bir şey görülüyordu. Odadaki çifte kanatlı üç kapının oymalı tahtaları ve kararmış tavanın korniş, Louis zamanından kalma idi.

Bu kapılardan bir tanesi, odanın kendi kapısı idi; odanın iki ucundaki diğer iki kapıdan biri doktorun, öteki de genç kızın yatak odasının kapıları idi.

Hiçbir gürültü, hiçbir soluk işitilmeden, bir saat geçti. Sonra, Pascal, biraz dinlenmek için, masasının üstünde unutulup kalmış Le Temps gazetesinin kuşağını yırtınca, hafifçe haykırdı:

– Ay! Baban Epoque gazetesinin direktörlüğüne tayin edilmiş; hani, şu Tuilleries vesikalarını yayınlayan, çok rağbette cumhuriyetçi gazete!

Bu olay. onun için. herhalde beklenmedik bir şey olacak ki. hem memnun. hem hazine bir tebessümle gülüyordu. aynı zamanda alçak sesle devam ediyordu:

– Olur şey değil. Şu olan işler uydurulup yapılsa bu kadar güzel olmaz... Hayat çok acayip şey... Burada pek meraklı bir makale var.

Clotilde. sanki amcasının söylediği sözlerle hiç ilgili değilmiş gibi. yanıt vermemişti. Doktor Paskal da artık konuşmadı. makaleyi okuduktan sonra eline bir makas aldı. yazıyı kesti. bir kâğıda yapıştırdı. biçimsiz. iri yazısı ile kâğıda bir şekil verdi. Sonra. bu yeni notu sınıflamak için tekrar dolap önüne geldi. Fakat üstteki raf. boyunun uzunluğuna rağmen. yeti-şemeyeceği kadar yüksek olduğu için. bir iskemle almak zorunda kaldı.

Bu yüksek rafın üzerinde gayet büyük bir sürü dosya. metodla sınıflanmış. düzenle dizilmişti. Bunlar. çeşitli vesikalar. müsveddeler. resmî evrak. gazeteden kesilmiş makalelerdi. bunlar da. her birinin üzerinde iri harflerle bir isim yazılı mavi kaba kağıttan gömleklere konulmuştu. Bu vesikaların. günü gününe itina ile tutulduğunu. aralıksız ele alındığı ve yine özenle yerine konulduğu belli idi. Çünkü dolabın içinde yalnız bu köşe düzgündü.

Pascal. iskemlenin üstüne çıkıp. aradığı. içi en fazla dolu ve üzerinde (Saccard) ismi yazılı gömleği bulunca. buraya yeni notu ekledi. sonra gömleği harf sırasıyla yerine yerleştirdi. Bir süre daha orada kaldı. devrilecek gibi duran bir yığını özenle 'ğrulttu. Sonra iskemleden indi:

– İfşiyor musun Clotilde? Dolabı düzeltirken üstteki dosyalara dokunma.

Genç kız. üçüncü defa olarak itaatle:

– Peki, üstad! dedi.

Pascal. o tabii neşesi ile tekrar gülmeye başlamıştı.

– Yasaktır. dedi.

– Biliyorum, üstad.

Doktor Pascal. dolabı sıkı sıkı kilitledi. sonra anahtarı masasının bir çekmecesinin içine attı. Genç kız. doktorun araştırmalarının önemini epeyce bildiği için onun el yazılarına bir parça düzen verebiliyordu. Pascal da. onu kâtip olarak memnuniyetle kullanıyor. Doktor Ramond gibi bir meslektaş ve bir dost. kendisinden bir vesikanın kopyasını istediği

zaman, notlarının kopyasını ona çıkartıyordu. Fakat, Clotilde âlim değildi. Pascal onun bilmesini gereksiz gördüğü şeyleri okumaktan genç kızı menediyordu.

Clotilde'in çok derin bir dikkatle gömüldüğünü hissedince hayret etti.

- Nen var, kuzum. ağzını açmıyorsun? Bu çiçekleri kopya etmek bu kadar hoşuna mı gidiyor?

Genç kızın yaptığı kopya işi. Doktor Pascal'ın eserlerine şekil olarak eklediği resim, sulu boya, pastel gibi sık sık ona yaptırdığı işlerden biri idi. Doktor Pascal, beş yıldan beri, bir gül hatmi koleksiyonu üstünde çok meraklı araştırmalar yapıyordu; bu araştırmalar, sun'î çiçek yetiştirmek şeklinde elde edilmiş yepyeni bir renk serisine aitti. Clotilde, bu gibi kopya işlerinde öyle büyük bir incelik, resimlerde ve renklerde öyle harikulâde bir benzerlikle çalışıyordu ki, Doktor Pascal, bu derece dürüstlük karşısında daima hayran kalıyor ve ona "Yuvarlak, aydınlık ve sağlam, iyi bir kafası" olduğunu söylüyordu.

Fakat bu kez, yanma yaklaşıp omuzundan doğru bakınca gülünç bir öfkeyle:

- Aa! Halt ettin işte! dedi. Yine meçhu'ler diyanna gitmişsin... Şunları derhal yırt. at, bakalım!

Clotilde, yanakları al al olmuş, gözleri eserinden aldığı ihtirasla alev alev, ince parmakları, ezdiği kırmızı ve mavi pastel lekeleriyle dolu, ayağa kalkmıştı:

- Aman! Üstad!

Çok sevecen, sevgi dolu bir boyun eğmeyi ifade eden bu üstad kelimesinde; anlamsız bulduğu amca veya cici baba kelimelerini kullanmamak için ona verdiği bu tam teslimiyet ifadeli tâbirde ilk defa olarak bir isyan alevi, kendini toplayan ve şahsiyetini gösteren bir canlının hak iddia edışı seziliyordu.

Clotilde, iki saate yakın bir zamandanberi gül hatmilerin kopyasını, uslu uslu, tıpatıp çıkarma işini bir tarafa bırakmış, bir kağıt üzerine, deli dolu ve fevkalâde rüya çiçekleri, mevhum çiçeklerden koskoca bir salkım çizmişti. Bu kızda bazen böyle âni hamleler olur, en belirli kopyalarla meşgul iken birdenbire delice fantezilere kapılmak ihtiyacını duyardı. O zaman, bu ihtiyacını derhal tatmin eder: aklı daima, bu harikulâ-

de çiçeklere takılır. öyle ateşli. öyle fantezi dolu resimler çizerdi ki hiç biri ötekine benzemez. göbeği kan rengi, damla damla kükürt akıtan güller: kristal kavanozlara benzeyen zambaklar: hattâ yıldızlı gibi geniş ışıklar serpen. bulut gibi yapraklarını sarkıtan, şekli mechul çiçekler yaratırdı. O gün. geniş kara kalem darbeleriyle çizik kağıdın üzerine bir solgun yıldız yağmuru yağdırmış. renkleri son derece tatlı çiçek yapraklarından bir çağlayan akıtmıştı: bir köşede de adsız bir çiçek açıyor. utangaç bir eda ile örtünen bir gonca görülüyordu.

Doktor. aynı derecede acayip pasteller dizili olan duvarı göstere-rek:

– Bu duvara asılacak bir resim daha, değil mi? dedi. İyi amma hangi çiçektir bu, sorarım sana?

Clotilde gayet ciddi, eserini daha iyi görmek için, geri geri gitti:

– Ne bileyim ben, güzel ya!

O sırada Martine içeri girdi. Evin biricik hizmetçisi olan Martine. doktorun hizmetinde bulunduğu otuz yıla yakın bir zamandan-beri, oranın gerçek hanımı olmuştu. Altmışını geçtiği halde o da, çalışkan ve sessiz hali ile. kendisini bir rahibeye benzeten hep aynı siyah elbisesi ve beyaz hotozu ile; kül rengi gözlerinin, içinde sönmüş gibi görüldüğü olgun ve sâkin ufacık yüzü ile, genç görünüyordu...

Hiçbir şey söylemeden, eskimiş vüzünün yırtık bir yerinden dışarıya otları fırlamış bir koltuğun önüne gitti, yere oturdu; cebinden bir iğne ile bir yün yumağı çıkardı, koltuğu onarmaya başladı. Üç gündenberi, kafasını hep kurcalayan bu onarma işini yapmak için bir saat boş zaman bulmaya çalışıyordu.

Pascal, Clotilde'in âsi başını iki eli arasına alarak, şakacı bir eda ile:

– Martine, dedi, hazır elin değmişken, sızıntılar yapan şu inatçı kafayı da dikiver.

Martine. solgun gözlerini kaldırdı, her zamanki gibi, tapmırcasına efendisinin yüzüne baktı:

– Niçin böyle söylüyorsunuz, mösyö?

– Çünkü, kızcağzım, öyle sanıyorum ki, bu yuvarlak, iyi görünümlü ve sağlam, minimini inatçı kafacığın içine. o sofuluğunla, ahret fikirlerini sen soktun.

Martine'le genç kız, kurnazca bakıştılar:

– Amma yaptınız mösyö, din hiçkimseye zarar vermemiştir... Fikirler bir olmayınca konuşmamak daha iyidir, tabii...

Sıkıcı bir susma oldu. Çok sıkı fıkı bir hayat yaşayan, birbirine gayet bağlı bu üç insan arasında, bazen bozuşmalara neden olan tek fikir ayrılığı bu idi. Martine, doktorun hizmetine girdiği zaman ondan bir yaş daha büyük, yirmi dokuz yaşında idi. O tarihte, Doktor Pascal, Plassans'da, yeni şehrin aydınlık bir küçük evinde doktorluğa yeni başlamış bulunuyordu. On üç yıl sonra Pascal'ın erkek kardeşlerinden Saccard, karısının ölümü arkasından tekrar evleneceği sırada, yedi yaşındaki kızı Clotilde'i Paris'ten onun yanına yolladığı zaman bu çocuğu Martine büyütmüş, eskiden beri kendi içinde duyduğu sofuluk ateşinden bir parçasını da ona vermişti; doktora, geniş fikirli bir adam olduğu için onları inanışlarının zevkini tatmakta serbest bırakıyordu. Çünkü inanç içinde mutlu olmaktan kimseyi menetmeye kendisinde hak görmüyordu. Sonra, genç kızın öğrenimi ile ilgilenmek ve her şey hakkında ona kesin ve sağlam fikirler vermekle yetindi. Şehrin varoşlarından birinde, Saint - Saturnin katedralinden bir çeyrek saat ötede kâin bir köşk olan Souleide isimli bu binaya çekilerek üçü bir arada yaşamaya başladıkları on sekiz yıla yakın bir zamandanberi, hayat, gizli, büyük işlere ayrılarak mutlu geçmişti. Bununla beraber, düşüncelerinin gitgide daha şiddetli çarpışmadan ileri gelen ve gittikçe büyüyen bir huzursuzluk, bu sessiz hayatı biraz bulandırıyordu.

Pascal, somurtkan, bir süre dolaştı. Sonra lafını esirgemek adeti olmadığı için:

– Bana bak, yavrum, dedi, bütün bu hayali din esranı senin kafacığını bozmuş... O senin Tanrının, sana ihtiyacı yoktur, seni sırf kendime alıkoymalı idim, hakkında daha iyi olurdu.

Fakat Clotilde, parlak bakışları cür'etle onun gözlerine dikili, doktora şiddetle kafa tutuyordu:

– Eğer gözlerin yalnız kendini görmese idi, asıl senin için daha iyi olacaktı, üstad... Dünyada daha başka şey de var, niçin görmek istemiyor-sun?

Martine de kendine mahsus konuşması ile onun imdadına yetişmişti:

– Gezdiğim yerde söylerim. siz evliya gibi bir adamsınız. matmazel doğru söylüyor. bizimle beraber kiliseye gelmelisiniz... Kesinlikle. Tanrı sizi kurtaracaktır. Amma. sizin dosdoğru cennete gümeyeceğinizi düşündükçe bütün vücudum titiyor.

Pascal durmuştu. her zaman neşesi ve iyiliği ile gönüllerini kazandığı birer kadın şefkatiyle ayaklarına kapanan bu çok itaatli insanların ikisini de karşısında tam isyan halinde görüyordu. Ağzını açıp sert bir yanıt vermeye hazırlandığı sırada çekişmenin gereksiz olduğunu gördü.

– Bana bakın! Çekin buradan arabanızı! Gidip çalışsam. daha iyi olacak... Hem, beni rahatsız etmeyin!

Hızlı adımlarla odasına gitti. kapandı. Orada, bir tür laboratuvar kurmuştu. Bu laboratuvara girmek kesinlikle yasaktı. Doktor Pascal, orada hiçkimseye söz etmediği özel bazı tertipler yapmakla uğraşırdı. Onun odaya girmesinden hemen sonra. havan döven bir elin düzenli ve yavaş gürültüsü işiildi.

Clotilde gülümseyerek:

– Babaannemin dediği gibi. işte, üstad büyü çanağının başına geçti, dedi.

Sonra, gül hatmilerin dalım dikkatle kopya etmeye tekrar koyuldu. Resmi, işi bilen bir kişi gibi çiziyor, sarı, mor yaprakların. nüanslardaki daha ince soluk renklerin tam derecesini buluyordu.

Martine tekrar yere oturmuş. koltuğu onarmakla meşguldü. Biraz sonra:

– Ah! Böyle mübarek adamın, isteye dileye günaha girmesi ne yazık, diye mırıldandı!... Çünkü, neme lâzım, onu otuz yıldır tanırım. hiç kimsenin kalbini kırmamıştır. Sahiden, altın gibi bir kalbi vardır. Ağzındaki lokmasını kendi eliyle başkasına verir... Üstelik de kibar. hep sağlıklı, hep neşeli. mükemmel adam!... Tanrıyla barışması. affedilir şey değil. Onu bu işe zorlamalı, öyle değil mi matmazel?

Martine'nin bir çırpıda bu kadar uzun lâkırdı etmesinden hayrete düşen Clotilde, ciddi bir eda ile söz verdi:

– Elbette, Martine: yemin ediyorum. Onu zorlayacağız.

Yeniden susmuştu ki, aşağıda sokak kapısına takılı çingırağın sesi işitildi. İçindeki üç kişiye fazla geniş gelen bu evde, gelen gidenden haber

almak için bu çıngrağı kapıya asmışlardı. Hizmetçi kadın hayret eder gibi göründü ve için için bir şeyler homurdandı. Bu sıcakta, kim gelmiş olabirdi? Ayağa kalktı, oda kapısını açtı, balkondan aşağı sarkıp baktı. tekrar içeri girdi:

– Madam Felicité gelmiş, dedi.

İhtiyar madam Rougon, hızla içeri girdi. Seksen yaşında olmasına rağmen, merdivenden bir genç kız çevikliğiyle çıkmıştı; hâlâ eski sıska ve cırlak, aynı esmer Ağustos böceği idi. Şimdi gayet şıktı, siyah ipekliden bir elbise giymişti; endamının inceliği sayesinde, arkadan bakınca, sevdalısının yanına koşan bir sevgili, bir sevdalı kadın sanılabırdı. Karşıdan bakınca, kupkuru yüzünde, gözleri, eski ateşini koruyordu. Canı istediği zaman güzel bir tebessümle gülümsüyordu.

Clotilde, onu karşılamak için yürüdü:

– Aaa, sen mi geldin babaanne? diye haykırdı. Bu müthiş güneşte insan pişecek.

Felicité, onu alnından öptü. gülmeye başladı.

– Adam sen de! Güneş benim dostumdur.

Sonra, hızlı hızlı, kısa adımlarla yürüdü, pencere kanatlarından birinin mandalını çevirdi.

– Pencereleri biraz açın, yahu! Böyle karanlıkta oturmak insana sıkıntı verir... Ben kendi evimde güneşi, serbest serbest içeriye sokarım.

Kanadın aralığından şiddetli bir ışık demeti, titrek bir alev dalgası girdi. O zaman, morumsu mavi bir yangın seması altında, yanık geniş kırların, bu fırın sıcaklığının dehşeti içinde uyumuş ve ölmüş gibi durduğu görüldü; sağ tarafta, pembe damların üstünde, Saint-Saturnin kilisesinin çan kulesi, göz kamaştırıcı parlaklığı ile, ağarmış kemiklere benzeyen köşeleri ile yıldızlı bir kule halinde yükseliyordu. Felicité sözüne devam etti:

– Ya, birazdan, Tulettes'e gideceğim de, Charles burada mı diye anlamaya geldim, onu da beraber götürmek istiyorum... Burada değilmiş görüyorum. Başka bir güne kalsın.

Fakat, ziyaretini bu bahane ile anlatırken, araştırmacı gözleri odanın içinde dolaşıyordu. Ama ısrar etmedi, bitişik odada hâlâ kesilmeyen havanın elinin sabit gürültüsünü işitince, derhal oğlu Pascal'dan sözett:

– Ha! Yine büyü çanağının başında... rahatsız etmeyeyim. kendisine söyleyecek bir şeyim yok.

Tekrar koltuğun başına geçip işine koyulan Martine. efendisini rahatsız etmeye hiç niyetli olmadığını anlatmak için, başım salladı; Clotilde. pastel lekeleriyle kirlenen parmaklarını bir beze silerken. Felicité de. araştırma yapar gibi tavırlarla ve kısa adımlarla tekrar yürümeye başladı. yeniden sustular.

İhtiyar madam Rougon. dul kalalı nerede ise iki yıl olacaktı. Artık yerinden kımlıdayamayacak şekilde şişmanlayan kocası, 3 Eylül 1870 de. Sedan felâketini öğrendiği günün gecesi bir mide kanaması ile ukanarak ölmüştü. Kurucularından biri olmakla övündüğü rejimin yıkılması. galiba. onu yıldırımla vurur gibi yere sermişti. Bu nedenle, Felicité. artık siyasetle uğraşmaz görünüyor. tahttan çekilmiş bir kraliçe gibi yaşıyordu. 1851 de, Rougon'ların Plassans'ı 2 Aralık hükümet darbesini zafere götürmek suretiyle anarşiden kurtardıklarını, birkaç yıl sonra da muhafazakâr ve cumhuriyetçi adaylara karşı orayı tekrar elde ederek, Bonaparte taraftarı bir milletvekiline verdiklerini bilmeyen yoktu. Savaşa kadar imparatorluk, orada mutlak iktidar sahibi olarak kalmış ve öyle taraftar kazanmış ki, plebisitte ezici bir çoğunluk almıştı. Fakat, felâketlerden beri, şehir cumhuriyetçi olmaya başladığından, Saint-Marc mahallesi tekrar sinsi kralcılık entrikaları içine düşmüş, yeni şehir ve eski mahalle, eğer cumhuriyet kazanacak olursa ona katılmaya hazır, meclise, belli belirsiz Orleancılık yaldızı taşıyan bir liberal kişi yollamıştı. Bundan dolayıdır ki, Felicité, çok zeki bir kadın sıfatıyla, alaka göstermiyor ve yok olmuş bir rejimin. tahtından indirilmiş kraliçesi olarak kalmaya razı oluyordu.

Fakat, bu da, sıkıntı dolu bütün bir şiir ortasında, yüksek bir durumdu. Felicité on sekiz yıl saltanat sürmüştü. Onun iki salonunu, içinde hükümet darbesinin olgunlaştığı sarı salonla, sonradan, Plassans'ın zaferi tamamlanan bitaraf arazi durumundaki yeşil salonun efsanesi, geçip gitmiş devirlerin uzaklığından bir güzellik kazanıyordu. Esasen Felicité çok zengindi. Sonra da, bu yok olmuş durumda çok vakur davranıyor. ne esef gösteriyor ne şikâyetle bulunuyor. seksen yaşına rağmen öyle bir azgın iştihalar silsilesi, menfur manevralar ve ölçüsüz taemin edilmiş hırslar sürüklüyordu ki, bütün bunlardan şan ve şeref kazanıyordu. Şimdi

zevklerinden tek arta kalan şey, büyük servetinden ve geçmiş hükümdarlık sıfatından. huzur içinde istifade etmekte; bir tek ihtirası vardı, tarihini gelecek nesiller devamınca kirletebilecek olan her şeyi uzaklaştıracak o tarihi savunmak. Plassans halkının hâlâ dillerinden düşürmedikleri çifte mutluluk yaşayan gururu; kıskanç bir itina ile bekçilik ediyor, Yalnız güzel vesikaları, o şehrin içinden geçerken sâkit bir hükümdar gibi kendisine selam verdiren efsaneyi diri bırakmak hırsı ile yaşıyordu.

Felicité, odanın kapısına kadar gitmişti, havan elinin gürültüsünü dinledi. Sonra, yüzü tasalı, Clotilde'e doğru geldi:

– Bu ne yapıyor kuzum? diye sordu. Biliyor musun? O yeni ilâci yüzünden çok zarar görüyor. Geçen gün, hastalarından birini yine nerede ise öldürüyormuş, diye bana anlattılar.

Genç kız:

– Amma yaptınız, babaanne! diye haykırdı.

Fakat, o, artık almış yürümüştü.

– Evet, öyle diyorlar! Mahalle kadınları daha başka şeyler de söylüyorlar... Kenar mahallelerin içerilerine kadar git, sor. Yeni doğmuş çocuk kanı içinde ölü kemiği ezdiğini sana söylesinler.

Bu kez, bizzat Martine de itiraz ederken, Clotilde, amcasına olan sevgisi incinmiş bir hâlde, öfkelen-di:

– Aman, büyükanne, bu iğrenç sözleri sen de söyleme! Üstadın yüksek bir kalbi vardır; o, herkesin yalnız iyiliğini ister.

Felicité, onların ikisini de öfkelenir görünce fazla ileri gittiğini anlayarak gayet sokulgan oluverdi:

– Aman cicim, bu korkunç şeyleri söyleyen ben değilim. Yapılan saçma sapan dedikoduları sana anlatıyorum ki, Pascal'ın halk dedikodusunu hesaba katmamakla hata ettiğini anlayasın. Yeni bir ilâç bulduğunu sanıyor, mükemmel bir şey! Hattâ kendi ümit ettiği gibi, evreni iyi edeceğini de kabul ediyorum. Yalnız, bu esrarengiz tavırları takınmak niçin? Ne diye bu işi açıktan açığa söylemiyor? Hele niçin ilâcım, yalnız eski mahalle ile köylerdeki aşağı tabaka üzerinde deniyor da, şehrin hali vakti yerinde insanları üzerinde uygulayıp kendisine şeref kazandıracak parlak sonuçlu tedaviler yapmıyor? Ben sana bir şey söyleyeyim mi cicim, senin amcan hiçbir zaman ötekiler gibi iş görmedi.

Felicit ,  z nt l  bir eda ile ve kalbinin bu gizli yarasım  rtaya dökmek için sesini alçaltarak konuşuyordu.

– Tann’ya çok     r! Ailemizde değerli adamlar yok değil, öteki oğullarım beni yeteri kadar tatmin ettiler. Eug ne amcan epey yükseldi, on iki yıl nazırlık etti, âdeta imparator oldu. Öyle değil mi? Baban da milyonlarla oynadı, Paris’i yeni baştan yapan oldukça büyük işlere karıştı. Erkek kardeşin Maxime’den s zetmiyorum; ne zengin, ne kibar adam! Kuzenlerin, yeni ticaretin ele ba larından biri olan Octave Mouret’yi ve mübarek bir adam olan sevgili rahip Mouret’mizi de bir tarafa bırakıyordum!... Peki! Pascal da bütün ötekilerin izi üzerinde yürüyebildiği halde, ne diye inine saklanmış, yarı bozuk ihtiyaç bir merakı gibi yaşamakta inat ediyor?

Genç kız, isyan edince, Felicit , elini okşayan bir hareketiyle onun ağzını kapadı:

– Hayır, hayır! Bırak, l fımı bitireyim... Pascal’ın budala bir adam olmadığını, çok mükemmel işler yaptığını, hatt  t p akademisine gönderdiği eserlerin  limler arasında ona   hret bile kazandırdığını biliyorum... Amma, benim onun için hayal ettiğim şeyin yanında, bunun lafı olur mu? Evet, ben onun için  hrin bütün zengin müşterilerini tasarlamı ım, çok büyük bir servet, nişan, öyle ki  an ve  eref, aileye lâyık bir mevki istemiştim... Görüyorsun ya cicim, işte ben bundan şikayet ediyorum. Pascal aileden değil, aileden olmak istemedi... Tanrı bilir, daha çocukken ona bunu söylüyordum: “Sen nereden çıktın? Sen bizden değilsin!” diyordum. Ben her şeyi aileye feda ettim. Aile ebediyen büyük ve şerefli olsun diye hayatımı veririm!

Kısacık boyunu yükseliyor. Hayatım doldurmuş olan tek ihtiya ının, mutluluk ve gurur ihtiya ının içinde çok uzun boylu görünüyordu. Fakat tekrar dolaşmaya ba layaca ı sırada, doktorun, makaleyi kesip Saccard dosyasına koyduktan sonra yere attığı Temps gazetesini birdenbire görünce  a ırdı; sayfanın ortasında açılmış olan delik, ona, herhalde konuyu anlatmış olacak ki, yürürken birdenbire durdu, sanki öğrenmek maksadıyla geldiği şeyi sonunda anlamış gibi, kendini bir iskemleye bıraktı. Birdenbire:

– Baban, Epoque gazetesine direktör oldu, dedi.

Clotilde, sakın bir şekilde:

– Evet, diye yanıt verdi. Üstad söyledi. gazete yazmış.

Felicité, dikkatli ve korkulu bir eda ile genç kıza bakıyordu; çünkü Saccard'ın bu tâyini, cumhuriyete bu katılım, düzenli bir şeydi. İmparatorluğun sukutundan sonra, Saccard, görkemli yıkılış, rejimin yıkılışına öncelik eden Banque Universelle direktörü olarak uğradığı mahkûmetiye- te rağmen Fransa'ya dönmek cesaretini göstermişti. Yeni çevreler, hari- kulâde koca entrika, onu tekrar diriltmiş olsa gerekti. Yalnız, affedilmekle kalmamış, büyük gazeteciliğe aulmuş; bütün rüşvet işlerinde hisse alarak yeniden muazzam işler çevirmekle meşguldü. Kaç kez lekelediği kardeşi Eugéne Rougon ile arasındaki bozuşmaların hatıraları da şimdi diriliyor- du. İmparatorluk rejiminin eski nazırı, şimdi, annesinin, ailesini müdafa- da gösterdiği aynı inatla, düşmüş efendisini müdafaadan ibaret bir rolle yetinen alelâde bir milletvekiliydi ve Saccard, olayların alaycı bir cilvesi olmak üzere, belki de şimdi onu himaye edecekti. Madam Rougon büyük oğluna, o dâhiye, yıldırımla vurulmuş olduğu halde bile hâlâ boyun eğmi- yordu; fakat Saccard, onun yenilmez başarı ihtiyacı içinde, kalbinde yine yer tutuyordu; Felicité ayrıca, savaştan sonra, Bois de Boulogne cadde- sindeki konağına tekrar yerleşen ve karısının bıraktığı serveti yemekle meşgul olan, Clotilde'in erkek kardeşi Maxime'le de övünüyordu; Maxime, iliklerine kadar hasta, tehdidi altında bulunduğu kötürümlüğü hile ile aldatmaya çalışan ihtiyatlı bir adam haline gelmişti. Madam Rougon:

– Epoque gazetesi direktörlüğü, diyordu. Babanın kazandığı bu mevki, halis nazırlık mevkii... Az daha unutuyordum, gelip bizi görsün diye kardeşine mektup yazdım. Biraz avunur, kendisi için iyi olur. Sonra da ortada o çocuk var, zavallı Charles...

Bu bahiste ısrar etmedi; gurununu inciten yaralardan biri de şu idi: Maxime'in on yedi yaşında iken bir hizmetçiden oğlu olmuştu; şimdi on beş yaşında kadar olan kafası sakatça bu çocuk, Plassans'da, kâh şunun, kâh bunun yanında yaşıyor, herkese yük oluyordu.

Felicité bir dakika daha bekledi, Clotilde'in bir fikir ileri süreceği- ni, ulaşmak istediği konuya gelmesi imkânını verecek bir söz açacağını umdu. Genç kızın ilgilenmediğini, masası üzerine kağıtlar dizmekle meş- gul olduğunu görünce, dilsiz ve sağır gibi koltuğu onarmakla meşgul olan Martine'e bir göz atuktan sonra baklayı ağzından çıkardı:

– Demek ki amcan, Temps gazetesindeki makaleyi kesti, öyle mi?

Clotilde, gayet sakin, gülümsüyordu:

– Evet, üstad o makaleyi dosyaya koydu. ah! Bilseniz dosyalara ne notlar dolduruyor! Doğumlar, ölümler, hayata ait en küçük olaylar, her şey oraya konuyor. Soyağacı da var, biliyorsun bizim bilinen soyağacı, onu günü gününe tutuyor!

İhtiyar madam Rougon'un gözleri parlamıştı. Dik dik, genç kızın yüzüne bakıyordu:

– Sen bu dosyaları biliyor musun?

– Yoo, hayır, babaanne! Üstad bana bunlardan hiç sözetmez.. el sürmemi de yasak etmiştir.

Fakat Felicité onun sözüne inanmıyordu:

– Nasıl olur? Dosyalar elinin altında, okumuştundur.

Clotilde, gayet sadedil, o sâkin dürüstlüğü ile, tekrar gülümseyerek yanıt verdi:

– Hayır! Üstad beni her şeyden menedince, herhalde bir nedeni vardır, ben o işi yapmam.

Felicité, ihtirasına yenilerek, şiddetle haykırdı:

– İyi amma yavrum, Pascal seni çok sever, belki de sözünü dinler. Bütün bunları yakması için kendisine yalvarmalısın. Çünkü Pascal ölürse bu dosyaların içindeki çirkin şeyler ele geçse, hepimizin namusu berbat olur!

Ah! Bu kötü dosyalar! Felicité o dosyaların, gerçek olayları, ailenin fizyolojik kusurlarını, ölmüş ecdatla beraber elinden gelse ebediyen gömmek istediği şan ve şöhretinin bütün bu iers tarafını, geceleyin, kâbuslar arasında, ateşten harflerle ortaya serdiğini görüyordu! Doktorun, soy hakkındaki büyük araştırmalarına başlar başlamaz bu vesikaları toplamak fikrine nasıl kapıldığını, kendi ailesinde gördüğü tipik olaylar, keşfettiği kanunları güçlendirecek özellikte olmak bakımından dikkatini çekerek, bizzat o aileyi örnek diye nasıl ele aldığı biliyordu. Bu aile, gayet iyi tanıdığı, elinin altında bulunan, pek tabii bir müşahede sahası değil miydi? Doktor Pascal, âlimlere mahsus önemsizce bir aydınlıkla, otuz yıldan beri kendi soyuna ait en mahrem bilgiyi biriktiriyor, bütün ayrıntıları topluyor ve dolaba koyuyor, şişkin dosyaları delillerle tıklım

tıklım dolu bir tarihçeden başka bir şey olmayan Rougon - Macquart'ların o soyağacını çiziyordu.

İhtiyar madam Rougon, hararetli hararetli devam ediyordu:

– Evet, evet! ateşe atmalı, bizi kirletecek olan bütün bu kağıt parçalarını ateşe atmalı!

O sırada, hizmetçi kadın, sözlerin aldığı şekli görerek dışarı çıkmak için ayağa kalkınca, madam Rougon onu, çabuk bir el işaretiyle durdurdu:

– Hayır! Martine, otur! Sen, aileden sayılırsın, yabancı değilsin.

Sonra, ıslık gibi öten bir sesle, haykırdı:

– Bunlar bir sürü yalan, dedikodu, düşmanlarımızın zamanla, bizim zaferimizi kıskanıp ortaya attıkları bir sürü yalanlar! Bunu unutma, yavrum. Hepimiz hakkında, baban hakkında, annen hakkında, kardeşin hakkında, benim hakkımda bir sürü iğrenç iftira!

– İğrenç iftira mı, büyükanne? Ama nereden biliyorsun?

Madam Rougon bir an şaşırды:

– Merak etme, tahmin ediyorum! Hangi aile vardır ki kötü anlatılabilecek felâketlere uğramış olmasın? Örneğin hepimizin annesi olan o sevgili ve muhterem Dide hala, senin büyük ninen yirmi bir yıldan beri Tulettes'te, akıl hastanesinde değil mi? Tanrı, onu yüz dört yaşına kadar yaşatmak lütfunda bulundu amma, aklını alarak acı bir sona uğrattı. Şüphesiz ki bunda utanılacak bir şey yok. Yalnız, beni çileden çıkartan, olmamasını istediğim şey, buna bakıp, hepimizin deli olduğumuzu söylemeleri... Sonra, örneğin büyük amcan Macquart için ne kötü söylentiler yaydılar! Macquart'ın zamanla kusurları oldu, onu savunmuyorum. Fakat şimdi Tulettes'teki küçük evinde, zavallı annemizin iki adım ötesinde, iyi bir evlât ona bakarak akıllı uslu yaşamıyor mu? Sonunda, dinle son bir örnek daha. Senin kardeşin Maxime büyük bir kabahat işledi, bir hizmetçiden o zavallı Charles'i peydahladı; biçare çocuğun kafadan sakat olduğu da kesin. Amma, ne olursa olsun! Sana biri gelip de, yeğeninin bir sakat ahlâklı olduğunu, onu ara sıra yanına götürdüğümüz ve kendisinden pek hoşlandığı, büyük annesi olan kadıncağızın üç göbek aşırı ıpkısı olduğunu söylese hoşuna gider mi? Hayır! Eğer falancanın sinirleri, filancanın adaleleri karıştınlıp her şey didik didik edilmeye başlanırsa, ele alınacak aile kalmaz. İnsan, yaşamaktan öğrenir!

Clotilde, uzun siyah gömleğiyle ayakta durmuş, onu dikkatle dinlemişti. Yüzü tekrar ciddileşmiş, kolları iki yana düşük, gözleri yerde idi. Bir sessizlik oldu, sonra Clotilde, yavaş yavaş:

– Bilim bu, babaanne, dedi.

Felicité tekrar ayağını yere vurarak:

– Bilim mi! dedi, dünyada ne kadar kutsal şey varsa hepsinin aleyhine yürüyen bu bilim, güzel şey doğrusu! Ne varsa yıksınlar bakalım, ne kazanacaklar! Saygıyı mahvediyorlar, aileyi mahvediyorlar, Tanrıyı mahvediyorlar...

Dar görüşlü sofuluğu incinen Martine, acıklı bir sesle onun sözünü kesti:

– Aman, böyle söylemeyin madam. Bizim mösyönün Cenabı-Tanrıyı mahvettiğini söylemeyin!

– Evet kızım, mahvediyor... Hem, onun, bu şekilde imanını kaybetmesine göz yummak, din bakımından bir cinayettir. Tanrı bilir onu sevmiyorsunuz! İkiniz de itikat sahibi insanlar olduğunuz halde onu sevmiyorsunuz, çünkü doğru yola girmesi için hiçbir şey yaptığınız yok... Ah! Ben sizin yerinizde olsam, şu dolabı balta ile kırar, içinde Tanrıya hakaretle dolu ne kadar kağıt varsa tutuşturur, donanma yapardım!

Koca dolabın önünde dikilmiş duruyor, seksen yaşının kupkuru sıskalığına rağmen bu dolabı hücumla zaptetmek, talan etmek, ortadan kaldırmak ister gibi, ateş saçan gözleriyle onu yukarıdan aşağı süzüyordu. Sonra, alaycı ve hor gören bir hareketle:

– Bari, bütün ilmine rağmen, herşeyi bilseydi! dedi.

Clotilde, gözleri dalgın, düşünce içinde kalmıştı. İki kadının orada olduğunu unutarak kendi kendine, hafif sesle konuştu:

– Doğru, herşeyi bilemez... Öbür tarafta daima başka bir şey var... Beni kızdıran, arasıra kavga etmemize-neden olan da bu, ben, onun gibi. Tanrının sırtım ayırt edemiyorum... Orada, karanlıkların ürpertisi içinde bir irade, bir hareket var, bilinmez güçler var...

Sesi yavaş yavaş ağırlaşmış, anlaşılmaz bir mırıltı haline gelmişti. O zaman bir süreden beri tasalı duran Martine söze karıştı:

– Matmazel, ya mösyö bu uğursuz kağıtlarla sahiden dinini kaybediyorsa? Onu bu halde bırakacak mıyız? Bana, kendini taraçadan aşağı at dese gözlerimi kapar, atlarım, çünkü bilirim, o daima haklıdır. Amma ona iman selâmeti kazandırmak için elimden gelse, o istemese de uğraşırım, her çareye başvururum onu zorlarım. Bizimle beraber cennete girmeyeceğini düşündükçe pek fena oluyorum.

Felicité ona hak verdi:

– İşte bu çok güzel, kızım. Sen hiç olmazsa efendini, aklın ererek seviyorsun.

Clotilde onların ikisi arasında henüz kararsız görünüyordu. Onda, itikat mezhebin sıkı kaidesine boyun eğmiyor, din duygusu, bir cennet ümidi. insanın taallükatı ile buluşacağı bir zevk ve sefa diyanı şeklinde maddileşmiyordu. Clotilde sadece bir ahret ihtiyacı duyuyor, geniş dünyanın yeniliklere açık, çalışmalara engel olmadığına, hesaba katılması gereken koskoca bir başka meçhul âlem bulunduğuna kesin olarak inanıyordu. Fakat çok yaşlı büyükannesi, şu çok fedakâr hizmetçi kadın onun, amcasına karşı duyduğu korkuyla karışık sevgiyi sarsıyorlardı. Acaba amcasını lekesiz, âlimlik meraklarından sıyrılmış, cennetlikler arasına girebilecek kadar temiz görmek isteyen bu kadınlar onu kendisinden daha fazla, daha anlayışla ve daha dürüst bir şekilde mi seviyorlardı? Din kitaplarının bazı cümleleri, şeytanla yapılan sonsuz mücadele, fazla uğraşarak kazanılan hak yoluna dönüş zaferleri bahisleri aklına geliyor. Bu kutsal işle uğraşsa amcası istemese de onu kurtarsa! Yaradılıştan maceralara uygun kafasını yavaş yavaş bir heyecan kaplıyordu. Sonunda:

– Elbette, dedi. Amcam bu kağıt parçalarını yıgarak kafa yormasa, bizimle kiliseye gelse çok memnun olurum.

Madam Rougon onun yola gelmek üzere olduğunu görünce, harekete geçmek gerektiğini söyledi. Martine de ısrar etti. Yaklaşmışlar, içinden mucizeli bir nimet, bütün evi güzel kokusu ile kaplayacak ilahi bir mutluluk çıkacak bir kumpas kurar gibi, seslerini alçaltarak genç kıza telkinde bulunuyorlardı. Doktoru Tanrıyla barıştırsalarsa bu ne büyük bir kazanç olacaktı! Sonra da, aynı imanın güzelliği içinde, bir arada yaşamak ne zevkli olacaktı!

Clotilde, sonunda yenilmiş:

– Peki, ne yapacağım? diye sordu.

O sırada, sessizlik ortasında, doktorun havan eli, sabit gürültüsü ile daha hızlı işlemeye başladı. Davasını kazanan Felicité, söze başlamadan önce korkuyla başını çevirdi, bir an, bitişik odanın kapısına baktı. Sonra, yavaş sesle:

– Dolabın anahtarı nerede, biliyor musun? diye sordu?

Clotilde yanıt vermedi, üstadına bu şekilde ihanet etmekten ne kadar nefret duyduğunu anlatmak için, sadece bir el hareketi yaptı.

– Ne kadar çocuksun! Yemin ederim, hiçbir şey almayacağım, hatta hiçbir şeyi yerinden oynatmayacağım... Fakat, mademki yalnızız, Pascal da yemek saatinden önce hiçbir zaman meydana çıkmaz, şu dolabın içinde ne var, onu anlardık... Sadece bir göz atacağım, şerefim üzerine söylüyorum!

Kımıldamadan duran genç kız, hâlâ razı olmuyordu:

– Hem belki de ben aldaniyorum, dolapta sana söylediğim fena şeylerin herhalde hiç birisi yok.

Bu söz kesin etkisini yaptı, Clotilde koştu, çekmecedan anahtarı aldı, dolabın kapağını, kendi eliyle sonuna kadar açtı:

– İşte, babaanne, dosyalar üstte.

Martine, hiçbir şey söylemeden dolap kapısının önüne gitmiş durmuş, kulağı kırışte, havan elini dinliyor; Felicité ise, heyecandan olduğu yerde mihlanmış gibi dosyalara bakıyordu. Sonunda, kâbusu, hayatını zehreden o müthiş dosyalar, işte oradaydı! Onları görüyordu, onları eliyle tutacaktı, alıp götürecekti! Kısa bacakları ihtirasla uzuyor, vücudu yukarı doğru yükseliyordu:

– Çok yüksek, kızım, dedi, bana yardım et de şunları ver!

– Yoo! bunu yapamam, babaanne... Bir iskemle al.

Felicité bir iskemle aldı, hızlı bir hareketle üstüne çıktı. Fakat, hâlâ, boyu çok kısa geliyordu. Harikulade bir gayretle yükseliyor, boyunu uzatmaya çalışıyor, mavi kaba kağıttan gömleklere tımağlarının ucu ile dokunabiliyordu; parmakları dolaşüyor, kıvranıyor, pençe gibi urmalıyor. Birdenbire bir gürültü oldu. Altındaki raflardan birinde duran maden örneği bir mermer parçasını düşürmüştü.

Havan eli derhal durdu ve Martine, boğuk bir sesle:

– Dikkat, geliyor, dedi.

Fakat Felicit   ümitsizlik içinde, işitmiyor, dosyalardan ayrılmıyordu. O sırada, Pascal birdenbire içeri girdi. Bir felâket oldu, biri düştü sanmıştı. Gördüğü manzara karşısında hayretler içinde kaldı. annesi iskemle üstünde, kolu hâlâ havada duruyor; Martine uzaklaşmış; Clotilde ayakta, benzi atmış, gözlerini   virmeden bekliyordu. Pascal i i anlayınca kendisi de sapsarı kesildi; m  hi  bir öfkeye kapılmıştı.

Bununla beraber ihtiyar Madam Rougon hiç     ırmadı. Fırsatın kayboldu  n   görür görmez iskemleden atladı, üzerinde yakalandığı kötü i e hiç telmihte bulunmadı.

– Vay, sen misin? Seni rahatsız etmek istemiyordum... Clotilde'i görmeye gelmi  m. Amma, bir saate yakındır   ne   alıyorum, hemen gidece  m. Evde beni bekliyorlar, nerede kaldım diye merak etmişlerdir... Allah  smarladık, Pazara görüşürüz.

Karşısında dili tutulmuş gibi h  rmetk  r, kala kalan oğluna gülümsedikten sonra gayet umursuzca, çıktı, gitti. Bu sessizlik ve hürmet, Doktor Pascal'ın, acı olacağını hissettiği ve ötedenberi korktuğu bir soruyu önlemek için çoktanberi takındığı tavrıdı. annesine tapıyor; soya,   vreye ve şartlara hisse ayıran geniş âlim m  samahasıyla, onun her şeyini affetmek istiyordu. Sonra, annesi değil mi idi? Bu k  fı idi; çünkü araştırmalarının aileye indirdiği korkunç darbeler arasında, Doktor Pascal, aile   yelelerine kar   kalbinde büyük bir sevgi taşıyordu.

Annesi   kıkıp gidince, taşan öfkesini Clotilde'den aldı. Gözlerini Martine'den ayırmış, genç kıza dikmişti. Clotilde, yaptığı hareketin sorumlulu  n   kabul eden bir cesurlukla, bakışlarını hâlâ yere indirmiyordu. Pascal, sonunda:

– Sen, ha! Sen, ha! dedi.

Genç kızın kolunu tutmuş, onu ba  ırtacak gibi sıkıyordu. Fakat Clotilde kendi şahsiyetinin, kendi düşüncesinin yenilmez iradesiyle, onun karşısında boyun eğmeden dik dik yüzüne bakmaya devam ediyordu. Arkasında siyah gömleğiyle çok ince, çok hassas, güzeldi; insanı çileden çıkartacak bir hali vardı; kumral, nefis ve taptaze yüzü, düz alnı, ince burnu, düzgün çenesi, isyanı arasında, bir ilginç hal alıyordu.

– Benim yetiştirdiğim sen; öğrencim olan, dostum olan, ikinci düşüncemi olu  tıran sen; kalbimden ve beynimden bir parçasını verdi-

ğim sen! Evet, seni tamamiyle kendim için alıkoymalı idim, en iyi tarafını o Tanrın olacak varlığın kapmasına meydan vermemeli idim!

Pascal'ın öfkesinin bir kısmını kendisine çevirmek için yaklaşmış olan Martine:

– Aman Mösyö, günaha giriyorsunuz. diye haykırdı!

Fakat Pascal onu görmüyordu bile. Gözünde yalnız Clotilde mevcuttu. Pascal, yüzü değişmiş gibi, öyle bir heyecanla köpürüyordu ki ak saçlarının altında ak sakalı ile, güzel yüzü, incinmiş ve çileden çıkmış, son derece büyük bir sevgiyle, gençlik pınlıtları saçıyordu. Bir süre daha, ikisi de pes etmeden göz göze bakıştılar. Pascal, titreşim sesiyle:

– Sen, sen ha! deyip duruyordu.

– Evet, ben!... Üstad, senin beni sevdiğin kadar, ben seni sevmeyeyim mi? Senin tehlikede olduğunu sanırsam seni kurtarmaya niçin uğraşmayayım? Sen, benim düşüncelerimle meşgul oluyor, beni kendin gibi düşünmeye zorluyorsun ya!

Clotilde ona hiçbir zaman bu şekilde kafa tutmamıştı.

– Amma, sen küçük bir kızsın, hiçbir şey bilmezsin!

– Hayır, ben bir ruhum, sen de benden fazla bir şey bilmiyorsun.

Pascal, onun kolunu bıraktı, elini havaya doğru kaldırarak belirsiz bir geniş hareket yaptı ve çok ciddi şeylerle dolu gayet acayip bir sessizlik başladı. Pascal, yürümüş, ortadaki pencerenin kanadını sert bir itişle açmıştı; çünkü, güneş alçalıyor, odanın içine karanlıklar doluyordu. Sonra, tekrar döndü geldi.

Fakat Clotilde bir hava ve serbest saha ihtiyacıyla, bu açık pencereye doğru gitmişti. Kızgın ateş yağmuru dinmişti. Artık haddinden fazla kızgın ve soluklaşan gökyüzünün son ürperisinden başka, gökten dökülen hiçbir şey yoktu; hâlâ ateş gibi yanan topraktan, akşamın sükûnet bulan soluğu ile beraber sıcak kokular yükseliyordu. Setin altında, en önde, demiryolu binaları gözükken garın ilk görüntüsü vardı; sonra, geniş çorak ovada ağaçların oluşturduğu bir çizgi, Viorne nehrinin mecrasını gösteriyor, onun ötesinde Sainte - Marthe tepeleri yükseliyordu. Kuru taşlardan duvarlarla desteklenmiş, zeytin ağaçları dikili bu kırmızı toprak setleri, koyu renkli çam koruları kuşatıyordu.

Burası, güneşle kavrulmuş eski, pişmiş tuğla renginde. yukarıya, göğe doğru bu kara yeşillikten saçığı yükselten görkemli, geniş bir anıteatr'dı. Solda, kan rengi toprakların ortasında, devrilmiş kayaların oluşturduğu dev gibi bir kale duvarına benzeyen muazzam bir hattın hakim olduğu sarı taş yığınları ile, Seille boğazları görülüyor; sağa doğru, Viorne'un, içinden aktığı vâdinin hemen başladığı karmakarışık ev yığınları ile, kat kat Plassans şehri yükseliyor; şehrin şurasını burasını asırlık kayın ağaçlarının tepeleri deliyor ve günün o saatinde, gurubun duru alun rengi ortasında, Saint - Saturnin kilisesinin yüksek kulesi, tek başına ve durgun, şehre tepeden bakıyordu.

Clotilde, yavaş yavaş:

– Aman Yarabbi dedi, insan her şeyi eline alacağım, her şeyi bileceğini sanması için ne kadar mağrur olmalı!

Pascal, dosyalardan hiç birinin noksan olmadığına emin olmak için iskemlenin üstüne çıkmıştı. Sonra, mermer parçasını yerden aldı, tekrar rafa yerleştirdi; dolabı sert bir hareketle kapadıktan sonra anahtarı cebine attı:

– Evet, dedi. İnsan, her şeyi öğrenmeye çalışmamalı; hele, bilinmeyen, herhalde asla bilinmeyecek olan şeylerle uğraşıp kafasını yormamalı.

Martine, Clotilde'i teselli etmek, ikisinin aynı davada elbirliği ettiklerini göstermek için, ona tekrar yaklaşmıştı. Doktor, şimdi onu da görüyor, aynı yenme arzusu içinde ikisinin de birleşmiş olduklarını hissediyordu. Yıllarca süren sinsi girişimlerden sonra, sonunda, açıktan açığa savaş ilân edilmişti; âlim, kendi ailesi üyelerinin kendi fikri aleyhine döndüklerini ve onu tahrip etmek tehdidini savurdıklarını görüyordu. Kendi evinde, etrafında ihanet hissetmek, sevdiği ve sevildiği insanlar tarafından incitilmek, mahvedilmek, yok edilmekten daha beter bir işken-ce olamazdı!

Bu korkunç fikir, birdenbire onun gözü önüne geldi:

– Evet, amma, ikiniz de beni seversiniz!

Onların gözlerine yaşlar dolduğunu gördü, güzel bir günün bu çok sâkin akşamunda, sonsuz bir hüznün duydu. Hayata karşı ilgisinden gelen bütün neşesi, bütün iyiliği bu hüznle altüst olmuştu:

– Ah! Yavrucuğum, sen de zavallı kız, bunu benim mutlu olmam için yapıyorsunuz, değil mi? Fakat, yazık! Ne kadar bedbaht olacağız!

Ertesi sabah. Clotilde, daha saat altıyken uyandı. Pascal'la dargın olarak yatağa yatmıştı; birbirlerine somurtuyorlardı. Clotilde'in uykudan uyanınca ilk duygusu. bir huzursuzluk, için için bir üzüntü. kalbinin üzerinde hissettiği ağır yükü orada korumamak için derhal barışmak ihtiyacı oldu.

Yataktan fırlayıp koşmuş. odanın iki penceresinin de kanatlarını açmıştı. Epey yükselmiş olan güneş, içeri girdi. odayı. altın renkli iki ışık demeti biçti. Güzel bir genç vücut kokusu ile buğulu bu uyku dolu odaya parlak sabah ışığı taze ve neşeli ufacık nefesler getiriyordu: genç kız. yatağın kenarına oturmuş. uzun ve düzgün bacaklarıyla. mevzun ve gürbüz vücuduyla. yuvarlak göğsü, yuvarlak gerdanı. yuvarlak ve kıvrak kollarıyla onu daha inceltir gibi görünen dar gömleğinden başka arkasında bir şey bulunmadığı halde, bir an düşünceye daldı: ensesi. fevkalâde güzel omuzları. lekesiz süt beyazlığında gayet yumuşak ve parlak bir ipek gibi idi. Clotilde, on iki yaşından on sekiz yaşına kadar, uzun zaman, fazla iri, sarsak gibi görünmüştü; erkek çocuk gibi ağaçlara tırmanırdı. Sonra, cinsiyeti belli olmayan bu haşandan, bu incecik güzellik ve seveda perisi çıkmıştı.

Genç kız, gözleri dalgın, odanın duvarlarına bakıyordu. Souieide, geçen asırdan kalma bir bina olmakla beraber. birinci imparatorluk devrinde yeniden dayanıp döşenmiş olsa gerekti; çünkü, perdeleri, meşe dalından daireler içinde ebülhevi büstleri anlatan emprime bir eski alacandandı. Bu alaca zamanla koyu kırmızı iken. turuncuya dönmeye başlayan soluk pembe bir renk almıştı. İki pencerenin de, karyolanın da perdeleri mevcuttu; fakat bunları temizlemek gerektiği için daha fazla solmuşlardı. Bu silik erguvanî renk, bu çok zarif ve tatlı şafak rengi gerçekten nefisti. Karyolaya gelince, aynı kumaşla kaplı olan o da, eskilikten öyle dökülüyordu ki, bitişik bir odadan alman başka bir karyola ile değiştirilmişti. Alçak ve gayet geniş masif akajudan olan bu ampir karyolanın da bakır süsleri vardı; dört tarafındaki sütunların üzerinde perde kumaşlarındakine

benzer ebülhevi büstleri görülüyordu. Som kapılı ve sütunlu bir elbise dolabından. rafla çevrili beyaz mermerli bir konsoldan. koskoca. yüksek bir ayaklı aynadan. dik ayaklı bir şezlongdan. erganun şeklinde. dik arkalı iskemlelerden oluşan mobilyanın geri kısmı da öteki eşya ile eşleştirilmişti. Fakat XV inci Louis tarzı bir eski ipekli eteklikten yapılmış ayak örtüsü. pencerelerin karşısında ortalama duran muhteşem karyolayı, göze hoş gösteren bir şekilde süslüyordu; katı şezlongu, bir yığın yastık yumuşak hale koyuyordu. yine bir dolabın içinde bulunmuş çiçekli eski ipek kumaşlarla süslü iki etajerle bir masa vardı.

Clotilde. sonunda. çoraplarını giydi. arkasına beyaz pikeden bir sabahlık geçirdi; kül rengi bezden terliklerini ayaklarına taktıktan sonra binanın öteki cephesine bakan arka taraftaki tuvalet odasına koştu. Genç kız. buraya. sadece mavi çizgili ham. keten bezinden perdeler astırmıştı. odada cilâlı karaağaçtan bir tuvalet. iki dolap ve iskemlelerden ibaret eşya vardı. Bununla beraber. buraya girince. Clotilde'in tabii ve zarif. tam kadın görünümüne sahip olduğu hissediliyordu. Bu görünüm. onda. güzellikle beraber kendini göstermişti. Bazen tutan inatçılığının. oğlan çocukluğunun yanı sıra. yumuşak başlı. yufka yürekli. sevmekten hoşlanan bir yaratık olmuştu. Gerçek şu ki. serbest büyümüş. okuyup yazmaktan başka bir şey öğrenmemiş. sonra amcasına yardım ederek kendi kendine. oldukça geniş bilgiler edinmişti. Fakat amcası ile onun arasında hiçbir plân tespit edilmiş değildi. Clotilde. yalnız tabii tarihe karşı ilgi göstermiş. bu da ona kadının ve erkeğin ne olduğunu tamamiyle öğretmişti. Aynı zamanda. hiçbir el dokunmayan bir meyve gibi. bakirelik iffetini koruyordu: bu. herhalde. aşkı. bilmeden ve dindarca bir hisle beklemesi sayesinde: bütün varlığını onun için alıkoyduran. seveceği erkeğin ruhunda yok olmayı beklettiren o derin kadınlık duygusu sayesinde böyle idi.

Saçlarını kaldırdı. bol su ile yıkandı: sonra fazla bekleyemedi odasının kapısını yavaşça açtı. ayaklarının ucuna basarak. gürültü etmeden. büyük çalışma odasına girdi. Pencere kanatları henüz kapalıydı. fakat Clotilde. eşyaya çarpmayacak kadar etrafını görüyordu. Odanın öbür ucuna. doktorun yatak odasının kapısı önüne varınca nefesini tutarak eğildi. Doktor acaba kalkmış mıydı? Acaba ne yapıyordu? Clotilde onun kısa adımlarla yürüdüğünü işitti. Herhalde giyinmekle meşguldü. Clotilde. doktorun bazı çalışmalarını içinde sakladığı ve bir türbe gibi daima kapalı duran bu odaya hiç girmezdi. Kapıyı açarırse kendisini orada bulur korkusu duymuştu; aynı zamanda büyük bir şaşkınlık içinde

idi; hem gururu isyan ediyordu, hem doktora olan güvenini göstermek arzusunu duyuyordu. Bir an. barışma ihtiyacı o kadar güçlendi ki. az kalsın kapıyı vuracaktı. Sonra ayak sesleri yaklaşıncı. deli gibi kaçtı.

Saat sekize kadar Clotilde, gitgide artan bir sabırsızlık içinde çırpındı. Her dakika, odasındaki şömine üstünde duran konsol saatine bakıyordu. Altın suyuna batmış bronzdan. ampir biçimi olan bu saatin üzerinde, bir direğe yaslanmış aşk perisi. uyuyan zaman perisini. gülümseyerek seyrediyordu. Genç kız. her zaman saat sekizde aşağı iner. yemek odasında doktorla beraber sabah kahvaltısı ederdi. O saate kadar ufak tefek tuvalet işleriyle meşgul oldu. saçını taradı, ayakkabılarını giydi. sırtına kırmızı benekli beyaz bir rob geçirdi. Sonra, daha on beş dakika boş vakti olduğu için, çoktanberi tasarladığı bir işi yaptı, oturdu. iş gömleğinin üzerine, Chanülly taklidi ufak dantelâ diktı. Bu siyah gömleği artık fazla erkekçe buluyor, kadına gereği gibi yakışır görmüyordu. Fakat saat sekizi çalınca işini elinden bırakı. acele aşağı indi.

Yemek odasında, Martine, kendisine, sükûnetle:

– Yalnız başınıza kahvaltı edeceksiniz, dedi.

– Niçin?

– Öyle. Mösyö beni çağırdı, kapının aralığında yumurtasını kendisine uzattım. Yine havanı ile, filtresiyle meşgul. Öğleden önce yüzünü göremeyeceğiz.

Clotilde, yanakları solgun, hayretten dona kalmıştı. Sütünü ayakta içti, ekmeğini eline aldı ve hizmetçi kadınla beraber mutfağa gitti. Zemin kaunda, yemek odası ile mutfaktan başka, patateslerin durduğu kullanılmayan bir salondan başka oda yoktu. Vaktiyle, doktor hastalarını evine kabul ettiği zamanlar, burasını muayene odası olarak kullanıyordu; yazı masasıyla koltukları. yıllarca önce onun odasına çıkarılmışlardı. Şimdi, aşağı katta, mutfağa açılan diğer bir küçük odadan başka oda yoktu; burası da ceviz ağacından bir dolabı ve beyaz perdelerle örtülü papaz karyolasına benzer bir karyolası bulunan, ihüyar hizmetçinin tertemiz odasıydı.

Clotilde sordu:

– Acaba iksirini yapmaya mı başladı, dersin?

– Sanıyorum. başka ne olabilir? Malûm ya. tutacağı tutunca. yemeden içmeden kesilir.

O zaman, genç kızın bütün üzüntüsü, yavaş sesle yükselen bir şi-kâyet halinde ağzından döküldü:

– Ah! Aman Yarabbi! Aman Yarabbi!

Martine, odasını toplamaya çıkarken, Clotilde, holdeki portmanto-dan bir şemsiye aldı, meyus, öğleye kadar vaktini nasıl geçireceğini bil-meyerek, ekmeğini dışarda yemeye çıktı.

Doktor Pascal, yeni şehirdeki evini bırakmaya karar vererek takri-ben 20.000 frank değerinde Souleiade'ı satın alalı on yedi yıla yakın bir zaman oluyordu. Arzusu, biraz uzakta kalmak, aynı zamanda kardeşinin kendisine Paris'ten yolladığı küçük kıza daha fazla saha ve daha fazla neşe vermektir. Şehrin kapılarında bulunan bu Souleiade, ovaya tepeden bakan bir yayla üzerinde çok büyük, eski bir malikane idi. Geniş arazisi, arka arkaya yapılan satışlar sonunda iki hektardan daha aza inmiş; üstelik, demiryolunun inşası, ekilebilir son tarlaları da alıp götürmüştü. İki ayrı parçadan oluşan binanın, Provence tâbiri ile dört etekli bir tek dörtgen kanadı kalmıştı ve bu kısım, cephesinde beş penceresi bulunan pembe renkli kaba kiremitlerle örtülü bir kısımdı. Burayı eşyası ile beraber satın alan doktor, evinde rahat olmak için yalnız bahçe duvarlarını onarmak ve tamamlamakla yetinmişti.

Clotilde, her zaman, bu inziva yerinin, bu dar ülkenin her tarafını on dakikada dolaşabilirdi, buna rağmen mazideki azametinden kalma köşeleri bulunan bu yeri pek severdi. Fakat bu sabah oraya, için için bir öfkeyle gelmişti. Bir süre, iki ucunda asırlık serviler, üç mil öteden görü-len kara renkli iki muazzam kilise mumunu andıran iki ağaç dikili sete ilerledi. Buradan sonra iniş, demiryoluna kadar uzanıyor, koca taş duvar-lar son bağ kütüklerinin bittiği kırmızı toprakları koruyordu; dev ölçüde basamaklara benzeyen bu topraklar üzerinde, cılız yapraklı sıkı zeytin ve badem ağaçları dizilerinden başka bir şey yetişmezdi. Sıcak, daha şimdi-den boğucu hale gelmişti. Clotilde, birbirinden ayrılmış döşeme taşları üzerinde kübbar ağaçlarının sık yaprakları arasında kaçışan küçük kerten-kelelere baktı.

Sonra geniş ufuktan sinirlenmiş gibi, Martine'in, yaşına rağmen, yalnız ağır işler için haftada iki kez adam getirip bizzat bakmakta inat ettiği meyve ve sebze bahçesinden geçti; sağa doğru çıktı, bir çamlığa girdi; bu küçük çamlık, zamanla yaylayı kaplayan muhteşem çamlardan kalanlardı. Fakat bir kere daha keyifsizlik duydu. Kurumuş çam dikenleri,

ayakları altında çaurdıyor. dallardan reçineli bir durgunluk yağıyordu. Genç kız, bahçe duvarı boyunca yürüdü. Plassans'ın ilk evlerinde beş dakika beride Fenouilleres yoluna açılan cümle kapısının önünden geçti ve malikanenin eski büyüklüğünü ispata yetecek yirmi metre kutrunda muazzam bir saha olan harmana vardı. Ah! Romalılar devrinde gibi yuvarlak çakıl taşları ile döşeli bu eski zaman harmanında, altını andıran kısa ve kuru bir otun ince yüzünden bir halı ile örter gibi olduğu bu bir tür geniş gezi! Clotilde, vaktiyle burada koşarak, yuvarlanarak, uçsuz bucaksız gökte yıldızlar doğarken sırtüstü yatarak ne güzel eğlenceli zamanlar geçirmişti.

Şemsiyesini tekrar açmıştı, harmandan ağır adımlarla geçti. Şimdi setin solundaydı. Binanın etrafını tamamen dolaşmıştı. Onun için evin arkasına geçti. bu tarafa koyu bir gölge seren ulu çınar ağaçlarının altına geldi. Doktorun yatak odasındaki penceresi bu tarafa açılıyordu. Clotilde, gözlerini kaldırdı, baktı. Çünkü buraya yaklaşmasının nedeni, onu sonunda görebilmek ümidine birdenbire kapılmış olmasıydı. Fakat pencereler kapalı duruyordu. genç kız kendine karşı gösterilmiş bir haşinli gibi, bundan müteessir oldu. Ancak o zaman, ekmeğini hâlâ elinde tuttuğunu ve yemeği unuttuğunu farketti. ağaçların altına daldı, genç, güzel dişleriyle ekmeği sabırsızlıkla ısırды.

Yine Souleide'nin eski debdebesinden kalma olan bu eski çınarlık nefis bir dinlenme yeri idi. Dev gövdeli bu ulu ağaçların altında, yazın kavurucu günlerinde, çok tatlı bir serinlik ve yeşilimtırak, belli belirsiz aydınlık bir gün ışığı vururdu. Zamanla burada süslü düzgün bir bahçe vardı; şimdi bahçenin yalnız kenarlarını süsleyen şimşirler kalmıştı; bu şimşirler gölgeden hoşlanan türden olsa gerek ki adamakıllı sürmüş, fidan gibi büyümüşü. Bu çok gölgeli köşeye tek şirinlik veren şey bir fıçıya takılmış alelâde kurşun borudan ibaret bir pınardı; buradan, en şiddetli kuraklarda bile serçe parmak kalınlığında bir su öylesine akar, daha uzakta büyük bir yosunlu havuzu doldururdu; havuzun yeşillenmiş taşları ancak üç dört yılda bir defa temizlenirdi. Cıvardaki bütün kuyular kurduğ halde Souleide'nin pınarı yine akardı; ulu çınar ağaçları hiç şüphe yok, bu pınarın asırlık çocuklarıydı. Süresiz ve durmadan asırlardan beri akan bu incecik su, gece gündüz, billür gibi, aynı duru sesli şarkısını mıldanıyordu.

Clotilde, omuz başına kadar gelen şimşirler arasında dolaşıktan sonra eve girip bir nakış aldı geldi, pınarın yanındaki taş masanın önüne oturdu.

Birkaç tane bahçe işkemlesi konulmuş olan bu yerde kahve içilirdi. Clotilde o andan itibaren, işine tamamiyle dalmış gibi, artık başını hiç kaldırmaz göründü. Bununla beraber, arasına, ağaç gövdelerinin arasından, çayır çayır yanan uzaklara doğru, güneşin alevler saçtığı kor gibi göz kamaştırıcı harmana bir göz attığı görülüyordu. Fakat aslında bakışları, uzun kirpiklerinin arasından süzülüyor, doktorun pencerelerine kadar yükseliyordu. Orada hiçbir şey, bir gölge bile görünmüyordu. Clotilde'in yüreğinde bir keder, bir hınç büyüyordu; bu, bir gün önceki kavgalarından sonra onu kendi haline bırakışından, ona karşı gösterir gibi olduğu bir küçümsemeden ileri geliyordu. Halbuki. Clotilde, derhal başlamak için ne kadar büyük bir istekle yataktan kalkmıştı; Pascal, dargın kalabildiğine göre demek ki başlamak için acelesi yoktu, onu sevmiyordu! Clotilde, gitgide tasalanıyor, tekrar mücadele fikirlerine dönüyor, yeniden, hiç boyun eğmemeye azmediyordu.

Saat onbire doğru, öğle yemeğini ateşe vermeden önce, Martine, onun yanına geldi; ev işleriyle meşgul olmadığı zamanlar yürürken bile ördüğü o hiç elinden düşmeyen çorap, yine elindeydi.

– Biliyor musunuz, dedi, hâlâ yabancı gibi yukarıda kapanmış oturuyor, o acayip ilacını kaynatıyor.

Clotilde, gözlerini elindeki örgüden ayırmadan omuz silktilti:

– Hem, yapılan dedikoduları size anlatayım mı, matmazel? Madam Felicité dün bu dedikoduların insanı utandıracak şeyler olduğunu söylemekte haklı idi... Doktor Pascal'ın ihtiyar Boutin'i öldürdüğünü benim yüzüme karşı söylediler; hatırlarsınız hani bir yol üstünde ölen şu saralı ihtiyar yok mu, işte o.

Bir susma oldu. Sonra hizmetçi kadın, genç kızın yüzünü daha asık görünce, parmaklarının hızını artırarak söze devam etti:

– Benim aklım hiç ermez amma, doktorun yaptığı bu ilaç beni çileden çıkarıyor... Siz bu işi doğru buluyor musunuz? Matmazel?

Clotilde birdenbire başını kaldırdı, içini dolduran ihtiras dalgasına kapılarak:

– Beni dinle. dedi. bu işe ben de senin kadar akıl erdirmek niyetinde değilim. ama sanıyorum başına çok büyük dertler açacak... Bizi sevmiyor.

– Yo! Sever matmazel, o bizi sever!

– Hayır. hayır. bizim onu sevdiğimiz gibi değil!... Eğer sevseydi yukarıda, herkesi kurtarmaya uğraşarak kendi ruhunu, kendi mutluluğunu ve bizim mutluluğumuzu mahvedeceği yerde. burada. bizimle beraber bulunurdu.

İki kadın, kıskanç öfkeleri içinde, gözleri sohbetle pırıldayarak bir süre bakiştılar. Sonra. o gölgeli yerde. tekrar işe koyuldular. artık konuşmadılar.

Yukarıda kendi odasında. Doktor Pascal büyük bir neşe ve huzur içinde çalışıyordu. Ancak on iki yıl. Paris'ten döndüğü günden Souleia-de'a çekildiği güne kadar doktorluk yapmıştı. Kazandığı ve akıllıca işletmeye yatırdığı yüz küsur bin frankla yetinerek artık kendisini. sevdiği incelemelere vermiş. yalnız dostlarından oluşan müşterilerini alıkoymuştu; ama. yine de çağınılırsa hastaya gitmekten geri kalmıyor, fakat hiçbir zaman hesap pusulası yollamıyordu. Hastadan para aldığı zaman bu parayı yazı masasının bir çekmecesine atıyor, onu cep harçlığı sayıyor. ihtiyaçlarına yeten geliri dışında bu parayı çalışmaları ve hevesleri için sarfediyordu. Hâl ve tavrından dolayı acayip adam diye kazandığı kötü şöhrete önem vermiyordu. o düşkün olduğu konular üzerindeki araştırmaları arasında ancak mutlu olabiliyordu. Bu âlimin, fazla ateşli imajı yüzünden dehası bozularak, Plassans'da, muhtaç olduğu vasıtalarından hiç birisini kendisine temin etmez gibi görünen bu hücre şehirde oturması çok kimseyi hayrete düşürüyordu. Fakat Pascal, Plassans'da bulduğu kolaylıkları pek güzel anlatabiliyordu. Her aileyi tanıdığı, iki üç nesil süresince gizli tutulmuş olan olayları takip edebildiği, bu şehir köşesinden öncelikle gayet sakin bir dinlenme yeri, sonra sevdiği araştırma sahası olan soy olayları bakımından hiç umulmadık devamlı bir inceleme zemini bulmuştu. Öte yandan denize yakındı. hemen hemen her yaz mevsimi denize gitmiş, engin suların dibinde, hayatı, hayatın doğduğu ve yayıldığı o sonsuz kaynaşmayı incelemişti. Sonra Plassans hastanesinde bir otopsi salonu vardı ki hemen hemen tek ziyaretçisi kendisiydi; bu aydınlık ve sessiz büyük odada, yirmi yıldan fazla bir zamandanberi aileleri tarafından aranılmayan bütün cesetler onun neşterinden geçiyordu. Doktor Pascal öte

tarafından, gayet mütevazî, bir şeye alınırsa uzun süre unutmayacak kadar çekingen tabiatlı olduğu için arasına tıp akademisine gönderdiği çok dik-kate değer bildirilere ait eski profesörleriyle ve birkaç yeni dostu ile mektuplaşmakla kalmıştı. Mücadeleyi gerektiren her türlü ihtirastan u-zaktı.

Doktor Pascal'ı özellikle soy kanunları ile meşgul olmaya yönlen-diren şey, başlangıçta, gebelik hakkındaki çalışmaları olmuştu. Her zaman olduğu gibi, tesadüf bu işe yardım etmiş, bir kolera salgını esnasında ölen bir takım gebe kadın cesetleri eline geçmişti. Daha sonra ceninin oluşu-munu, sonra, rahimdeki hayatının her günü embriyon ilerlemesini gö-re-bilmek için, seriyi tamamlayan, noksanları dolduran ölüm sonuçlarını incelemişti; böylece gayet açık, gayet kesin gözlemlerinin bir katalogunu yapmıştı. O andan itibaren, her şeyin esasını oluşturan gebe kalma konu-su, merak uyandıran sırrı ile karşısına çıkmıştı. Yeni bir yaratık niçin ve nasıl vücut buluyordu? Hayatın, dünyayı oluşturan bu yaratıklar yığınının bağlı oldukları kanunlar neydi? Doktor Pascal, yalnız cesetlerle uğraş-makla kalmıyor, otopsi çalışmalarını canlı insanlar üzerinde de genişleti-yordu; kendi müşterileri arasında kesin bazı olaylar dikkaüne çarpmıştı; özellikle kendi ailesinde vakalar o kadar açık ve tam görünüyordu ki başlıca araştırma sahası haline gelen bu aileyi özellikle gözlem altına almıştı. O andan itibaren olaylar birikükçe ve notları arasına sıralandıkça, bütün soyları anlatacak, soya ait bir genel düşünceyi kurmaya teşebbüs etmişti.

Bu çetin konunun tamamlanması için yıllardan beri uğraşıyordu. İ-cat prensibi ile taklit prensibinden, yaratıkların, soy veya benzerin etkisi altında türemesinden, doğuştan veya türlü etkiler altındaki üremeleri prensibinden işe başlamıştı. Soy için yalnız dört vaka kabul ediyordu: Çocuğun maddi ve manevi yaratılışında annenin ve babanın temsil edildi-ği vasıtasız soy; amcaların ve halaların, kız ve erkek amca ve hala çocuk-larının, yani en yakın akrabaların temsil edildiği vasıtalı soy; bir veya iki göbek aşağı göçmüşleri temsil eden geriye dönen soy; sonunda göçmüşler arasındaki karı kocaların, örneğin dişiye, ilerleyen gebeliği için etkiye tabi tutmuş gibi olup da, bu gebeliğin faili kendisi dahi olmayan ilk erkeğin temsil edildiği etki soyu. Yaratılışa gelince, bu suretle vücut bulan yara-tık, yeni yaratıktı, veya böyle görünendi; bu yeni yaratıkta, ana babanın maddi ve manevi huyları birbirine karışmakla beraber onlardan hiçbir şey miras kalmamış gibi görünüyordu. Doktor Pascal bu noktaya varınca

konunun iki terimini yani soyla yaratılışı almış. bunları da parçalara ayırmış. soyu iki olaya bölmüş. çocukta babanın veya ananın üstünlüğünü, ferdi tercihini: üstünlüğü. veya her ikisinin karışımını. ve gerek ekleme suretiyle, gerek dağılma suretiyle, gerek kaynaşma suretiyle. en az iyi halden en mükemmel hale kadar giden üç şekil gösterebilir bir karışımı kabul etmişti; halbuki yaratılmışlık için ancak bir hal mümkündü, o da tamamlanmış hali. karşı karşıya getirilen iki cismin, kendilerinden tamamen ayrı, yeni bir cisim vücuda getirmelerini sağlayan kimyevi karışım hali idi. Yalnız antropolojide değil, zoolojide, meyve biliminde, bahçecilikte, yığınlarla görünümün oluşumu bu idi. Sonra tahlil sonucu olan bu çeşitli vakalar karşısında bunların sentezini yapmak, hepsini anlatacak düşünceyi kurmak gerekince güçlük başlıyordu. Doktor Pascal bu noktada, her yeni keşfin başka bir şekil verdiği o oynak varsayım sahasında bulunduğunu hissediyordu; insan zekasının hüküm çıkarmak ihtiyacı ile, incelemelerini bir sonuca bağlamaktan kendini alamamakla beraber konuya açık kapı bırakacak kadar geniş fikirliydi. Onun için Darwin'in tomurcuklarından, panjonezinden, Galton'un sürp'lerine temas ederek, Haeckel'in perijonezine kadar gitmişti. Sonra Waismann'ın haklı çıkardığı konuya bakışım düşünmüş, son derece ince ve çapraşık bir cevher olan filizlendirici plazma fikrinde karar kılmuştu. Bu plazmanın bir kısmı her yeni yaratıda daima davranış olarak kalıyor, böylece, değişmez, sarsılmaz bir şekilde, nesilden nesile geçiyordu. Bu, herşeyi anlatır gibi görünmekteydi. Fakat spermatozoid ile ovülün kavrayabildikleri, insan gözü'nün mikroskopla büyültülmüş şekillerin en büyüklerinde bile kesinlikle hiçbir şeyi seçemediği bu benzerlikler dünyasında daha ne sonsuz sırlar vardı! Doktor Pascal, düşüncesinin günün birinde hükümden düşeceğini biliyor, bu düşünceyi, kaynağı, fişkırdığı yer ebediyen gözümüzden kaçacakmış gibi görünen hayat hakkındaki bu ezeli araştırma içinde, konunun şimdiki durumu gösterebilecek, sadece geçici bir anlatım olarak kabul ediyordu.

Ah! Bu soy onun için nasıl sonsuz düşüncelere konu oluşturuyordu. Asıl beklenmedik, asıl akıllara durgunluk verecek şey, ana baba ile çocuklar arasındaki benzerliğin tam uygun bir benzerlik olmaması, değil miydi? Doktor Pascal kendi ailesi için önce mantıkî sonuçlar çıkararak bir cetvel hazırlamıştı; bu cetvelde nesilden nesile etkiler, babanın hissesi ve ananın hissesi olmak üzere yarı yarıya paylaşılmıyordu. Fakat âdeta her çocukta, canlı gerçek, uygulamayı yalana çıkarıyordu. Soy, benzerlik

olacağı yerde, şartların ve çevrenin engel olduğu, benzerliğe doğru bir gayretten ibaretti. Pascal. bu suretle hücrelerin bozulması adım verdiği ipoteze varıyordu. Hayat bir hareketten ibarettir. soyda bulaşan hareket olduğuna göre, hücreler birbirlerine vücut verme işinde itişiyorlar, dürtüyorlar, yerleşiyorlardı, her biri soy gayreti sarfediyordu, öyle ki, bu mücadele esnasında, daha zayıf olan hücreler ölürse. en sonunda pek büyük karışıklıklar. büsbütün başka türlü organlar vücut bulduğu görülüyordu. Yaratılış. Pascal'ın kabul etmek istemediği doğanın süren icadı oradan gelmiyor mu idi? Kendisi, buna benzer olaylar sonunda, veya bir an için inandığı kök soyunun etkisiyle kendi anasından babasından bu kadar bambaşka değil mi idi? Öyle ki her cetvel, ilk insana kadar giden ve insanlığın içine dalan köklere bağlıdır, hiç kimse tek bir ataya bağlı kalmaz, daima daha eski, meçhul bir ataya benzemek mümkündür. Bununla beraber Pascal atavizmden şüphe ediyordu; kendi ailesinden aldığı dikkate değer bir örneğe rağmen, benzerliğin iki üç nesil sonra, kazalar, müdahaleler, olması muhtemel bin türlü kombinezonlar sonucunda mahvolması icap ettiği düşüncesindeydi. Demek oluyor ki. bu işte, bu intikal eden gayrette, bu nesilden nesile geçen kudrette, maddeye hayat veren ve bütün hayatı oluşturan bu sarsıntıda ezeli bir var oluş. her zaman bir değişiklik mevcuttu. Öyle olunca birçok konular ortaya çıkıyordu. Nesilden nesile bir beden ve fikir ilerlemesi mevcut mu idi? Beyin, gitgide büyüyen bilimlerin dokunmasıyla genişliyor mu idi? Sonra Doktor Pascal özel birtakım konulara, özellikle esranı onu uzun zaman meraka düşüren bir konuya takılıyordu: Gebelikte erkek çocuk nasıl oluyordu. kız çocuk nasıl oluyordu? Cinsiyeti bilim yoluyla önceden tayin etmek, veya hiç değilse anlatmak asla mümkün olmayacak mı idi? Bu konuya ait olaylara tıklım tıklım dolu çok meraklı bir muhtıra yazmış, fakat sonunda en inatçı araştırmaları sonunda mutlak bir bilgisizlik içinde kalmıştı. Şüphe yok ki soyların onu bu kadar derin meraka düşürmesinin nedeni, hayallerinin hâkim olduğu henüz heceleyen bütün bilimler gibi onun da karanlık, geniş ve dibi bulunmaz olması idi. Sonunda veremin soy yoluyla bulaşması hakkında yazdığı uzun bir etüd onda ilaç tedavisi uygulayan doktorun sarsak inancını uyandırmış ve Pascal'ı, insanlığı diriltmek gibi asil ve delice bir ümide saplandırmıştı.

Öyle ki, Doktor Pascal'ın bir tek inancı vardı, hayat inancı. Hayat tek ilâhî görünümdü. Hayat Tannıydı, büyük hareketti, evrenin ruhu idi.

Hayatın soydan başka hali yoktu. dünyayı vücuda getiren soydu: öyle ki eğer soyu tanımak. onu ele geçirip istediği gibi kullanmak mümkün olsa. dünyayı arzuya göre şekillendirmek uygun olacaktı. Hastalığı. ızdırabı ve ölümü yakından görmüş olan Pascal'da mücadeleci bir doktor merhameti uyanıyordu. Ah! Hasta olunmak. artık ızdırıp çekmemek. uygun olduğu kadar az ölmek mümkün olsa! Tek düşü. müdahale ederek. herkese sağlık vererek dünya çapında mutluluğu. mükemmellik ve bahtıyarlıkla dolu ileriki dünyayı bir an önce oluşturulması mümkün olacağı fikrine dayanıyordu. Herkes sağlıklı. güçlü. zeki olunca. son derece akıllı ve mutlu bir tek üstün millet yaratılmış olacaktı. Hindistanda. bir sudradan. yedi göbekte bir brehmen vücuda getirilerek en bayağı sefil. en mükemmel insan tipine bu şekilde. araştırma yolu ile yükseltilmiyor mu idi? Pascal, verem üzerinde yaptığı inceleme sonucunda veremin geçici olmadığı. fakat her veremli çocuğunun. veremin az bulunur bir kolaylıkla meydana çıkmasına uygun soysuzlaşmış bir saha ile dünyaya geldiği düşüncesine vardığından. soyun aza düşürdüğü bu sahayı. parazitlere daha doğrusu. mikroplar gözlemlemesinden çok daha önce. organların vücutundan şüphelendiği tahrip edici mayalara karşı direnç göstermesi için. zenginleştirmekten başka bir şey düşünmüyordu. Güç vermek. bütün konu burada idi: güç vermekse aynı zamanda irade vermek, öteki organları sağlamlaştırarak. beyini genişletmek demektir.

O sıralarda doktor. XV inci yüzyıla ait eski bir tıp kitabı okuduğu sırada (aşı ile tedavi) adı verilen bir tedavi usulü dikkatini çok çekmişti. Hasta bir organı iyi etmek için, bir koyunun veya bir öküzün sağlam olan aynı organını çıkarıp kaynatmak. sonra onun suyunu hastaya içirmek yeterliydi. O eski eserde, bu yöntemle, hastalığı benzerleriyle tedavi etmek olduğu, hele karaciğer hastalıklarında, böylece yapılan tedavilerin haddi hesabı olmadığı söyleniyordu. Bunun üzerine doktorun beynin merkezi işlemeye başladı. Niçin bir incelemeye girişmeyecekti? Madem ki güç cevheri noksan. soy bakımından zayıf olanları diriltmek istiyordu. onlara normal ve sağlıklı güç cevheri vermesi yeterdi. Yalnız haşlama usulünü çocukça buldu, damıtılmış suyla ıslatarak bir havanda koyun beyni ezmek, sonra. bu suretle elde edeceği iksiri elekten geçirmek ve süzmek yöntemini buldu. Bunu yaptıktan sonra Malaga şarabı ile karıştırdığı bu iksiri hastaları üzerinde denedi, ama işe yarar hiçbir sonuç alamadı. Ümidi kınılmak üzere iken bir gün. karaciğer sancıları çeken bir kadına küçük Pravaz şırıngasıyla morfin şırınga ettiği sırada, birdenbire bir ilham

geldi. İksirini, acaba cilt aluna şırınga etmeyi denese nasıl olurdu? Eve gelir gelmez derhal kendi üzerinde deneme yaptı, beline bir şırınga sıkı. buna sabah akşam devam etti. Bir gramdan ibaret olan ilk dozlar etkisiz kaldı. Fakat dozu bir katına, sonra iki kauna çıkarınca uykudan kalktığı zaman bacaklarının yirmi yaşındaki kadar güçlü olduğunu görerek fevkalâde sevindi. Bu suretle dozu beş grama çıkardı. Aruk daha geniş nefes alıyor, daha açık bir zihinle yıllardan beri kaybettiği bir kolaylıkla çalışıyordu. Büyük bir huzur, büyük bir yaşama zevki içinde idi. Ondan sonra, Paris'te, beş gram iksir alabilecek bir şırınga yaptırdı, hastaları üzerinde aldığı güzel sonuçlardan hayrete düştü. Hastalarını birkaç gün içinde yeni bir hayat hamlesiyle faal, aulgan bir halde ayağa kaldırıyor. Gerçi uyguladığı metod henüz denemeden oluşan bir durumdu. Pascal bu usulde türlü türlü tehlikeler seziyordu; özellikle eğer iksir tam anlamıyla saf olmazsa amboliler yapmak korkusu vardı. Sonra zayıf haldeki hastaların enerjisi, kısmen ilâci onlara verdiği hummadan ileri geldiğini tahmin ediyordu. Fakat kendisi bu işin sadece ilk yapıcısı idi, metod ileride mükemmelleşecekti. Tükenmiş hastalarını yürütmek, veremlileri diriltmek, hattâ delileri şimdilik akıllandırmak bile bir mucize değil mi idi? Yirminci asır kimyagerliğinin bu buluşu önünde muazzam bir ümit sahası açılıyordu: doktor Pascal, bütün fenalıkların tek nedeni olan insan acısını yenecek dünya çapında panzehiri, hayat iksirini, güç, sağlık ve irade bahşederek yepyeni ve üstün bir insanlık vücuda getirecek olan gerçek ve bilimce bir yaşam keşfettiğini sanıyordu.

O sabah, içinde bir havanla bir mikroskop bulunan, sadece bir demir karyola ile, bir akaju küçük masa ve bir büyük yazıhane ile döşeli, dışarıdaki çınarlara yakın olduğu için loşça, binanın kuzey kısmındaki odasında, son derece büyük itinalarla, bir küçük şişe iksir yapmakla meşguldü. Damıtılmış su içinde, koyun beyni ezdikten sonra bunu elekten ve filtreden geçirmişti. Sonunda bir küçük şişe, rengi mavimurak, menevişli akisleri bulunan, bulanık bir sıvı elde etmişti; dünyayı yeniden canlandıracak ve kurtaracak kanı elinde tutuyormuş gibi bu sıvıya aydınlıkta uzun uzun baktı.

Fakat, kapı hafifçe vuruldu ve telâşlı bir ses, onu düşlerinden ayırdı.

– Neredesiniz mösyö, saat on ikiyi çeyrek geçiyor, yemek yemeyecek misiniz?

Gerçekten. aşağıda. büyük serin yemek odasında öğle yemeği hazırdı. Pencere kanatları kapalı bırakılmış. yalnız bir tanesi aralık edilmişti. Burası mavi çizgilerle süslü kül rengi tahta kısımları ile iç açıcı bir oda idi. Sofra. büfe. iskemleler zamanla odaları süsleyen ampir mobilyayı tamamlayan eşya olsa gerekti: odanın açık renkli duvar zeminini üzerinde eski akaju, koyu kırmızı rengiyle keskin bir şekilde görünüyordu. Daima pırl pırl cilâli bakırdan bir tavan lâmbası bir güneş gibi yanıyordu. Odanın dört duvarında pastel ile yapılmış dört iri şebboy. menekşe, sümbül ve gül demeti görülüyordu.

Doctor Pascal neşe ile içeri girdi:

– Vay canına! Dalmışım bitireyim diye uğraşıyordum... İşte yepyeni, hem de gayet saf cinsinden; bu kez mucizeler yaratacak!

Bunu söylerken heyecanına kapılıp. aşağıya beraber getirdiği şeyi gösteriyordu. Fakat Clotilde'in. dimdik ve hiç konuşmadan ciddi bir tavırla oturduğunu gördü. Beklemekten için için yıkılmış. bütün aksiliği üstüne gelmiş! Sabahleyin onun boynuna atılmak için yanıp tutuştuğu halde şimdi soğumuş. ondan uzaklaşmış gibi. hareketsiz duruyordu.

Doktor, neşesini hiç kaybetmeden:

– Pekâlâ! dedi. Hâlâ somurtuyorsun. Bu kötü işte!... Demek ki ölüleri diriltten benim büyücü iksirimi beğenmiyorsun, öyle mi?

Sofraya oturmuştu. genç kız onun karşısına otururken sonunda yanıt vermek zorunda kaldı:

– Bilirsiniz ki. senin her şeyini beğenirim, üstad... Yalnız, başkalarının da beğenmesini isterim. Halbuki, o zavallı ihtiyar Boutin'in ölümü...

Doktor Pascal, Clotilde'in, sözünü bitirmesine fırsat vermeden:

– Ooo, dedi. Kendini boğup ölmüş bir saralı!... Bana bak! Mademki keyfin yerinde değil, bundan bir daha söz etmeyelim. Canımı sıkacaksın, bu günümü mahvedeceksin.

Yemekte. rafadan yumurta. pirzola. bir de krema vardı. Bir sessizlik başladı: Clotilde. yapmacık yaparak gizlemeye kalkışmadığı sağlam bir iştaha sahip olduğu için. sakin durum devam ederken. somurtkanlığına rağmen. istekli istekli yemeğini yedi. Doktor Pascal bunu görünce gülerек tekrar lâkırdıya başladı:

– İçimi rahat ettiren bir şey var. miden sağlam... Martine. matma-zele ekmek versene.

Martine her zamanki gibi, onlara sofrada hizmet ediyor, sakın teklifsizliğiyle, yemek yemelerini seyrediyordu. Hattâ, çoğu zaman onlarla konuşurdu.

Ekmegi kestikten sonra:

– Mösyö. dedi. kasap. hesabım getirdi. parasını verecek miyim?

Pascal. başını kaldırdı. hayretle onun yüzüne baktı.

– Bunu bana niçin soruyorsun? Her zaman bana danışmadan hesabı ödemiyor musunuz?

Gerçekten, para, Martine'in elinde idi. Plassans noteri mösyö Grandguillot'ya emanet edilmiş olan paralar yüklüce bir gelir sağlıyor. altı bin frank getiriyordu.

Her üç ayda bir, bu bin beş yüz frank hizmetçi kadının elinde kalıyor. o da. bu parayı, ev için, en faydalı şekilde kullanıyor. son derece sıkı bir tasarrufla alış veriş ediyordu; çünkü, cimriydi, hattâ bu huyundan dolayı ona hep takılırlardı. Pek az masraf eden Clotilde'in kendine ait harçlığı yoktu. Doktora gelince, deneylerinin masrafını ve cep harçlığını, hâlâ. her yıl kazandığı ve yazı masasının bir gözüne attığı üç dört bin franktan ayırıyordu; öyle ki, masanın çekmecesinde, tam rakamını hiçbir zaman bilmediği, altın ve kağıt para olmak üzere, daima bir küçük hazine mevcut bulunuyordu.

Hizmetçi kadın, devam etti:

– Tabii, mösyö. ödüyorum; ama, kendi aldığım şeylerin parasını; bu kez. kasabın size getirdiği o beyinlerden dolayı hesap o kadar kabarık ki...

Doktor, onun sözünü birdenbire kesti:

– Aa! Baksana kuzum, sen de mi bana karşı geleceksin? Yok. hayır! Bu kadar fazla olur!... Dün. ikiniz de çok canımı sıkınız, öfkelen-dim. Ama. artık buna bir son vermek lâzım, evin, cehenneme dönmesini istemiyorum... Aleyhimde. iki kadın birden. hem de beni bir parça seven tek kadınlar! Bilmiş olun. derhal, şu kapıdan çıkıp giderim. daha iyi!

Sesinin titremesinden, kalbindeki korku hissedilmekle beraber, öfkelenmiyor, gülümsüyordu. Sonra, babacan ve neşeli edasıyla ilâve etti:

– Eğer ay sonunu tutamam diye korkuyorsan, kızım, kasaba söyle, benim hesabımı ayrıca bana göndersin... Hem, korkma, sana, cebinden para ekle diyen yok; paracıkların mışıl mışıl uyuyabilir.

Bu, Martine'in, şahsî, küçük servetine bir telmihti. Dört yüz frank aylığıyla, otuz yılda on iki bin frank kazanmış, bu paradan, ancak kendi ihtiyaçlarının en büyükleri için para ayırmıştı; biriktirdiği paraların toplamı, faizlerle kabarmış, âdeta üç katına çıkmış, şimdi otuz bin frank kadar olmuştu; bu parayı, mösyö Grandguillot'nun noter dairesine yatırmak istememişti; keyfi öyle istiyordu, parasım ayrı yerde saklayacaktı. Bu para, başka tarafta, sağlam bir gelire yatırılmıştı.

Ciddi bir eda ile:

– Uyuyan paralar, helâl paralardır, dedi. Ama, mösyönün hakkı var, kasaba söyleyeceğim, ayrı bir hesap yollasın; çünkü, o beyinler, benim mutfağım için değil, mösyönün mutfağı için.

Martine'in cimriliğine karşı yapılan şakalar her zaman hoşuna giden Clotilde'i, bu anlatım gülümsetmişti; yemek, daha neşe içinde sona erdi. Doktor, öğleden önceki bütün zamanını kapanık geçirdiği için havaya ihtiyacı olduğunu söyleyerek, kahvesini çınarların altında içmek istemişti. Bunun üzerine, kahve, pınarın yanındaki taş masa üstünde içildi. Etraf, çamlık, harman yeri, bütün malikâne, saat iki güneşinin altında kavrulurken, o gölgelik yer, şıkır şıkır akan suyun serinliği içinde, ne kadar güzeldi!

Pascal, güç cevheri şişesini alıp gelmişti, masanın üstüne koymuş, seyreliyordu.

Şakadan surat asarak:

– Demek, matmazel, benim diriltici iksirime inanmıyorsunuz da, mucizelere inanıyorsunuz, öyle mi? dedi.

Clotilde:

– Üstad, sanıyorum ki her şeyi bilmiyoruz.

Doktor, sabırsızlandığını gösteren bir jest yaptı:

– Her şeyi bilmek gerek, efendim... Küçük inatçı. bilmiş ol ki. evreni idare eden değişmez kanunlara aykırı hiçbir bilimsel yaklaşım yapılmış değildir. Bugüne kadar, yalnız insan zekâsı hâkim olmuştur: hayatın dışında gerçek bir irade, herhangi bir güç bulamazsın... Her şey bundan ibarettir, dünyada, her şeyi hayata doğru götüren, gitgide daha gelişmiş ve daha üstün bir hayata doğru sevkeden o güçten başka irade yoktur.

Doktor. ayağa kalkmış, elini geniş bir jestle açarak konuşuyor ve öyle bir imanla dolu anlatıyordu ki, genç kız. onu, ak saçları altında bu kadar genç görmekten hayretle, yüzüne bakıyordu.

– Mademki bana, senin inancını istememek suçunu yüklüyorsun, istersen, sana, kendi inancımı söyleyeyim... Ben, insanlığın geleceğini, aklın ve bilimin sayesinde ilerleyeceğini görüyorum. Gerçeğin, bilim yoluyla araştırılması, insanın iz edinmesi gereken ilâhi ideal olduğuna inanıyorum. Yavaş yavaş aydınlanmış ve ebediyen kaybolmayacak olan gerçekler hazinesi dışında, her şeyin hayalden ve boşluktan ibaret olduğuna inanıyorum. Daima artan bu gerçekler yığınının, sonunda, insana, hesapsız bir kudret, aynı zamanda mutluluk değilse bile yürek rahatlığı vereceğine inanıyorum... Evet. sonunda, hayatın zaferine inanıyorum.

Bunları söylerken, yine geniş geniş açılan kolu, içinde bütün varlıkların suyu kaynayan, bu alev alev kırları şahit tutmak istercesine, geniş ufku dolaşıyordu.

– Asıl devamlı mucize, hayatın kendisidir. a kızım... Gözlerini aç da bak!

Clotilde başım salladı:

– Açıyorum, ama herşeyi göremiyorum... Asıl inatçı sensin, üstad ki. tâ uzakta, hiçbir zaman içine giremeyeceğin bir meçhul bulunduğunu kabul etmiyorsun. Ooo! biliyorum, çok zekisin, bunu bilmemene imkân yok. Yalnız, o meçhulü ayrı tutuyorsun, hesaba katmak istemiyorsun, çünkü araştırmalarında sana engel olur... Esrarı bir tarafa bırakmamı, meçhulü keşfetmek için malûmdan işe başlamamı ne kadar söylersen söyle. ben, bunu yapamıyorum! Esrar. beni derhal kavırıyor ve zihnimi kurcalıyor.

Pascal. onun hararetlendiğini görmekle memnun, gülümseyerek dinliyordu: kumral saçlarının kıvrımlarını eliyle okşadı.

– Evet, evet, biliyorum, sen de ötekiler gibisin, hayalsiz ve yalansız yaşıyamıyorsun. Her ne ise. işine bak. ne olursa olsun anlaşıcağız. Sağlığın iyi olsun. aklım ve mutluluğın yarısı odur.

Sonra. lâfı değıştirdi:

– Ama, mucizeler yolculuğumda benimle beraber gelip bana yardım edeceksin... Bugün Perşembe, vizite günüm. Sıcak bir parça azalınca beraber çıkarız.

Clotilde. boyun eğmemek için. önce teklifi reddetti; sonra, onu üzdiğünü görünce. sonunda razı oldu. Her zaman. doktorla beraber gitmek âdetiydi. Uzun zaman, doktor giyinmek için yukarı çıkıncaya kadar. çınarların altında kaldılar. Pascal, arkasında redingot. başında geniş kenarlı bir ipek şapka olduğu halde aşağı indiği zaman. çeyrek asırdan beri onu hastalarına taşıyan Bonhomme isimli atı. arabaya bağlamakistedi. Fakat, ihtiyar hayvancağızın gözleri körleşmeye başlamıştı: hizmetlerine mükâfat olarak, kendisini de sevdikleri için. artık onu rahatsız etmez olmuşlardı. O akşam, gözleri dalgın. bacakları romatizmadan küskütük. uyuklayıp duruyordu. Doktorla genç kız, ahıra gidip onu görünce, burnunun sağına. soluna koca birer öpücük kondurdular, ona. hizmetçi kadının getirdiği bir demet âla saman üstünde istirahat etmesini söylediler. Sonra, yaya gitmeye karar verdiler.

Clotilde, kırmızı benekli. beyaz elbisesini değıştirmemiş. saçları üstüne. sadece, bir leylâk demetiyle süslü. geniş bir hasır şapka oturtmuştu; Clotilde, ince, sülün gibi ve taptaze; doktor, neşe içinde. yüzü sakalının beyazlığıyla aydınlık. ırmakları aşarken onu kucağında taşıyacak kadar hâlâ güçlü kuvvetli. kolkola sokağa çıktıkları zaman, o kadar güzel ve neşeli oluyorlardı ki. yolda rastgelenler gülümsüyor, dönüp arkalarından bakıyordu. O gün, Plassans kapısındaki Fenouillé-res sokağından çıkacakları sırada, başbaşa vermiş konuşan mahalle kadınları, birdenbire sustular. Sanki, tabloda görülen o eski krallardan biri; parlak ve yumuşak başlı gençliğiyle ona destek olan güneş gibi güzel bir çocuğun omuzuna dayanmış. artık hiç ihtiyarlamayan kudretli ve şefkatli krallardan biri geçiyordu.

Banne sokağına girmek üzere Sauvaire mesiresine bükülüyorlardı ki, otuz yaşlarında kadar. uzun boylu esmer bir genç onları durdurdu.

– Ah! üstad: beni unuttunuz. Verem hakkındaki notunuzu hâlâ bekliyorum.

Bu. Plassans'a iki yıl önce gelip yerleşmiş ve orada iyi müşteri tutmaya başlamış olan doktor Ramond'du. Erkekliğinin en parlak çağında, gülümser yüzü. muhteşem başı ile, kadınların bayıldığı bir adamdı; bereket ki. hem çok zeki. hem çok akıllı usluymuş.

– Vay! Ramond, bonjur!... Ne münasebet, azizim, sizi unutmuş değilim. Dün. notu, suretini çıkarsın diye, bu kızcağıza verdim, daha elini bile sürmedi.

İki genç, dostça bir samimiyetle, birbirlerinin elini sıkmışlardı.

– Bonjur, matmazel Clotilde.

– Bonjur, mösyö Ramond.

Genç kız, bir yıl önce, bereket ki hafif türden. bir ateşli hastalığa yakalandığı zaman, doktor Pascal. kendi kendinden şüphe edecek kadar telâşa düşmüş: genç meslektaşının kendisine yardım etmesini, teminat vermesini istemişti. Bu suretle, bu üç kişi arasında. bir teklifsizlik. bir tür arkadaşlık kurulmuş bulunuyordu.

Clotilde gülerek:

– İstedığınız notu yarın sabah alacaksınız, size söz veriyorum, dedi.

Ramond, birkaç dakika onlara yol arkadaşı oldu, gittikleri eski mahallenin başındaki Banne sokağının sonuna kadar onlarla beraber yürüdü. Gülümseyerek Clotilde'e doğru eğilişinde, yavaş yavaş büyümüş, en mâkul sonuç için tespit edilmiş zamanı sabırla bekleyen, saygılı bir aşk ifadesi vardı. Bununla beraber, çalışmalarını çok taktir ettiği doktor Pascal'ı da hürmetle dinliyordu:

– Ben de. tam şimdi, Guiraupe'un evine gidiyorum, azizim; biliyorsunuz, hani şu beş yıl önce veremden ölen tabakın karısı. Adamın iki çocuğu kaldı. Bir tanesi Sophie isminde bir kız. yakında on altısına basacak; babasının ölümünden dört yıl önce, bereket versin, civar bir köyde oturan halalarından birinin yanına yollayabilmişim; öteki de bir oğlan. Valentin, yirmi bir yaşına girdi: çocuğu bekleyen korkunç sonuçları annesine söylediğim halde, kadın, inatçı bir şefkatle, onu yanında alıkoymak istedi. Bakın işte. veremin geçici olmadığım, yalnız, veremli ana babanın,

çocuklarına. soysuzlaşmış bir zemin miras bıraktıklarını. hastalığın. bu zeminde. en küçük bulaşmayla meydana geldiğini söylediğimde haklı değil miymişim? Babasıyla her gün temas halinde yaşayan Valentin. bugün veremdir, halbuki Sophie, bol güneşte yetiştiği için. sağlıklı.

Övünüyordu; gülerek ilâve etti:

– Belki. Valentin'i. yine kurtarabileceğim. çünkü. iğne yapmaya başladığımdan beri. gözle görülürcesine düzeliyor. topluyor... Ya! Ramond. iğnelerim için dediğime geleceksiniz. geleceksiniz!

Genç doktor. ikisinin de elini sıkı.

– Aksini iddia etmiyorum, dedi. Bilirsiniz ki ben daima sizinle beraberim.

Pascal'la Clotilde. yalnız kalınca. adımlarını hızlandırdılar. derhal. eski mahallenin en dar. en karanlık sokaklarından biri olan Canquoin sokağına daldılar. Bu kızgın güneşli havada. orada. loş bir gün ışığı. bir mahzen serinliği hüküm sürüyordu. Guiraude. orada. oğlu Valentin'le beraber. bir zemin kaunda oturuyordu. Geldi. kapıyı açtı; kendisi de. incecik, bitkin, kanı yavaş yavaş çekilen bir kadındı. Sabahdan akşama kadar. iki dizi arasına sıkıştırdığı iri bir kaldırım taşı üstünde, bir koyun kemiğinin yuvarlak tarafıyla badem kırıyor; oğlu, çalışmayı büsbütün bıraktığı için. onları. bu biricik iş yaşıtıyordu. Ama yine de, Guiraude. o gün doktoru görünce gülümsedi. çünkü Valentin, büyük bir iştahla. bir pirzola yemişti: bu, aylardanberi yanına yanaşmadığı gerçek bir sefahatti. Siska vücuduyla. seyrek saçları ve sakalıyla. balmumu sarılığındaki yüzünde fırlak ve pembe elmacık kemikleriyle. Valetin de. dinç olduğunu göstermek için. fırlamış kalkmıştı. Clotilde, kurtarıcıyı, beklenen Mesihi karşılarcasına. doktor Pascal'a gösterilen bu kabulden duyulandı. Bu zavallı insanlar onun ellerini sıkıyorlar, nerede ise ayaklarını öpecek gibi davranıyorlar, minnetle pırıldayan gözlerle ona bakıyorlardı. Demek ki o herşeye kadirdi, ölüleri bile diriltiyordu. Tanrı mıydı bu adam? Bizzat Pascal, çok iyi bir sonuç müjdeleyen bu tedavi karşısında. cesaret verici bir şekilde güldü. Gerçi hasta iyi olmuş değildi: bu hal, belki, bir kırbaç darbesi etkisi idi, çünkü Pascal. hastayı. daha ziyade, heyecanlı ve hummalı görüyordu. Fakat gün kazanmak da bir şey değil miydi? O. hastaya. tekrar bir iğne yaptığı sırada. Clotilde, pencerenin önünde. arkasını dönmüş. ayakta duruyordu: gidecekleri sırada. doktorun, masanın üstüne

yirmi frank bıraktığını gördü. Pascal'ın çoğu zaman. hastalarından para alacağı yerde onlara para verdiği olurdu.

Eski mahallede üç hastaya daha uğradılar. sonra. yeni mahallede bir madamın evine gittiler. tekrar sokağa çıktıkları zaman, doktor:

– Bana bak. dedi. eğer gayretli bir kızsın, Lafouasse'ın oraya uğramadan önce. benimle beraber, Seguiranne'a kadar gel. Sophie'yi halası-nın evinde görelim. Görürsem memnun olacağım.

Yol ancak üç kilometreden oluşuyordu. bu enfes havada. çok güzel bir gezinti olacaktı. Clotilde. artık somurtmadan. ona sokularak. onun kolunda yürümekten memnun. neşeyle kabul etti. Saat beşti. yandan vuran güneş kırlara. geniş bir altın rengi serpiyordu. Fakat Plassans'dan çıkar çıkmaz. geniş ovanın. Viorne sokağındaki. kurumuş ve çıplak bir köşesinden dolaşmaları icabetti. Suları. susuzluktan ölen bölgeyi başkalaştıracak olan. yeni açılmış kanal. bu kısmı henüz sulamıyor. yalnız dalları ıztırap ve isyan ifade eden biçimlerde kıvrılmış. bükülmüş. sürekli olarak budanıp devrilen cılız badem ağaçları. bodur zeytin ağaçları dikili kırmızımtırak. sarımtırak topraklar. güneşin şiddetli ısıcağı altında ezilerek. ta uzaklara yayılıyordu. İlerde kel yamaçlarda. servilerin siyah çizgisiyle biçilmiş kulelerin solgun bedenleri gözüküyordu. Keskin ve parlak renkli. ıssız. geniş arızalarla dolu. ağaçsız muazzam sahanın. ciddi bir azamet ifade eden güzel. klâsik görünimleri vardı. Yol üstünde. en hafif solukla koca koca dunyan bulutları halinde uçuşan ve iki keçeli incir ağaçlarıyla böğürtlenlere beyaz. bir renk püsküren. yirmi santimetre kalınlığında. kar gibi bir toz yığını vardı.

Bu toz yığınının. ufacık ayakları altında gıcırdamasından bir çocuk gibi hoşlanan Clotilde. Pascal'ı. şemsiyesiyle korumak istiyordu.

– Güneş gözüne giriyor. Sen solda yürü.

Fakat doktor. sonunda. şemsiyeyi kaptı. kendi taşımaya başladı.

– Sen iyi tutmuyorsun da. ondan. hem de yoruluyorsun... Zaten. geldik.

Kavruk odada. yapraklı bir adacık. koskoca bir ağaç kümesi gözükmüştü. Sophie'nin. halası Dieudonné'ye ait. içinde büyüdüğü Seguiranne isimli malikâne burasıydı. Bu ateşler içinde yanan toprağı. en küçük pınar. en küçük ırmak. bereketli bitkilerle dolduruyor. o zaman. nefis

kuytuluklarla. serinliklerle dolu ağaçlıklı yollarda. bol gölgelikler yayılıyordu. Çınarlar. atkestaneleri. karaağaçlar.gülbüz bir yükselişle büyüyordu. Doktor Pascal'la Clotilde. çok güzel yeşil meşeler dikili bir yola girdiler.

Çifliğe yaklaşıkları sırada. bir çayırılıkta ot toplayan bir kadın. e- lindeki tarağını atıp koştu. Bu, Sophie idi: doktoru ve matmazel diye çağırıldığı Clotilde'i tanımıştı. İkisini de son derece severdi. Yanlarına geldikten sonra. gayet mahçup. yüzlerine bakakaldı. kalbini doldurup taşıran güzel sözleri söyleyemedi. Kardeşi Valentin'e benziyordu. onun gibi kısa boylu. fırlak elmacık kemikli. rengi soluk saçlıydı: fakat köyde. baba semtinden uzak. etlenmiş. güçlü bacakları üzerinde vücudu sağlamlaşmış. yanakları dolgunlaşmış. saçları çoğalmış görünüyordu. Sağlık ve minnettarlıkla parıldayan. güzel gözleri vardı. Onun gibi. ot dermekle meşgul Dieudonné hala da. uzaktan seslenerek. taşralı edasıyla biraz kabasaba şaka ederek. ilerlemişti.

– Aman! Mösyö Pascal, burada size ihtiyacımız yok! Kimse hasta değil!

Oraya, sadece. bu güzel sağlık görünümünü görmeye gelen doktor. aynı eda ile yanıt verdi:

– Çok şükür. Amma, ne de olsa. şu kızcağız. size de bana da yaman bir teşekkür borçludur.

– Bak. buçok doğru işte! Bunu kendisi de biliyor. Mösyö Pascal. siz olmasanız. şimdi. kendi de zavallı kardeşi gibi olacağını her gün söylüyor.

– Aldırma, onu da kurtaracağız. Valentin şimdi daha iyi. Biraz önce gördüm.

Sophie, doktorun ellerine yapıştı. gözlerinde iri yaşlar birikti. Ancak:

– Ah! Mösyö Pascal! sözlerini güçlkle söyleyebildi.

Onu ne kadar seviyorlardı! Clotilde. bütün bu dağınık şefkatlerin. ona karşı duyduğu sohbeti arttırdığını hissediyordu. Orada, yeşil meşelerin sağlık veren gölgesinde bir süre durup konuştular. Sonra, ziyaret edilecek bir hastaları daha bulunduğu için. Plassans'a doğru tekrar yola çıktılar.

Ziyaret edecekleri yer, iki yol ağzında, uçuşan tozlarla bembeyaz, kötü bir meyhaneydi. Meyhanenin karşısına, geçen asırdan kalma bir malikâne olan Paradou'nun eski binalarından faydalanılarak, bir buharlı değirmen kurulmuştu. Meyhaneci Lafouasse, değirmen işçileriyle, oraya buğdaylarını getiren köylüler sayesinde, yine ufak tefek işler yapıyordu. Pazar günleri, hâlâ müşteri olarak civar köylerden biri olan Artaud yerlilerinden bazı kimseler meyhaneye geliyordu. Fakat talihsizlik yakasına yapışmıştı; üç yıldan beri, sancılardan şikâyet ederek sürüklenip duruyordu; doktor, bu sancıların, hastalık başlangıcı olduğunu sonunda anlamıştı; Lafouasse, buna rağmen, hizmetçi tutmamakta inat ediyor, eşyaya tutuna tutuna yürüyor, müşterilerine yine hizmet ediyordu. Onun için, on kadar iğneden sonra ayağa kalkınca, nasıl iyileştiğini önüne gelene anlatmaya başlamıştı.

Tam da o sırada, yüzü, kızıl saçlarının alevi altında tutuşmuş gibi, iriyarı gövdesiyle, kapısının önünde duruyordu.

– Sizi bekliyordum, Mösyö Pascal, dedi. Biliyor musunuz, dün, iki fiçi şarabı şişelere doldurdum, hem hiç yorulmadan!

Pascal, Lafouasse'a iğne yapmak için girdiği sırada, Clotilde, dışarıda kalmış, bir taş peykenin üstüne oturmuştu. İçeriden, ikisinin sesi işitiliyordu; iri adalelerine rağmen pek canı tatlı olan Lafouasse, iğnenin acıtmasından şikâyet ediyordu; amma, ne de olsa, sağlam bir vücut kazanmak için, insan bir parça can acısı çekebilirdi. Sonra, öfkelenmiş, doktoru, bir kadeh bir şey içmeye zorladı. Matmazel, bir şurup içmeyi reddetmez, kendisini elbette gücendirmezdi. Dışarı bir masa çıkardı, karşılıklı kadeh tokuşturmaya mecbur oldular.

– Sağlığınıza. Mösyö Pascal ve ağzının tadını iade ettiğiniz bütün zavallıların sağlığına!

Clotilde, gülümseyerek, Martine'in kendisine sözettği dedikoduları, doktorun öldürdüğünü söyledikleri o Boutin babayı düşünüyordu; demek ki Pascal, bütün hastaları öldürmüyor, ilâcı sahiden mucizeler yaratıyordu. öyle mi? Clotilde bunu düşündükçe, kalbini dolduran o sevgi harareti içinde, üstadına olan inancını tekrar buluyordu. Oradan ayrıldıkları zaman, genç kız, ona tekrar tamamen bağlanmıştı. Pascal, onu alıp götürülebilir, istediği gibi kullanabilirdi.

Fakat, birkaç dakika önce. o taş peykenin üstünde otururken. buharlı değirmene bakıp. ilginç bir hikâyeyi hatırlamıştı: Bugün kömürle kararmış ve undan bembeyaz olmuş şu binalarda, zamanla bir aşk faciası cereyan etmiş değil miydi? Hikâye şimdi aklına geliyor, Martine'in anlattığı konuyu. bizzat doktorun imâlarını: o tarihte. Artaud'da köy papazı olan. kuzeni rahip Serge Mouret'nin. Paradou'da oturan vahşi ve sevdalı nefis bir kızla geçirdiği. feci. büyük aşk macerasını hatırlıyordu.

Tekrar aynı yoldan yürümeye başlamışlardı; Clotilde durdu. eliyle. hazin manzaralı geniş sahayı, samanları. dümdüz ekim yerlerini. henüz sürülmemiş toprakları göstererek:

– Üstad, dedi, burada büyük bir bahçe yok muydu? Bana bu hikâyeyi anlatmamış mıydın?

Pascal, bu güzel günün sevinci içinde, bir ürperti geçirdi, son derece gamlı ve müşfik bir tebessümle gülümsedi:

– Evet, evet. Paradou vardı. uçsuz bucaksız bir bahçe, korular. çayırılar, yemiş bahçeleri. tarhlar, sonra pınarlar. sonra Viome'a dökülen ırmaklar... Asırlardanberi bakımsız kalmış, doğanın emri altında geçmiş bir bahçe, bir peri masalı bahçesi... Görüyorsun ya, arazileri ayırıp açık arttırmada satmak için, ağaçları kesmişler, ziraata elverişli hale getirmişler, sonuca bağlamışlar. Pınarlar bile kurumuş, şu uzaktaki zehirli bataklıkta başka bir şey kalmamış... Ah! Buradan ne zaman geçsem. yüreğim burkular!

Clotilde, yine bir cesaret gösterdi, sordu:

– Kuzenin Serge'le senin çok samimi dostun Albine, Paradou'da sevişmiş değiller miydi?

Fakat, Pascal, genç kızın, yanibaşında bulunduğunu unutmuştu; gözleri uzaklarda, maziye dalıp gitmiş, devam etti:

– Albine, hey gidi hey, şimdi gözümün önüne geliyor. Onu, güneşli bahçesinin ortasında, canlı bir koku yayan büyük bir çiçek demeti gibi, başını arkaya devirmiş, göğsü neşe ile kabarmış, çiçekleri ortasında. kumral saçlarına örülmüş. boynuna, korsajına. ince, çıplak, güzel kollarına bağlanmış yabancı çiçekleri ortasında mutlu, tekrar görür gibi oluyorum... Sonra, çiçeklerinin ortasında, kendini zehirlediği zaman, onu, sümbüllerden ve çuha çiçeklerinden yatağına, bembeyaz. elleri birbirine bitişmiş. dudaklarında bir tebessümle ölmüş halinde, yine görüyorum...

Aşk yüzünden ölen bir kız. Albine'le Serge. o kandıncı büyük bahçede. suç ortakları olan doğanın sinesinde nasıl sevişmişlerdi! Bütün sahte bağları sürükleyip götüren hayat dalgasıdır, hayatın ne büyük zaferidir bu!

Clotilde, bu ateşli mırıltıyı işiterek şaşırmış, dikkatle Pascal'ın yüzüne bakıyordu. Dillerde dolaşan bir başka hikâyeden, şimdi o da ölmüş bulunan bir kadına karşı, doktorun beslediği söylenen biricik çekingen aşktan, ona sözetmek cüretini hiçbir zaman göstermemişti. Pascal'ın, o kadını, parmaklarının ucunu bile öpmek cesaretinde bulunmadan, tedavi ettiğini söylüyorlardı. Şimdiye kadar, altmış yaşına kadar, incelemeler ve çekingenlik, ona, kadınlardan yüz çevirtmişti. Fakat, ak saçlarının altında, yepyeni ve taşkın yüreğiyle, aşka hazır olduğu hissediliyordu.

– Ölen kadın, arkasından ağlatan kadın...

Clotilde kendini topladı, nedenini kendi de bilmeden, sesi titreyerek, yanakları al al:

– Serge onu sevmiyor muydu ki, ölümüne razı oldu? diye sordu.

Pascal, geniş şapkasının gölgesi altında, ateşli ve parlak, çok güzel gözlü, bu genç kızı yanıbaşında tekrar görünce, bir ürperti içinde, uykudan uyanır gibi oldu. Bir nefes geçmiş, aynı soluk ikisinin de vücudunda dolaşmıştı. Yeniden kolkola girmediler, yanyana yürüdüler.

– Ah! Cicim, insanlar her şeyi bozmasalar, dünya çok fazla güzel olurdu! Albine öldü, Serge de, Saint - Eutrope'da köy papazıdır, orada, kızkardeşi Désirée ile birlikte yaşıyor, iyi bir kızcağız, talihi de var, yarı aptal bir yaratık. Serge, iyi bir adamdır. Hiçbir zaman aksini söylemedim... İnsan, katil olur da, yine Tanrıya kulluk edebilir.

Sonra devam etti, neşeli tebessümünü kaybetmeden, hayatın kötü taraflarını, menfur ve kara insanlığı anlattı. Hayatı, içindeki bütün şerre, bütün tiksiniyecek taraflarına rağmen seviyor, onun devamlı gayretini, sakın bir şevkle anlatıyordu. Hayat ne kadar çirkin görünürse görünsün, onu yaşamak için madem ki bu kadar azimli bir irade gösteriliyordu, bunun nedeni de, hiç şüphesiz, bu iradenin ta kendisi ve başardığı meçhul büyük işti. o halde, hayatın büyük ve iyi bir şey olması gerekiyordu.

Gerçi kendisi bir âlimdi, keskin görüşlüydü, süt liman bir doğa ortasında yaşayan, şiir dolu insanlığa inanmıyordu; tersine fenalıkları ve kusurları görüyor, onları, otuz yıldan beri gözler önüne seriyor, kurcalı-

yor. sıraya koyuyordu: hayata olan ilgisi. hayatın güçlerine olan hayranlığı, onu. hep neşe içinde bırakmaya yetiyor ve teşhirci sertliğinin verdiği yapma şahsiyetsizliğin altındaki bu neşeden. başkalarına karşı olan sevgisi. kardeşçe dikkati, sempatisi, tabii bir şekilde kendini gösteriyordu.

Geniş. görkemli tarlalara doğru son bir defa daha dönüp bakarak:

– Adam sen de. dedi. Paradou'dan eser kalmamış... Onu darma-dagın etmişler. kirletmişler. mahvetmişler, amma, ne çıkar! Oraya bağ çubukları dikilecek. toprağından buğday çıkacak. bütün bir yeni ürün alınacak: ileride. bağ bozumu ve hasat günlerinde. yine sevişenler olacak... Hayat ezeli ve ebedidir. daima yeniden başlar ve artar.

Pascal. Clotilde'in tekrar koluna girmişti. gökte. mor ve pembe renklerden bir göl gibi yavaş yavaş solan akşamın esmerliği içinde. böylece. birbirlerine sokulmuş. barışmış. dost olarak eve döndüler. İkisinin. o kudretli ve müşfik eski kralla. gençliği ona destek olan. omuzuna dayandığı güzel ve itaatli çocuğun geçtiğini gören. kapı eşiklerinde oturmuş kenar mahalle kadınları dikkatli bir tebessümle peşlerinden bakıyorlardı.

Souleiade'da Martine onları gözlüyordu. Uzaktan görünce, kollarını salladı. Bu da neydi? O gün yemek yemeyecekler miydi, kuzum? Sonra. eve yaklaştıkları zaman:

– Eh! On beş dakikacık lütfen beklersiniz, dedi. Butu ateşe koymaya cesaret edemedim.

Kavuşan günün cazibesine kapılıp dışarıda beklediler. Gölgelerle dolmakta olan çam korusu, reçineli bir pelesenk kokusu yayıyordu: içinde son bir pembe ışığın sönükleştiği, hâlâ kızgın harman yerinden bir ürperti yükseliyordu. Tertemiz ve duru, geniş solgun samanın alında, sıska badem ağaçları, eğri büğrü zeytin ağaçları, bütün malikâne, ferahlıyor. rahat bir nefes alıyor, istirahat ediyor gibiydi; evin arka tarafında da, top çınarlar, karanlık ve nüfuz edilemez bir karartılar yığını haline geliyor, içinde, pınarın, ezeli sesi duyuluyordu.

Doktor:

– Vay! dedi. Mösyö Bellombre yemeğini yemiş de. serinliyor bile.

Eliyle bitişik malikânede, bir peykeye oturmuş. kınışıklarla yol yol uzun yüzlü, iri gözleri sabit bakışlı, kravatlı ve redingotlu gayet düzgün giyinmiş, yetmişlik. uzun ve zayıf bir ihtiyarı gösteriyordu.

Clotilde:

– Kâmil adam, diye mırıldandı. Mutlu.

Pascal, itiraz etti:

– O mu? Hiç sanmıyorum!

Hiç kimseye kızgınlığı yoktu; yalnız. mösyö Bellombre, şimdi emekliye ayrılan ve küçük evinde, kendinden daha yaşlı, dilsiz ve sağır bir bahçıvanla tek başına yaşayan. bu eski yedinci sınıf öğretmeni onu çileden çıkartıyordu.

– Hayattan korkan bir kerata. anlıyor musun? Hayattan korkan!... Evet! Hodperest. haşın ve cimri! Hayat ortağı olan kadını kovması. sırf. ona ayakkabı parası vermek korkusundandı. Başkalarının çocuklarından başka çocuk yüzü görmedi. onlar da kendisine eziyet ettiler. Çocuğa karşı. yalnız ceza görmeye mahkum vur abalıya karşı olan kini de bundan ileriye geliyor... Hayat korkusu, ödevlerinden ve görevlerden, üzüntülerden ve kazalardan korku! İzdırapları dehşet verdiği için zevklerinin de reddedilmesine neden olan hayat korkusu! Bilmiş ol ki, bu kötü durum beni isyan ettiriyor. onu affedemiyorum... Yaşamalı. tam yaşamalı, bütün hayatı yaşamalı: varlığımızda mevcut canlı ve insani ne varsa ondan vazgeçmektense, onu ürkütmektense, ızırap, yalnız ızırap çekmek yeğdir!

Mösyö Bellombre ayağa kalkmıştı, bahçesinin yollarından birinde, kısa adımlarla, sakın sakın yürüyordu. O zaman, ses çıkarmadan hâlâ ona bakan Clotilde, sonunda:

– Bununla beraber, feragatte de zevk var, dedi. Feragat etmek, yaşamamak, nefsinin sırta gömmek, azizlerin bütün büyük mutluluğu bundan ibaret olmadı mı?

Pascal:

– Azizler, yaşamadıysa, aziz değillerdi, dedi.

Fakat, Clotilde'in isyan ettiğini, tekrar elinden sıyrılacağını hissetti. Ahret kaygısı içinde. tâ içimizde. hayat korkusu ve hayat kini vardır. Onun için. Pascal. o çok sevgili ve çok uysal. candan gülüşüyle tekrar güldü:

– Yok. yok! dedi. bugünkü bu kadar yeter, artık kavga etmeye-
lim, birbirimizi kuvvetle sevelim... Hem, bak! Martine bizi çağırıyor,
haydi. yemeğe gidelim.

Bir ay. huzursuzluk arttı; Clotilde. özellikle. Pascal'ın. şimdi. çekmeceleri anahtarla kilidlendiğini görerek üzülmüyordu. Doktorun. kendisine karşı eski sağlam güveni kalmamıştı: Clotilde bundan o kadar kırılıyordu ki. eğer dolabı açık bulsa. büyük annesi Felicité'nin yönlendirmesine uyup dosyaları ateşe atacaktı.

Darginlıklar çoğalıyor. öyle gün oluyor. iki gün konuşulmuyordu.

Bir sabah. iki gün öncesinden beri devam eden bu somurtmaların birinden sonra. Martine. öğle yemeğini verirken dedi ki:

– Biraz önce. Kaymakamlık binası meydanından geçerken Madam Felicité'nin evine bir yabancı adamın girdiğini gördüm. tanır gibi oldum... Evet, eğer kardeşinizse, hiç şaşmayacağım.

Pascal'la Clotilde. bu olay üzerine. konuştular.

– Kardeşin mi? Babaannen onun geleceğini biliyor muydu?

– Hayır. sanmıyorum... Alu aydır gelecek diye bekliyor. Bir hafta önce kendisine tekrar mektup yazmıştı, biliyorum.

Sonra, Martine'i sorguya çektiler.

– Vallahi, Mösyö, bir şey diyemem; çünkü, Mösyö Maxime'i bundan dört yıl önce. İtalya'ya gideceği zaman görmüştüm; bizim evde iki saat oturmuştu; o zamandan beri belki değişmiştir... Ama, arkasından benzetir gibi oldum.

Konuşma devam etti. Clotilde. ağır sessizliği bozan bu olaydan memnun görünüyordu. Pascal, sonunda, hükmünü verdi.

– İyi ya! Eğer oysa. bizi görmeye gelir.

Adam. gerçekten de Maxmime'di. Bu yönden de. kapatacağı. acı bir aile yarası bulunan Madam Rougon'un ısrarlı çağrımalarına. aylarca red yanıtı verdikten sonra. sonunda boyun eğiyordu. Hikâye eskidi. her gün de tehlikeleşiyordu.

On beş yıl oluyordu. Maxmime'in on yedi yaşındayken, baştan çıkardığı bir hizmetçiden bir çocuğu olmuştu. Babası Saccard'la üvey annesi Renée'nin. gülüp geçtikleri, vaktinden önce erkekleşmiş bir haylaz macerasıydı. bu. Hele üvey annesi, sadece, Maxmime'in, kendine lâyık olmayan bir kızı seçmesine öfkelenmişti. Adı Justine Mégot olan hizmetçi kız, civar köylerin birinden ve Maxmime gibi on yedi yaşında sâkin, sessiz, sanşın bir kızcağızdı; kendisini, o olay üzerine, küçük Charles'i büyütsün diye, bin iki yüz frank gelir bağlayarak, Plassans'a yollamışlardı. Üç yıl sonra, orada, dış mahallede, paraya tamah eden Anselme Thomas isimli, çalışkan, akli başında bir saraçla evlenmişti. Esasen, Justine Mégot, örnek olacak kadar uslanmış, şişmanlanmış, uzun bir alkolik sülâlenin mirası olan kötü bir soydan şüphe ettiren öksürmesi geçer gibi olmuştu. Kocasından, iki yeni çocuğu daha olmuştu: biri on yaşında bir oğlan, öteki yedi yaşında bir küçük kız olan bu iki çocuk, tombul tombul, pembe yanaklı, mükemmel bir sağlığa sahiptiler, öyle ki, Charles, evinde başına derter açmamış olsa, en itibarda, en mutlu kadın o olacaktı. Thomas, karısına bağlanmış olan paraya rağmen, bu başkasının oğlundan nefret ediyor, onu tartaklıyor; kocasına bağlı ve sessiz bir kadın olan anne, bundan gizli gizli ızdırıp duyuyordu. Onun için, Charles'i çok sevdiği halde, babasının ailesine memnuniyetle geri vermeye hazırdı.

Charles, on beş yaşında olduğu halde ancak on ikisinde görünüyordu ve zekâsı, beş yaşındaki bir çocuk zekâsı kadar hamdı. Tulettes'deki deli ninesine, Dide halaya son derece benziyordu; bir sülâlenin son çocuğu olan, ipek gibi yumuşak, soluk, uzun saçlı, kansız küçük krallara benzeyen, boylu poslu, ince, zarif bir yaratıktı. Parlak iri gözleri boştu, korku uyandıran güzelliğinde bir ölüm gölgesi vardı. Ne beyni vardı, ne kalbi, okşanmak için insanlara gelip sürtünen, arsız bir köpek yavrusundan başka bir şey değildi. Büyük annesinin annesi Felicité, kendi kanından olduğunu tanır gibi görüldüğü bu güzelliğe kapılarak, onu, önce, kendi üstüne alıp koleje koymuştu; fakat, Charles, altı ay sonra, ağzına alınmaz ahlâksızlıklarla suçlandırılarak kovulmuştu. Felicité, üç defa inat etmiş, okul değiştirtmiş, fakat çocuk, her defasında aynı rezil şekilde kovulmuştu. O zaman, Charles, hiçbir şey öğrenmek istemediği, öğrenemediği için ve etrafına ahlâksızlık da saçtığı için, onu, aile içinde alıkoymaya mecbur olmuşlar, aralarında nöbetleşe büyütmüşlerdi. Doktor Pascal, müteessir olmuş, onu iyi edebileceğini düşünmüş, ancak, çocuğu bir yıl kendi yanında alıkoymaktan ve bu süre zarfında onun Clotilde'le

temasından hep korkmasından sonra, bu imkânsız tedaviden vazgeçmişti. Şimdi de, Charles, hemen hemen yanında hiç yaşamadığı annesinin evinde bulunmadığı zamanlar, ya Felicité'nin, veya akrabadan başka birinin evinde, süsler içinde, oyuncaklar ortasında, güçten düşmüş eski bir kuşağın, kadınlamış küçük bir hükümdarı gibi yaşıyordu.

Bu arada, ihtiyar Madam Rougon, bu sarışın, kumral saçlı piçten dolayı üzülüyordu: kurduğu plân, Maxime'i kandırıp çocuğu, Paris'te, yanında alıkoymaya razı etmek suretiyle, Plassans mahalle kadınlarının dedikodusundan uzaklaşmak. Bu dedikodu da, sönen aileye ait çirkin bir hikâye haline gelecekti. Fakat Maxime, hep hayatının tadı kaçacağından korkarak, uzun süre aldırılmazlıktan gelmişti. Karısının ölümünden beri zengin olmuş, savaştan sonra, Boisd-Boulogne'daki konağında, servetini rahat rahat yemeye gelmişti. Vaktinden önce çapkınlığa atılma sonucu, zevk ve sefadan, iyi bir şekilde korkar olmuş, özellikle, mümkün meretebe fazla yaşamak için heyecanlardan ve sorumluluktan kaçınmaya azmetmişti. Bir zamandır, ayaklarında, romatizma tahmin ettiği şiddetli ağrılardan şikâyetçi idi. Kendisini, şimdiden, kötürüm olmuş, bir koltuğa çivilenmiş görüyordu. Babasının birdenbire Fransa'a dönüşü, Saccard'ın sarfetmeğe başladığı yeni faaliyet, onu büsbütün dehşete düşürmüştü. Bu milyonlar sömürücüsünü iyi tanıyordu; onun, o dostça tavıyla, babacan görünerek, etrafında yine pervane gibi döndüğünü görmüş, korkudan titriyordu. Bacaklarını kaplayan bu sancıların sonunda köşeye oturup, onun eline kalırsa, nesi var, nesi yok yenilip bitecekti. Yüreğini öyle bir yalnızlık korkusu bürümüştü ki, sonunda, oğlunu tekrar görmeye razı olmuştu. Eğer çocuğu uslu, zeki, sağlıklı görürse, niçin alıp götürmeyecekti? Bu sayede bir arkadaş, babasının girişimlerine karşı kendisini koruyacak bir mirasçıya sahip olacaktı. Yavaş yavaş, hotperestliği içinde, kendisini, sevilen, üzerine titrenen, savunulan bir insan gibi görmeye başladı; bununla beraber, eğer doktoru, onu Saint-Gervais sularına göndermemiş olsaydı bu seyahati belki yine göze almayacaktı. Oraya gidince, iş, geriye doğru birkaç mil mesafelik bir yolculuktan ibaret kalıyordu. Madam Rougon'u sorguya çektikten ve çocuğu gördükten sonra, hemen trene binip gitmek kararıyla, o sabah, habersizce, Madam Rougon'un evine düşmüştü.

Saat ikiye doğru, Pascal'la Clotilde, henüz Martine'in kahvelerini getirdiği çınarlar altında, pınar başında idiler ki, Felicité, Maxime'le birlikte geldi.

– Güzelim. ne sürpriz! Sana kardeşini getiriyorum.

Genç kız, güçlükle tanıdığı bu zayıflamış ve sararmış yabancıнын karşısında. hayretle ayağa kalkmıştı. 1854 yılı ayrıldıkları tarihten beri. Clotilde onu, birincisi Paris'te, ikincisi Plassans'da olmak üzere, ancak iki defa görmüştü. Fakat. kendisini. şık ve canlı bir adam olarak. gayet iyi haurlıyordu. Şimdi. yüzü çukurlaşmıştı. saçları seyreliymiş. yer yer ağarmıştı. Bununla beraber. mevsimsiz çöküşünde bile. bir kız kadar tahrik edici câzibesıyla. güzel ve zarif başıyla. onu sonunda tanıdı.

Maxime. kız kardeşini kucakladı. sadece:

– Ne kadar sağlıklısın. sen! dedi.

Clotilde:

– Ee. insan güneşte yaşamalı. diye yanıt verdi... Aman! Seni gördüğüme ne kadar memnun oldum!

Pascal. doktor bakışıyla. yeğeninın tâ içini görmüştü. Kendisi de onu kucakladı.

– Bonjour. evlâdım... Clotilde'in hakkı var. bilmiş ol ki. insan. ancak güneşte yaşarsa sağlıklı olur. ağaçlar gibi!

Felicité. hızla eve kadar gitmişti. Dönüp geldi:

– Charles burada değil mi. kuzum? diye sordu.

Clotilde:

– Hayır. dedi. dün buradaydı. Macquart amca aldı. götürdü. birkaç gün Tulettes'de kalacak.

Felicité'nin fena halde canı sıkıldı. Sırf, çocuğu Pascal'ın evinde bulacağına çok emin olduğu için koşup gelmişti. Şimdi ne yapacaktı? Doktor. sâkin tavrıyla. amcaya mektup yazmasını teklif etti: hemen ertesi sabah, çocuğu getirirdi. Fakat, Maxmime'in, gece orada yatmadan. dokuz treniyle mutlaka gitmek istediğini öğrenince. başka bir şey aklına geldi. Kira arabacısına adam gönderip bir fayton getirecekti, dördü birden Macquart amcanın evine gidip Charles'i görecektlerdi. Hem de çok güzel bir gezinti yapmış olurlardı. Plassans'la Tulettes'in arası üç mil bile yoktu. Bir saat gitme. bir saat gelme. eğer saat yedide dönmek isteniyorsa. iki saate yakın da orada oturmak için zamanları kalıyordu. Martine akşam yemeği hazırlayacaktı. Maxime'in. yemek yiyip trene yetişmek için bol bol vakti olacaktı.

Fakat Felicit . Macquart'a yapılacak bu ziyaretten.  çıktan       kuşkulanıyor. tel   ediyordu.

– Aa! yok! Bu fırtına hazırlayan havada oraya gidemem... Birisini gönderip Charles'i buraya getirtmek daha kolay.

Pascal. başını salladı. Charles'ı. istenildiği zaman alıp getirmek öyle kolay i  değildi. Akıl sır ermez bir  ocukt . bazen. aklına esince. gem vurulmamış bir hayvan gibi dolu dizgin koşuyordu. Hiçbir bahane hazırlayamadı ı i in fena halde   kelenen ihtiya r Madam Rougon. yenilmiş. i i tesadüfe bırakmak zorunluluğu karşısında. sonunda boyun eğme-ye mecbur kalmı u.

– Her ne h l ise. siz bilirsiniz! Aman.Yarabbi. ne çapraşık işler!.

Martine. koştu. faytonu getirmeye gitti. daha saat   ce gelmemişti ki. Çifte beygir. Nice yolunu tutmuş. Viorne köprüsüne kadar uzanan yokuşu inmeye ba lamı tı. Sonra. sola dönüyor. ırmağın ağaçlıklı kıyıları-nda. iki kilometre kadar yol alınıyordu..Oradan. yol. Seille boğazlarına giriyordu; burası güneşin şiddetli ı ıklanıyla kavrulmuş ve sararmış. dev gibi kayalardan iki duvar arasına sıkışmış dar bir bo azdı. Kayaların  at-laklarından  amlar fı kırımı tı; aşağıdan bakınca. ancak ot demetleri kadar iri görünen sorgu  ağaç kümeleri. tepeleri sa aklandıyor. uçuruma doğru sarkıyordu. U ultulu d neme leriyle. her çatlaktan dışarı dökülen kan kırmızı toprak sızıntılarıyla; yalnız uçuşan kartalların bozduğu görkemli ıssızlı ıyla burası. bir uçurum. l netleme bir yer. bir cehennem v disi gibiydi.

Felicit . kafası meşgul. düşünceler içinde yorgun haliyle. ağzını   madı. Güneş. kurşuni renkli iri bulutlar arkasında tutuşuyordu. gayet boğucu bir sıcak vardı. Bu ateşli doğaya karşı duyduğu ve yeğeniyle paylaşmaya u ra ı ı şiddetli sevgiyle. konuşan hemen hemen yalnız Pascal oldu. Fakat. yükselttiği hayranlık nidalarına rağmen; kayaların ortasından fışkıran zeytin ağaçlarının. incir ağaçlarının. böğürtlen ağaçla-rının bu inadını; hatt  bu kayaların. i inden bir soluğun yükseldiği duyul-an, toprağın bu dev    de ve güçlü iskeletinin hayatını ona gösterdiği halde. Maxime. koca yığını altında   zili  kaldığı. vahşi bir ihtiya a sahip kütleler karşısında. i in i in bir incinme duyuyor. soğuk duruyor. gözleri-ni karşısında oturan  ız kardeşine çevirmeyi tercih ediyordu. Clotilde. ona. gayet    l  dümdüz alınlı. güzel yuvarlak ba ıyla o kadar sağlıklı ve mutlu görünüyordu ki, Maxime yavaş yavaş onun cazibesine kapılıyordu.

Arasıra gözgöze geliyorlardı: Clotilde, onun içine ferahlık veren, şefkatli bir tebessümle gülüyordu.

Fakat, boğazın vahşi görünümü azaldı, kayaların oluşturduğu iki taraflı duvar alçaldı; kekikler ve lâvanta çiçekleri ekili, tatlı meyilli, ârızasız tepelerin arasından geçtiler. Burası da, yine çölden, yeşilimtırak ve morumsu, çıplak sahalardan ibaretti; en hafif rüzgâr, keskin bir koku getiriyordu. Birdenbire, son bir dönemeçten sonra, pınarlarla serinlenen Tulettes vâdisine inildi. Aşağıda, yer yer büyük ağaçlar yükselen çayırlar uzanıyordu. Kasaba yamaçta, zeytin ağaçları arasındaydı; Macquart'ın köşkü de, bir parça açıktı, sol tarafta, tam güneyde idi. Fayton, karşıda beyaz duvarları gözükken akıl hastanesinin yoluna saptı.

Felicité'nin sakinliği, somurtkanlık haline gelmişti; çünkü, Macquart amcaı görmekten hoşlanmazdı. O da, öbür dünyaya gittiği gün, aile derin nefes almış olacaktı! Hepsinin, bütün aile üyelerinin şerefi için, onun, çoktan beri toprak altında uykuya yatmış olması gerekti. Fakat, seksen üç yaşındaki bu ihtiyar ayyaş, ayak diriyor, içkiyle tıka basa vücudu alkolle korunmuş gibi yaşayıp duruyordu. Plassans'da, serseri ve haydut diye, müthiş bir şöhreti vardı; ihtiyarlar, Rougon'larla onun arasındaki cesetlerin, kötü hikâyesini fısıldaşırlardı. 1851 Aralık ayının karışık günlerine ait bir ihanet hikâyesiydi, bu. Bir pusula, arkadaşlarını, kanlar içindeki kaldırım üstünde, karınları deşik bir halde bırakmıştı. Sonra, Fransa'ya dönünce, vaadini aldığı güzel mevkiye, Felicité'nin ona satın aldığı Tulettes'i, bu küçük çiftliği tercih etmişti. O zamandan beri, burada, rahat rahat yaşıyordu; gelini, kral taraftarları aleyhine olarak Plassans'ı tekrar kazandığı zaman, Macquart ona yardım ettiği için, uzun zamandan beri göz koyduğu bir tarlayı almak çaresini yine bulmuş, daima yeni, vurgunlar peşinde, çiftliğini büyütmekten başka bir şey düşünmüyordu. Yine kulaktan kulağa fısıldanan bir başka korkunç hikâye daha vardı. Akıl hastanesinden, bir hasta, geceleyin gizlice salıverilmiş, intikam almaya koşmuş, kendi evini tutuşturmuş, içeride dört kişiyi alevler içinde bırakmıştı. Fakat, bunlar, bereket versin, eski şeylerdi; Macquart, şimdi uslanmıştı; bütün aileyi korkudan türeten, yürek oynatıcı eski haydut değildi. Yalnız, bütün dünyayı hiçe sayar gibi bir eda taşıyan alaycı gülüşünü bırakmamıştı; kurnaz bir diplomasi kullanıyor, gayet dürüst görünüyordu.

Eve yaklaştıkları sırada. Pascal:

– Amca evde, dedi.

Çiftlik kulesi bir kadı. kiremitlerin rengi solmuş. dört duvarı çiğ sarı badanalı Provence usulü binalardan biriydi. Cephenin önünde, asma şeklinde eğik, iri dalları eğri büğrü yıllanmış dut ağaçlarının gölgelendirdiği dar bir set vardı. Amca, piposunu, yazın burada içerdi. Araba gürültüsünü iştince, mavi keçeden temiz pak elbisesiyle yılın on iki ayı başından çıkarmadığı tüylü şapka başında, uzun boyuyla ayaklarının ucuna basıp daha yükselerek, setin kenarına gelip dikilmişti.

Ziyaretçileri tanıyınca, alay ederek seslendi:

– Hâurlu misafirler geliyor!... Çok iyi ettiniz, serinleyeceksiniz.

Fakat, Maxime'in orada bulunuşu, merakını kurcalıyordu. Bu kimdi? Kimin için geliyordu, bu adam? Adını ona söylediler, akrabalığın karmakarışık çilesi içinde onun kim olduğunu bulmasına yardım etmek üzere ilâve edilen anlatımı, derhal kesti.

– Charles'in babası, biliyorum, biliyorum!... Yeğenim Saccard'ın oğlu, acanım! Hani zengin bir kadınla evlenmişti de, karısı ölmüştü...

Maxime'i, daha otuz yaşında yüzü buruşmuş, saçına, sakalına kır düşmüş görmekten gayet memnun, süzüyordu.

– Ey! Kuzum! diye ilâve etti, hepimiz ihtiyarlıyoruz... Benim, yine, o kadar şikâyetim yok, sağlamım.

Yüzü koyu kor kızılığında, haşlanmış ve ateş saçar gibi, dimdik duruyor, övünüyor. Çoktan beri, alelade rakı ona bayağı su gibi geliyor; yalnız, seksen beş derece ispiro, kuruksamış boğazını bir parça gıcıklıyordu. Bu alkolden öyle çok içiyordu ki, vücudu, sünger gibi çekip şişiyor, her tarafı ispiro doluyordu. Cildinden ispiro sızıyordu. Konuşurken, her soluğunda, ağzından bir ispiro buharı fışkınyordu.

Pascal, hayranlıkla:

– Tabii, öyle! Siz sağlamsınız, amca! dedi. Hem de, sağlam kalmak için hiçbir şey yapmadınız, bizimle alay etmekte haklısınız... Yalnız, bilmiş olun, ben bir tek şeyden korkuyorum; o da, günün birinde, piponuz yakarken, bir kömür gibi, kendi kendinizi tutuşturacaksınız.

Macquart, koltukları kabarak, gürültülü bir kahkaha attı.

– Eğlen. eğlen, yavrum! Bir kadeh konyak. senin murdar ilâçlarından daha iyidir... Şimdi. amcanız hepinizi ağırlamış olsun diye. hepiniz kadeh tokuşturacaksınız, değil mi? Ben, masallara aldırmam. Burjuvalar kadar buğdayım, zeytin ağaçlarım, badem ağaçlarım, üzüm kütüklerim. toprağım var. Yazın, dut ağaçlarımla gölgesinde pipomu içerim; kışın, şu tarafta, güneşte, arkamı duvara verip içerim. Nasıl? Böyle bir amca insanın yüzünü kızartmaz, değil mi?... Clotilde, istersen şurubum da var. Siz de. Felicité, azizim, bilirim. şarabı tercih edersiniz. Hepsinden var. bende. hepsinden var, diyorum size!...

Dünyası kararmış eski haydut refahını sağlayan şeyleri kucaklamak ister gibi. geniş bir el hareketi yapmıştı. servetini bir bir saymasından. bir süredir korkmaya başlayan Felicité, sözünü yarıda kesmeye hazır. gözlerini ondan ayırıyordu.

– Teşekkür ederim. Macquart. dedi, bir şey içmeyeceğiz. işimiz acele... Charles nerede?

– Charles mı? Peki, peki, şimdi! Anladım, babası oğlunu görmeye gelmiş... Ama, bir kadeh yuvarlamamıza bu engel olamaz.

İkramım, kesin olarak reddetükleri zaman gücendi. o bozuk gülüşüyle:

– Charles burada değil. akıl hastanesinde. ninenin yanında, dedi.

Sonra, Maxime’i setin ucuna kadar götürdü, iç bahçeden hapishane görünümüne benzeyen büyük, beyaz binaları gösterdi.

– Bakın! Yeğenim, önümüzdeki şu üç ağacı görüyor musunuz? Hah! Soldaki ağacın üstünde, bir avluda, bir çeşme gözüküyor. Zemin katını takip edin, sağdan, beşinci pencere, Dide halanın penceresidir. Küçük. orada işte... Evet, biraz önce götürdüm.

Bu, hastane idaresinin bir göz yumması neticesiydi. İhtiyar kadın, akıl hastanesinde geçirdiği yirmi bir yıldan beri. gardiyanı olan kadına hiçbir rahatsızlık vermemişti. Gayet sâkin, gayet yumuşak. koltuğunda hiç kımlıdamadan oturuyor. bütün gününü, önüne bakmakla geçiriyordu; kendisi, çocukla, nasıl ilgili görünüyorsa, çocuk da orada bulunmaktan hoşlandığı için. kurallara aykırı olan bu harekete göz yumuyorlar, bazen onu orada. iki üç saat, harıl harıl resimler kesmekle meşgul bırakıyorlardı.

Fakat. bu kez aksilik. Felicite'nin canını büsbütün sıkımişti. Macquart. beşi birden. katile halinde. küçüğü görmeye gitmelerini teklif edince öfkelenildi.

– Daha neler! Yalnız başınıza gidin. hem çabucak dönün... Kaybedecek zamanımız yok.

Sakladığı öfkenin heyecanı. amcanın hoşuna gider gibi göründü: bunun üzerine. Felicite'nin ne kadar sinirine dokunduğunu anlayınca. o alaycı edasıyla. ısrar etti:

– Tabii! Çocuklar, bu münasebetle, ihtiyar nineyi, hepimizin nine-sini görmüş oluruz. Lâf istemem. malûm ya. hepimiz ondan çıktık: gidip bir hâl hatır sormamak pek nezaketsizlik olur: bu kadar uzaktan gelen yeğenim. belki onun yüzünü hiç görmemiştir... Ben. onun. ninem olduğunu kesinlikle inkâr etmem. yooo! Kesinlikle etmem! Hasta olduğu kesin: ama. yüz yaşını geçen ihtiyar ninelere öyle sık sık rastgelinmez. onun için. kendisine karşı bir parça sevgi göstermek zahmete değer.

Bir susma oldu. Vücutlarda soğuk bir ürperti dolaşmıştı. O zamana kadar hiç ağzını açmayan Clotilde. ilk kez olarak. hüznü bir sesle:

– Hakkınız var. amcacığım. dedi, hepimiz gidelim.

Felicite de razı olmak zorunda kaldı. Tekrar lândoya bindiler. Macquart. arabacının yanına oturdu. Maxime'in duyduğu bir fenalık, yorgun yüzünü sarartmıştı: kısa süren yol esnasında içinde gitgide artan bir korku gizli, babaca bir alâka edasıyla. Charles hakkında. Pascal'a sorular sordu. Annesinin hüküm süren bakışlarından sıkılan doktor, gerçeği bir parça yumuşattı. Çocuğun sağlığı pek iyi değildi, hattâ onu. bu yüzden haftalarca, köyde. amcasının yanında bırakıyorlardı; bununla beraber, belirli hiçbir hastalığı yoktu. Pascal. çocuğa güç cevheri enjeksiyonları yaparak, beyin ve adale kazandırmak düşünce bir an kapılmış olduğunu ilâve etmedi; bunu kurmuş. fakat devamlı bir arızayla karşılaşmıştı; bir iğne yapsa. çocuktan kan akmaya başlıyor. her seferinde. bu kanı durdurmak zorunda kalıyordu. Bunun nedeni. suyun yok oluşundan ileri gelme bir gevşeklikti: cilt üzerinde bir damla kan oluşuyor. özellikle öyle ani. öyle bol burun kanamaları oluyordu ki. damarlarındaki bütün kanı akacak korkusuyla, çocuğu yalnız bırakmaya cesaret edemiyorlardı. Doktor. sonunda. çocuğun zekâsının tembelle olmasına rağmen. daha çağdaş bir semtte bulunursa gelişeceğini umduğunu söyledi.

Akıl hastanesinin önüne gelmişlerdi. Doktoru dinlemekte olan Macquart:

– Çok sâkin çocuk, çok sâkin. Hem de, ne güzel, melek gibi!

Diyerek arabadan indi. Maxime, boğucu sıcağa rağmen daha fazla sarmış, tıtır titriyordu; başka soru sormadı. Akıl hastanesinin koca binalarına, birbirinden bahçelerle ayrılmış, erkeklerle kadınlara, sâkin delilerle, zır delilere mahsus ayrı kısımların oluşturduğu canahlara baktı. İçeride büyük bir temizlik, ayak sesleriyle anahtar şangırtılarının bozduğu görkemli bir ıssızlık vardı. İhtiyar Macquart, bütün gardiyanları tanıyor-du. Esasen, hastalardan bazılarını tedavi etmesine izin verilen Doktor Pascal'ın önünde, kapılar açılıyordu. Bir dehlizden geçtiler, bir avludan döndüler. Ninenin odası orada, duvarları açık renk bir kağıtla kaplı eşyası bir karyoladan, bir dolaptan, bir masadan, bir koltuktan ve iki sandalye-den oluşan, zemin kat odalarından biriydi. Hastanın yanından hiç ayrılmaması gereken gardiyan kadın, tam o sırada dışarı çıkmıştı. Masanın iki ucunda, koltuğunda kaskatı duran deli kadınla, bir iskemle üstünde, resimler kesmekle meşgul, elindeki işe dalmış çocuktan başka kimse yoktu.

Macquart, sürekli:

– Girin, girin, diyordu. Korkacak bir şey yok, usludur!

Torunlarının, fıkır fıkır kaynaşan bütün neslin, Dide hala diye cana yakın bir isim taktıkları, nineleri Adélaide Fouque, gürlütlüye, başını bile çevirmedi. Daha gençliğinde, isteri nöbetleri aklının ölçüsünü bozmuştu. Ateşli, aşka karşı düşkün, nöbetlerle sarsıla sarsıla, seksen üç gibi ihtiyar bir yaşa kadar gelmiş bulunduğu sırada, korkunç bir acı, müthiş bir mânevi bela, onu bunatmıştı. O zaman, yani yirmi bir yıldan beri, onda, zekâ durmuş, her türlü onanımı imkânsızlaştıran âni bir zaaf gelivermişti. Şimdi, yüz dört yaşına gelmiş, hâlâ, deliliği, ölüme neden olmadan sonuna kadar olduğu yerde kalabilecek, beyni kemikleşmiş, sâkin bir bunak, Azrailin unuttuğu bir kul gibi yaşıyordu. Ama, ihtiyarlık zaafı gelmiş, adalelerini, yavaş yavaş dumura uğratmıştı. Eterleri, yaşla kemirilmiş gibiydi; bir deri, bir kemik kalmıştı, öyle ki, onu yatağından koltuğuna kadar kucakta taşımak gerekiyordu. Yalnız kabuğu kalmış asırlık bir ağaç gibi, oracıkta kurumuş, sararmış bir iskelet halinde olmakla beraber, koltuğunun arkalığına yaslanıp dimdik oturuyor, zayıf ve uzun yüzünde, yalnız gözleri canlı duruyordu. Sabit bakışlarıyla Charles'a bakıyordu.

Clotilde. bir parça titreyerek. yaklaşmıştı:

– Dide hala. seni görmeye geldik... Beni tanımıyor musunuz?
Arasıra sizi öpmeye gelen torununuzum.

Fakat. hasta kadın. işitmiş gibi görünmedi. Gözleri. elinde makas. sıрма harmaniyeli. erguvani bir kral resmi kesmekle meşgul çocuktan hiç ayrılmıyordu.

Bu kez Macquart:

– Aman. anne. abdallığa vurma. dedi. Yüzüme baksana. Bak. Paristen. mahsus buraya kadar gelmiş bir mösyö. senin torunlarından biri.

Dide hala. bu sesi işitince. sonunda başını çevirdi. Anlamsız ve parlak gözlerini. ağır ağır. hepsinin yüzünde gezdirdi. sonra. tekrar Charles'a çevirdi. tekrar daldı. Aruk. hiç kimse bir şey söylemiyordu.

Sonunda. Pascal. yavaş sesle anlattı:

– Uğradığı o müthiş sarsıntıdan beri böyle. Bütün zekâsı. bütün hâtıraları yokolmuş gibi. Çoğu zaman susar. bazen. bir sürü lâkırdı. anlaşılmaz sözler kekeler. Nedensiz güler. ağlar. hiçbir şeyden etkilenmeyen cansız bir cisim... Ama. yine de içinde yaşadığı karanlığın mutlak olduğunu. dibinde hâtıraların birikmiş bulunmadığını iddiaya cesaret edemem... Ah! Zavallı ihüyar nine, eğer hafızası tam bir yokluk halinde değilse. ona ne kadar acırım! Eğer hatırlıyorsa. yirmi bir yıldır acaba ne düşünüyör?

Bildiği o korkunç maziyi. bir el işaretiyle uzaklaştırdı.

Dide. hala genç. ince ve solgun. ürkek bakışlı bir yarauk halinde. gözünün önüne geliyordu. Kocalığa seçtiği hantal bahçıvan Rougon'dan çabucak dul kalmış. yaşı sona ermeden. bir dişi kurt aşkıyla sevdiği. kendisiyle evlenmeye gerek bile görmediği kaçakçı Macquart'ın kolları arasına atılmıştı.

Haftalarca ortadan kaybolarak. sonra harap. kolları çürük içinde dönüp gelerek. bir meşru çocukla ve iki piçle. patırtı ve heves ortasında. böyle. on beş yıl yaşamıştı. Sonra. Macquart. bir jandarmanın tarafından bir kurşunla köpek gibi yere serilerek ölmüştü. bununla birlikte darbe altında. Dide hala. donup kalmış. sapsarı yüzünde. yalnız. pınar gibi duru gözlerini canlı korumuş. dünyadan çekilip. aşkının kendisine bıraktığı izbeye sığınmış. orada. korkunç sinir buhranları geçirerek. kırk yıl. karanlık

dünyasında bir rahibe hayatı yaşamıştı. Fakat, öteki sadmenin onu bitirmesi, bunak etmesi kesinleşmişti. Pascal bu müthiş sahnede hazır bulunduğu için, onu hâurlıyordu. Büyük annenin yanına aldığı, aile arasındaki kinlerin ve kanlı mücadelelerin kurbanı zavallı bir çocuk, torunu Silvére. 1851 ayaklanma hareketinin bastırılması sırasında, bir jandarma tarafından, bir tabanca kurşunuyla kafası parçalanarak ölmüştü. Kadın hep kana bulanıyordu.

Felicité, bütün bu kalabalıktan rahatsız olamayacak kadar resimlerine dalmış olan Charles'a yaklaşıyordu.

– Cicim, bu mösyö senin baban... öp onu, dedi.

Bunun üzerine, hepsi Charles'la meşgul oldular. Çocuk, sırmalı kaytandan zırlı, siyah kadife ceket ve pantolonla, pek süslü giyinmişti. Zambak solukluğunda teni, soluk iri gözleri ve dökük sarı saçlarıyla, gerçekten, kağıda oyduğu o kral oğullarına benziyordu. Fakat o anda asıl dikkate çarpan taraf, Dide halayla arasındaki benzerlik, üç nesil aşarak, bu yüz yaşındaki kurumuş çehreden, bu yıpranmış hatlardan, kendisi de silinmiş, pek ihtiyarlamış ve neslin aşınmasıyla tükenmiş gibi duran o narin çocuk simasına sıçramış benzerlikti. Karşılıklı otururken, aptal çocuk, taşıdığı ölü güzelliğiyle, Azrail tarafından unutulmuş ninenin sonu gibiydi.

Maxime, küçüğün alnuna bir öpücük kondurmak için eğildi: içi üşüyor, bu güzelliğin kendisi onu korkutuyordu: içinde, tâ uzaklardan gelen bir insan sefaletinin soluduğu bu deli odasında, huzursuzluğu artıyordu.

– Ne güzelsin, cicim!... Beni bir parça seviyor musun?

Charles, onun yüzüne baktı, anlamadı; tekrar resimlerine daldı.

O ara, hepsi şaşladı. Dide hala, yüzünün örtülü ifadesini değiştirmeden, ağlamaya başlamıştı; canlı gözlerinden, ölü yanaklarına bir gözyaşı seli akıyordu. Gözlerini hâlâ çocuktan ayırmıyor, yavaş yavaş, sonu gelmeden ağlıyordu.

O zaman, Pascal, eşsiz bir şekilde etkilendi. Clotilde'in kolunu yakalamış, genç kızın, nedenini anlayamadığı bir şiddetle sıkıyordu. Çünkü, nevroz'la harap bu gövdeden sürmüş, meşru çocuklar koluyla piçler kolu, bütün sülâle, gözlerinin önüne gelmişti. Rougon'lar ve Macquart'lar, kökü Adélaide'de olmak üzere amca olacak ihtiyar haydut, sonra bizzat

kendisi. sonra Clotilde. sonra Maxime ve sonunda Charles. beş göbek. orada karşı karşıydılar. Felicité. ölmüş kocasının yerini dolduruyordu. Boşluk yoktu. silsile. manuki ve amansız bu soy uzayıp gidiyordu. İçinde. uzaklardan gelen sefaletin soluduğu büyük koğuşun ortasında. o bir asır. gözleri önüne öyle bir dehşetle serilmişti ki. hepsi. boğucu sığağa rağmen. ürperdiler!

Clotilde, titreyerek:

– Ne var, Üstad? diye sordu.

Doktor:

– Hayır. hayır. hiçbir şey yok. diye mırıldandı. Sonra söylerim.

Kendi kendine alayına devam eden Macquart, ihtiyar nineyi azarladı:

– Elâlem rahatım bırakıp seni ziyarete gelsin de. sen onları göz-yaşlarıyla karşıla. olacak şey mi, bu? Nezakete sığmaz. bu.

Sonra Maxime'le Charles'a döndü:

– Neyse. işte yavrumuzu gördünüz. yeğenim. Hem güzel. hem yüzünüzü ağartıyor. değil mi?

Felicité, işin aldığı renge fena halde canı sıkılmış. çıkıp gitmek için sabırsızlanarak. hemen müdahale etti:

– Kesinlikle. güzel çocuk. hem sanıldığı kadar da kalın kafalı değil. Ellerine baksana. ne becerikli... Onun uyuşukluğunu. sen. Pariste. bizim Plassans'da yapabileceğimizden daha iyi giderirsin. değil mi? Bak. o zaman göreceksin.

Maxime:

– Tabii. tabii. diye mırıldandı. Olmaz demiyorum. düşüneceğim.

Ezilip büzülüyordu, ilâve etti:

– Malûm ya sadece onu görmeye gelmedim... Onu şimdi alıp götürmem. çünkü Saint-Gervais'de bir ay kalacağım. Ama. Parise döner dönmez. düşünür. size yazarım.

Sonra saatini çıkarıp baktı:

– Vayyy! Saat beş buçuk olmuş... Biliyorsunuz ya. ne pahasına olursa olsun. dokuz trenini kaçırmak istemem.

Pascal, son derece memnun:

– İhtiyorsun ya. Clotilde. dedi. Bu akşam onu görmeye zamanım yok. yarın tekrar geliriz. Yarın vizite günüm... Ah! bir cesaret gösterebilseydim, genç olsaydı...

Gözleri tekrar Dide halaya gidiyordu. Fakat, onun heyecanını gülümseyerek seyreden Clotilde. yavaşça:

– Hayır, hayır. Üstad. dedi; yeni baştan yaşama döndüremezsin... Haydi, gel, en geriye biz kaldık.

Doğruydı. ötekiler çıkmışlardı biler. Macquart. dünyayı hiçe sayan edasıyla eşikte durmuş. Felicité ile Maxime'nin uzaklaşmalarını seyrediyordu. Dide hala. Azrailin unuttuğu bu kadın, korkunç zayıflığıyla. hareketsiz oturuyor. sarışın. kral saçları altında, bitkin beyaz. yüzlü Charles'a tekrar gözlerini dikmiş, bakıyordu.

Dönüş pek sıkıcı oldu. Yerden yükselen sıcaklığın ortasında. lândo. güçlükle ilerliyordu. Fırına bulutlarıyla dolu gökyüzünde, akşam karanlığı, bakır rengi bir kül gibi yayılıyordu. Önce. anlamsız bir iki söz konuşuldu; sonra araba Seille boğazına girer girmez, cidarları sıkışır gibi olan iri kayaların korkusu ve tehdidi altında. sözler bitti. Acaba dünyanın öbür ucunda mıydılar? Bir uçurumun yokluğuna doğru mu döndürüleceklerdi? Bir kartal geçti, büyük bir yaygara kopardı.

Söğütler gözüktü. Viorne kıyısından gidiyorlardı. o ara, Felicité. sanki başlanmış bir konuşmaya devam eder gibi:

– Annesinin hiçbir engel çıkaracağından korkma, diye söze başladı. Charles'i pek sever. ama, çok akli başında kadındır. çocuğu senin yanına alman, onun yararına olduğunu anlar. Sonra, doğrusunu söyleyeyim, zavallı yavrucak, annesinin evinde rahat değil, çünkü kocası. tabii kendi oğluyla kendi kızını ona tercih ediyor... Zaten her şeyi bilmen gerek.

Devam etti, herhalde. Maxime'i yönlendirmek, ağzından kesin bir söz almak istiyordu. Plassans'a kadar söyledi. Sonra, fayton dış mahallenin kaldırımları üzerinde sarsılmaya başlayınca, birdenbire:

– A. işte! Annesi şurada... Şu kapının önündeki şişman. sarışın kadın, dedi.

Koşumlar ve yularlar asılı bir saraç dükkânının kapısı önünde duran kadını gösteriyordu. Justine, bir iskemleye oturmuş, bir çorap örerek hava alıyor, küçük oğlanla küçük kız, onun ayakları dibinde, yerde oynuyorlardı. Onların arka tarafında, dükkânın loşluğu içinde, esmer, şişman bir adam olan Thomas'ın, yırtık bir eğer dikmekle meşgul olduğu görülmüyordu.

Maxmime, heyecansız, sırf merakla başını uzatmıştı. Bu gayet akilli, kadını kadıncık, otuz iki yaşındaki iri yarı yarauk karşısında büyük bir hayrete düştü: aynı yaşta olan ikisi de on yedisine henüz bas-tıkları sırada kendisiyle acemiliğini giderdiği o ateşli kızdan, bu kadında hiç iz kalmamıştı. Kendisi hasta ve daha şimdiden gayet dertli olduğu halde, onu güzelleşmiş, sakin, tombul görünce, belki de sadece bir yürek üzüntüsü duymuştu.

– Görsem kesinlikle tanımazdım. dedi.

Yoluna devam eden fayton, Rome sokağına kıvrıldı. Justine göz-den kayboldu. mazinin, bu bambaşka hayali de, Thomas ile çocuklarla ve dükkânla beraber, alaca karanlığın bulanıklığı ortasında yok oldu.

Souleiade da, sofraya kurulmuştu. Martine, bir Viome yılan balığı, bir tavşan sote ve bir dana kızartması yapmıştı. Saat yediyi çalıyordu, rahat rahat yemek yiyecek kadar bol zaman vardı.

Doktor Pascal, yeğenine:

– Üzülme, diyordu. Seni trene kadar götürürüz, yol on dakika bile çekmez... Mademki bavulunu bıraktın, bileti aldın, trene atlamaktan başka işin yok...

Sonra, Clotilde'i, antrede, şapkasıyla şemsiyesini asmakla meşgul bulunca, hafif sesle, ona:

– Biliyor musun, kardeşin beni kuşkulandırıyor. dedi.

– Niçin?

– Ona dikkatle bakım, yürüyüşünü beğenmedim. Bunda hiç aldanmamıştım... Kısacası, hastalık tehlikesi ile karşı karşıya bir çocuk.

Clotilde sapsarı kesildi:

– Hastalık mı? dedi.

Gözünün önünde bir hayal. komşuları olan henüz genç bir adamın hayali canlanmıştı. Bu gencin. on yıldan beri küçük bir araba içinde. bir uşak tarafından çekilerek. dolaştırıldığını görmüştü. Kötürümlük. illelerin beteri. canlı adamı hayattan ayıran balta darbesi değil miydi?

– Evet. ama diye mırıldandı. Maxime yalnız romatizmadan şikâyet ediyor.

Pascal. omuz silkti. parmağını dudaklarına götürdü. yemek odasına geçti. Felicité ile Maxime. sofraya oturmuşlardı bile.

Yemek. çok dostça geçti. Clotilde'in kalbinde doğan ani korku. yanibaşında oturan kardeşine karşı onu gayet şefkatli davranmaya yönlendiriyordu. Neşeyle onunla meşgul oluyor. en iyi parçaları almaya onu zorluyordu. Yemekleri çok çabuk geri çeken Martine'i iki defa tekrar çağırırdı. Maxime de. bu çok iyi yürekli. çok sağlıklı. çok akli başında. câzibesi bir okşama gibi kendisini kaplayan kız kardeşinin. yavaş yavaş büyüüne kapılıyordu. Clotilde onu o derece büyülüyordu ki. önce bulanık başlayan bir proje. şimdi yavaş yavaş. zihninde iyiden iyiye belirtili hale geliyordu. Mademki oğlu. küçük Charles. o ölü güzelliğiyle. o marazi abdalıklarla dolu şahane tavırla kendisini o kadar korkutmuştu. kız kardeşi Clotilde'i niçin beraber alıp götürmeyecekti? Evinde bir kadının bulunacağını düşündükçe gerçi dehşet kaplıyordu; çünkü. kadınlardan. çok genç yaşındayken faydalandığı için. onların hepsinden korkardı. Fakat kız kardeşi. ona cidden bir ana gibi gözüküyordu. Öte yandan. evinde namuslu bir kadın bulunması onu değiştirecek ve gayet iyi olacaktı. Hiç değilse. babası. şüphelendiği gibi. onu mahvetmek ve çabucak parasına konmak için. kendisine fahişeler yollamaya cesaret edemeyecekti. Babasından korkusu ve ona karşı duyduğu kin yüzünden. sonunda kararını verdi.

Zemini yoklamak istediği için sordu.

– Sen evlenmiyor musun?

– Oh! acelesi yok.

Sonra, başını kaldırmış olan Pascal'a bakarak. alaycı bir eda ile:

– Kimbilir? diye ilâve etti. Ben hiç evlenmeyeceğim.

Fakat, Felicité itiraz etti. Onu doktora bu kadar bağlı görünce. çoğu zaman, ikisini birbirinden ayıracak bir evlenme; bir mutlak hâkim

olarak. herşeyini kendi emri altına alacağı harap evde. oğlunu yalnız bırakacak bir evlilik temenni ediyordu. Onun için, Pascal'ı şahit tuttu. Kadın dediğin evlenmeliydi, ihtiyar kız kalmak doğaya aykırı bir şeydi, değil mi? Doktor Pascal, gözlerini Clotilde'den ayırmadan. onun sözlerini. ciddi ciddi onaylıyordu.

– Evet, evet, evlenmeli... Clotilde çok makul kızdır. evlenecek.

Maxime:

– Adam sen de, dedi, evlenirse sahiden makul hareket etmiş mi olacak?... Belki de mutsuz olur; geçimsiz karı koca o kadar çok var!

Sonra söylemeye karar verdi:

– Sen ne yapmalısın, biliyor musun?... Parise gelip benimle beraber yaşamalısın... Düşündüm, taşındım. sağlığım bu haldeyken. üzerime. bir çocuk yükü almak beni bir parça korkutuyor. Ben kendim de çocuk değil miyim, bakılmaya muhtaç bir hasta değil miyim? Sen bana bakardın. bacaklarım büsbütün elden giderse yanımda bulunurdun.

Kendi kendine karşı duyduğu merhametten: sesine bir kibarlık gelmişti. Kendisini kötürüm, kız kardeşini de. başı ucunda, bir hastabakıcı hemşire gibi görüyordu. eğer Clotilde kız kalmaya razı olursa, servetini, babasının eline geçmesin diye, seve seve ona bırakacaktı. Yalnızlıktan duyduğu dehşet, yakında belki bir hastabakıcı tutmak zorunda kalması ihtimali, onu pek yufka yürekli yapıyordu.

– Beni çok sevindirmiş olursun, kendin de pişman olmazsın.

Fakat. kızartmayı sofraya getirmiş olan Martine, hayretten dona kalmıştı! Teklif, sofrada, aynı hayreti uyandırıyor. Felicité, Clotilde'in gitmesi, kendi projelerinin tatbikine yardım edeceğini hissedince, ilk olarak, teklifi o anlamlı buldu. Hâlâ ses çıkarmayan. afallamış gibi duran Clotilde'e bakıyordu; Doktor Pascal sapsarı kesilmiş bekliyordu. Genç kız, önce, başka söyleyecek söz bulamadı ve güçlükle:

– Ah! Kardeşim, kardeşim, diyebildi.

Bunun üzerine, büyük anne söze karıştı:

– Bula bula, söyleyecek bunu mu buldun? Ayol. kardeşinin teklifi çok güzel. Eğer Charles'ı şimdi yanına almaktan çekiniyorsa, sen gidebilirsin; sonra, çocuğu getirtirsin... İyi, iyi bu iş mükemmel şekilde yoluna

giriyor. Kardeşin. senin kalbine sesleniyor... Pascal. Clotilde. kardeşine güzel bir yanıt vermeli değil mi?

Doktor. bir gayret sarfederek. tekrar nefesine hâkim olmuştu. Ama vücudunun büyük bir üşümeyle donduğunu hissediyordu. Ağır ağır konuştu:

– Size söyledim ya. Clotilde çok makuldür. eğer kabul etmesi gerekiyorsa, kabul edecektir.

Genç kız. şaşkınlıkla. bir isyan hamlesi yaptı.

– Üstad. beni kovmak mı istiyorsun?... Maxime'e. ancak teşekkür ederim. Ama. herşeyi terketmek. şimdiye kadar beni seven herşeyi. benim sevdiğim herşeyi terketmek. nasıl olur. Yarabbi?

İnsanları ve eşyayı gösteren. bütün Solueiade'ı kucaklayan. heyecanlı bir jest yapmıştı.

Pascal, onun yüzüne bakarak:

– İyi ama, dedi, ya Maxime'in sana ihtiyacı varsa?

Clotilde. gözleri yaşararak. bir an ürperti içinde kaldı. çünkü bu sözün anlamını yalnız kendisi anlamıştı. Zalim hayal. tekrar gözlerinin önüne gelmişti. Raştgeldiği komşu gibi kötürüm. bir küçük araba içinde. bir uşak tarafından iulerek götürülen Maxime'i görüyordu. Fakat. sevgisi. kibarlığına karşı isyan ediyordu. On beş yıl kendisine yabancı kalmış bir kardeşe karşı. yerine getirilmesi gereken bir görevi var mıydı? Kalbini nereye vermişse. görevi de orada değil miydi?

Sonunda:

– Dinle, Maxime. dedi. Bırak, ben de düşüneyim. Bakalım... Emin ol ki sana çok minnettarım. Eğer, günün birinde. bana gerçekten ihtiyacın olursa eh!... O zaman. elbette kararımı veririm...

Ondan. daha fazla söz alamadılar. Felicité. sürekli gayretlerle. son dereceye kadar uğraştı; doktor ise. şimdi Clotilde'i söz vermiş gibi gösteriyordu. Martine, bir tabak krema getirirken. sevincini gizlemeye gerek görmedi: Matmazeli alıp götüreceklermiş. lâfa bakın! Möşyö yapayalnız kalsın da. kederinden ölsün. diye değil mi? Yemeğe. sona doğru. bu olay yüzünden. yavaş yavaş devam edildi. Saat sekiz buçuğu çaldığı zaman. henüz kuruyemiş yeniliyordu. O zaman. Maxime telâşlandı. gitmeye kalktı.

Gara kadar. hepsi onunla beraber gitti. Maxime orada. kız kardeşi-ni son bir defa daha öptü.

– Unutma, dedi.

Felicité:

– Korkma. dedi. biz varız: düşünceni ona hatırlatınız.

Doktor gülümsüyordu; tren hareket eder etmez, üçü de mendilleri-ni salladılar.

O gün. Doktor Pascal ve Clotilde. büyük anneyi kapısına kadar götürdükten sonra. yavaş yavaş Souleide'a döndüler ve orada, nefis bir akşam geçirdiler. Geçen haftaların üzüntüsünden, onları ayıran sinsi rekabetten eser kalmamış gibiydi. Kendilerini, birbirlerine bu kadar bağlı, ayrılmaz hissetmekten. hiçbir zaman böyle bir haz duymamışlardı. Bir hastalıktan sonra sağlığın uyanışına, yaşama ümidine, yaşama zevkine benzer bir hâl duyuyorlardı. Sıcak gecenin kucagında, ağaçların altında uzun süre oturup pınarın ince billûr sesini dinlediler... Konuşmuyorlardı bile. beraber bulunmanın mutluluğunu derin derin tadıyorlardı.

④

Bir hafta sonra. evde. tekrar huzursuzluk başlamıştı. Pascal ve Clotilde'in. öğleden sonraları, akşamlara kadar somurtup oturdukları oluyordu: mizaçları yine âni değişiklikler geçiriyordu. Özellikle Martine bile sürekli şiddetliydi. Bu üç kişilik aile hayatı, cehenneme dönüyordu.

Sonra. birdenbire. durum büsbütün fenalaştı. Güney şehirlerine sık sık uğrayan türden pek mübarek bir kapüsen papazı, ibadet için Plassans'a gelmişti. Saint-Saturnin kilisesi kürsüsü, onun bağırtılarıyla çınliyordu. Bu papaz. bir tür dini yayan yardımcı. ateşli bir halk dili konuşan, bol anlatımlı. süslü bir dil kullanan bir rahipti. Harikulâde bir mistik hamle içinde vaaz veriyor. ahretin meçhul âlemini, sırnını açıyordu. Şehrin bütün sofü kadınları heyecan içindeydiler.

Clotilde. Martine'le birlikte. bu papazın vaazını dinlediği için, Pascal. daha ilk akşam. genç kızın nasıl harareetlenmiş olduğunu gördü.

Ertesi günler, genç kızın alâkası arttı. bir kilisenin karanlık köşesinde bir saat duadan sonra. eve daha geç döndü. Artık. kiliseden dışarı çıkmıyor. falcı kadın gibi pınl pınl gözlerle. mecalsiz. eve geliyordu. kapüsen papa-zının ateşli sözleri aklından çıkmıyordu. İnsanlara ve olaylara karşı. bir öfke ve küçümseme duymaya başlamıştı.

Korkuya düşen Pascal. Martine'le. bu konuyu konuşmak istedi. Bir sabah erkenden. hizmetçi kadın yemek odasını süpürürken. aşağı indi.

– Biliyorsunuz. dedi. canınız istediği zaman Clotilde'le seni. kili-seye gitmekte serbest bırakıyorum. Kimsenin vicdanı üzerinde baskı yapmak durumunda değilim. Ama Clotilde'i hasta etmeni istemem.

Hizmetçi kadın. süpürgesini durdurmadan homurdandı:

– Asıl hastalar. galiba. kendilerini hasta sanmayanlardır.

Bu sözü öyle inançlı bir edayla söylemişti ki. Pascal gülümsemeye başladı.

– Evet. Hakyoluna girmesi için yalvardığınız akıl hastası benim. sizlerse. sağlıklı. tam akıllısınız... Martine. eğer bana da kendinize de azap vermeye devam ederseniz. sonunda öfkeleneyeceğim.

Öyle umutsuz. öyle hazin bir sesle konuşmuştu ki, hizmetçi kadın birdenbire durdu. Dik dik, onun yüzüne baktı. Kendini tamamiyle işe vermiş, buruşuk, ihtiyar kız yüzünde, sonsuz bir sevgi, muazzam bir hüsr-
ran ifadesi dolaştı. Gözleri yaşla doldu:

– Ah! Mösyö, siz bizi sevmiyorsunuz!

Diye söylenerek, kaçtı. gitti.

O zaman. Pascal, aciz kaldı. gitgide artan bir hüzne kapıldı. Göz yumduğu. Clotilde'in terbiyesini ve aklım mutlak bir âmir gibi idare et-
mediği için, duyduğu vicdan azabı arttı. Ağaçların, dokunulmazsa düm-
düz büyüdüklerine inandığından. genç kıza sadece okuyup yazma öğret-
tikten sonra. onu dilediği gibi büyütmekte serbest bırakmıştı. Clotilde.
önceden hazırlanmış bir plan olmadan. sırf hayatının alışılmış gidişiyile.
hemen hemen her şeyi okumuş. Pascal'ın araştırmalarına yardım ederek.
prova tashihleri yaparak. müsveddelerini kopya ve sıraya koyarak. tabii
bilimlere merak sardırması. Doktor Pascal. ilgisizliğine şimdi ne kadar
pişmandı! Öğrenmeye susamış bu parlak zekânın. büyük annesi Felicité
ile Martine'in yönlendirdikleri bu ahret ihtiyacı içinde ayrılıp kaybolma-

sına göz yumacağı yerde, ona ne sağlam bir yön verebilirdi! Kendisi, esasen bağlı kaldığı, olaydan uzağa kesinlikle gümemeye gayret ettiği ve alim disiplini sayesinde bunu başardığı halde, Clotilde'in, sürekli, meçhulle, sırta zihin yordugunu görmüştü. Bu, onda öyle tedirgin bir fikir, öyle bir içgüdüsel merakı ki, tatmin edilmedikçe, işkence derecesine varıyordu. Bu, hiçbir şeyle doymayan bir ihtiyaç, ulaşılmaza, anlaşılmaza doğru, önüne durulmaz bir cazibeydi. Clotilde, küçük bir çocukken bile ve hele daha sonra, genç kızlığında, hızlı hızlı, niçin'e, nasıl'a sapar, son nedenleri öğrenmek isterdi. Ona bir çiçek gösterecek olsa, Clotilde, bu çiçeğin, niçin bir tohum yapacağını, bu tohumun niçin filiz vereceğini sorardı. Sonra, gebeliğin sırnını, cinsler, doğumu ve ölümü, bilinmeyen güçleri, Tanrıyı herşeyi sormaya başlamıştı. Her seferinde, dört soruyla, onu o mukadder cahilliğine daldırırdı; Pascal, verecek yanıt bulamayıp, gülünç bir öfkeli jestle onu başından savınca, Clotilde, galip çıktığı için bir kahrkaha salıverir, düşlerine, bilinmeyen ne varsa ve inanılabilir ne varsa onları sınırsız düşlerine dönderiverirdi. Bazen, Pascal'ı izahlarıyla hayran bırakırdı. Bilimle beslenen fikri, isbat edilmiş gerçek bir hareket noktası olarak alıyor, fakat öyle bir hamle yapıyordu ki, birdenbire, efsaneler semasının ortasına sıçırıyordu. Bir takım medyumlar, melekler, ermişler, doğa üstü olaylar geçiyor, maddeyi değiştiriyor, ona hayat veriyordu; veya, eşyayı, yaratıkları, elli asır sonra son bir aşk busesi içinde eritmeye çalışan aynı güçtü, dünyanın ruhuydu. Clotilde, bunun hesabını yaptığını söylüyordu.

Hoş, Pascal, genç kızı, hiçbir zaman bu kadar heyecanlı görmemişti. Katedralden kapüsen papazının vaazlarını dinlemeye başladığı bir haftadan beri, günlerini, hep, o akşamki vaazı sabırsızlıklar içinde beklemekle geçiriyor; sonra, oraya, sevgiliyle ilk defa buluşacak bir kızın coşkusu içinde gidiyordu. Ertesi gün, sanki görünür âlem, her dakikanın zaruri hareketleri hayalden ve budalalıktan ibaretmiş gibi, bütün hali, onun, dış hayatına, sıradan yaşayışına karşı ilgisizliğini gösteriyordu. Bir tür yenilmez tembelliğe düşerek, her işi hemen hemen terketmiş, elleri dizlerinde, gözleri uzak bir hayale takılı, boş ve dalgın, saatlerce oturup kalıyordu. Çok hamarat, çok erkenci olduğu halde, şimdi, geç kalkıyor, öğle yemeğinden önce ortaya çıkmıyordu. Bu uzun saatleri de herhalde tuvaletiyle meşgul olarak geçirmiyordu, çünkü, kadın süslülüğü azalıyor, saçını yalandan tarıyor, ters iliklenmiş bir robla baştan savma giyiniyor, buna rağmen, parlak gençliği sayesinde yine çok güzel kalıyordu.

Souleiade'ın etrafındaki o çok sevdiği sabah gezintileri. zeytin ve badem ağacı dikili setlerde yukarıdan aşağı yaptığı koşuları. mis gibi reçine kokan çamlıktaki dolaşmaları. güneş banyoları yaptığı çayır çayır yanan harman yerindeki uzun uzun oturmaları aruk bırakmış. pencere kanatları örtülü odasına kapanıp kalmayı tercih ediyor. orada. kımıldadığı bile işitilmiyordu. Öğleden sonra da, salonda, gevşeyen bir tembellikle. bir sandalyeden kalkıp ötekine oturarak avarelikle. o zamana kadar kendisini ilgilendiren ne varsa hepsine karşı bir bezginlikle ve öfkeyle zaman geçiriyordu.

Pascal, onun yardımından vazgeçmek zorunda kaldı. Temize çekmesi için verdiği bir not. üç gün, masası üzerinde kalmıştı. Aruk hiçbir şeyi düzeltmiyordu. Yere bir müsvedde düşse. eğilip almayacaktı. Hele pastelleri. suni dölleme hakkındaki bir eser için şekil olarak kullanılma-ya mahsus. aynen yapılacak çiçek resimlerini yanda bırakmıştı. Yeni ve acayip renkli iri kırmızı ebegümeciler. daha kopyaları bitirilmeden vazolarında solmuştu. Bir gün de, öğleden sonra akşama kadar. yine delice bir resme. mucizeli bir güneşte açmış harikulade bereketli rüya çiçeklerine hırsla sanılmıştı. Bu çiçekler, açılmış kalplere benzeyen erguvani. geniş çiçektaçları ortasında. başak şeklinde fışkırmış bir yığın altın demetten ve pistil yerine, bir kehkeşan gibi göğe doğru akan uçar yıldızlardan. milyarlarca âlemden oluşurdu.

Doktor, o gün ona:

- A zavallı kızcağızım. demişti; insan, böyle hayaletle zaman kaybeder mi? Ben de, şu soldurup bıraktığın ebegümecilerinin resmini bekliyorum.. Hem de hasta olacaksın. Gerçeğin dışında ne sağlık, hattâ ne de güzellik olabilir.

Clotilde, somurtkan bir inanca gömülmüş, tartışmak istemediği için çoğu zaman yanıt vermezdi. Fakat o gün, doktor. onun inançlarının en can alacak noktasına basmıştı. Clotilde:

- Gerçek yoktur. diye kestirip attı.

Pascal, bu koca kızdaki filozof edası hoşuna gittiği için gülmeye başladı:

- Evet biliyorum, dedi... Hislerimiz aldanır. dünyayı ancak hislerimizle tanıyoruz. o nedenle. olabilir ki, dünya mevcut olmasın... Öyleyse. deliliğe kapıyı açalım. en gülünç hayalleri mümkün diye kabul edelim.

kanunların ve gerçeklerin dışında. kâbusa doğru yelken açalım... İyi ama, görmüyor musunuz ki, eğer doğayı ortadan kaldıracak olursak kural diye hiçbir şey kalmaz; yaşamının tek ilgi uyandıran tarafı hayata inanmak. onu sevmek, ve zekâsını bütün güçlerini onu daha iyi tanıtmaya yönlendirmekdir!

Clotilde, hem kayıtsızlık hem meydan okuma ifade eden bir el hareketi yaptı; sözü bitti. Şimdi, pastele, mavi kalemle uzun çizgiler çiziyor. duru bir yaz gecesini andıran zemin üzerinde, onun saçtığı ışıkları belli ediyordu.

Fakat, iki gün sonra, yeni bir tartışma bahsinde, durum daha kötüleşti. Akşam yemeğinden kalkuktan sonra, Pascal, salonda çalışmak üzere yukarı çıkmış, Clotilde, dışarıda, sette, oturup kalmıştı. Saatler geçti: saat gece yarısını çaldığı halde, Pascal, onun, odasına çıktığını işitmediği için çok şaşırıp ve korktu. Genç kızın salondan geçmesi gerekti: doktor, onun, kendi arkasından dolaşıp geçmediğine iyice emindi. Aşağı indiği zaman, Martine'in uyuduğunu anladı. Holün kapısı anahtarla kilitlenmiş değildi. Clotilde, kesinlikle, dışarıda dalıp kalmıştı. Sıcak gecelerde bazen böyle yaptığı olurdu; fakat hiçbir zaman bu kadar gecikmezdi.

Sette, genç kızın, herhalde uzun zaman oturup kaldığı sandalyeyi boş görünce, doktorun korkusu arttı. Onu orada uyumuş bulacağını ümit ediyordu. Mademki orada değildi, niçin eve girmemişti? Bu saatte nereye gitmiş olabilirdi? Gece çok güzeldi; koyu kadife sonsuzluğu içinde, yıldızlarla pınl pınl uçsuz bucaksız, gökyüzüyle hâlâ ateş gibi sıcak bir Eylül gecesiydi; bu aysız göğün tâ derinlerinde, yıldızlar öyle keskin ve öyle iri parlıyordu ki, yeryüzünü aydınlatıyordu. Doktor, önce, setin parmaklığından sarktı; demiryoluna kadar inen yokuşları, taştan basamaklara bakındı; fakat hiçbir kıpırtı yoktu, bodur zeytin ağaçlarının yuvarlak ve hareketsiz tepelerinden başka bir şey görmüyordu. O zaman, Clotilde'in, herhalde çınarların altında, pınarın yanında, o şırıltılı suyun ezeli ürperisi içinde bulunması icap ettiğini düşündü. Oraya koştu, zifiri karanlığa daldı; bu karanlık öyle koyu bir yığın halindeydi ki. Doktor Pascal, her ağacın yerini ezbere bildiği halde, bir tarafa çarpmamak için, ellerini ileri doğru uzatıp yürümeye mecbur oluyordu. Sonra, çamlıkta, yine böyle el yordamıyla, karanlıkları kulaçladı, hiç kimseye rastlamadı. Sonunda sesini boğuklaşarak:

– Clotilde! Clotilde! diye çağırırdı.

Gece, aynı derin ve sessiz geceydi. Sesini yavaş yavaş yükseltti.

– Clotilde! Clotilde!

Ne bir kul, ne bir nefes. Yankılar uykuda gibiydi. sesi, mavi karanlıkların son derece durgun bir gölü andıran ıssızlığında boğulup kayboluyordu. Pascal, o zaman, avazı çıkuğı kadar haykırdı. tekrar çınarların aluna geldi, çamlığa bir kere daha uğradı. telaş içinde, bütün Souleide'ı dolaştı. Sonra, birdenbire kendini harman yerinde buldu.

O saatte, uçsuz bucaksız harman, o taş döşeli geniş meydan da uykudaydı. Uzun yıllardan beri buğday savrulmayan bu harmanda yalnız ot bitiyor, güneş altında sapsarı olup derhal kavruluyor, halı tüyü gibi, âdetâ tıraş edilmişe dönüyordu. Bu bereketli, yumuşak otların arasında, yuvarlak çakıl taşları hiç soğumuyor, gün kavuşur kavuşmaz tütmeye başlıyor, bahçe boğucu öğle güneşinde birikmiş sıcaklığını geceleyin dışarı veriyordu.

Durgun gökyüzünün altında, ürperti ortasında, harman yeri, çıplak, ıssız, yusuvarlaktı. Pascal, meyve bahçesine gitmek üzere oradan geçtiği sırada, yere upuzun uzanmış bir vücudu göremedi, az daha ayağı takılıp düşecekti. Ürkerek haykırdı:

– O ne! Sen burada mısın?

Clotilde, yanıt vermeye tenezzül etmedi. Sırtüstü yatmış, ellerini ensesinde bitişirmiş, yüzü göğe dönüktü; solgun yüzünde yalnız iri gözlerinin parladığı görülüyordu.

– Ben de seni merak ettim, on beş dakikadır çağınıyorum!... Seslendiğimi işitiyordun, değil mi?

Clotilde, sonunda, konuştu:

– Evet.

– İyi ama, anlamsız bir şey bu! Niçin yanıt vermiyordun?

Fakat, Clotilde, tekrar sessizliğine gömülmüş, yüzünde inadın somurtkanlığı, bakışları yine göklerde, anlatmak istemiyordu.

– Haydi, gel yat. hıznır çocuk! Yarın sabah söylersin.

Clotilde, hâlâ kıııldamıyordu. Pascal, eve gelmesi için, belki on kez yalvardı, fakat Clotilde hiç kıpırdamadı. Pascal da, sonunda, otların üstüne, onun yanına oturmuştu; altında söşeme taşlarının ılıkliğini hissediyordu.

– Ama, dışarıda da yatamazsın ya... Bari bana yanıt ver. Burada ne yapıyorsun?

– Bakıyorum.

Bunu söylerken, büyümüş ve sabitleşmiş iri gözlerini kırpmıyor. bakışları, daha uzaklara, yıldızların arasına yükseliyor gibi oluyordu. Bu yaz gökyüzünün duru sonsuzluğuna, yıldızların ortasına iyice dalmıştı.

Yavaş, monoton ve aralıksız bir sesle:

– Ah! Üstad, dedi, senin bütün bildiklerin, yükseklerde herhalde mevcut olan şeyin yanında ne dar ve sınırlı... Evet, sana yanıt vermedim, çünkü seni düşünüyordum ve büyük bir üzüntüm vardı... Beni fena kalpli sanmayasın.

Sesinde öyle bir sevgi türemişti ki. Pascal, son derece duygulandı. Kendisi de onun yanına, tıpkı onun gibi sırtüstü uzandı. Dirsekleri birbirine dokunuyordu. Konuştular.

– Korkarım ki, kederlerin makûl şeyler değil, cicim... Beni düşünüyorsun ve üzülüyorsun, niçin bu?

– Sana anlatılması bence güç bazı nedenlerden dolayı. Ben, bir âlim değilim. Bunula beraber bana çok şey öğrettin. Kendim de seninle yaşayarak daha fazla şey öğrendim. Hoş, bunlar benim duyduğum şeyler... Belki sana bunları söylemeye çalışırım, madem ki burada yapayalnızız, hava da çok güzel!

Dolu yüreği, saatlerce düşünceden sonra, o enfes gecenin dertleşme ihtiyacı veren sakinliği içinde, taşıyordu. Pascal, onu ürkütmek korkusuyla, bir şey söylemedi.

– Ben küçükken, öyle bir umut ve imân ateşiyle tutuşuyordum ki, senin ilimden sözettğini içittikçe. Tanrıyı konuşuyorsun gibi gelirdi. Hiçbir şey, sana, imkânsız görünüyordu. Bilim sayesinde evrenin sırtına nüfuz edilecek, insanlığın tam mutluluğu sağlanacaktı... Sence, dev adımlarıyla yürünüyordu. Her geçen gün, bir keşif, bir kesinlik getiriyordu. On yıl daha, elli yıl daha, belki yüz yıl daha, neler ilerliyor, hiçbir şeyin açıldığı yok, gerçekte gerilemekte.

Pascal, sadece:

– Sabırsız bir kızsın, diye yanıt verdi. On yüzyıl beklemek zoru da olsa, elbette heklenecek.

– Doğru bekleyemiyorum. Bilmek ihtiyacıdayım, derhal merakımı gidermek ihtiyacıdayım. Hem de, bir hamlede herşeyi bilmek, mutlak şekilde, kesin şekilde mutlu olmak!... İşte bana ıztırap veren, bu bir hamlede tam bilgiyi edinememek, belirtsizlikten ve şüphelerden kurtulup, tam bahtiyarlık içinde başımı dinlememek. Bu kadar yavaş adımlarla, karanlıklar içinde ilerlemek, yakın yürek çarpıntısını düşünüp titremeksiniz, bir saatlik sakinliği tatmamak, yaşamak mıdır? Hayır, hayır! Bütün bilgiye, bütün mutluluğa bir günde erişmek istiyorum!... Bilim bunları bize vâdetmiştir, mademki vermiyor, o halde iflas etmiştir.

O zaman Pascal da heyecanlanmaya başladı.

– Ama, bu dediklerin delice şeyler, küçük kız! Bilim, vahiy değildir. Bilim, insanca yürüyüşüyle ilerler, şerefi, kendi sarfettiği gayrettedir... Hem, sonra, bilim, mutluluk vadetmemiştir, doğru söylemiyorsun.

Clotilde, şiddetle onun sözünü kesti:

– Nasıl doğru söylemiyorum! Yukarıdaki kitaplarını açsana. Biliyorsun ya, onları okudum. Vahiy dolup taşmıyorlar mı? Onları okuyunca, insan, yeri göğü fethettiğini sanıyor. O kitaplar, herşeyi yıkıyorlar ve herşeyin yerini dolduracaklarına yemin ediyorlar, hem de, sırf akılla, metinlik ve hikmetle... Şüphe yok, ben, çocuklar gibiyim. Bana bir şey vaadedildi miydi, isterim ki verilsin. Hayal gücüm çalışır, verilecek şey, beni memnun edebilmek için, çok güzel olmalıdır... Öyle ki, bana hiçbir şey vaadetmemek ne kadar kolay! Hele, şu anda, şiddetlenen ve ıztırap veren arzum karşısında, bana hiçbir şey vaadedilmediğini söylemek doğru olmaz.

Pascal, bu sessiz, engin gecenin ortasında, tekrar bir itiraz jesti yaptı.

Clotilde:

– Herhalde, diye devam etti, bilim, ne varsa sildi süpürdü, yeryüzü çıplak, gökler boş, sen, beni beslediğim ümitlerden dolayı bilimi kutsursuz göstersen bile, halim ne olacak?... İnançsız ve mutluluksuz yaşamam ya... Mademki eski dünyayı yıktılar, yenisini yapmak için de bu kadar ağır davranıyorlar, evimi hangi sağlam toprağın üzerine kuracağım? Bütün eski dünya, o inceleme ve tahlil felâketi ortasında çatır çatır yıkıldı: ondan arta kalan şey, harabeler ortasında dolaşan, başını hangi taş koyacağım bilmeyen, fırtına ortasında konaklayan, içinde hayata yeniden baş-

layabileceği sağlam ve keskin sığınağı isteyen şaşkın bir kalabalıktan ibaret. Onun için, korkusuzluğumuza ve sabırsızlığımıza şaşmamak gerek. Daha fazla bekleyemeyiz. Mademki fazla yavaş yürüyen bilim iflas etmektedir, biz de geriye doğru atılmayı tercih ediyoruz. evet. asırlarca süre dünyanın mutluluğunu temine yeten eski zaman inançlarına dönmeyi tercih ediyoruz.

Pascal:

– Ha! tamam, diye haykırdı, bu yüzyıl sonunun dönüm noktasında, onun evirip çevirdiği müthiş bilgiler yığınının verdiği asabiyet, bezginlik içindeyiz... İnsanoğulları, o ezeli yalan ihtiyacı, ezeli hayal ihtiyacı kıvrandırıyor, geriye, meçhulün avutucu cazibesine doğru götürüyor... Mademki, kazanılan gerçek ani ve kesin mutluluğu vermiyor, cahillikle, insanlığın, ilk çağını, içinde derin derin uyurken geçirdiği o karanlık beşik ile niçin yetinmeli? Evet! esrannın saldırgan dönüşü, yüz yıllık denemeli incelemelerin tepkisi bu. Hem, bu olacaktı zaten, bütün ihtiyaçları birden tatmin edemeyince, kaçıp gidenleri beklemek gerektir.

Bakışları, karanlık göklerde pırıldayan milyarlarca âleme dalmış, hiç kımıldamadan, bir süre sustular. Uçan bir yıldız, altı kardeş yıldız kümesinin içinden, alevli bir ok gibi geçti. Yukarıda, aydınlık evren, ahretlik bir parlaklık içinde, eksenini etrafında ağır ağır dönerken, etraflarında, karanlık yeryüzünden, ancak zayıf bir soluk, uykuda bir kadının nefesi gibi tatlı ve sıcak bir nefes yükseliyordu.

Pascal, o babacan tavrıyla sordu:

– Bana bak, bu akşam senin kafanı altüst eden o kapüsen papazı değil mi?

Clotilde, açıkça yanıt verdi:

– Evet, kürsüde, öyle şeyler söylüyor ki, şaşkına dönüyorum: bana öğrettiğin bütün şeylerin tersine sözler söylüyor, sana borçlu olduğum o bilim, sanki zehir haline geliyor da beni mahvediyormuş gibi oluyor... Aman Yarabbi! Benim halim ne olacak?

– Zavallı yavrum!... Ama, kendini böyle yiyip bitirmen müthiş şey! Bununla beraber, senin hesabına yine oldukça yüreğim rahat, çünkü sen, dengeye sahipsin, her zaman dediğim gibi, yuvarlak, iyi görünüşlü ve sağlam bir kafacığın var. Sâkinleşirsin... Fakat, sağlıkta olan sen, böyle şaşalarsan, başka beyinlerde ne yıkıntılar olmaz ki! Senin imânın yok mü?

Clotilde, susuyordu; içini çekti, Pascal devam etti:

– Şüphe yok. sadece mutluluk bakımından. imân sağlam bir seyahat asâsıdır. insan. ona sahip olmak mutluluğuna erişmişse. yürüyüş kolay ve rahat olur.

Clotilde:

– Onu da bilemiyorum. dedi. Gün oluyor ki inanıyorum; gün oluyor. seninle. senin kitaplarınla beraberim. Benim kafamı sen altüst ettin. ırdırabım senin yüzünden. Bütün ırdırabım da. belki bundan ileri geliyor. seni sevdiğim halde sana karşı isyanımdan... Hayır. hayır! Bana bir şey söyleme. sakın olacaksın deme. Şu anda. bu. beni daha fazla çileden çıkarır... Doğa üstü şeyleri inkâr ediyorsun. Sır. sence. anlaulmamış olan şeyden ibaret değil mi? Hattâ. herşeyi bilmene hiçbir zaman imkân olmayacağını bile kabul ediyorsun. O halde. yaşamanın tek hedefi. durmadan meçhulü yenmek. daha fazla şey öğrenmek için ebedi bir gayret sarfetmektir... Ah! Haddinden fazla şey bildiğim için inanamıyorum. sen beni fazla kazandın. öyle zamanlar oluyor ki. bu yüzden ölecekmişim gibi geliyor.

Pascal. onun. ılık otların üzerinde duran elini tutmuş şiddetle sıkıyordu:

– A kızım. seni korkutan şey. yaşam!... Tek mutluluğunun ölçülü gayret olduğunu söylemekte de ne kadar haklısın! Çünkü. bundan sonra. cahil bir şekilde dinlenmeye imkân yoktur. Hiçbir mola istekle göz yumarak hiçbir rahatlık ümit etmemeli. Yürümek. hep ileriye hayatla beraber. ne olursa olsun yürümek gerek. Geri dönüşler. ölmüş dinler. onarılmış. yeni ihtiyaçlara göre düzeltilmiş dinler, bütün bu ileri sürülen şeyler. hayalden ibarettir... Hayatı tanı. onu sev. gerektiği şekilde onu yaşa. Bundan başka hikmet yoktur.

Clotilde. elini öfkeyle sarsmış. onun elinden kurtarmıştı. Sesinde ürperen bir tiksinti ifadesiyle:

– Hayat çirkin bir şey. onu. sâkin ve mutlu. nasıl yaşayayım?... dedi. Senin biliminin dünyaya saçtığı aydınlık müthiş bir şey. tahlilin. bütün insanca yaralarımıza kadar dalıyor. afetini gözler önüne seriyor. Sen herşeyi söylüyorsun. açık açık konuşuyorsun. hiçbir teselli imkânı kalmadan. bize yalnız yaratıkların ve olayların iğrenç tarafını bırakıyorsun.

Pascal. ateşli bir inançla haykırarak onun sözünü kesti:

– Herşeyi söylemek. Ah! Evet. herşeyi tanımak ve herşeyi tedavi etmek için!

Clotilde. öfkeyle. yerinde doğruldu:

– Bari. doğada. eşitlik ve adalet olsaydı. Ama. sen kendin de kabul ediyorsun ki. hayat. en güçlüsündür. zayıfın mahvolması kaçınılmazdır. çünkü. zayıftır. Ne sağlıkça. ne güzellikçe. ne zekâca. birbirine eş iki yaratık yoktur. Bunlar. tesadüfe bağlı. rastgele. ne çıkarsa bahtına şeyler... Büyük ve kutsal adalet. ortadan kalkar kalkmaz, herşey yıkılıp gidiyor!

Pascal. kendi kendine söylenir gibi. yavaş sesle:

– Doğru. dedi. eşitlik mevcut değil. Ona dayanacak bir toplum yaşayamaz. Asırlarca süre. size. merhamet yoluyla çare bulmak istenildi. Fakat dünya çatırdadı; bugün de. adaleti öne sürüyorlar... Doğa âdil midir? Ben onun. daha ziyade. mantıklı olduğu fikrindeyim. Manuk. belki de. doğrudan doğruya ortak çalışmanın vereceği meyveye doğru. son büyük çabaya doğru giden tabii ve üstün bir adalettir.

Clotilde:

– O halde. diye haykırdı. neslin mutluluğu adına kişiyi ezen. galip soyun semizlenmesi için. zaafa düşmüş soyu harap eden adalet. öyle mi?... Hayır. hayır! Bu. cinayettir! Pislikten, katilden başka bir şey yok. Bu akşam. kilisede, papaz haklıydı: Dünya kokmuştur, bilim onun kötü kokularını gözler önüne sermekten başka bir şey yapmıyor. hepimiz Tanrıya sığınmalıyız... Ah! Üstad. yalvarırım sana. bırak. kendimi de kurtarayım, seni de kurtarayım!

Clotilde. hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı: hıçkırıkları gecenin duruluğunda heyecanla yükseliyordu. Pascal, boşu boşuna, onu teskine uğraştı. Clotilde. onun sesini bastırıyordu:

– Dinle. Üstad. bilirsin ki seni severim, çünkü benim her şeyim, sensin... Azabım da senden geliyor. anlaşılmadığımızı. yarın ikimiz de ölürsek. ebediyen ayrı olacağımızı düşündükçe o azabı dindirmekte güçlük çekiyorum... Niçin inanmak istemiyorsun?

Pascal. onu yine anlayışla yola getirmek istedi:

– Kendine gel, deli misin, yavrum...

Fakat, Clotilde, dizüstü oturmuş, onun ellerini yakalamış, ateşli bir sarılışla ona bağlanıyor, daha yüksek sesiyle, öyle bir derüli feryatla ona yalvarıyordu ki, uzaklarda, karanlık kırlarda, ses, hıçkırıklar yaratıyordu.

– Dinle, kilisede söyledi... Hayatı değiştirmek, tövbe etmek, geçmiş hatalarına ait ne varsa hepsini yakmak, evet! Kitaplarını, dosyalarını, müsveddelerini hepsini yakmak gerek... Yap bu fedakârlığı, Üstad, diz çökerek sana yalvarıyorum. O zaman göreceksin bak, birlikte ne güzel bir hayat geçireceğiz.

Pascal, artık, isyan ediyordu:

– Hayır! Bu kadar fazla, sus!

– Evet, beni dinleyeceksin. Üstad, istediğimi yapacaksın... Seni temin ederim ki, müthiş şekilde bedbahtım, hattâ, seni böyle bir sevgiyle sevdiğim halde bile. Sevgimizde bir şey eksik. Şimdiye kadar, bu sevgi boş ve faydasız oldu, onu, ilâhî, ebedî ne varsa onunla doldurmak için öyle önüne geçilmez bir arzum var ki, ah!... eksikimiz, Tanrı değil de, nedir ki? Diz çök benimle beraber, dua et!

Bu kez de, Pascal, öfkeyle, onun elinden sıyrıldı.

– Sus, saçmalıyorsun. Seni kendi haline bıraktım, sen de beni kendi haline bırak!

– Üstad, Üstad! Benim istediğim şey, mutluluğumuzdur!... Seni uzağa, çok uzağa götüreceğim. Biz inziva içinde, Tanrıda yaşayacağız!

– Sus!... Hayır, kesinlikle.

O zaman, gözgöze, bir an, sessiz ve tehdit dolu, durdular. Etraflarında, Soulejade, gece sessizliğini, zeytin ağaçlarının zayıf gölgelerini, çamlarının, alunda pınarın gamlı sesi mırıldanan çınarların karanlıklarını genişletiyordu, başlarının üstünde de, yıldızlarla dolu geniş gökyüzü, henüz uzakta olan şafağa rağmen, bir ürperti içinde soluklaşıyor gibiydi.

Clotilde, titreşmelerle dolu bu gökyüzünün sonsuzluğunu göstermek ister gibi kolunu kaldırdı. Fakat, Pascal, hızlı bir hareketle onun elini tekrar yakalamış, yere doğru gelmiş, avucunda tutuyordu. Ondan sonra, esasen, bir kelime konuşmadan, beyinlerini öfke bürümüş, gazap içinde, birbirlerine düşman olmuşlardı. Vahşi bir dargınlık bu.

Clotilde, birdenbire elini çekti, şahlanan zaptedilmez ve mağrur bir hayvan gibi yan tarafa sıçradı: sonra, karanlıkta, eve doğru alabildiğine

koşmaya başladı. Harman yerinin çakılları üzerinde, ufacık potinlerinin şakırdadığı işitildi. sonra bu ses, bir bahçe yolunun kumu üzerinde boğuklaştı. Pascal, üzüntü içinde, telâşlı bir sesle onu geri çağırdı. Fakat genç kız dinlemiyor, yanıt vermiyor, hâlâ koşuyordu. Doktor, korkmuş, yüreği sıkılarak onun peşinden fırlamıştı; tam çınarlığın köşesini döndüğü sırada, Clotilde'in, fırtına gibi, hole girdiğini gördü. Arkasından daldı. ve merdiveni çıktı, onun, hızla sürmelediği oda kapısıyla burun buruna geldi. Orada sâkinleşti, büyük bir gayretle nefesine hakim oldu, haykırmak, onu tekrar çağırmak, onu tekrar görmek, inandırmak, tamamıyla kendisine alıkoymak için duyduğu arzuya karşı direndi. İçinden bir soluk bile işitilmeyen odanın sessizliği karşısında, hareketsiz, bir an kaldı. Clotilde, herhalde, kendini yatağa atmış, feryatlarını ve hıçkırıklarını yastıkta boğuyordu. Pascal, sonunda aşağı inip holün kapısını kapadı, yavaşça yukarı çıktı, onun ağladığını işitip işitmeyeceğini anlamak üzere dinledi, umutsuz, gözyaşlarıyla boğula boğula yatağına girdiği zaman, gün ağarıyordu.

O günden sonra, aralarında, amansız bir savaş başlamış oldu. Pascal, gözetlendiğini, takip edildiğini, tehdit edildiğini seziyordu. Artık, kendi evinde değildi, artık evi yoktu. Düşman, her dakika yanbaşındaydı, onu herşeyden korkmaya, herşeyi saklamaya zorluyordu. Yaptığı güç cevherinden iki şişesi, üst üste, parça parça bir halde bulundu; o zaman, Pascal, odasına kapanıp oturmak zorunda kaldı. Yemek zamanlarında bile ortaya çıkmıyor, havanelinin sesini azalttığı işitiliyordu. Vizite günleri Clotilde'i beraberinde götürmüyordu; çünkü, genç kız, saldırgan ve tehdit eder tavırlarıyla, hastalara korku veriyordu. Fakat, Pascal sokağa çıkar çıkmaz, hemen eve dönmek için acele ediyordu; dönüşte kilitlerini kırılmış, çekmecelerini talan edilmiş bulmaktan korkuyordu. Notlarından birçoğu, rüzgârla savrulur gibi kaybolalı, genç kıza, bu notların kopya ve düzeltme işini de vermez olmuştu. Hatta, içindeki fikir, katoliklik akidesini incittiği için bir makalenin koca bir fıkrasını kestiğini gördüğünden, Clotilde'i, provalarının düzeltme işinde bile kullanmaya cesaret edemiyordu. Genç kız, böylece, işsiz güçsüz, odadan odaya dolaşüyor, büyük dolabın anahtarını eline geçirecek bir fırsat kollamaya zaman buluyordu. Gözleri pırıl pırıl, elleri titrek, uzun uzun susup kaldığı zamanlar daldığı hayal, kafasında evirip çevirdiği plân şu olmak gerekti: Anahtarı ele geçirmek, dolabı açmak, ne varsa almak. Tanrıyı hoşnut edecek bir yakma emeliyle yok etmek. Pascal'ın, masanın bir köşesinde unuttuğu birkaç sayfa müsvedde, ellerini yıkayıp ceketini giyecek kadar kısa bir zaman

zarfında ortadan kaybolmuş. şöminenin içinde bir tutam kül haline gelmişti. Bir akşam Pascal, yanında biraz geciktiği bir hastadan, alaca karanlıkta eve dönerken, döne döne yükselerek, solgun gökyüzünü karartan kalın ve siyah bir duman görmüş, dış mahalleden iübaren büyük bir korkuya kapılmıştı. Sakın, kâğıtlarının tutuşturduğu donanma ateşiyle, bütün Soulelade, baştan başa alev almış olmasın? Koşar adım eve geldi, ancak, civar bir tarlada, ağır ağır tüten bir kök ateşini görünce içi rahat etti.

Zekâsı, çalışmaları, bu şekilde tehditle karşılaşan âlimin çektiği bu azap, ne korkunç işkenceydi! Yaptığı keşifler, arkasına bırakmayı düşündüğü müsveddeleri, onun gururuydu, ona ait yaratıklardı, onun kanıydı, çocuklarıydı: onların tahrip edilmesi, yokolması, kendi vücudunun yakılması demekti. Hele fikrine karşı kurulan bu devamlı pusuda, ona azap veren düşünce, kendi evinde oturan, kalbine kadar yerleşen düşmanı, oradan kovamaması, ne olursa olsun sevmesiydi. Öfkesi geçiyor, kendini savunma imkânını bulamıyor, harekete geçmek istemiyor, uyanık durup göz kulak olmaktan başka çare bulamıyordu. Dört taraftan etrafı kuşatılıyor, küçücük hırslı ellerin, ceplerinin içine sokulduğunu hissederek gibi oluyor: kapılar örtülüken bile, tahta aralıklarından sokulup öteberisini aşıracaklar korkusuyla artık rahatı kalmıyordu.

Bir gün:

– Behey gafil çocuk, dünyada senden başka kimseyi sevmediğim halde, beni sen öldürüyorsun! diye haykırdı... Öyle ki, sen de beni seviyorsun, bütün bunları, beni sevdiğin için yapıyorsun: çok feci şey bu, boynumuza, bir taş bağlayıp kendimizi suda boğalım, bitsin gitsin, daha iyi!

Clotilde, yanıt vermedi: yalnız, cesur gözleri, onunla beraber olduktan sonra, derhal ölmeye hazır olduğunu, hararetle söylüyordu:

– Peki, bu gece birdenbire ölsem, yarın ne olacak?... Dolabı boşaltacak, çekmeceleri boşaltacak, bütün eserlerimden koca bir yığın yapacak, yakacak mısın? Evet, değil mi?... Bilirmisin ki, bu, bir adam öldürmüşsün gibi, düpedüz bir cinayet olacaktır? Hem, fikri öldürmek, ne çirkin, ne alçakça hareket!

Clotilde boğuk bir sesle:

– Hayır! dedi, şerri öldüreceğim, onu yayılmaktan ve dirilmekten alıkoyacağım.

Bütün konuşmaları onları öfkeliyordu. Müthiş öfkeli tartışmalar yaptılar. Bir akşam, ihtiyar Madam Rougon, bu kavgalardan birine rastgelmişti. Clotilde odasına kaçtıktan sonra o, Pascal'la yalnız kaldı. Bir sessizlik oldu. Madam Rougon, yine üzölmüş gibi, bir tavır takınmasına rağmen, pırl pırl bakan gözlerinin tâ içinde bir sevinç ışıltısı vardı. Sonunda;

– Ayol, eviniz bir cehennem hayatı, dedi.

Doktor, bir jest yaptı, yanıt vermekten sakındı. Genç kızın arkasında, eskiden beri, annesinin varlığını sezmiş, Clotilde'in dini görüşlerini azdirdığını, evini dirlik düzenini bozmak için bu isyan tohumunu kullandığını hissetmişti. Kendini aldatmıyordu; o gün, annesiyle Clotilde'in görüşmüş olduklarını, bütün vücudunu hâlâ türeten o feci sahnenin, o buluşmadan, gayet ustaca bir zehirlenmeden ileri geldiğini kesinlikle biliyordu. Annesi, herhalde, tahribatı görmeye ve yakında sonuca ulaşp ulaşamayacağını anlamaya gelmişti.

– Böyle devam edemez, dedi. Mademki artık anlaşıyorsunuz, niçin ayrılmıyorsunuz?... Son günlerde, kardeşi Maxime mektup yazmış, yine onu çağırıyordu, onun yanına gönder.

Doktor Pascal, benzi solgun, şiddetle ayağa kalkmıştı:

– Dargın mı ayrılalım? A! Yok, yok, ebedi bir vicdan azabı, kapanmaz bir yara olur, bu. Eğer, günün birinde gidecek olursa, uzaktan birbirimizi sevebilmeliyiz... Evet ama, niçin gitsin? Ne onun şikâyet ettiği var, ne benim.

Felicité, fazla acelecilik ettiğini anladı.

– Tabii, dedi, kavgâ etmek sizin hoşunuza gidiyorsa buna kimse-nin bir diyeceği olamaz... Yalnız, azı-zim, bu taktirde, müsaade et de, Clotilde'e bir parça hak verdiğimi söyleyeyim. Beni söylemeye mecbur ediyorsun; biraz önce kendisini gördüm. Evet! Söylemeyeceğimi vaadetmiş olmama rağmen, haberin olması daha iyi. Bilmiş ol, Clotilde mutlu değil, çok şikâyet ediyor; tahmin edersin ki, kendisini azarladım, tam bir itaat tavsiyesinde bulundum... Ama, yine de senin maksadını anlayamıyorum, mutlu olmamak için elinden geleni yaptığına hükmediyorum.

Madam Rougon oturmuş, onu da salonun bir köşesine oturmaya mecbur etmişti. Onu orada, yalnız başına, elinde tuttuğu için pek hoşlanırdı görünüyordu. Daha önce de, birçok defalar, ağzından laf almak için onu böyle zorlamak istemişti. Madam Rougon, Pascal'a yıllardan beri azap verdiği halde, onun herşeyini bilen Pascal, yine saygılı bir evlat olmaktan geri kalmıyordu: bu inatçı saygılı durumu hiç bırakmamaya yemin etmişti. Onun için, Madam Rougon, bazı kararlara dokunur dokunmaz, o, kesinlikle bir sessizliğe sığınır.

Felicité, devam etti:

– Pekâlâ. Clotilde'e boyun eğmek istemeyişini anlıyorum: ama, bana?... Şu dolabın içindeki kötü dosyaları bana ver, diye sana yalvarsam! Ansızın öldüğünü ye bu kağıtların yabancı ele geçtiğini bir an için farzet... Hepimizin namusu yok olur... Bunu istemezsin değil mi? O halde, hedefin nedir, bu kadar tehlikeli bir oyunu oynamakta niçin ısrar ediyorsun?... Onları yakacağına söz ver bana.

Pascal susuyordu: sonunda şu yanıtı vermeye mecbur oldu:

– Anne, size daha önce de rica etmişim, bu bahsi hiç konuşmayalım, isteğinizi yerine getiremem.

Madam Rougon sesini yükseltti:

– İyi ama, bana bir neden göster. Ailemizin, şuradan geçen öküz sürüsü kadar, sende ilgi uyandırmadığına hükmedeceğim geliyor. Öyle ki, o ailedensin... Yoo! Biliyorum, o aileden olmamak için, elinden geleni yapıyorsun. Ben bile bazen hayret ediyorum, acaba sen nereden çıkırsın, diye düşünüyorum. Ama, beni, anneni üzdüğünü bile düşünmeden, bizi böyle lekelemeni pek çirkin buluyorum, sana yakıştıramıyorum. Bu, sadece kötü bir hareket, başka bir şey değil.

Pascal, isyan etti, susmaya çalıştığı halde, kendini savunmak ihtiyacına, bir an için kapıldı.

– İnsafsızsınız, hata ediyorsunuz... Ben, öteden beri gerçeğin gerekli olduğuna, mutlak surette etkili olduğuna inanmışımdır. Doğrudur, başkaları hakkında da, kendi hakkımda da herşeyi söylerim: nedeni, herşeyi söylemekle, yapılması mümkün olan tek iyi işi yaptığıma kuvvetle inanmamdır... Öncelikle, bu dosyalar, umuma mahsus değildir, sırf şahsi notlarımdan ibaretir, onlardan ayrılmak bana acı gelir. Sonra, yakmaya kalkışacak olduğunuz, yalnız onlar olmadığı bence malûm. Bütün

öteki eserlerim de ateşe atılacak. değil mi? İşte ben. bunu istemiyorum: anlıyor musunuz?... Ben hayatta oldukça. burada. bir satır yazı bile asla yok edilemez.

Fakat. Pascal. bu kadar fazla konuştuğuna pişman olmuştu: çünkü. annesinin. kendisine yaklaştığını. sıkıştırdığını. o acı izahatı vermeye zorladığım hissediyordu.

– Mademki başladın. sonunu da getir. söyle. bizden şikâyetin nedir?... Evet. örneğin beni neyle aşağılıyorsun? Sizi bu kadar zahmetle büyütüp yetiştirdiğim için değil. tabii. Servet edinmek uzun sürdü! Bugün bir parça mutluyuz ama. bunu zahmetle kazandık. Mademki herşeyi gördün. kâğıtlarının arasına her gördüğünü sokuşturuyorsun. ailemizin. başkalarına yaptığı hizmetin. kendisine yapılan hizmetlerden daha fazla olduğunu da söylemelisin. Biz olmasak. Plassans'ın hali iki defasında da pek yaman olurdu. Nankörlerle hasetçilerden başka bir şey kazanmayışımız gayet tabiidir: öyle ki. bugün bile. bir rezaletle lekelenecek olsak. bütün şehir sevinir... Senin böyle bir şey istemene imkân yoktur: hem. eminim ki. imparatorluğun sessizliğinden ve Fransa'nın. herhalde bir daha altından kalkamayacağı felaketlerden beri takındığım onurlu durumu görürsün.

Felicité. Pascal'ın hassas olduğunu bildiği öyle taraflarına dokunuyordu ki, doktor:

– Fransa'yı bırakın şimdi. anne. dedi. Fransa kolay kolay ölmez. hem bana kalırsa. hastalık sonrası bu hızla bütün dünyayı hayrette bırakmaktadır... Gerçi. birçok çürümüş unsurlar var. Onları gizlemedim, hattâ. belki de. haddinden fazla ortaya serdim. Fakat. dökükleri ve çatlakları gösteriyorum diye. son bir yıkılış olacağına inandığım zannına kapılıyor-sanız. beni hiç anlamuyorsunuz demektir. Ben. zararlı cisimleri daima uzaklaştıran. yaraları doldurmak için yeni baştan et vücuda getiren. pisliklerin ve ölümün ortasında. herşeye rağmen sağlığa. daima yenilenişe doğru giden hayata inanıyorum.

Heyecanlanıyordu. bunu hissetti. öfkeli bir jest yaptı. bir daha konuşmadı. Annesi ağlama yoluna sapmış. kısır. zoraki. çabucak kuruyuveren ufacık yaşlar döküyordu. İhüyar halinde derleşmesine neden olan korkularını tekrar anlatıyor. Pascal'a hiç değilse. ailesinin hatırı için Tanrıyla barışsın diye. ona yalvarıyordu. Kendisi cesarete örnek değil miydi? Saint - Marc mahallesi. yenişehir ve eski mahalle. bütün Plassans. onun gurur içindeki çalışmasını saygıyla karşılamıyorlar mıydı? Onun istediği.

yalnız yardımdan ibaretti. bütün çocuklarından. kendisinininkine benzer bir gayret bekliyordu. Nitekim. Eugéneli. çok yüksekte düşen. şan ve şerefini ellerinde tuttuğu eski rejimi son nefesine kadar savunarak basit bir milletvekili kalmaya razı olan büyük adamı örnek gösteriyordu. Hiç ümitsizliğe düşmeyen: Union universelle'in enkazı arasına onu bir süre için gömen haksız felakete rağmen. yeni rejim içinde. yine. çok güzel bir mevki kazanan Arittide'i de göklere çıkarıyordu. Şimdi o. Pascal. tek başına açıktaki duracak: annesi. Rougon'ların son zafere kavuştuklarını görüp sevinç içinde. ölmeden önce yüreği rahat etsin diye hiçbir şey yapmayacak mıydı? O Pascal ki. o kadar zeki. o kadar şefkatli. o kadar iyi yürekliydi! Yok, buna imkan yoktu! Gelecek Pazar kiliseye gidecek, annesini. sırf düşüncesi bile hasta eden o zararlı kağıtları yakacaktı. Felicité yalvarıyor. emrediyor. tehdit ediyordu. Fakat Pascal. sakinleşmiş. o derin saygılı tavrıyla. yenilmiyor. artık yanıt vermiyordu. Tartışma istemiyordu. annesini iyi tanıdığı için onu razı edeceğini ummuyor. onunla geçmişi tartışmaya cesaret edemiyordu.

Felicité. oğlunun sarsılmazlığını hissedince:

– Dedim ya. sen bizden değilsin. diye haykırdı. öteden beri söyle-rim. Bizim namusumuzu kirletiyorsun.

Pascal eğildi:

– Anne. düşündükten sonra beni affedeceksiniz.

O gün. Felicité kendini kaybetmiş bir halde çıktı. gitti. evin kapısı önünde. çınarların altında Martine'e rastgelince. kendi odasına geçen Pascal'ın. açık pencerelerinden. her konuşulana işittiğini bilmediği için. ağzına geleni söyledi. ferahladı. Öfkesini belli ediyor. Pascal. kağıtlarını. kendi isteğiyle feda etmek istemediğine göre. ne yapıp edip onları ele geçirmeye ve yok etmeye yemin ediyordu. Fakat. doktor. asıl Martine'in. kısık sesle. Felicité'yi teskin ediş tarzını işitince dondu kaldı. Besbelli o da bu işte ortak. beklemek. işi aceleyle getirmemek gerektiğini. Matmazelle kendisinin. Mösyöye, bir saat rahat yüzü göstermeyerek onun hakkından gelmeye yemin ettiklerini söylüyordu. Söz sözdü. onu Tanrıyla barıştıracaklardı. çünkü. mösyö gibi büyük bir adamın dinsiz kalınası olacak iş değildi. İki kadının sesi yavaşladı. biraz sonra bir fısıltıdan. dedikoducu ve kumpasçı kadınların boğuk mırıltısından ibaret kaldı. Pascal. bu sözlerin arasında. yalnız verilen bir takım emirlere. alınan tedbirlere. hür şahsiyetinin uğradığı istilaya ait tek tük kelimeler işitiyor-

du. Annesi. sonunda çekilip gidince. Pascal. onun. hızlı adımları ve genç kız gibi ince endamıyla. gayet memnun. uzaklaştığını gördü.

Pascal, bir saat kadar halsizlik ve belirgin bir ümitsizlik içinde kaldı. Bütün sevdikleri kendi aleyhine elbirliği etüklerine göre. didişmenin neye yarayacağını düşünüyordu. Bir tek sözü üzerine kendisini ateşe atacak olan o Martine. onun iyiliği için ihanet ediyordu! Clotilde. bu hizmetçi kadınla elbirliği etmiş. köşelerde plan kuruyor. kendisine tuzaklar kurmak için ondan yardım görüyordu! Artık. Pascal. yapayalnızdı. etrafında. yalnız ihanet eden kadınlar vardı. soluduğu havaya varıncaya kadar zehirliyorlardı. Bu iki kadın. ne de olsa. kendisini seviyordu. belki onları yumuşatmakta başarılı olabilirdi; fakat. onların arkasında annesinin bulunduğunu anladığından beri. bu ısrarlı uğraşmalarının anlamını kavlıyor. onları tekrar kendisine bağlamaktan ümidini kesiyordu. Kendisiyle uğraşan. iradelerine boyun eğdirmek isteyen bu kadınların üç tane olduğunu düşündükçe. ihüasına rağmen kadınlardan uzak. bilim için yaşamış erkek çekingenliğiyle. dertleniyordu. Bu kadınlardan. bir tanesini. daima peşinde dolaşır hissediyordu: odasına kapandığı zaman. duvarın öte tarafından onların bulunduğunu seziyordu: ona musallat oluyorlar: fikrini. daha ağzıyla söylemeden. eğer beyninin içindeyken onlara gösterecek olsa çalacaklar korkusu içinde bunalıyordu.

Bu. Pascal'ın hayatında. herhalde. kendisini en zavallı bulduğu devir oldu. Hep savunma halinde yaşamak zorunu harap ediyordu: bazen. evinin arsası. ayaklarının altından kaçıyormuş gibi oluyordu. O zaman. evlenmediğine ve çocuk babası olmadığına. açıkça pişmanlık duydu. Acaba kendisi de mi hayattan korkmuştu? Acaba. bencilliğinin cezasını mı çekiyordu? Çocuk babası olamamanın verdiği bu pişmanlık onu bazen rahatsız ederdi. Şimdi. yollarda. kendisine gülümseyen. bakışları ısıllı küçük kız çocuklarına rastladıkça gözleri yaşanıyordu. Gerçi Clotilde vardı. fakat bu. şimdi fırtınalar durağı. bir başka sevgiydi: son derece tatlı. sakın bir sevgi değildi: içinde. sıvı yüreğini uyutmak istediği çocuk sevgisi değildi. Sonra. bir isteği daha vardı. kendi varlığının sonu yaklaşmış olduğunu hissettiği için ve özellikle. o varlığın devamını. onu ebedileştirecek olan çocuğu arzu ediyordu. İzdırabını miras bırakmaktan. hayata olan inanişıyla. ızdırıp çektiği oranda fazla teselli bulacaktı. Kendisinde ailenin fizyolojik kusurların bulunmadığını tahmin ediyordu: fakat. soyun bazen bir nesil aştığı ve kendisinden dünyaya gelecek bir erkek çocukta dedelerinin noksanları tekrar meydana çıkabileceği düşüncesi. ona engel olmu-

yordu. eski çürük köke rağmen. kötü akrabalarının çizelgesine rağmen. bu meçhul erkek çocuğu. bazı günler. umulmadık bir kazanç. nadir elde edilebilir bir mutluluk. ebedi teselli ve zenginlik getiren kader işi gibi istediği oluyordu. Öteki sevgileri sarsıldıkça kalbi kanıyordu. çünkü iş isten geçmişti.

Eylülün sonlarında. boğucu sıcak bir gece. Pascal uyuyamadı. O-dasının pencerelerinden birini açtı: gökyüzü karanlıktı. galiba epey uzak-lardan bir fırtına geçiyordu. çünkü. sürekli bir gök gürültüsü işitiliyordu. Pascal. zaman zaman. şimşek ışıklarının. karanlıklar ortasında. görkenli bir yeşillikle belli ettiği çınarların koyu yığınına iyice seçemiyordu. Ruhu. feci bir ümitsizlikle dolu, son kötü günleri, yine kavgalarla, gitgide artan ihanet ve şüphe işkenceleriyle dolu günleri tekrar yaşıyordu ki. birdenbi-re. acı bir hatıra. onu ürpertti. Dosyalarının yağma edilmesi korkusuyla. büyük dolabın anahtarını her an üzerinde taşır olmuştu. Fakat o gün. öğ-leden sonra. sıcaktan rahatsız olduğu için ceketini çıkartmıştı. Clotilde'in: onu. salonda bir çiviye astığını görmüş. hatırlıyordu. İçine birden bir korku doldu. Eğer. Clotilde. anahtarı. ceketinin cebinde sezdiyse. çalmış. olacaktı. Fırladı. bir iskemle üzerine attığı ceketini araştırdı. Anahtar yokolmuştu. Tam o sırada dosyalarını çalıyorlardı. bunu açıkça hissetti. Saat. sabaha karşı ikiyi çaldı. Pascal. giyinmedi. ayağında pantolonla. çıplak ayaklarına terliklerini geçirerek. düğmeleri çözü. entarisinden. çıplak göğsü meydana. kapıyı hızla itti. şamdanı elinde. salona atıldı.

– Hah! Biliyordum zaten. diye haykırdı. Hırsız kız! Kaatil kız!

Doğruydı. Clotilde de. onun gibi soyunmuş. çıplak ayaklarında terlikleri. bacakları çıplak. kolları çıplak. omuzları çıplak. gönleğinin kısıcık eteğiyle yarım yamalak örtülü. oradaydı. Her duruma karşı şam-dan getirmemiş. bir pencerenin kanatlarını itmekle yetinmişti. Karşısında. güney tarafında. karanlık gökyüzünden geçip giden fırtına. aralıksız çakan şimşekler ona yetiyor. eşyayı. ölgün bir fosfor ışığına gömüyordu. İçi geniş. eski dolabın kapakları sonuna kadar açıktı. Clotilde. üst rafı bo-şaltmış dosyaları kucak kucak indirilmiş. ortadaki uzun masanın üstüne aamış. orada karmakarışık bir yığın oluşturmuştu bile. Dosyaları yakacak zaman bulamamak korkusuyla harıl harıl paket yapıyordu: amacı bunları saklamak. sonra büyükannesine göndermekti. Tam o sırada. şamdanın birdenbire ortaya çıkan ışığı onu. baştanbaşa aydınlatınca. Clotilde olduğu yerde, hareketsiz, kalakalmıştı. Pascal. şiddetle. yine:

– Dosyalarımı çalılıyorsun. beni öldürölyorsun. diye haykırdı.

Clotilde. çıplak kolları arasında. hâlâ dosyalardan birini tutuyordu. Pascal. dosyayı almak istedi. Fakat. genç kız. ne utanç ne pişmanlık duydu. hakkı kendi tarafında gören bir savaşçı edasıyla. yıkıcılık girişiminde ısrarlı. dosyayı. var gücüyle. sıkı sıkı tutuyordu. O zaman. Pascal. gözü dumanlanmış. telaşla. auldr. ve kavga ettiler. Pascal. genç kızın çıplak vücudunu yakalamış. onu tartaklıyordu.

Clotilde:

– Öldür beni. diye haykırdı. Öldür beni. yoksa hepsini yırtacağım!

Fakat Pascal. onu kuvvetle kendine çekmiş. öyle şiddetle sıkıyordu ki. Clotilde. nefes alamıyordu...

– Bir çocuk hırsızlık ederse. ona ceza verirler!

Clotilde'in. yuvarlak omuzu boyunca. ipek gibi narin cildi bere-lenmiş. koltuk altına yakın bir yerinden birkaç damla kan çıkmıştı. Bir an. Pascal. onu öyle nefes nefese. düzgün bacakları. yumuşak kolları. ince endamı. ufacık ve sert göğsüyle. bakire vücudunun güzelliği içinde öyle tınrısal hissetti ki. elinden bıraktı. Son bir gayretle. dosyayı çekip almıştı.

– Şimdi bana yardım edeceksin. bunları üst rafa yerleştireceğiz. haydi bakalım! Buraya gel. öncelikle masanın üstünde sıraya diz... Sözü-mü dinle. işliyorsun ya!

– Evet, Üstad!...

Yaklaştı. adeta tenine giren bu erkek kollarının sıkışı ile yola gel-miş. yorgun. ona yardım etti. Boğucu gecenin karanlığında. yüksek bir alev çıkararak yanan mum. ikisini de aydınlatıyordu: yıldırımın uzaklar-dan gelen gümbürtüsü susmuyor. fırtınaya doğru açılmış pencere ateşler içinde gibi görünüyordu.

5

Pascal. çalışma odasının ortasındaki uzun masanın üstüne gelişi güzel auldrığı için muazzam bir yığın halinde gözük-en dosyalara bir an baktı. Karmakarışık atılırken mavi kaba kağıt gömleklerin birçoğu açıl-mış. içinden birtakım vesikalar. mektuplar. gazete küpürleri. resmi evrak. el yazısı notlar kanşmıştı.

Desteleri tekrar sıraya koymak için. gömleklerin üstünde iri harflerle yazılı olan isimleri aramaya başlamıştı ki. içine gömüldüğü kara düşünceden. azimli bir jestle sıyrıldı. Dimdik. sessiz ve bembeyaz. karşısında bekleyen Clotilde'e döndü:

– Bana bak. dedi. bu kağıtları okumandan yana ben sana ötenden beri izin vermedim. biliyorum ki sözümü de dinledin... Evet. birtakımı kuruntularım vardı. Ama, sen. başkaları gibi cahil bir kız olduğun için değil. Nitekim. erkeğin ve kadının ne olduğunu sana tamamıyla öğrettim; bu da sırf. yaradılışı fena olanlar için zararlı bir şeydir... Yalnız. bu müthiş insanlık gerçeğinin içine. çok mevsimsiz dalmana ne gerek vardı? Onun için, ailemizin tarihinden seni esirgedim, bu tarih, her ailenin, hütün insanlığı tarihidir. Birçok fenalık ve birçok iyilik...

Sustu. Verdiği kararı güçlendirir gibi göründü. sakinleşmiş. çok yüksek bir enerji kazanmıştı.

– Yirmi beş yaşındasın. bilmen gerek... Sonra da. bu hayatın devamına imkan kalmadı. Düşlerinin coşkunlukları yüzünden kendin de kabus içinde yaşıyorsun. beni de kabus içinde yaşıtıyorsun. Gerçek ne kadar iğrenç olursa olsun. gözlerimizin önüne serilmelidir. Üzerinde bırakacağı etki. seni. belki. nasıl bir kadın olman gerekiyorsa öyle yapacaktır... Bu dosyaları. beraberce tekrar sıraya koyacağız. yaprak yaprak çevireceğiz. okuyacağız. müthiş bir hayat dersi!

Sonra Clotilde'in hâlâ kıınıldamadığını görünce:

– Aydınlık ister ki görelim. dedi. şurada duran öbür iki mumu yak.

Bol ışık ihtiyacı duymuştu. güneşin göz kamaştıran aydınlığını arıyordu; üç mumu da yeteri kadar aydınlık bulmadı. odasına gitti. oradaki kollu şamdanları aldı. Yedi mum. alev alev yandı. Pascal. göğsü hâlâ açık. Clotilde. sol omuzunda kan lekesi. göğsü ve kolları çıplak. ikisi de bu perişan kıyafetleriyle. birbirlerini görmüyorlardı bile? Saat ikiyi çalmıştı. ne o. ne öteki. saatin farkında idiler. Geceyi. uyku ihtiyacı duymadan. zamanın ve mekânın dışında. öğrenmek ihtiyacı içinde geçireceklerdi. Açık pencerenin ufkunda devam eden fırtına. şimdi daha yüksekte gümürdüyordu.

Clotilde. Pascal'ın gözlerini. hiç böyle ateşli bir humma içinde görmemişti. Doktor. birkaç haftadan beri kendini çok fazla yoruyordu.

manevi ızdırapları. çok uysal ve yumuşak başlı olmasına rağmen. onu bazen haşinleştiriyordu. Fakat. hayatın acı gerçeklerine doğru ineceği sırada. kardeşçe bir merhametle ürperen sonsuz. bir şefkat duyuyor gibiydi. Olayların korkunç bozgununa. genç kızın karşısında. onun şahsından yükselen çok hoşgörölü ve çok yüce bir şey. suçsuzluk kazandıracaktı. Mademki herşeyi tedavi etmek için herşeyi söylemek gerekti. Pascal. herşeyi söylemeye azmetmişti. herşeyi söyleyecekti. Onları bu kadar yakından ilgilendiren bu yaratıkların tarihi. çok gerekli değişim. en son delil değil miydi? Hayat buydu işte. onu yaşamak gerekti. hiç şüphe yok. Clotilde. bu tecrübeden. güç kazanmış. hoşgörü ve cesaret dolu olarak çıkacaktı. Pascal:

– Seni. bana saldırıyorlar. diye devam etti. sana iğrenç işler yaptırıyorlar. ben sana vicdanını geri vermek istiyorum. Öğrendiğin zaman akıl yürütür. ona göre hareket edersin... Yaklaş. benimle beraber oku...

Clotilde, söz dinledi. Fakat, büyükannesinin o kadar öfkeyle sözettği bu dosyalar onu bir parça ürkütüyor. bir taraftan da içinde bir merak uyanıyor, artıyordu. Esasen. onu sıkıştıran ve ezen erkek zorbalığı ile ne kadar yola gelmiş olursa olsun. yine bildiği gibi harekette serbest kalmayı düşünüyordu. Onu dinleyip. onunla beraber okuyamaz mıydı? Sonradan. inanmamak. veya ona inanmak hakkını korumuyor muydu? Bekliyordu.

– Haydi, kabul mü?

– Kabul, Üstad.

Önce, Pascal ona. Rougon - Macquart'ların soyağacını gösterdi. Bu soyağacını dolaba saklamak adeli değildi. Odasındaki yazı masasının gözünde saklardı. Kollu şamdanları almaya gittiği zaman. onu alıp getirmişti. Yirmi yıldan fazla bir zamandır. onu. tarihi tarihine tutuyor. doğumları ve ölümleri. evlenmeleri. aileye ait önemli olayları kaydediyor. kendi soy durumuna göre. olayları kısa notlarla serpiştiriyordu. Bu. kat yerleri. kullana kullana aşınmış. sararmış büyük bir tabaka kâğıtı. üzerinde. kalın bir çizgi ile yapılmış. sembolik bir ağaç resmi yükseliyor. ağacın. etrafa yayılmış. daha başka ince dallara ayrılmış. kalın dalları. beş sıra geniş yapraklar taşıyordu. Her yaprakta bir isim ve ince bir yazı ile bir durum tercümesi bir soy olayı yazılıydı.

Üzerinde. kendi tespit ettiği soy kanunları bu kadar açıkça, bu kadar tam olarak uygulanmış bulunan bu yirmi yıllık eser karşısında, doktoru. bir alim neşesi kavramıştı.

– Buraya bak. kız! Epey şey biliyorsun, bir hayli müsvedde temize çektin. anlarsın... Üzerinde bir tek boşluk bulunmayan böyle bir bütün. bu kadar kesin ve toplu bir belge. güzel şey, değil mi? Adeta bir klinik araştırması. karatahtada ileri sürülmüş ve halledilmiş bir konu... Görüyorsun ya, en altta, gövde, ortak kök, Dide hala var. Sonra, ondan üç dal çıkıyor: biri meşrû çocuk Pierro Rougon. ötekiler. iki gayri meşrû çocuk. Ursule Macquart'la Antoine Maquart: ondan sonra, daha başka dallar yükseliyor ve küçük dallara ayrılıyor. Bir tarafta Saccard'ın üç çocuğu. Maxime. Clotilde ve Jacques. Etienne ve Anna. Erkek kardeşleri Jean da ötede. dipte. Şurada. orta yerde benim düğüm dediğim şeyi görüyorsun ya. işte orada. meşrû çocuklar ile gayri meşrû çocuklar. Marthe Rougon'la kuzeni François Mouret de birleşip üç dal daha doğuruyorlar. Octave. Serge ve Désirée Mouret: sonra Ursule'le şapkacı Mouret'den türemiş. feci ölümünü bildiğim Silvére. sonra Hélène ve onun kızı Jeanne var. Sonunda. en tepede, son dallar var. kardeşin Maxime'in oğlu. bizim zavallı Charles. bir de mini mini iken ölen. Claude Lantier'nin oğlu Jacques Louis ve Anna Coupeau'nun oğlu Louiset... Hepsi beş nesil. şimdiye kadar beş ilkbaharda. insanlığın beş tazeleniş devrinde. ebedi hayatın özsuyu dallarını süren bir insan ağacı!

Hararetleniyordu: sararmış eski kâğıt tabakası üzerinde. olayları bir anatomi levhasında gösterir gibi. parmağıyla göstermeye başladı:

– Tekrar söylüyorum. burada herşey vardır... Bak. işte. doğrudan doğruya soyda üstünlükler: Anne tarafından. Silvére. Lisa. Désirée. Jacques. Louisetle özellikle sen: baba tarafından Sidonie. François. Gervaise. Octave. Laques. Louis. Sonra, üç karışıklık olayı: Ekleme yoluyla. Ursule, Aristide. Anna, Victor. dağılma yoluyla. Maxime. Serge. Etienne; kaynaşma yoluyla. Antoine. Eugène. Claude. Hattâ pek dikkate değer dördüncü bir olay tesbiti gerekü. Dengeli birleşim. Pierre'le Pauline. Sonra çeşitlilikler görülüyor. örneğin annenin üstünlüğü ekseriya babanın yüz benzerliğiyle bir gidiyor. veya da. bunun aksi oluyor: aynı biçimde birleşimden de. maddi ve manevi üstünlük, şartlara göre ya şu etkene veya beriki etkene ait oluyor... Sonra araçsız soy. kol akrabalarının

soyu geliyor. Bende, bunun, iyiden iyiye tespit edilmiş bir tek örneği var. Octave Mouret ile amcası Eugène Mouret arasındaki belirli benzerlik. Etki yoluyla soya ait de bir tek örneğim var: Gervaise'le Coupeau'nun kızı Anna, özellikle çocukluğunda, Lantier'ye, annesinin aşığına, şaşılacak derecede benziyordu. Sanki Lantier, Gervaise'e kendi damgasını ebediyen vurmuş gibi. Fakat, en bol örneğim, geri tepen soydadır. En güzel üç olay, Marthe, Jeanne ve Charles'dir. Bunlar, Dide halaya benzerler. Benzerlik, bu suretle bir, iki, üç nesil öteye sıçırıyor. Olay, her halde benzersiz bir şey olacak, çünkü ben kalıtıma hiç inanmam; bana öyle gelir ki, iki tarafın getirdiği yeni unsurlar, birleşimlerin sorunları ve sonsuz çeşitlilikleri, ferdi genel üpe götürecek şekilde, özel nitelikleri çabucak siliyor. Sonunda, yaratılış kalıyor ki, o da Hélène'nin, Jean'ın ve Angélique'in durumlarıdır. Bu, kaynaşma hali, kimyevî birleşimdir ki, anne ile babanın maddi, manevi mizaçları birleşir de, yeni yaratıkta, onlardan hiçbir şey yokmuş gibi görünür.

Bir sessizlik oldu. Clotilde, onun söylediklerini anlamak istediği için, derin bir dikkatle dinlemişti. Şimdi, Pascal, eserini dürüst bir karşılaştırmadan geçirmek ihtiyacıyla, gözleri hâlâ soy ağacında, dalgın duruyordu.

Kendi kendine konuşur gibi, ağır ağır devam etti:

– Evet, mümkün olduğu kadar bilimsel... Buraya yalnız aile üyelerini aldım. Dışarıdan gelen, kanları bizim kanımıza karışan, karışınca da o kanda değişiklik yapan karı kocalara da eşit pay ayırmalıyım. Anne ile babanın, çocuğa, nesilden nesle, kendilerinden yarı yarıya bir şey intikal ettirdiklerini gösteren geometrik bir soy ağacı da çizmişim; öyle ki, örneğin Charles'da, Dide halanın payını on ikide birden ibaretti. Bu saçma bir şeydi, çünkü yüz, benzerliği tamdı. Onun için dışarıdan gelen unsurları, evlenmeyi hesaba katarak ve bunların, her seferinde aileye getirdikleri yeni etmeni dikkate alarak göstermekle yetindim. Ah! Bu yeni başlayan bilimler, teorilerin henüz hecelediği ve hayal gücünün hakim bulunduğu yeni bilimler, âlimlerin olduğu kadar şairlerin de sahası! Şairler, ön safta yol açarlar, çok defa, bâkir diyarları keşfederler, yakın sonuçları müjdeliler. Elde dilen kesin doğruya, içinden, yarınnın doğrusu zorla sökülüp çıkarılacak olan meçhul arasında onlara ait bir pay vardır... Ailelerin, kurumların ve dünyanın yaradılışı demek olan soyla ne uçsuz bucaksız bir fresk boyanabilir, ne azametli bir insan komedisi ve trajedisi yazılır!

Gözleri dalgınlaşmış. kendi fikrini takip ediyor. başka vâdilere sarpıyordu. Fakat âni bir hareketle. soy ağacını elinden attı. tekrar dosyalara döndü:

– Soy ağacını biraz sonra tekrar ele alacağız. dedi. Öyle ki. şimdi söyleyeceklerimi anlamam için. olayların cereyan etmesi ve şurada. düzenlenmiş notlar halinde. etiketlerle gösterilen bütün bu aktörleri iş başında görmem gerek... Ben dosyaları isteyeceğim... Onları birer birer bana vereceksin. Onları en üst rafa yerleştirmeden önce. sana her birinin içinde neler bulunduğunu göstereceğim. anlatacağım... Harf sırasını değil asıl olayların sırasını takip edeceğim. Bu sıralamayı çoktan beri yapmak istiyordum... Haydi. gömleklerin üzerinde isimleri ara. İlk önce Dide hala.

O sırada. ufku tutuşturan fırtınanın bir ucu Souleiaide'ı yandan kuşattı. Evin üzerine. tufan gibi bir yağmur dökülmeye başladı. Fakat onlar pencereyi bile örtmediler. Ne yıldırımın çatırtısını. ne de damı kaplayan bu tufanın devamlı gürültüsünü işiüyorlardı. Clotilde. üzerinde. iri harflerle Dide hala yazılı dosyayı Pascal'a uzatmıştı. doktor. bu dosyadan. çeşit çeşit kâğıtlar. kendi eliyle tuttuğu bir takım eski notlar çıkarıyordu. Bunları okumaya başladı:

– Pierre Rougon'u ver... Ursule Macquart'ı ver... Antoine Macquart'ı ver...

Clotilde. her işittiği şeyden yüreği bir baskı ile sıkılarak sessiz. emre itaat ediyordu. Dosyalar geçit yapıyor. içindeki belgeleri göz önüne seriyor. tekrar dolaba dönüp rafa diziyordu.

Önce. kök: dengesi bozuk o koca kız. o ilk asabi afet Adélaide Fouque. meşrû dal Pierre Rougon'la iki piç dalı. Ursule ve Antoine Macquart'ı doğuruyordu. 1851 Aralık hükümet darbesi çerçevesi içindeki bütün o kanlı burjuvazi faciası ortasında Rougon'lar. Pierre ve Felicité. Plassans'da asayışı kurtarıyorlar. ihtiyarlayan Adélaide. o sefil Dide hala bir bedel ve beddua gölgesi gibi Tulettes'e kapatılırken. servetlerinin başlangıcı Silvère'in kanına buluyorlardı. Sonra. iştahlar sürüsü gemi azaıya alıyor. Eugène Rougon. bıkmış. bayağı çıkarlardan uzak. kuvveti kuvvet olarak seven o büyük adam, ailenin o dahisi, iktidar mevkiini ele geçirmek için. ayağında eski çizmeler. gelecek İmparatorluğun maceraperestleriyle birlikte Paris'i fethediyor. Devlet Şûrası başkanlığından. onu yükselten ve kemiren bir sürü aç adamdan kurulmuş kendi çetesinin eser.

bir nazırlık makamına geçiyor. bir ara budalaca tutulduğu bir kadına. güzel Clorinde'e yeniliyor. fakat gerçekten kuvvetli olduğu ve başa geçmek ihtiyacıyla gerçekten yanıp tutuştuğu için. bütün hayatını inkar etmek sayesinde iktidarı tekrar ele alıyor. İmparator vekillığının şahane zaferine doğru yürüyordu. Aristide Saccard'da iştah. aşağılık zevklerle. paraya. kadına. lükse saldıran sömürücü bir açlık halindeydi. Bu açlıkla yağmanın daha başlangıcında. şehrin üzerinde esen kıyasıya spekülasyon fırtınası ortasında sokağa fırlamış. şehri dört tarafından oyup tekrar inşa etmiş. altı ay içinde sayısız servetler yapıp yemiş. tekrar servet yapmış. bir altın hayasızlığının gitgide artan sarhoşluğuna kapılıp sürüklenmiş. karısı Angèle'in cesedi henüz soğumadan. muhtaç olduğu ilk yüz bin frankı sağlamak için Renée ile evlenerek ismini satmış. daha sonra bir para buhranı sırasında deyyusluğa tahammül etmiş. şenlik içindeki Paris pırıl pırıl yanarken oğlu Maxime'le ikinci karısının sevişmelerine göz yummuştu. Ondan birkaç yıl sonra yine Saccard. hiçbir zaman yenilme-yen Saccard. daha büyümüş. büyük maliyeci zekâsına ve kahramanlığına kadar yükselmiş Saccard. paranın medenileştirici vahşi rolünü anlamış. Banque Universelle'in muazzam milyonlar dolabım harekete getiriyor. Napoléon'un Austerlitz ve Waterloo'da yaptığı gibi Borsada savaşlar kazanıp kaybediyor. bir sürü çaresizi felakete gömüyor, ortadan kaybolan. karanlık gecelere dalıp kaçan gayri meşrû oğlu Victor'u. cinayetin meçhul âlemi ortasına salıveriyor. kendisi de adaletsiz evrenin korkusuz koruması altında güzel madam Caroline'in. herhalde iğrenç hayatına mükâfat olarak, sevgisine eriyordu. Bu gübrenin içinden, lekesiz bir büyük zambak sürüyor, kardeşi Saccard'ın dalkavukluğu. bin türlü şüpheli işlerle meşgul meyhaneci Sidonie Rougon. meçhul bir erkekten. saf ve tannısal Angélique'i dünyaya getiriyordu. Papaz üstlüklerinin sırmasına. âşık olduğu peri padişahı oğlunun hayalini işleyen peri parmaklı bu küçük nakışçı kız. arkadaşları olan azizeler arasında öyle hayal içinde yaşıyordu ki, acı gerçeğe o kadar yabancıydı ki. evlendiği gün. şahane düğünün parlaklığını kutlamak için çalınan çanların gürültüsü arasında Félicien de Hauteceur'ün ilk busesi altında aşktan ölmek mutluluğuna erişiyordu. Soy ağacının iki dalı. meşrû dalla piç dal. işte o sırada düğümleniyor. Marthe Rougon. kuzeni François Mouret'yle evleniyor. kurdukları rahat yuva yavaş yavaş dağılıyor, en feci felaketlerle sona eriyor. bu sessiz ve bezgin kadın. bir şehrin ele geçirilmesi için kurulan büyük savaş dolabı içine düşüp âlet olarak kullanılıyor. eziliyor. üç çocuğu, elinden âdetâ

zorla alınıyor. kendisi de. kalbine varıncaya kadar. her şeyini rahip Faujas'ın haşin avucunda bırakıyor. Rougon'lar, Plassans'ı ikinci defa olarak kurtarırlarken. o. kocasının, birikmiş gazaplarla ve intikam arzusuyla çıldırmış bir halde. rahiple beraber içinde alev alev yandıkları yangının kızılığında can çekişiyordu. O üç çocuktan biri olan Octave Mouret. cüretli. tuttuğunu koparan. keskin zekâlı. kadınları avucunun içine almaya azmetmiş. çürümüş burjuvazinin tâ ortasına düşmüş. orada müthiş bir gönül avcılığı yapan bu adam. şu kadının, şımarık red muamelesinden berikinin gevşek teslimiyetine geçiyor. zamanın ayıplarını. çamuruna varıncaya kadar tadıyor. bereket versin ki yine faal. çalışkan ve mücadelecî kalıyor. çatırtısı işitilmeye başlayan bu kokmuş toplumun aşağılık hayatı dışında. ondan yavaş yavaş sıyrılıyor. herşeye rağmen yükseliyordu. Sonra. galip gelmiş Octave Mouret. yüksek ticaret âlemini altüst ediyor. eski alışveriş âleminin temkinli küçük dükkânlarını öldürüyor. humma dolu Paris'in ortasına. o imrendirici dev ölçüde sarayı. avizelerle pırl pırl yanan kadifeler. ipekliler ve dantelâlarla dolup taşan o binayı oturtuyor. kadını istismar ederek şahane bir servet kazanıyor. kadına karşı gülümser bir hor görölükle yaşıyor. sonra günün birinde. intikamcı bir küçük kız. o çok sade ve çok uslu Denise onu avucu içine alıyor. ayaklarının dibinde ızdıraplar içinde kıvrandıyor. sonunda kendisi çok fakir olduğu halde. sarayının şaşaası içinde. kasalara akan altın yağmuru altında. ona lûfen vanyordu. Geriye iki çocuk. Serge Mouret'yle Desiré Mouret kalıyordu. Desirée. mutlu bir yavru hayvan kadar masum ve günahsız. Serge. incelmış ve mistik. soyuna has asabi bir arıza sonunda papazlığa giriyor. efsanevi Paradou'da. Âdem'in macerasını tekrarlıyor. suçuna ortak olan büyük doğanın sinesinde dirilip Albine'e aşık oluyor. hayata karşı o ezeli savaşa yine giriyor. cinsiyetinin kuruması için savaşıyor. ölen Albine'in cesedi üzerine. ilk kürek toprağı serptiği sırada. hayvanlarla kardeş yaşayan. onların dostu Desirée'de. kümesinde yetişen dölün sıcaklığı ortasında. sevincinden kabına sığamıyordu. Daha ötede. tatlı ve olaylı bir hayat sahası açılıyor. Hélène Mouret, Paris'e. sınırına ve dibine ulaşmaz. o insan ummanına hakim Passy tepelerinde. küçük kız Jeanne'la birlikte sakin bir hayat sürüyor. sonra bu ummanın karşısında. acıklı bir macera cereyan ediyor. Hélène'in. bir gece. tesadüfen. hasta kızını muayene ettirmek üzere çağırttığı. gelip geçici bir doktora tutulması üzerine. Jeanne marazi bir kıskançlık duyuyor ve bu içgüdümlü sevdalı kız kıskançlığıyla. annesini. aşkın elinden çekip almaya uğraşıyor. aslında

ızdırıp dolu bir hırsla pek harap bir hale geldiği için. dürüst geçen bir ömür içinde. bir saatlik arzunun müthiş bedelini. işlediği bu hatayla ödeyerek ölüyor. çaresiz ve sevgili küçük ölü. sonsuz. Paris'in karşısında. sessiz mezarlığın servileri altında. tepede yalnız kalıyordu. Soy ağacının piç kolu. Lisa Macquart'la başlıyor. döl yatağının verimliliği. onda taptaze ve dipdiri kendini gösterirken. Lisa. belinde açık renk önlüğü. sahibi olduğu domuz kasabı dükkânının eşğinde durup bütün bir milletin açlığıyla. Semizlerle Siskaların asırlık boğuşmasıyla uğuldayan ana hallere bakarak güldüğü sıralarda. kayını. siska Florent. semiz balıkçı kadınların. semiz dükkâncıların nefretine. tazibine uğruyor. semiz domuz kasabı kadın. amansız. mutlak bir namuskârlıkla. onu. kaçak bir cumhuriyetçi diye tutuklattırıyor. bu nedenle bütün dürüst insanların. yemeklerini rahat hazmetmeleri için çalıştığına inanıyordu. Bu anneden. gayet sağlıklı. gayet insancıl bir kız. Pauline Quenu dünyaya geliyor. bu dengeli akıllı. hayatı bilen ve kabul eden bâkire kız. başkalarına olan sevgisinde öyle bir hırs gösteriyor ki. verimli bülüğünün isyanına rağmen. nişanlısı Lazare'ı bir arkadaşına terk ediyor. sonra. ayrılan karı kocanın çocuğunu kurtarıyor, onun gerçek annesi oluyor. hep kendini feda ederek. hep iflas halinde. engin denizlerin karşısındaki durgun ve ıssız köşesinde. ızdıraptan avaz avaz haykıran ve ölmek istemeyen hastaların oluşturduğu ufak bir kalabalık ortasında. övünerek ve neşe saçarak yaşıyordu. Ondan sonra. Gervaise Macquart. dört çocuğuyla. aksak Gervaise geliyordu. aşığı Lantier'nin dış mahalle kaldırımına fırlatıp attığı bu güzel. çalışkan kız. akıllı uslu bir çinko işçisi Coupeau'ya rastlıyor. onunla evleniyor. önceleri çok mutluyken. açtığı çamaşırcı dükkânında üç işçi kadın çalıştırırken. sonra kocasıyla beraber. muhitin önüne geçilemeyen düşkünlüğüne yuvarlanıyor. Coupeau. yavaş yavaş alkolün pençesine yakalanıyor. azgın delilikle. ölüme kadar gidiyor. kendisi de tembelleşiyor. Lantier'nin dönüp gelmesiyle. üzümlü bir ailenin korkusuz rezilliği ortasında büsbütün mahvoluyor. o andan itibaren. bu hayatın icabı olan sefaletin acıklı bir kurbanı olarak. bir akşam. sonunda. boş mideyle bu sefaletten ölüyordu. Bir büyük ressamın. ölçüsüz ve muhtarip dehasına sahip olan büyük oğlu Claude. kendisinde varlığını hissettiği şaheserin aciz cinnetini taşıyor. asi parmakları. bu şaheseri yaratmaya muvaffak olamıyor. hep aciz. dev ölçüde bir pehlivan. eserinin çarmıhlanmış kurbanı halinde çırpınıyor. kadına tapıyor. çok seven. bir an için çok sevilen kendi karısı Charistine'i. lâhuti gördüğü. yaratamadığı kadına. fırçasını. şahane çıplaklığı içinde

yükseltemediği kadına fedâ ediyor. bu kemirici yavrulama hırsını. tatmin edilmedikçe çok korkunç bir acı veren dindiremediği yaratma ihtiyacını öyle kuvvetle hissediyordu ki. sonunda kendini asıyordu. Jacques'a gelince o. cinayeti getiriyor. içgüdümlü bir kan iştahını. bir kadının. rastgele bir kadının. kaldırımda karşılaştığı bir kadının yarılmış göğsünden akan genç taze kan iştahı haline gelen soy kusuru. hep mücadele ettiği bu kötü illeti taşıyor. kendisi de feci bir katil olayının devamlı ürpertisine karışmış aşık ve şevhelperest Séverine'le arasında cereyan eden aşk macerası sırasında. bu hastalık tekrarlıyor ve Jaques. bir buhran gecesi. onun beyaz sinisini görünce azıyor. kadını bıçaklıyor ve bütün bu hayvanca vahşet. onun idare ettiği trenin gümbürtüsü ortasında. son süratle uçan katarlar arasında dolu dizgin koşuyor. o çok sevdiği tren. bir gün onu paralıyor. sonra. gemi azıya alıp. makinistsiz. ufkun meçhul felaketlerine doğru saldırıyordu. Etienne'de. işinden kovuluyor ortadan siliniyor. dondurucu bir Mart gecesi kara kömür diyarına varıyor. obur maden kuyusuna iniyor. dertli Catherine'i seviyor. haşin bir adam. kızı elinden alıyor. Etienne. madencilikle birlikte onların sefalet ve bayağı fuhuşla dolu düşkün hayatını yaşıyor. günün birinde açlık. bir isyan fırtınası içinde yakınular ve yangınlar ortasında. ekmek isteyen ve avaz avaz haykıran sefiller kalabalığını tüfekleri kendiliğinden ateş alan askerlerin tehdidi karşısında. bir dünyanın sonunu haber veren. sonradan dirilecek olan. Maheu'lerin intikam alıcı kanını akıtan müthiş bir sarsıntı içinde. düz ovada oradan oraya koşturuyor. Aizire. açlıktan ölüyor. Maheu bir kurşunla vuruluyor. Zaharie bir grizu patlamasıyla ölüyor. Catherine toprak altında kalıyor. Maheu'nun karısı. otuz metelik kazanmak için tekrar maden ocağına iniyor. çetenin yenik reisi Etienne'de müstakbel istekleri kafasında işleyerek. ılık bir Nisan sabahı. filizlenişi yakında toprağı çatlatacak olan yeni dünyanın için için sürmesini dinliyorken. çıkıp gidiyordu. Ondan sonra Nana. onun öcünü alan yaratık oluyordu. dış mahallelerin içtimai levisi içinde yetişmiş bu kız. kokmuş aşağı tabakadan uçan altın kanatlı bu sinek. vücuda tahammül edilerek ve gizlenerek. kanatlarının titreyişinde yıkıcılık tohumu taşıyor. yükselerek aristokrasiyi çürütüyor. pencerelerinden içeri girdiği köşklerde. erkeklerin sadece üzerlerine konmakla onları zehirliyor. yıkıntıdan ve ölümden ibaret şuursuz. koskoca bir eser vücuda getiriyor. Vandeuvres'ün. metanetli yanıp tutuşmasıyla. Çin denizlerinde dolaşan Foucarmont'un bezginliğiyle. namuskâr insan halinde yaşamaya mecbur kalan Steiner'in felaketiyle. La-Faloise'ın tatmin edilmiş budala-

liğıyla. Muffat'ların facialı yıkılışıyla. bir gün önce hapisten çıkan Georges'un başucunda Philippe beklediği halde serili yatan beyaz cese-diyle: o devrin kokmuş havası içinde öyle bir salgın yaratıyordu ki. kendi-si de dökülüyor. oğlu Loiset'nin ölüm döşğinde aldığı kara çiçekten ölüyor. o sırada pencerelerinin altundan. bütün Paris. sarhoş. savaş cinne-tine yakalanmış bir halde. evreni yıkmak için saldırıyordu. Sonunda. işçi ve askerden tekrar köylü olan Jean Maquart'ın her buğday tanesi bir ter damlasıyla ödenen sert toprakla didişmesi. özellikle. hırsın toprağı uzun ve çetin gayretler sarfederek kazanmanın. boyuna artan sahip olma ihtiya-cıyla kıvrandırdığı köyler halkıyla mücadelesi ihtiyarlayan ve kendi tar-lalarını. ellerinden et koparılmış gibi. veren Foun'lar: çileden çıkıp. bir kaba yonca tarlası mirasına biran önce konmak için baba katillğine kadar giden Buteau'lar; bir orak darbesiyle ölen ve ailenin elinden bir avuç toprak bile çıkmasını istemediği için ağzını açıp bir kelime söyle-meyen Françoise: eski zaman yabaniliğinden şöyle böyle sfıyrılmış bu sade ve insiyaka bağlı insanların bütün korkunçluğu. ölmezliğe tek sahip bu geniş toprağın. kendisinden çıkılan ve kendisine dönülen bu annenin. cinayete kadar gidilecek derecede sevilen; meçhul hedefi uğrunda. hattâ yaratıkların sefaletinden ve kirlerinden bile hep yeni hayat yaratan bu annenin üzerindeki bütün o insan çirkinliği gözüküyordu. Sonra. yine. Jean. dul kalıp. savaşın ilk gürültüleri üzerine tekrar askere gidince. top-rağın koruduğu o tükenmez yedek kuvvetiyle. o ebedi tazelik kaynağıyla. son bozgunun en mütevazı. en metin askeri olarak kalıyor. Sedan sınırın-da İmparatorluğu süpürerek vatani sürükleyip götürmek tehdidi gösteren korkunç ve uğursuz fırtına içinde yuvarlanıyor. daima akıllı. uslu. tedbirli. sarsılmaz bir ümit içinde. arkadaşı Maurice'i. kefaret ödemeye mahkum bir kurban olan bu dengesi bozuk. burjuvazi çocuğunu bir kardeş sohbe-tiyle seviyor. amansız kader. bu çürümüş organı koparmak üzere bizzat kendisini seçince kan ağlıyor. sonra herşey bitince. devamlı bozgunlar. korkunç iç savaş bitip de. eyaletler kaybedilince. milyarlar ödemek sırası gelince. tekrar yola çıkıyor. kendisini bekleyen toprağa. baştanbaşa yeni-den kurulması gereken koca Fransa işine. o büyük ve çetin işe dönüyordu.

Pascal sustu. Clotilde. dosyaların hepsini ona birer birer vermiş. Pascal, hepsini gözden geçirmiş. okumuş. tekrar sıraya dizmiş. dolabın üst gözüne yerleştirmişti. Nefesi tükenmiş. bu canlı insanlık ortasında dolaşa-rak sarfettiği ölçüsüz gayretten halsiz düşmüştü. genç kız. bu taşkın hayat

selinin verdiği sersemlikle hiçbir söz söylemeden. hiçbir hareket yapmadan. bir fikir bir akıl yürütmekten aciz. hâlâ bekliyordu. Cıvarda bir ağaca. bir gök gürültüsü ve müthiş bir çatırtıyla yıldırım inmişti. Mumların alevi. sonuna kadar açık pencereden giren rüzgârla çırpındı.

Pascal. dosyaları yine bir el işaretiyle göstererek:

– Ah, dedi, bir âlemdir bu, bir kurum, bir medeniyettir; bütün hayat. herşeyi sürükleyip götüren bir maden eritme fırını ateşi ve faaliyet. ortasında. iyi ve kötü izleriyle. bütün hayat burada mevcut... Evet. bizim aile, bugün, bilim için bir örnek vazifesi görmeye yeter. O bilim ki ümidi bir nesilde, ilk organ âfeti sonunda kendini gösteren, o neslin her bireyine, özü üstünlük ve kötü isimleri alan tabii ve içgüdüli duyguları. arzuları. ihtirasları. bütün insani görünüşleri çevrelere göre düzenleyen. sinir ve kan bozukluklarının kanunlarını. günün birinde. geometrik şekilde tespit etmektir. Ailemiz. aynı zamanda bir tarih belgesidir. Hükümet darbelerinden Sedan’a kadar ikinci imparatorluğu anlatır. çünkü. bizimkiler. halktan çıkmışlar. bütün çağdaş kurumlar içine yayılmışlar. iştahların taşkınlığına. esas itibarıyla modern olan o eğilime. sosyal bünye içinde yürüyüş halindeki aşağı sınıfları zevk ve sefaya atan o kamçı darbesine kapılıp sürüklenerek bütün mevkileri işgal etmişlerdir. Köklerini. sana söyledim: Plassans’dan çıktılar. işte yine Plassans’da. varış noktasındayız.

Tekrar sustu. bir hayale dalmış. ağır ağır konuşuyordu:

– Korkunç bir yığını elden geçirdik. Bu dev gibi olaylar kümesine kürek kürek atılmış. kimi tatlı kimi müthiş ne maceralar. ne neşeler. ne ızdıraplar... Sırf tarih var. kan ortasında kurulan. önce zevk ve sefaya düşkün. haşin ve egemen. asi şehirleri zapteden. sonra. yavaş bir dağılmaya doğru kayarak kan içinde. bütün milleti boğmasına az kalan bir kan deryasında yıkılan bir imparatorluk tarihi... Sosyal araştırmalar var: tüccar var. esnaf var. fuhuş. cinayet. toprak. para. burjuvazi. halk var. dış mahallelerin çirkefinde çürüyen halkla, büyük sanayi merkezlerinde isyan eden halk. yeni asrın dölüne gelen. o hâkim sosyalizmin gittikçe artan bütün o taşkınlığı... Basit. insani araştırmalar var. mahrem sayfalar. aşk maceraları. zekâların ve kalplerin. adaletsiz doğayla mücadelesi. fazla yüksek görevleri altında feryat edenlerin ezilişi. ızdırabı yenen. kendini kurban eden iyiliğin feryadı... Fantezi var. hayal gücünün gerçek dışına doğru kanatlanışı. her mevsimde çiçeklenen uçsuz bucaksız sonuçlar.

inceden inceye işlenmiş zarif çan kuleli katedraller. cennetten inmiş sevgililer... En güzeli de en beteri de, âdisi de, yücesi de var, çiçek var, çamur var. hıçkırık var. kakhaha var. insanlığı. sonu gelmez bir sürükleyişle almış götüren hayat selinin tâ kendisi...

Pascal, masanın üstünde kalan soy ağacını tekrar eline aldı. serdi, parmağını üzerinde gezdirmeye başladı: Şimdi. hâlâ hayatta bulunan aile üyelerini sayıyordu. Sâkıt Haşmetpenah Eugène Rougon. bozgunun sürüp götürdüğü eski âlemin şahidi. sessiz savunucusu olarak mecliste bulunuyordu. Aristide Saccard deri değiştirdikten sonra. bu kez cumhuriyetçi olarak. yine dört ayağının üzerine düşmüş. büyük bir gazetenin direktörü olarak yeniden milyonlar kazanmakla meşgulken oğlu Maxime. Bois de Boulogne caddesindeki küçük konağında. dürüst ve ihtiyatlı. müthiş bir hastalığın tehdidi altında. mirasını yiyor. hiç meydanda gözükmeyen öteki oğlu Victor. kürek hapisanesinde olmadığına göre. dünyaca silkinip atılmış. gelecekte. darağacının meçhul sonucuna salıverilmiş. cinayetin karanlıkları ortasında serseri serseri dolaşıp duruyordu. Uzun zaman ortadan kaybolan. şüpheli işler görmekten bıkmış Sidonie Rougan. artık bir papaz görünümü içinde. bir tür din müessesesinin gölgesine çekilmiş. kocaya varmadan çocuk doğurmuş kızların evlenmesine yardım eden Oeuvre du Sacrement müessesinde veznedarlık ediyordu. Görkemli serveti her gün artan, büyük Au bonheur des Dames mağazaları sahibi Octave Mouret'nin karısı Denise Baudu. kışın sonlarına doğru ikinci bir çocuk daha doğurmuştu. ve Octave. yine bir parça bozulmaya başlamakla birlikte karısına tapıyordu. Bataklik bir boğazın hücre köşesindeki Saint-Eutrope'da papazlık eden rahip Mouret. kızkardeşi Desirée ile birlikte. büyük bir alçakgönüllülükle oraya kapanmış. piskoposun teklif ettiği bütün terfileri reddediyor. bir verem başlangıcında bulunmasına rağmen. ilaç almamakta ısrar eden bir ermiş gibi. ölümü bekliyordu. Yeni kocası Rambaud'nun bir tanıca gibi tapuğu Hélène Mouret. Marsilya civarında. deniz kenarında sahip oldukları küçük malikanede. gayet mutlu. dünyadan gayet uzak yaşıyordu. ikinci kocasından çocuğu olmamıştı. Pauline Quenu. Chanteau amcanın ölümünden beri küçük Paul'le yalnız kalmış. dul kalan ve servet yapmak için Amerikaya giden kuzeni Lazare'in oğluna nefisini adeta belli etek hırsıyla hep Fransanın öbür ucunda. Bonneville'de. engin ummanın karşısında yaşıyordu. Montsou grevinden sonra Paris'e dönen Etienne Lantier. sonradan fikirlerini taşkınca savunduğu Kemun ayaklanması işinde lekelenmişti. onu ölüme mahkum emişler.

sonra affedip sürgüne yollamışlardı. şimdi Nouméa'da bulunuyordu. Sonunda Jeanne Macquart kanlı savaştan sonra terhis edilmiş. tekrar Plassans civarında Valqueyras'a gelip yerleşmiş. orada şansı yardım edip hali vakti yerinde bir köylünün biricik kızı Mélanie Vial ile evlenmiş. karısının arazisini işletiyordu: daha evlendikleri gece gebe kalan karısı. Mayıs'ta bir oğlan doğurmuş. annelere. çocuklarını emzirmek için zaman bırakmayan o bereketli doğurganlığa bir örnek olmak üzere yine iki aylık hamileydi.

Doktor Pascal. yavaş sesle devam etti:

– Evet. kesinlikle nesiller bozuluyor. Burada sıkı bir tüketiş. hızlı bir alçalış karşındayız. çünkü bizimkiler. muratlarına ermek hırsıyla. iştahlarının oburca tatminiyle. haddinden fazla çabuk yanıp erimişler. Louset beşikteyken ölüyor: yarı aptal Jaques - Louis'yi bir sinir hastalığı götürüyor. Victor. vahşet halinde dönmüş. kimbilir hangi karanlıkların ortasında koşup durmakta: bizim zavallı Charles. güzel. fakat çelimsiz çocuk. Bunlar. ağacın son ince dalları. iri dalların güçlü özsuyu kendilerine kadar yetişmiyor gibi görünen son solgun dalcıklar. Kurt. gövdeye girmişti. şimdi yemişin içinde. onu kemirmekle meşgul... Fakat. hiçbir zaman ümit kesmemeli. aileler. ezeli bir oluşa sahiptir. Müsterek soydan geriye. ilk yaratığa gelinceye kadar yaşamış olan nesillerin. dibine ulaşmaz tabakalarına dalarlar: hem. sonu gelmeyen bir şekilde üreyecekler. yayılacaklar. gelecek çağların derinliklerinde. sonuna kadar dal budak salacaklardır. Bizim soyağacımıza bak: üzerinde ancak beş nesil var. Milleleri, asırlık büyük meşeleri olan. görkemli ve karanlık insanlık ormanının otasında bir ot parçası kadar bile değeri yok. Yalnız. onun. bütün zemine gömülü muazzam köklerini düşün. öteki yapraklara karışan yüksekteki yaprakların sürekli gelişmesine. hayatın. bereketlendirici ezeli rüzgâr altında. tepelerin durmadan dalgalandıran denizini düşün... İşte ümit oradadır. neslin. ona dışarıdan gelen taze kanlar. hergün yeniden kurulmasındadır. Her evleniş daha başka unsurlar getiriyor. bunlar iyi veya kötü de olsa. etkileri. yine. geometrik ve daima artan bozuluşa engel olmaktadır. Gedikler onarılır. kusurlar silinir. birkaç nesil sonra gerekli bir beraberlik kurulmuş olur. sonunda. meydana çıkan yine orta adamdır. meçhul hedefine doğru yol alan. esrarengiz çalışmasına ısrarla sarılmış. bulanık insanlıkur.

Sustu. derin derin göğüs geçirdi:

– Ah! bizim aile acaba ne olacak. sonunda nasıl bir yaratığa dayanacak?

Sonra. isimlerini saydığı hayatta kalanları. artık sıraladığı ve iç yüzlerini bildiği için onları ciddiye almadan. henüz küçük yaştaki çocuklar hakkında büyük bir merakla devam etti. Nouméa da bulunan bir meslektaşına mektup yazmış. Etienne'in karısıyla doğuracağı çocuğa ait açık bilgi istemişti. yanıt alamıyor. soy ağacının. bu noktada eksik kalmasından korkuyordu. Octave Mouret'nin kendileriyle mektuplaştığı iki çocuğu hakkındaki bilgisi daha fazlaydı. Küçük kız cılızdı. korku veriyordu. halbuki annesine çeken küçük oğlan. gürbüz yetişiyordu. Bununla beraber en güçlü ümidi Jean'ın çocuklarındaydı: ilki. topuz gibi bir oğlan. nesle tazelik getiriyor. tekrar toprağa dalacak nesillerin genç özsuyunu getiriyor gibiydi. Pascal. bazen Valqueyras'a gider. hep sapanıyla uğraşan sakın ve makul babayı. bütün bu evreni içinde taşıyabilecek geniş akıllı. neşeli ve sade anneyi görür, bu bereketli köşeden memnun dönerdi. Sağlıklı dalın nereden doğacağı ne malûmdu? Belki beklenen akıllı uslu. kudretli yaratık filiz verecekti. Soy ağacının güzelleşmesi bakımından asıl kötüsü. bu oğlan ve kız çocukları çok küçük oldukları için onları sıralayamaması idi. Bekarlığının iüraf etmediği pişmanlığı arasında geleceğe ait bu ümit. bu sarışın başlar. onun sesine kibarlık veriyordu.

Pascal. hâlâ. önünde serili duran soy ağacına bakıyordu.

– Ama, yine de tam, yine de kesin, hak bir kere!... Söylüyorum, sana. bütün soy olayları. burada görülüyor. Çalışmamı tespit için. onu. bu olayların kesin bütünü üzerine kurmam yetti. Aslında. işin güzel tarafı. aynı kökten doğan yaratıkların. ortak dedelerin mantıklı şekilde değiştirilmiş örnekleri oldukları halde, nasıl kesin başkalık arzettiklerinin. burada. elle tutulurcasına görülmesidir. Kök, dalları. dallar da yaprakları açılıyor. Birbirine mizaç ve hayat iübarıyla çok aykırı olan baban Saccard da. dayın Eugène Rougon'da. birinin ölçüsüz iştahıyla. ötekinin büyüklük ihtirası. aynı kökten geliyor. Angélique, o lekesiz zambak. insanları muhite göre kâh mistik. kâh sevdalı yaratan manevi hamle içinde. şüpheli Sidonie'den doğuyor. Mouret'lerin üç çocuğunu aynı yöne sürüklüyor. Zeki Octav'ı milyoner bir paçavra taciri. dindar Serge'i fakir bir köy papazı. aptal Desirée'yi güzel ve mutlu bir kız yapıyor. Fakat. Gervaise'in çocuklarında. örnek daha göze çarpıcıdır. Necroz'un temasıyla. Nana

vücudunu satıyor. Etienne isyan ediyor. Jacques katil. Claude dahi oluyor. halbuki kardeş çocukları Pauline. namuskârlık ümsali olarak mücadele ve kendini feda ediyor. Bu, aptallar, deliler, caniler ve büyük adamlar yumurtlayan soy. hayatın tâ kendisi... Bir takım hücreler boşalıyor. yerlerini başkaları alıyor. bir dâhi. veya sadece namuskâr bir insan yerine bir rezil. veya bir zirdeli çıkıyor. ve insanlık. ne bulursa sürükleyerek. akıp gidiyor.

Sonra, fikrinin yeni bir hamlesiyle ilâve etti:

– Ya hayvan âlemi. ızdırıp çeken ve seven. insanın kabataslağı demek olan hayvan. bizim hayatımızı kardeşçe paylaşan bütün o hayvanlar âlemi... Evet. onu da soy ağacına almak. ailemizin arasında ona da yer vermek. hep bizimle beraber kaynaşma halinde. hayatımızı tamamlar halde göstermek isterim. Kediler bilirim ki. varlıkları. evin esrarlı cazibesini oluştuyordu. Köpekler vardı ki. çılgınca sevilirdi. ölümlere ağlanırdı. kayıpları. yüreklerde. teselli kabul etmez yaslar bırakırdı. Keçiler. inekler. eşekler gördüm ki. son derece önemleri vardı: şahsiyetleri öyle bir rol oynamıştır ki. tarihini yazmak gerek... Hah. işte!... Bizim Bonhomme. çeyrek asır bize hizmet eden ihtiyar at. kendi kanından bizim kanımıza bir şey karıştırmamış. ve o da aileden olmamış mıdır dersin? O bizim üzerimizde bir parça etki yapıtı gibi. biz de onu değiştirdik. sonunda aynı ömeğe benzer hale geldik: bu. öyle ki. şimdi. onu yarı kör. gözleri dalgın. bacakları romatizmadan kaskatı gördüğüm zaman kendisine bakmak zorunda olduğum ihtiyar ve fakir bir akraba gibi. onu iki yanağından öpüyorum... Ah. hayvanlar âlemi. insandan aşağıda bütün sürünenler. bütün inleyenler. bir hayat hikâyesi. yazılırken onlara ne muazzam bir sempati yeri vermek gerek!

Bu söz. Pascal'ın. canlı yaratığa duyduğu sevgiyi coşkun bir şekilde ifade eden son bir haykırış oldu. Gültide heyecanlanmış. canlı doğanın devamlı ve başarılı çalışmalarına olan imanını açıkça söylüyordu. Üzerine yıkılan bunca felâket ortasında bembeyaz. o ana kadar hiç ağzını açmayan Clotilde. sonunda konuştu:

– Peki, Üstad, bu arada ben neyim? diye sordu.

İnce parmaklarından birini. üzerinde adını yazılı gördüğü soy ağacı sayfasına koymuştu. Pascal. o sayfayı hep söylemeden geçmişti. Genç kız ısrar etti:

– Evet. ben neyim?... Niçin benim dosyamı okumadın?

Pascal, bu soruyu hiç beklemiyormuş gibi, bir an susup kaldı.

– Niçin mi? Hiç, niçin olacak?... Doğru, senden saklanacak bir şey yok... Bak, şurada ne yazıyor. "Clotilde, doğum tarihi 1847. Annenin soyu, Anne tarafından büyük babasının maddi ve manevi etkisi ile tepen soy". Bundan daha açık bir şey olamaz. Senin üzerinde annenin etkisi hakim olmuş; onun gibi iştahlısın, süs merakı, arasıra gevşeklik, yumuşak başlılık bakımından da ona hayli çekmişsin. Evet, pek farkında olmadan, onun gibi, kadınlık tarafın güçlü, yani sevmekten hoşlanıyorsun. Sonra, annen, çok roman okurdu, günlerce yattığı yerde, bir kitap üzerinde hayale dalmaya bayılan hayale düşkün bir kadındı; çocuk masallarını pek sever, iskambil falı açtırır, falcılara giderdi; senin, zihnini esrara kaptırışının, meçhullere merak saldırmanın oradan geldiğine, öteden beri hükmederim... Fakat, sende iki kimlik yaratacak şahsiyetini tamamlayan şey, büyük baban binbaşı Sicardot'nun etkisidir. Ben ona yetiştim; bir dahi değildi, amma, hiç değilse çok dürüst ve çok enerjili bir adamdı. Açık söyleyeyim, o olmasaymış, sen pek matah bir şey olmayacaktıydın. Çünkü öteki etkiler hiç de iyi değil, sana kimliğinin en iyi tarafını, mücadele cesaretini, gururu ve samimiliği veren odur.

Clotilde, dikkatle dinlemişti; bu sözlerin gerçek olduğunu, ailesine, annesine ait olan bu yeni açıklamanın, dudaklarına verdiği üzüntü ürpertisine rağmen gücenmediğini anlatmak için, hafif bir baş işaretini yaptı.

– Peki, diye ilâve etti. Ya kendiniz, Üstad?

Bu kez Pascal, hiç tereddüt etmeden yüksek sesle:

– Oh, ben mi? Benden sözetmeye ne gerek var? Ben, bu aileden değilim ki... Bak, görüyorsun ya, şurada ne yazıyor: "Pascal, doğum tarihi 1813. Yaradılış. Anne ve babanın maddi ve manevi huyları birbirine karışmakla beraber, yeni yaratık, onlara ait hiçbir iz yokmuş gibi görünen bir kaynaşma..." Annem, bana, aileden olmadığımı, nereden çıktığımı bir türlü anlamadığını söyler dururdu!

Bu, Pascal'ın, içinin ferahladığını gösteren bir nida, ihtiyarsızca bir sevinç ifadesi gibi idi:

– İşine bak, eloğlu aldandıymış. Şehirde bana Pascal Rougon dediklerini hiç işittin mi? Hayır! Halk, öteden beri, kısaca doktor Pascal, der. Çünkü ben ayırıyım... Belki hoş bir şey değil ama, ben pek memnunum; çünkü, cidden, taşınamayacak kadar ağır soylar var. Hepsini ne

kadar seversem seveyim. bambaşka, ayrı, hiçbir ortaklığı olmayan bir adam olduğumu hissedince, yüreğim yine sevinçle çarpıyor. Bu aileden olmamak ne nimet Yarabbi! Bir kucak saf hava bu, hepsini şurada, gözümün önünde bulundurmak, şu dosyaları bütün çıplaklıklarıyla sermek, yine de yaşamaya cesaret etmek gücünü bana veren budur!

Sonunda sustu. Clotilde de susuyordu. Yağmur dinmişti, fırtına uzaklaşıyordu, gitgide daha uzaktan gelen yıldırım gürültülerinden başka bir şey işitilmiyor, serinleyen, hâlâ karanlık kirlardan, nefis bir ıslak toprak kokusu yükseliyor, açık pencereden içeri giriyordu. Durgunlaşmaya başlayan havada, mumlar, sakın sakın, uzun alevlerle yanarak eriyordu.

Clotilde, bitkin bir eda ile, geniş bir jest yaptı, sadece:

– Ah, ne yapmalı? dedi.

Bir gece, harman yerinde, aynı feryadı, ızdırapla yükseltmişti: Hayat berbat birşeydi, onu sakın ve mutlu olarak yaşamak nasıl mümkün olabilirdi? Bilim, dünyaya, müthiş bir ışık serpiyor, tahlil, bütün insan yaralarına dalıyor, onun dehşetini gözler önüne seriyordu. Pascal, işte, daha açıkça konuşmuş, kendi ailesini otopsi masasının mermeri üzerine çırılçıplak atarak, onun, insanlardan ve olaylardan duyduğu tiksintiyi artırmıştı. Çamurlu, sel, üç saate yakın, bir süre, gözlerinin önünde akmış, en beter şeyleri, ailesi üyeleri hakkında, sevgili insanlar hakkında, onun sevmesi gereken insanlar hakkında haşın ve müthiş gerçeği açıklamıştı. Babası, paranın yarattığı cinayetler ortasında büyümüş, kardeşi haram aşka el atmış, tasasız büyük annesi, haklı insanların kanına bulanmıştı, ötekilerin hemen hepsi kusurlu yaraulmış insanlar, ayyaşlar, ahlâksızlar, katillerdi, insan ağacının kötü ürünleriydi. Uğradığı darbe o kadar şiddetliydi ki, Clotilde bu şekilde, bir hamlede öğrenilen bütün hayatın bu ızdırap verici şaşkınlığı ortasında, kendisine gelemiyordu. Bununla beraber, bu dersi, kendi acılığı, büyük ve iyi bir şeyle, onu baştanbaşa sürükleyen derin bir insanlık soluğu temize çıkarıyor gibiydi. Clotilde, bu hayat dersinden, hiçbir kötü intiba duymamış, yüzünü, serin bir deniz rüzgârının yüreklere genişlik ve sağlık veren bir fırtına esintisinin kapladığını duymuştu. Pascal, herşeyi söylemiş, kendi annesinden bile serbestçe söz etmiş, öyle olduğu halde, ona karşı, olaylar hakkında hiç hüküm yürütmeyen bir âlimin saygılı tavrını korumuştur. O güzel yaz gecesi yükselttiği feryat, herşeyi tanımak, herşeyi tedavi etmek için herşeyi söylemelidir feryadı değil miydi? Clotilde, onun kendisine öğrettiği şeylerin

aşırılığı karşısında. bu çok keskin ışıqla gözleri kamaşarak sarsılıp kalmış. fakat sonunda onu anlamış. giriştiği işin muazzam bir eser olduğunu kendi kendine itiraf etmişti. Herşeye rağmen. bu. bir sağlık sesiydi. gelecek için bir ümit sesiydi. Pascal. bir ermiş gibi konuşuyordu: madem ki dünyaya düzen veren şey soydu. o. bu. soyu istediği gibi kullanmak için onun kanunlarını tespit etmek ve yeni baştan mutlu bir dünya yaratmak istiyordu.

Sonra. set kapılarını açtığı bu taşkın nehirde. yalnız çamur mu vardı? Kıyıların otlarına ve çiçeklerine karışmış ne kadar çok altın da akıp gidiyordu. Clotilde'in gözleri önünde. hâlâ. yüzlerce yaratık alabildiğine koşuyor. çekici ve iyi ifadeli yüzler. ince genç kız profilleri. saf güzelliklere sahip kadınlar. hayalini dolduruyordu. Orada bütün ihtiras kanıyor. kalp. hafif hamlelerle açılıyordu. Jeanne'lar. Angélique'ler, Pauline'ler. Marthe'lar, Geryaise'ler, Hélène'ler pek çoktu. Onlardan ve ötekilerden, hattâ en az iyilerinden. hattâ kafilenin en beterlerinden. müthiş adamlarından bile. kardeşçe bir insaniyet yükseliyordu. Clotilde'in. esip geçtiği duyduğu soluk da zaten buydu. Pascal'ın âlim sıfatıyla verdiği açık ders-teki o geniş sempati cereyanıydı. Pascal. rikkat duyar gibi görünmüyor. bir tatbikat öğretmenininin şahsiyetsiz durumunu koruyordu: fakat ruhun derinliğinde. o ne acıma dolu iyi yüreklilik. o ne fedakârlık ateşi. bütün varlığını başkalarının mutluluğuna. o ne vermişti? Çok geometrik bir şekilde vücuda getirilmiş olan bütün eseri. en acıklı alaylarına varıncaya kadar bu çırpınan kardeşlikle doluydu. Pascal. kendisine. hayvanlardan sözederken ıztırap çeken bütün canlı zavallıların büyük kardeşi gibi konuşmuş değil miydi? ıztırap onu çileden çıkartıyordu: o. yalnız. çok yüksek hayalinin verdiği öfkeye kapılıyordu: haşin oluşu. bir anlık toplum için değil. insanlık tarihindeki bütün vahim anlarda. bütün o insanlık için çalışmayı kuruyordu. Belki de. onu. düşüncelerinde ve tatbikatta. cürete karşı meydan okumaya sevkeden şey. basitliğe karşı o isyandan başka bir şey değildi. Böylece eser. insani kalıyor. canlı yaratıkların ve olayların muazzam hıçkırığıyla dolup taşıyordu.

Aslında. hayat bu değil miydi? Mutlaka kötülük diye bir şey yoktu. Bir insan. hiçbir zaman. herkes için kötü olamazdı. daima. herhangi bir kimsenin mutluluğunu sağlardı: öyle ki. bir tek yönden incelemedikçe. her yaratığın faydalı olduğu. sonunda anlaşılabilir. Bir Tanrının varlığına inananlar. Tanrılarının. kötülerini mahvetmemesi. kendi eserinin bütün halinde ilerlediğini görmesinden ve kişiye kadar inememesinden dolayı

olduğunu düşünmelidirler. Biten bir iş yeniden başlar. canlı yaratıklar yığını. herşeye rağmen. yine cesareti ve çalışmasıyla. takdire layık olmakta devam eder. hayat sevgisi. herşeyi sürükleyip götürür. İnsanların bu devce çalışması. bu yaşama inadı. onların mazereti, bir günaha karşı koyuştur. Bu nedenle çok yüksekte bakınca. göz. yalnız bu sürekli savaşla beraber. pek çok fenalık bulunduğu halde herşeye rağmen pek çok iyi şey görüyordu. İnsan. evrensel bir hoş görürlüğe dalıyor. affediyor. sonsuz bir merhametten ateşli bir şefkatten başka bir şey duymuyordu. Sığınılacak liman kesinlikle oradaydı. dinlerine olan imanlarını kaybedenleri. dünyanın görünüşteki adaletsizliği ortasında niçin yaşadıklarını anlamak isteyenleri bekliyordu. Yaşama gayreti sarfetmek için. uzak ve esrarlı eserin yapısına yardım etmek için yaşamalıdır. yeryüzünde. tek huzur bu sarfedilen gayretin verdiği zevktedir.

Bir saat daha geçmiş. bütün gece. bu müthiş hayat dersine yönelmiş olduğu halde. Pascal da Clotilde de. ne bulundukları yeri. ne geçip giden zamanı farkediyorlardı. Pascal. birkaç haftadan beri haddinden fazla yorulmuş. şüphe ve acı dolu hayatıyla harap. âni bir uyanıştan silkinir gibi. asabi bir ürperü geçirmisti.

– Söyle bakalım. dedi. herşeyi öğrendin. kalbini güçlü. gerçekte. af ve ümitle dolu hissediyor musun?... Benimle beraber misin?

Fakat Clotilde. uğradığı korkunç gerçeğin etkisi altında. kendisi de titriyor. kendini toparlayamıyordu. Eski inançları öyle bir dağılıyla dağılmıştı. yeni bir dünyaya doğru değişim içindeydi ki. kendini tartıp bir hüküm çıkarmaya cesaret edemiyordu. Artık. kendisini. gerçeğin mutlak kudretine yakalanmış. sürüklenir hissediyordu. O kudrete boyun eğiyor. fakat inanamıyordu.

– Üstad, diye kekeledi, Üstad...

Sonra. bir an karşı karşıya durup bakiştiler. Fırtınayla yıkanan. berrak. engin gökyüzünde gün ağıyor. alımlı. duru bir şafak söküyordu. Gökyüzünün hafifçe pembeleşmiş soluk mavi rengini hiçbir bulut beneklemiyordu. Islak kırların. neşeli uyanışı pencereden içeri dolarken. fitilleri tükenmek üzere olan mumlar. gitgide artan aydınlıkta solgunlaşıyordu.

– Yanıt ver. burada. herşeyi mahvetmek. yakmak istiyor musun hâlâ?... Benimle beraber misin. tamamıyla beraber misin?

Pascal. o anda. Clotilde'in. ağlayarak boynuna atılacağını sandı. Âni bir hamle onu ileri itiyor gibiydi. Fakat. ikisi de. kendilerini yarı çıplak durumda gördüler. O ana kadar bunu farketmeyen genç kız. sadece bir iç eteğiyle. kolları çıplak. omuzları çıplak. çözükle saçlarının dağınık kâküllerinden başka vücudunu örten hiçbir şey bulunmadığını düşündü. gözlerini yere indirince. orada. sol koltuğunun kenarında. o birkaç damla kanı. didişirken Pascal'ın onu zaptetmek için haşin bir taruşma esnasında açtığı bereyi gördü. O zaman. Pascal. bu kucaklayışla. sanki onun her itibarla ve ebediyen sahibi olmuş gibi. çok büyük bir utanç. yenileceğine kesin bir inanç duydu. Bu intiba devam ediyordu. Clotilde. bu intiba ile dolu kendini vermek için önüne durulmaz bir ihtiyaç içinde iradesinin dışına sürükleniyordu.

Birdenbire. düşünmek isteğiyle. doğruldu. Çıplak kollarıyla. çıplak göğsünü örtmüştü. Damarlarındaki bütün kanı. al bir perde dalgası halinde cildinin üstüne çıkmıştı. İnce endamının tannısal bir hamlesiyle kaçmaya başladı.

- Üstad. Üstad. bırak beni... düşüneneğim...

Zamanla da yaptığı gibi. ürkek bir bakire çevikliğiyle. odasına sığınmıştı. Pascal. onun. kapıyı hızla kapatışını anahtarları iki defa kilitte çevirdiğini işitti. Yalnız kalmıştı. birdenbire sonsuz bir korku ve üzüntü duydu. herşeyi söylediğine acaba iyi mi ettiğini. gerçeğin. bu çok sevdiği sevgili yaraukta filiz verip vermeyeceğini. ve günün birinde. bir mutluluk halinde. onda büyüüp büyüyeceğini düşündü.

⑥

Günler geçti. Ekim ayı önce. gökyüzünde tek bulut olmayan. geniş bir olgunluk içinde. sıcak bir yaz hararetiyle dolu. canlı bir sonbahar halinde. parlak geçti. Sonra. hava bozuldu. müthiş rüzgârlar esti. son bir yağmur fırtınası. yamaçlarda sel yatakları açtı. Souliade'ı. o dertli evi. kışın yaklaşmış. sonsuz bir sıkıntıya bürümüş gibiydi.

Yeni bir cehennem hayatı yaşıyorlardı. Pascal'la Clotilde arasında. artık şiddetli kavgalar olmuyordu. Kapılar. artık güm güm örtülüyor.

yaygaralar, Martine'i ikide bir yukarı çıkmaya mecbur etmiyordu. Şimdi, pek seyrek konuşuyorlardı; o geceki sahneye ait de aralarında bir tek kelime geçmemişti. Pascal, farkına varmadığı izahsız kalan bir kuruntu, bir utançla yeniden söz açmak, beklediği yanıtı almakta ısrar etmek, kendisine karşı inanç sözü almak istemiyordu. Clotilde'se, kendisini baştan-başa değiştiren büyük manevi darbeden sonra hâlâ düşünüyor, tereddüt ediyor, mücadele ediyor. içgüdüsel isyanıyla, teslim olmamak için, sonucunu uzaklaştırıyordu. İçinde aruk mutluluk kalmayan çaresiz evin büyük, dertli sessizliği ortasında anlaşmazlık artıyordu.

Bu, Pascal için, şikâyet etmeden, müthiş ızdırıp çektiği devirlerden biri oldu. Bu görünüşündeki sessizlik, ona emniyet vermiyordu, tersine büyük bir şüpheyi düşmüş, tuzakların devam ettiği, kendisini rahat bırakır gibi görünmelerinin nedeni, gizli gizli en karanlık planlar kurmak olduğu hissine kapılıyordu. Hattâ, kuşkuları artmıştı, her gün bir felaket bekliyordu: birdenbire bir uçurum açılacağını, evrakının oraya yuvarlanıp kaybolacağını, Souleïade'in, olduğu gibi kökünden süpürüleceğini, savunulup gideceğini, kıymık kıymık havaya uçacağını sanıyordu. Fikrine, mânevi ve fikri hayatına karşı yapılan bu işkence, böylece gizlenmek şekliyle öyle sinir bozucu, öyle çekilmez bir hale geliyordu ki, Pascal, geceleri, nöbetler içinde yatağına giriyordu. Çoğu zaman, düşmanını, arkasında, bir ihanette bulunmak için faaliyete geçmiş bir halde göreceğini sanarak ürperiyor, hızla dönüyor, hiç kimseyi göremiyor, karanlıkta kendi ürpertisiyle başbaşa kalıyordu. Bazen de, şüpheyi düşüp, panjurları arkasında, veya bir dehlizde gizlenerek saatlerce pusuda bekliyordu; fakat hiçbir kırıntı olmuyor, kendi şakaklarının hızlı hızlı auşından başka bir şey işitmiyordu. Bunun verdiği şaşkınlıkla, her odayı dolaşıp araştırmadıkça yatağına girmiyor, uyumuyor, en ufak gürültüyle uyanıyor, kendini savunmaya hazır, nefes nefese bekliyordu.

Pascal'ın ızdırabını asıl artıran şey, bu yarayı kendisine açanın dünyada tek sevdiği yaratık olması, yirmi yıldan beri, artan güzelliğini ve cazibesini seyrettiği, hayatı, o zamana kadar, bir çiçek gibi açılarak kendi hayatını kokuyla dolduran o çok sevdiği Clotilde olmasıydı. Kalbini, hiçbir zaman hayal etmediği tam bir sevgiyle dolduran bu kız, kendisi için neşe, cesaret, ümit haline gelen, içinde tekrar yaşadığım hissettiği yepyeni bir gençlik olan bu kız, yusuvarlak, taptaze, narin gerdanıyla yanından geçip giderken, Pascal, içinin ferahladığını, bahar geri gelmiş gibi sağlığa

ve neşeye gömüldüğünü hissediyordu. Aslında, bütün hayatı, bu hali anlatıyordu: bu çocuk, daha ufacıkken onun sevgisini kazanmış, sonra, büyüdükçe, yavaş yavaş kalbini tamamen doldurmuş, onun bütün varlığını kaplamıştı. Pascal, Plassans'a büsbütün yerleştiğinden beri, kitaplarına gömülü, kadınlardan uzak bir papaz hayatı yaşıyordu. Onun, parmaklarının ucunu bile öpmediği, o ölmüş kadına karşı olan aşkından başka bir macerasını bilen yoktu. Gerçi, ara sıra Marsilya'ya gidiyor, geceyi evinin dışında geçiriyordu, fakat bunlar, rastgele kadınlarla, gelişi güzel, geleceği olmayan maceralardı. Kesinlikle hovardalık etmemişti, yaklaşan ihtiyarlığının tehdidi altında, şimdi bir sel gibi, çağlayan, birikmiş bütün bir erkeklik kudretine sahipti. Hattâ, bir hayvana bile, sokakta bulunmuş, ellerini yalayan bir köpeğe bile, acır, bağlanırdı. Halbuki, işte o sevdiği Clotilde, birdenbire arzu uyandırıcı bir kadın oluveren o küçük kız, kendisini şimdi avucunda tutuyor, ona işkence ediyor, düşman olacak kadar ileri gidiyordu.

O zaman, çok şen, çok iyi bir adam olan Pascal, son derece geçimsiz, katlanılmayacak kadar haşın bir hale geldi. Her lafa öfkeleniyor, Martine'i tartaklıyor, kadıncağır hayretler içinde kalıyor, dayak yemiş bir hayvan gibi, sinmiş gözleriyle ona bakıyordu. Pascal sabahtan akşama kadar, sıkıntılı evde, dert içinde dolaşıyordu. Suratı öyle asıktı ki, kendisine kimse söz söylemeye cesaret edemiyordu. Artık Clotilde'i hiç beraber götürmüyor, hastalarını ziyarete yalnız gidiyordu. Yine böyle yalnız başına çıktığı bir gün, öğleden sonra neden olduğu bir kazadan dolayı aklı başından gitmiş bir halde, tedbirsiz bir doktor sıfatıyla, vicdanı, bir insanın ölümüyle azap içinde döndü geldi. Meyhaneci Lafouasse'a iğne yapmaya gitmişti: adamın artmış hastalığı birdenbire o kadar ilerlemişti ki, Pascal, onu, ölüme mahkûm sayıyordu. Fakat, buna rağmen, inatla mücadele ediyor, ilacına devam ediyordu. O gün, bir aksilik olmuş, filtreden kaçmış saf olmayan bir zerre, şişesinin dibinden, küçük şırıngaya girivermişti. Bir damla da kan çıkmıştı. Aksilik yetmiyor gibi, üstelik, iğneyi bir damara batırmış bulunuyordu. Pascal, meyhanecinin sarardığını, nefesinin daraldığını, iri ve soğuk ter damlaları döktüğünü görünce, hemen telaşlanmıştı. Sonra, ölüm, yıldırım gibi gelip, hastanın dudakları morardığı ve yüzü simsiyah olduğu zaman herşeyi anlamıştı. Neden atardamar tıkanıklığıydı, Doktor Pascal, kendi hazırladığı ilacının noksanlığından, henüz çok ilkel olan usulünden başka bir şeye kusur bulamazdı. Gerçi,

Lafouasse ölüme mahkûmdu. müthiş ıztıraplar içinde belki altı ay bile yaşayamayacaktı. Fakat, olay, bu feci ölüm, bütün dehşetiyle meydana-daydı. O ne ümitsizlik dolu üzüntüydü. o ne inanç sarsıntısıydı, aciz ve katil bilime karşı o ne öfkeydi. Pascal, beti benzi atmış bir halde eve gel-mişti. Kendini, giyinik olduğu halde yatağa atmış, nefes bile almadan, odasında on altı saat kapalı kalmış, ancak ertesi gün meydana çıkmıştı.

O gün, öğleden sonra, onun yanında oturmuş dikiş dikmekle meş-gul olan Clotilde, ağır sessizliği bozacak oldu. Gözlerini kaldırmış, Pascal'ın bir kitabı karıştırmasını, aradığı bilgiyi bulamayınca sinirlenişi-ni izliyordu.

– Üstad, hasta mısın? Niçin söylemiyorsun? Sana ben bakarım.

Pascal, başını kitaptan kaldırmadan, boğuk bir sesle söylendi:

– Hastaysam, sana ne? Kimseye ihtiyacım yok.

Clotilde, uysal, devam etti:

– Eğer bir kederin varsa, bana söyleyebilirsin, belki biraz ferahlar-sın... Dün, eve geldiğin zaman çok kederliydin, kendini böyle üzmemeli-sin. Geceyi çok üzüntüyle geçirdim, belki hastasıdır diye merakımdan, üç defa geldim, kapına kulak verdim.

Clotilde, çok net konuştuğu halde, Pascal, bir kamçı yemiş gibi ol-du. Hastalık halindeki zaafı yüzünden, âni bir öfke hamlesiyle kitabı itti, titreyerek ayağa kalktı.

– Demek ki beni gözetliyorsun, odama bile çekilemiyorum, gelip duvarlara kulağınızı dayıyorsunuz, öyle mi?... Evet kalbimin atışım bile dinliyorsunuz, ölümümü bekliyorsunuz, burada ne varsa yağma edeceksi-niz, yakacaksınız...

Ses yükseliyor, bütün haksız ıztırap, şikâyetler ve tehditler haline ağızdan fırlıyordu.

– Benimle meşgul olmaktan seni menediyorum... Bana söyleye-cek başka bir sözün var mı? Düşündün mü, samimiyetle el ele verip, aynı fikirde olduğumuzu söyleyebilir misin?

Fakat Clotilde, yanıt vermiyor, yalnız, hâlâ teslim olmak istemedi-ğini anlatan samimiyetle, iri mavi gözlerini ona dikmiş, bakıyordu. Pascal ise, bu durum karşısında büsbütün sinirleniyor, her türlü ölçüyü aşıyordu.

Bir el hareketiyle onu kovdu. güç anlaşılır bir şekilde:

– Çekil buradan. çekil buradan. dedi... Seni yanımda istemiyorum. düşmanların yanımda durmalarını istemiyorum. yanımda oturup da beni deli etmenizi istemiyorum.

Clotilde. sapsarı kesilmiş. ayağa kalkmıştı. Dikişini aldı. dimdik. arkasına dönüp bakmadan, çekildi gitti.

Pascal. o günü izleyen bir ay. bütün saatlerini alan bir çalışmaya. inatla sığınmaya çalıştı. Artık. bütün gün. çalışma odasında tek başına. inatla çalışıyor. eski belgeleri baştan düzenliyor. soy hakkındaki bütün yazılarını yeni baştan elden geçiriyor. gecelerini bile bu işe ayırıyordu. Sanki ümitlerinin doğruluğuna kendi kendini inandırmak için. insanlığın. sonunda sağlıklı ve üstün bir şekilde. yeni baştan vücuda getirilmesi imkanı düşüncesini kendisine vermeye bilimi zorlamak için ona bir hırs gelmişti. Aruk dışarı çıkmıyor. hastalarını terkediyor. havasız. hareketsiz. kâğıtlarının ortasında yaşıyordu. Evdeki azaplarını dindirmeksizin onu harap eden aşırı bir çalışma bir ay devam ettikten sonra. Pascal. öyle bir sinir bitkinliğine düştü ki. bir süredir için için hazırlanan hastalık. korku verici bir şekilde kendini gösterdi.

Şimdi. Pascal. sabahları yataktan kalkarken. kendini. yorgunluktan harap. bir gün önce yatağa yattığı ana göre daha ağırlaşmış. daha dermansız hissediyordu. Bu nedenle. bütün vücudunda devamlı bir şekilde bir halsizlik vardı. beş dakika yol yürüse bacakları gevşiyor. en küçük bir gayret gösterse etleri kıyılıyor. bir hareket yapsa. sonunda. mutlaka can acısı çekiyordu. Bazen. zemin. ayaklarının altında. âni bir sarsıntı geçirir gibi oluyordu. Kulaklarında hep uğultular başını sersem ediyor. gözleri kararıyor. bir kıvılcım yağmuruna yakalanmış gibi. gözlerini kapıyordu. Şaraptan nefret etmeye başlamıştı. yemek yemiyor. yediğini hazmedemiyordu. Sonra. bu gitgide artan tembelliğin verdiği gevşeklik arasında. âni coşkunluklar. boşuna hareket çılgınlıkları oluyordu. Denge bozulmuştu. çabucak öfke haline gelen zaafi nedensiz yere. aşırılaşıyordu. En küçük oyalanma. gözlerini yaşlarla dolduruyordu. Odasına kapanıp öyle üzüntü buhranları geçirmeye başladı ki. hiçbir kederi olmadığı halde, saatlerce hiçkırı huçkırı ağlıyordu.

Fakat. araya yaptığı o yaşlı bekar erkek kaçamakları nevinden. Marsilya'ya yine bir yolculuk yaptı; dönüşünde hastalığı arttı. Belki. aşırı bir şekilde avunmak istemiş. bir yolculuk yaparak teselli aramıştı. Gittiği

verde iki günden fazla kalmadı, yıldırımla vurulmuş. insanlıktan düşmüş gibi. erkeklik ayrıcalığını kaybetmiş bir insanın tasalı yüzüyle dönüp gelmişti. Bu, itirafı imkansız bir ayıp. ısrarlı girişimlerin kesinlik haline getirdiği ve onun. çekingen aşık vahşiliğini artıracak bir korkuydu. Bu işe, hiçbir zaman önem vermiş değildi. O andan itibaren. bu fikir ona musallat oldu. aklım başından aldı. onu şaşkın bir zavallı haline. intiharı düşündürecek hale getirdi. Bunun. herhalde. geçici bir şey olduğunu. işin içinde hastalıkla ilgili bir neden bulunması gerektiğini ne kadar düşünürse düşünsün. iktidarsızlığını hissettikçe, yine karamsar olmaktan geri kalınıyordu: kadınların yanında. arzudan dilleri dolaşan. çok genç oğlan çocuklara dönüyordu.

Aralık ayının birinci haftasına doğru. Pascal. katlanılmaz sinir başağrılarına yakalandı. Kafa tasının kemiklerinde çatırdılar duyuyor. her an. kafasının çatlayacağını sanıyordu. Bunu haber alınca. ihtiyar Madam Rougan. bir gün sonunda. oğlunu yoklamaya geldi. Fakat. önce Martine'le konuşmak istedi. mutfığa daldı. Martine. telaşla ve üzüntü içinde. ona. Mösyönün. kesinlikle. çıldırmak üzere olduğunu anlattı: onun acayip tavırlarını. odasında boyuna dolaşıp durduğunu. bütün çekmeceleri kilitlediğini. sabahın ikisine kadar evin içinde yukarıdan aşağıya. devriye gezdiğini söyledi. Kadının gözleri yaşıyordu: sonunda. Mösyönün vücuduna belki bir şeytan girdiği ve Saint - Saturinin papazına haber gönderilirse uygun olacağı düşüncesini ileri sürdü.

– Ne iyi adam. deyip duruyordu. insan onun uğrunda canını verir. ne yazık. bir türlü kiliseye götürmek olası değil. bir gitse. kesinlikle. hemen iyi olur.

Fakat. büyükannesi Felicité'nin sesini işiten Clotilde. mutfığa girdi. O da. boş odada dolaşıp duruyor, ekseriya. zemin katındaki o kullanılmayan salonda zaman geçiriyordu. Hoş. konuşmadı. yalnız. konuşulanları dinledi.

– Ha. sen misin cicim? Bonjur...-Martine diyor ki. Pascal'ın vücuduna bir şeytan girmiş. Ben de o fikirdeyim: ne var ki. bu şeytanın adı gururdur. Pascal. herşeyini bildiğini. kendisinin büyük alim olduğunu sanıyor. herkes onun dediğini demezse. tabii. öfkeleniyor.

Omuz silkinerek. son derece küçümser davranıyordu.

– Bu iş bu kadar acıklı olmasa. güler geçerdim... Hiç mi hiç bir şey bilmeyen. görgüsü olmayan. kitaplarına gömülüp budala gibi kapanan bir çocuk. Onu bir salona sokun. yeni doğan çocuk kadar masumdur. Hele kadınların ne olduklarını bilmez bile...

Bir genç kızla. bir hizmetçi kadının karşısında bulunduğu halde. kimlerle konuştuğunu unutuyor. sır verircesine. sesini alçaltıyor:

– Eey. kuzum. fazla uslu olmanın da cezasını çeker. bir insan. di-yordu. Ne kadın, ne metres. ne bir şey: beyninin altını üstüne getiren bu oldu.

Clotilde kımıldamadı: yalnız. gözkapakları. düşünceli. iri gözleri-nin üstüne doğru. yavaş yavaş kapandı: sonra. gözlerini tekrar kaldırdı. içinden geçirdiği şeylerden hiçbirini söyleyemeyen. esrara gömülü bir yaratık edasını korudu.

Felicité:

– Yukarıda. değil mi? diye devam etti. Onu görmeye geldim, çün-kü buna bir sonuç getirmek gerek. çok saçma bir şey.

Böyle dedikten sonra. yukarı çıkarken. Martine tekrar tencereleri-nin başına dönmüş. Clotilde de. yine boş evde dolaşmaya başlamıştı.

Pascal. yukarıda. çalışma odasında. önünde sayfaları açık bir kitap. sersemlemiş gibi duruyordu. Okuyamıyordu; kelimeler kaçıyor, siliniyor, hiçbir anlam ifade etmiyordu. Fakat o inat ediyor, o zamana kadar çok güçlü olan çalışma yeteneğini de kaybetmek korkusuyla ecel terleri dökü-yordu. Annesi, içeri girer girmez ona söylenmeye başladı. Kitabı elinden çekip aldı, uzağa, bir masanın üstüne fırlattı: insan hastalanınca kendisine bakar, diye haykırdı. Pascal. öfkeli bir tavırla ayağa kalkmış. Clotilde'i kovduğu gibi onu da kovmaya hazırlanıyordu. Sonra, son bir irade gayre-tiyle. tekrar duygulu tavrını takındı.

– Anne, pek iyi biliyorsunuz ki, sizinle hiçbir zaman tartışmak is-temedim, dedi... Beni rahat bırakın. rica ederim.

Felicité dinlemedi, onun devam eden kuşkululuğuna dair söz açtı. Düşmanların. etrafı. devamlı tuzaklarla kuşattıklarını. öteberisini çalmak için onu gözetlediklerini sanarak kendisini hasta eden yine kendisiydi. Akli başında bir insan. kendisine böyle azap yapıldığını aklına getirebilir miydi? Sonra. onu. o keşfinden. bütün hastalıkları iyi eden malum iksirin-

den dolayı fazla hayale kapılmakla suçladı. İnsanın, kendini Tanrı sanması da iyi bir şey değildi. Kaldı ki, böyle olursa, hayal kırıklıkları acı olurdu. Felicité, Lafouasse'a, onun öldürdüğü adama ait bir imada da bulundu. Pascal'ın, bu olaydan memnun olmadığı elbette anılıyordu. çünkü, insanı yataklara serecek kadar kötü bir olaydı, bu.

Gözlerini yere indirmiş, hâlâ kendini tutan Pascal, yalnız şu sözü tekrarlamakla yetindi:

– Anne, rica ederim, beni rahat bırakın.

Felicité, çok ihtiyar yaşına rağmen her zaman sahip olduğu ateşlilikle:

– Hayır, bırakmayacağım, diye haykırdı. Seni bir parça tartaklamak, içinde kendini yiyip bitirdiğin bu hummadan çekip çıkarmak için geldim, zaten... Hayır, bu böyle devam edemez. Hakkındaki dedikodularla, yine bütün şehrin ağzına düşmemizi istemiyorum... kendini tedavi ettirmeni istiyorum.

Pascal omuz silkti, korkulu bir gözlemlerde bulunur gibi, kendi kendine söylenircesine, yavaş sesle:

– Ben hasta değilim, dedi.

Fakat, bu kez, Felicité, kendinden geçmiş bir halde, yerinden sıçradı.

– Nasıl hasta değilsin? Nasıl hasta değilsin?... İnsan, kendini görmek için meğer doktor olmalıymış... A zavallı çocuğum, seni kim görse, hastalığın gözüne çarpıyor. Sen gururdan ve korkudan deli oluyorsun!...

Bu kez, Pascal, şiddetle başını kaldırdı, dik dik annesine baktı. O, devam ediyordu:

– Bunu sana söylemeyi kimse üzerine almadığı için, kendim geldim. Yapacağın şeyin ne olduğunu bilmen gereken bir yaştasın, öyle değil mi?... İnsan biraz gayret eder, başka şeyler düşünür, sabit fikre böyle kendini kapırmaz; hele bizimki gibi bir aileden olursa... Biliyorsun bu aileyi; kendini sakın, tedavi ol.

Pascal'ın benzi atmıştı: Felicité'ye, hâlâ dik dik bakıyor, sanki kendisinde, ondan bulaşacak bir şey var mı diye inceliyordu. Şu yanıtı vermekle yetindi:

– Hakınız var, anne... Teşekkür ederim.

Sonra, yalnız kalınca, masanın başına tekrar yığıldı, kitabını okumaya devam etmek istedi. Fakat, biraz önce olduğu gibi, yine gözünün önünde bulanıklaşan kelimeleri anlayabilmek için dikkatini bir noktada toplamakta başarılı olamadı. Annesinin söylediği sözler kulaklarında uğulduyor, bir zamandır içini dolduran bir üzüntü, şimdi, büyüyor, şekil alıyor, açıkça tarif edilmiş yakın bir tehlike halinde şimdi onu tedirgin ediyordu. Daha iki ay öncesine kadar, aileden olmadığını söyleyerek o kadar övündüğü halde, bunun en feci şekilde itirazına mı uğrayacaktı? Manevi noksanın, kendi iliklerinde tekrar yaratıldığını görmek acısına mı uğrayacak, kendisini, soy canavarının pençesine düşmüş hissetmek dehşeti içine mi yuvarlanacaktı? Annesi söylemişti: Gururdan ve korkudan deli oluyordu. Acıyı yok etmek, insanlara irade aşılacak, sağlıklı ve daha yüksek bir insanlık yaratmak konusundaki geçerli fikri, taşkın güveni, büyüklük deliliğinin herhalde başlangıcından ibaretti. Bir tuzağa düşmekten duyduğu korkunun, mahvına yürüdüklerini hissettiği düşmanlarını gözetlemek ihtiyacının, iürafı delilik belirtileri olduklarını kolayca anlıyordu. Sülalenin bütün arızaları, şu müthiş olaya dayanıyordu: Hızlı bir delilik, sonra genel kötürümlük, sonra da ölüm.

O günden itibaren, Pascal, bu tedirgin fikre yakalandı. Aşırı çalışma ve keder yüzünden uğradığı asabi halsizlik hali, onu, bu cinnet ve ölüm sabit düşüncesine, dayanma imkanından mahrum bir halde kapıyordu. Duyduğu bütün dertli hisler, uykudan uyandığı zamanki büyük yorgunluk, uğultular, göz karamaları, hattâ hazımsızlıkları ve gözyaşı buhranları, kendisini tehdidi altında sandığı yakın dengesizliğin kesinlikle deliler gibi, birer birer buna ekleniyordu. Gözlemci doktor sıfatıyla sahip olduğu çok ince teşhis gücünü kendisi hakkında tamamen kaybetmişti: akıl yürütmeye devam ediyordu, ama sürüklenip durduğu manevi ve maddi düşkünlüğün içinde, herşeyi birbirine karıştırıp, herşeyi bozuyordu. Aruk kendine sahip değildi. sıatten saate, deli olacağına kendisini kandıra kandıra deli gibi olmuştu.

Aralık ayının solgun günlerini, akşamlara kadar hastalığına gitgide daha fazla gömülmekle geçirdi. Her sabah, bu kabustan kurtulmak istiyordu; fakat, yine gelip çalışma odasına kapanıyor, bir gün önceki dolaşık çileyi çözmeye uğraşıyordu. Soy hakkında yaptığı uzun incelemeler, gayet yüklü araştırmaları, çalışmaları, onu daha fazla zehirliyor, sürekli

yeni yeni korku nedenleri veriyordu. Kendi soy olayı hakkındaki devamlı sorularına, dosyalar, akla gelebilecek çeşit çeşit sonuçlar halinde yanıt veriyorlardı. Bu yanıtlar, o kadar fazla sayıdaydı ki, artık, bunların içinden çıkılmazdı. Eğer aldanmışsa, kendini, dikkate değer bir yaradılış olayı gibi, aileden ayıramayacaksa, bir, iki hatta üç göbek atlayarak, geri tepen soy sınıfına mı girmesi gerekiyordu? Kendisi, acaba, sadece, gizli soyun bir ispau olayı mıydı, filizlendirici plazma teorisine yeni bir delil mi getiriyordu? Yoksa, bunu sadece, zincirleme benzerlikler garibesi, hayatın son deminde, meçhul bir dedenin birdenbire ortaya çıkışı mı saymak gerekti? O andan itibaren, kendi durumunu bulmak için işe girişti, durup dinlenmeden notlarını araştırmaya, kitaplarını yeniden okumaya koyuldu. Üzerinde bir akıl yürütebileceği olaylar bulabilmek için kendi kendini tahlil ediyor. Duyularının en küçüğüne varıncaya kadar gözetliyordu. Zekâsı daha tembel olduğu, acayip hayaller gördüğünü sandığı günler, doğuştan asabi bir afetin etkisi altında bulunduğuna karar veriyor, ayaklarını ağırlaştığı ve ağırdığı zaman, bacaklarından hasta düşüncesini getirecek olursa, açıktan gelen herhangi bir büyükbabanın, dolaylı etkisine maruz bulunduğu kuşkusuna kapılıyordu. Bütün tahminleri birbirine karşıyor. Pascal'ın heyecanlı organizmasını sarsan sanal hastalıklar ortasında, şaşalayıp kaldığı oluyordu. Sonra, her akşam aynı sonuca varıyor, kafasının içinden soy, korkunç soy, deli olmak korkusu, hep aynı ölüm çanı gibi çalıyordu.

Ocak ayının ilk günleri, Clotilde, istemeyerek, kalbini sızlatan bir sahneye şahit oldu. Çalışma odasının pencerelerinden birinin önünde bir kitap okumakla meşguldü. Üzerinde oturduğu koltuğun yüksek arkallığı, gözükmesine engel oluyordu. O sırada, bir gün öncesinden beri, odasına kapanıp ortadan kaybolmuş bulunan Pascal'ın içeri girdiğini gördü. İki eliyle, sararmış bir kağıdı, apaçık, gözlerinin önünde tutuyordu. Clotilde, bu kâğıdın soy ağacı olduğunu tanıdı. Pascal, o kadar dalgın, gözleri öyle sabit bir bakışla kâğıda takılıydı ki, genç kız meydana çıksa farkına varmayacaktı. Pascal, soy ağacını masanın üstüne yaydı, dehşete kapılmış, o düşünceli tavrıyla onu uzun uzun gözden geçirmeye devam etti, yavaş yavaş, çaresiz ve yalvaran bir durum aldı, yanakları yaşlarla ıslandı. Soy ağacı niçin ona yanıt vermek istemiyor, kendi durumunu ötekilerin yanına, kendine ait yaprağa yazsın diye, dedelerinden hangisine çektiğini niçin söylemiyordu? Eğer deli olması gerekliyse, soy ağacı bunu niçin açıkça söylemiyordu? Bu, ona canlılık verecekti, çünkü, çektiği azabı, sırf

kararsızlıktan biliyordu. Fakat, yaşlar gözlerini bulandırıyor. Pascal, hâlâ bakıyor, sonunda aklını sarmaya başlayan, o bilmek ihtiyacı içinde harap oluyordu. Clotilde, onun dolaba doğru gelip, iki kanadı birden açtığını görünce, birdenbire gizlenmeye mecbur oldu. Pascal, dosyaları yakaladı, masanın üstüne fırlattı, hızlı hızlı kaşırdı. O müthiş fırtına gecesi sahnesi, dolu dizgin koşan o kabus, kâğıtların yığını arasından fırlayan bütün o hayaletlerin geçidi tekrar başlıyordu. Pascal, bunların her birine, elinin alundan geçip giderken bir soru soruyor, yana yakıla yalvıyor, hastalığının kökünü arıyor, kendisine fazla bir şey öğretecek bir kelime, bir mırıltı umuyordu. Önce, belli belirsiz bir kekeleme halinde konuşmuştu; sonra, bu kekemeler, söz halinde, cümle kırıntıları halinde şekillenmişti:

– Sen misin?... Sen misin? Sen misin?... Ah, ihtiyar, nine, hepimizin annesi, deliliği bana verecek olan sen misin?... Alkolik amca, amca olacak ihtiyar haydut, uslanmaz bir ayyaşlığın cezasını bana sen mi çektireceksin? Acısını çektiğim afetin şekillerinden birini bana göstererek gerçeği sen mi getiriyorsun, hasta yeğen: yoksa, sen mi, mistik yeğen: veya da sen mi, onların kızkardeşi, aptal yeğen?... Yoksa, kendini asan küçük kuzen, sen mi; adam öldüren küçük kuzen sen mi; veya vücudu çürüyüp ölen küçük kuzen sen mi, kötü ölümlerinize, bana bir akıl hastanesi koğuşunda, insanlığın çökmesinden, varlığın o kötü dağılışımdan ibaret kendi sonumu mu haber veriyorsunuz?

Dolu dizgin yarış devam ediyor, hepsi ayaklanıyorlar, hepsi, bir fırtına hızıyla geçiyorlardı. Dosyalar canlanıyor, şahıslanıyor, acıklı bir insaniyet tepişmesiyle, itişip kakışıyorlardı.

– Ah, bana, bunu kim söyleyecek? Kim söyleyecek? Kim söyleyecek? Deli olup ölen şu mu? Fizyolojik sefaletin pek genç yaşta öldürdüğü bu mu? Beni öldürecek zehir bunların hangisinde? O zehir isteri midir, alkolizm midir? Verem midir? Sıraca mıdır? Beni ne hale getirecek, saralı mı yapacak, hasta mı, deli mi?... Deli! Deli diyen kim? Hepsi söylüyor, deli, deli, deli!...

Pascal'ı hiçkırıklar boğuyordu. Kendinden geçen başını dosyaların ortasına bıraktı. Titremelerle sarsıla sarsıla, durmadan ağladı. Clotilde, sülâleleri avucunda tutan kaderin oradan geçtiğini âdeta hissederek, âdeta dini bir dehşete yakalanmış, nefesini tutarak, usul usul çıkıp gitmişti; çünkü, orada bulunduğunu sezecek olursa, Pascal'ın, çok utanacağını anlıyordu.

Bu olayı uzun halsizlikler takip etti. Ocak ayı çok soğuk geçti. Fakat gökyüzü fevkalâde berrak devam ediyor. duru mavilik ortasında. daimi bir güneş parlıyordu. Souleide'da. çalışma odasının güneye doğru açık pencereleri. bir limonluk görevi görüyor. içerideki. çok tatlı ılık havayı koruyordu. Ateş bile yakmıyorlardı; güneş. odadan hiç çekilmiyor. bu donuk altın renkli ışık içinde. kışın öldüremediği sinekler. yavaş yavaş uçuyordu. Onların kanat çırpıntılarından başka hiçbir gürültü yoktu. Bu köhne evde. kapaulıp korunmuş bir bahar köşesi gibi. uykuda ve örtülü. bir ılık hava vardı.

Bu kez de Pascal. bir sabah. orada. bir konuşmanın sonunu işitip. ızırabı büsbütün arttı. Artık. yemekten önce. odasından hiç çıkmıyordu. Clotilde. ziyarete gelen Doktor Ramond'u çalışma odasında kabul etmiş: parlak güneş ortasında. yanyana oturmuşlar. usul usul konuşuyorlardı.

Ramond bir haftadan beri üçüncü defadır ki geliyordu. Bazı şahsi işler. özellikle Plassans'daki doktorluk durumunu kesin olarak tespit etmek mecburiyeti, onu. evlenmesini daha fazla geciktirmemek zorunda bırakıyordu. Clotilde'den kesin bir yanıt almak istiyordu. Bundan önce iki defa. yanlarında yabancı kimseler bulunduğu için. açık açık konuşarak. doğrudan doğruya anlaşılmayı aklına koymuştu. Arkadaşlıkları. her ikisinin de makûl ve dürüst kafalı olmaları. ona. bu girişimi yapmak cesaretini veriyordu. Gözleri genç kızın gözlerinde. gülümseyerek sözünü bitirdi:

– Sizi temin ederim ki Clotilde. en akıllıca sonuç budur. Biliyorsunuz. sizi çoktanberi seviyorum. size. derin bir sevgim ve saygım var... Fakat belki bu yetmezse şu da var ki. mükemmel şekilde anlaşacağımıza ve bir arada çok mutlu olacağımıza eminim.

Clotilde. gözlerini yere indirmemişti: o da Ramond'a açıkça dostça gülümseyerek bakıyordu. Doktor. gerçekten çok yakışıklı. gençliğinin en olgun çağındaydı.

Clotilde:

– Niçin. avukatın kızı matmazel Lévêque'le evlenmiyorsunuz? diye sordu. O benden daha güzel. daha zengin, hem de çok mutlu olacak. biliyorum... Dostum. korkarım. beni seçmekle akılsızlık etmiş olmayasınız.

Doktor Ramond. sabırsızlık göstermedi: hali. hep. verdiği kararın uygun olduğuna inandığını anlatıyordu.

– Peki ama, ben matmazel L  v  que’i sevmiyorum, sizi seviyorum. Hem. ben. herşeyi düşündüm. tekrar ediyorum. ne yaptığımı çok iyi biliyorum. Peki deyin. sizin de bundan daha iyi bir şekli seçmenize imkan yok.

Bunun   zerine. Clotilde ciddileşti. Yüzünde bir gölge dolaştı. bu. onu günlerden beri sessizliğe g  men. Âdetâ   uur dışı düşüncelerinin. ruh mücadelelerinin gölgesiydi.

– Peki, azizim, dedi, mademki, s  z  m  z çok ciddidir, izin verin, size bugün yanıt vermeyeyim. bana birkaç hafta zaman verin... Üstad. gerçek çok hasta: ben de çok   a  kım: halbuki. beni. düşünmeden verilmiş bir karara borçlu olmak istemezsiniz. ben de sizi temin ederim ki, size karşı büyük bir dostluk besliyorum. Fakat şu sırada karar vermek çirkin olur: ev. pek fazla keder içinde... Anlaştık. değil mi? Sizi fazla bekletecek değilim.

Sonra. sözünü değiştirmek amacıyla. ekledi:

– Ya. Üstadı merak ediyordum. Sizi görüp bunu size söylemek istiyordum. Geçen gün gördüm. hüngür hüngür a  lıyordu. kesinlikle eminim ki. deli olmak korkusunu i  inden çıkaramıyor.   nceki gün kendisiyle konu  tu  ğumuz sırada onu muayeneden ge  iriyordunuz, gördüm. Bana gayet açık söyleyiniz. durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Tehlikede mi?

Doktor Ramond şiddetle itiraz etti:

– Ne münasebet, kendini fazla yormuş. sarsılmış. o kadar. Asabi hastalıklarla onun kadar uğraşmış. o kıymette bir adam. nasıl olur da bu derece aldanabilir? Eğer en berrak. en sağlam zihinler böyle aksaklıklar yaparsa, doğrusu   z  lecek haldir!... Onun durumunda, kendi icat ettiği cilt altına   ıngalar çok etkili olur. Niçin kendisine iğne yapmıyor?

Genç kız. Pascal’ın kendisini dinlemediğini. ona söz bile söylemez. olduğunu. umutsuz bir işaretle anlatınca. ekledi:

– Pekâlâ. Ben. kendim onunla konuşurum.

Doktor Pascal, sesleri işiterek. odasından o sırada   ıktı. Fakat onları birbirlerine bu kadar yaklaşmış. bu kadar canlı. bu kadar genç ve bu kadar güzel, güneşin ortasında. güneşle giyinmiş gibi görünce kapının eşiğinde durdu. Gözleri büyüdü. yüzü değişti.

Ramond. Clotilde'yi bir an daha bırakmamak arzusuyla onun elini tutmuştu.

– Vaadediyorsunuz. değil mi? Evlenmemizin bu yaz olmasını istiyorum. Sizi ne kadar sevdiğimi biliyorsunuz. cevabınızı bekliyorum.

Clotilde:

– Hayhay. diye yanıt verdi. Bir aya varmaz herşey halledilecektir.

Pascal. bir göz kararmasıyla sendeledi. İşte şimdi de bu çocuk. bir dost. bir öğrenci olduğu halde. onun malını çalmak için evine sokuluyordu! Bu sonucu beklemesi gerekti. olası bir evlilik âni haberi onu gafil avlıyor. içinde hayatın ebediyen yıkılıp gittiği. beklenmedik bir felaket gibi onu üzüyordu. Demek ki kendi yarattığı. kendisine ait sandığı bu yaratık. hiç üzüntü duymadan çıkıp gidecekti. öyle mi? Daha dün. kendisine öyle acı vermişti ki. ondan ayrılmayı. onu hâlâ isteyip duran kardeşine göndermeyi düşünmüştü. Hattâ. bir ara. ikisinin de rahatı için. bu ayrılığa razı olmuştu bile. Halbuki. onu orada bu erkekle beraber birdenbire görünce. bir yanıt vaat ettiğini işitince. onun evleneceğini. yakında kendisini bırakıp gideceğini düşünerek. kalbine bir bıçak saplanır gibi olmuştu.

Ağır adımlarla yürüdü. iki genç döndüler ve bir parça sıkıldılar. Sonunda. Ramond. neşeli bir yüz ile:

– Vay! Üstad. sizden sözediyorduk. dedi. Doğrusunu söylemek gerekiyor. plan kuruyorduk... Kendinizi niçin tedavi etmiyorsunuz, kuzum? Ciddi bir şeyiniz yok. onbeş günde düzelirsiniz.

Kendini bir iskemleye bırakan Pascal. hâlâ onlara bakıyordu. Nefesini yenecek kadar güç bulmuştu. aldığı yaradan. yüzünde hiçbir eser görünmedi. Bu yara, onu mutlaka öldürecek ve yeryüzünde hiç kimse, onu öldüren hastalığın ne olduğunu bilmeyecekti. Fakat. bir bardak ilaç bile içmeyi şiddetle reddederek öfkelenebilmek. onu biraz rahatlatan bir şey oldu.

– Tedavi mi? Neye yarar? Bu köhne iskelet artık tükenmedi mi?

Ramond. sakın adam gülümsemesiyle. ısrar etti:

– Siz. hepimizden daha sağlamsınız. Bu bir ârizadan ibaret. ilacı da kendinizde var. biliyorsunuz. Kendinize iğne yapın...

Devam edemedi. son söylediği sözler işi büsbütün berbat etmişti. Pascal öfkeleniyor. Lafouasse'yi öldürdüğü gibi. kendisini de öldürmesini

mi istediklerini soruyordu. Kendi iğnesini yapsınmış! Doğrusu iftihar etmesine değer, güzel icattı ya! Doktorluğu inkar ediyor. bundan sonra hiçbir hastaya el dokundurmayaacağına yemin ediyordu. İnsan. artık bir işe yaramaz hale gelince, geberir giderdi; herkes için, böylesi daha iyiydi. Aslında, bir an önce yapacağı iş buydu.

Ramond. onu daha fazla heyecanlandırmaktan korktuğu için. sonunda, izin istedi:

– Daha neler! Daha neler! dedi. Size Clotilde’i bırakıyordum. içim rahat... Clotilde bu işi yoluna koyar.

Fakat. Pascal. o sabah. en büyük darbeyi yemişti. Akşam olur olmaz. yatağa yattı. ertesi akşama kadar çıkmadı. odasının kapısını bile açmak istemedi. Clotilde. sonunda. boşu boşuna meraka düştü. kapıyı şiddetle yumrukladı: nefes bile işitilmedi. hiçbir yanıt alamadı. Martine kendisi de geldi. anahtar deliğinden seslenerek. hiç değilse birşeye ihtiyacı olup olmadığını söylemesi için efendisine yalvardı: bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. oda boş gibi görünüyordu. Sonra. ikinci günü sabah. genç kız. tesadüfen tokmağı çevirince. kapı açılıverdi; belki saatlerden beri kapalı değildi. Clotilde. hiçbir zaman ayak basmadığı bu odaya serbestçe girebildi. Kuzey tarafında olduğu için içerisi soğuk olan bu koca odada. genç kız. perdesiz bir küçük demir karyoladan. bir köşede duran duş tertibatından. uzun bir kara tahta masadan. iskemlelerden ve masanın üstünde. raflarda. duvarların boyunca dizili. havanlardan. fırınlardan. makinelerden. cihazlardan. bir sürü kimyager malzemesinden başka şey göremedi. Pascal. kalkmış. giyinmiş. yatağını kendi toplamaya uğraştığı için yorgunluktan harap. karyolanın kenarına oturmuştu.

Clotilde. içeri fazla girmeye cesaret edemeden. heyecanlı ve korkak, sordu:

– Seni tedavi etmemi istemiyor musun?

Pascal dermansız bir jest yaptı:

– Girebilirsin. seni dövmem. artık o kadar gücüm kalmadı.

O günden sonra. Clotilde’in. etrafta dolaşmasına katlanır oldu. kendisine hizmet etmesine izin verdi. Fakat. yine bazı kaprisleri oluyor. kendisi yataktayken. bir tür hasta utangaçlıkla. onun odaya girmesini istemiyor; Martine’i göndermesi için onu zorluyordu. Zaten, yatakta seyrekeyatıyor. herhangi bir iş üzerinde çalışmak gücünü bulamıyor. bir iş-

kemleden kalkıp ötekine oturarak, sıkılıp duruyordu. Hastalığı daha artmıştı; baş ağrılarıyla ve mide bulantılarıyla harap. adım atamayacak kadar dermansız olduğunu söylüyor. herşeyden ümidini kesiyor. her sabah. o günün akşamını zır deli bir halde. Tulettes'de geçireceğine emin olduğunu söylüyordu. Zayıflıyordu: son bir süse düşkünlükle hâlâ taramaya devam ettiği gür beyaz saçları altında. dramatik bir güzellik taşıyan, acıklı bir yüzü vardı. Kendisine bakılmasını kabul etmekle birlikte, doktorluktan şüpheyi düşüğünü için her ilacı geri çeviriyordu.

O zaman. Clotilde artık. yalnız onunla meşgul olmaya başladı. Başka herşeyden elini çekiyordu. Önce kuddas âyinlerine girmiş. sonra. kiliseye günden büsbütün vazgeçmişti. Bir güven edinmek ve mutluluğa ermek sabırsızlığı içinde. bütün dakikalarnı. iyiliğe ve neşeye dönmüş görmek istediği sevgili bir insanın etrafında geçirmekle yetinmeye başlar gibi görünüyordu. Nefsini tamamıyla veriyor. kendini unutuyor. mutluluğunu başkasının mutluluğundan beklemek ihtiyacını duyuyordu: Bunu da şuursuz bir şekilde. akıl yürütmeden. kendisini derin bir değişikliğe uğratan. geçirmekte olduğu bu buhran arasında sırf kadın kalbinin icabı olarak yapıyordu. Aralarını açan anlaşmazlığı hiç ağzına alamıyor. Pascal'ın boynuna atılmayı. onun olduğunu. kendisini verdiğini. tekrar hayata dönebileceğini haykıracağını henüz düşünmüyordu. Kendisini. akrabadan başka bir kadının da yapabileceği gibi. ona bakan. şefkatli bir kızıdan ibaret görüyordu. Gayet saf, gayet dürüst, inceden inceye davranmalar, hep itinalarla. bütün hayatını öyle dolduruyordu ki. aruk günler. ahret kaygısı olmadan. sırf onu iyi etmek dileğiyle dolu. hızla geçiyordu.

Fakat. asıl Pascal'ı. kendisine iğne yapmak için kandırma işinde tam manasıyla uğraşmak zorunda kaldı. Pascal öfkeleniyor. buluşunu inkar ediyor. kendi kendisine budala diyordu. Clotilde de bağınıyordu. Şimdi. bilime inancı olan. Pascal'ın dehasından şüphe ettiğini görerek öfkelenen oydu. Pascal. uzun zaman ayak diredi. sonra. gevşedi. genç kızın kazanmaya başladığı güce boyun eğdi. sırf. her sabah onun. şefkatten ötürü kendisiyle çıkarmaya uğraştığı kavgaya meydan vermemek istedi. İlk iğneden sonra. itiraf etmek istememekle beraber. derhâl büyük bir sakinlik duydu. Başı hafifliyor. yavaş yavaş güç buluyordu. Bu nedenle Clotilde. onun hesabına gurur duymaya başladı. metodunu göklere çıkardı. yapabileceği mucizelere kendisini örnek diye göstererek kendi kendini takür etmemesine karşı isyan etti. onunla övündü. Pascal gülüm-

süyor. kendi durumunu iyice görmeye başlıyordu. Ramond doğru söylemişti. hastalık. asabi bir dermansızlıktan ibaret olsa gerekti. Belki de. herşeye rağmen sonunda yine kurtulabilecekti.

Ümidini itiraf etmek istemiyor:

– Eee! Beni sen tedavi ediyorsun. küçük kız! diyordu. Bilmiş ol ki. ilaçlar. veren ele bağlıdır.

Hastalık uzadı. bütün Şubat ayınca devam etti. Hava berraktı. soğuk devam ediyordu. güneş. hiçbir gün. çalışma odasını. solgun ışıklarının banyosuyla ısıtmamazlık etmedi. Bununla beraber. derin kederlerin tekrarladığı günler. hastanın. yeniden korkulara düştüğü saatlerde oldu: böyle zamanlarda. hasta bakıcısı. karamsar. onu daha fazla öfkeliendirmemek için. odanın öbür ucuna gidip oturmaya mecbur oluyordu. Pascal. iyileşmekten yine ümidini kesiyordu. Acı sözlü olmaya başlıyor. edepsiz bir alaycı dille konuşuyordu.

Böyle kötü günlerden birindeydi ki. Pascal. bir pencereye yaklaştı. emekli profesör Bellombre'un. çok meyve tomurcuğu var mı diye ağaçlarını incelemeye meşgul olduğunu gördü. Hastalık yanına yanaşamaz gibi görünen ihüyarın. gayet derlitoplu ve dimdik duruşu. kendine düşkün sakinliği. onu birdenbire çileden çıkardı.

– Ah! diye, söylendi. işte. kendisini hiç aşırı derecede yormayacak. hayatını. keder yüzünden hiç tehlikeye atmayacak bir adam!

Buradan tutturup. hodperestliği. alaycı bir şekilde övdü. Dünyada yapayalnız olmak. hiç dostu. kansı. çocuğu bulunmamak. ne mutluluktur! Kırk yıl. yalnız başkalarının çocuklarını tokatlayan. yanına bir köpek bile almadan. kendisinden daha yaşlı sağır ve dilsiz bir bahçıvanla bir kenara çekilen bu son derece cimri adam. yeryüzünde erişilmesi mümkün en büyük mutluluğu temsil etmiyor muydu? Ne bir yük, ne bir ödev. kendi tatlı hayatından başka. hiçbir işi yoktu. Bir hakimdi bu adam. yüz yıl yaşayacaktı.

– Ah! Hayat korkusu! Kesinlikle, bundan daha mükemmel bir kahpelik yok... Bir de. çocuğum olmadığına hayıflanıyorum. Dünyaya. zavallılar getirmeye hakkımız var mı? Kötü soyu öldürmeli, hayatı öldürmeli... Tek dürüst adam. nah. işte bu ihtiyar korkak!

Mösyö Bellombre. Mart güneşinde. rahat rahat. armut ağaçlarını inceliyordu. Fazla sert bir hareket yapmıyor. Körpe ihtiyarlığını idareyle kullanıyordu. Yol üzerinde. ayağı bir çakıl taşına takılınca. onu. bastonunun ucuyla öteye itti. sonra. telaşsızca geçti.

– Şuna da bak hele!... Nasıl genç kalmış. ne güzel. Tanrının bütün nimetlerini şahsında taşıyor! Bundan daha mutlu bir adam varsayamıyorum.

Hâlâ susan Clotilde de. Pascal'ın. çok acı olduğunu hissettiği bu alayından rahatsızdı. Her zaman Mösyö Bellombre'u savunduğu halde. içinden bir itirazın yükseldiğini hissetti. Gözlerine yaşlar doldu ve Clotilde. yavaş sesle. sadece şu yanıtı verdi:

– Evet ama, seveni yok.

Bu söz o hazin sahneyi birdenbire durdurdu. Pascal, sanki bir tokat yemiş gibi. döndü. ona baktı. Âni bir kibarlıkla. onun gözlerini de yaşartmıştı: ağlamamak için uzaklaştı.

Günler. kâh iyi. kâh kötü saatlerle. yine geçti. Pascal. dermanını. yavaş yavaş topluyordu. Onu ümitsizliğe düşüren şey. ne zaman çalışmaya başlasa. bol bol ter dökmesi idi. Eğer ısrar etse. kesinlikle bayılacaktı. Çalışmadığı kadar hastalık sonrasının uzayıp gideceğini iyiden iyiye seziyordu. Bununla beraber. her zamanki araştırmalarıyla tekrar ilgileniyor. yazdığı son sayfaları yeniden okuyordu: bu alimlik tarafının uyanışıyla beraber eski korkuları da tekrar belirliyordu. Bir aralık. öyle bir düşkünlüğe ki. bütün ev. bakışlarında yok olmuştu: ne var ne yok soysalar. herşeyi alıp götürseler. yağma etseler. felaketin farkına bile varmayacaktı. Şimdi tekrar pusuya yatıyor. cebini yokluyor. dolabının anahtarı orada olup olmadığına emin olmak istiyordu.

Fakat bir sabah yatağında uyuyup kalmış. odasından ancak. saat on bire doğru çıkmıştı: Clotilde'i çalışma odasında. çiçek açmış bir badem dalının tıpkı tıpkısına bir pastelini yapmakla meşgul. sakın sakın çalışır buldu. Clotilde. gülümseyerek başını kaldırdı: sonra yanibaşında. masanın üstünde duran bir anahtarı aldı. ona vermek istedi.

– Al, Üstad!

Pascal. hayret içinde. onun kendisine uzattığı bu şeye. hâlâ anlamadan bakıyordu.

– Nedir o’?

– Dolabın anahtarı: dün. galiba cebinden düşmüş. bu sabah. burada buldum.

O zaman. Pascal. anahtarı son derece heyecanla aldı. Bir anahtara. bir Clotilde’e bakıyordu. Demek ki, artık bitmişti, öyle mi? Clotilde, ona artık azap vermeyecek herşeyi çalmaya. herşeyi yakmaya uğraşmayacak. öyle mi? Clotilde de onu heyecanlı görünce kalbini sonsuz bir sevinç kapladı.

Pascal. genç kızı tuttu. öptü.

– Ah! Küçük kız. bu kadar zavallı olmasak. ne olurdu! dedi.

Sonra. masanın bir çekmecesini açtı. anahtarı. eskisi gibi yine oraya koydu.

O andan sonra, kendine gelmeye başladı. hastalık sonrası iyileşme daha hızlı ilerledi. Hastalığının tekrarlama ihtimali hâlâ vardı. Çünkü. çok sarsılmıştı. Fakat. yazı yazabildi. günlerin eski sıkıcılığı o kadar kalmadı. Güneşin de harareti artmıştı. çalışma odasında sıcak o dereceyi buluyordu ki, bazen. pencere kanatlarını yarı yarıya kapatmak gerekiyordu. Pascal. misafir kabul etmiyor. Masrtine’in varlığına zor katlanıyor, annesi. uzun aralarla onu yoklamaya geldiği zamanlar, uyuyor dedirtiyordu. O, yalnız. bu tatlı ıssızlıkta. çünkü düşmanı. bugünkü uysal öğrencisi asi kızın tedavisi altında bulundukça memnundu. Karşılıklı, uzun uzun susuyorlardı. Fakat, bundan sıkılmıyorlardı. Düşünüyorlar. sonsuz bir haz içinde düşlere dalıyorlardı.

Bununla beraber, bir gün, Pascal ciddi göründü. Hastalığın sadece geçici birşeyden ibaret olduğuna. soy konusunun bunda hiçbir rol oynamadığına şimdi kanaat getirmişti. Fakat. buna rağmen. yine büyük bir alçakgönüllülük gösteriyordu.

– Aman Tanrım! diyordu, ne kadar değersiz şeyleriz! Ben ki kendimi çok sağlam sanırdım, sağlam aklımla o kadar gururluydum! Bak. bir parçacık keder. ve bir parçacık yorgunluk, beni az daha deli ediyordu!

Sustu, yine düşündü. Gözleri parlıyor. nefisini büsbütün yenmekte başarılı oluyordu. Sonra. makul ve cesaretli bir an içinde. kesin hükmünü verdi:

– İyileşmemde. en çok senin hesabına memnunum.

Clotilde. anlamadı. başını kaldırdı.

– Ne gibi?

– Öyle ya. senin evlenmen konusundan dolayı... Artık bir tarih koyabiliriz.

Clotilde, hâlâ hayrette görünüyordu.

– Ha, sahi, benim evlenme konusu! dedi.

– Hemen bugün tespit edelim. Haziranın ikinci haftası olsun. ister misin?

– Peki. Haziranın ikinci haftası. çok iyi olur.

Ondan sonra. konuşmadılar. Clotilde. gözlerini elindeki dikişe indirmişti. Pascal gözleri dalgın. yüzü ciddi. kımıldamıyordu.

O gün, ihtiyar Madam Rougon, Souleiade'a gelince, Martine'i sebze bahçesinde. pırasa dikmekle meşgul gördü: bu fırsattan faydalanıp konuşmak ve eve girmeden önce ağzından bazı şeyler öğrenmek için. hizmetçi kadının yanına doğru ilerledi.

Zaman geçiyordu. Clotilde'in. döneklik dediği tutumuna çok canı sıkılıyordu. Aruk. dosyaları onun vasıtasıyla kesinlikle elde edemeyeceğini anlıyordu. Bu kız mahvoluyor. Pascal'ı tedaviye başlayalı ona yaklaşıyordu: hem o derece fesada düşüyordu ki. Felicité onu. bir daha kilisede görmemişti. Onun için. Madam Rougon ilk fikrine dönüyor. onu uzaklaştırmayı, sonra. yalnız kalacak, yalnızlıktan hasta düşecek olan oğlunu elde etmeyi düşünüyordu. Clotilde'i kardeşinin peşinden gitmeye razı edemediğine göre. onu evlendirmek işini parmağına dolamıştı; sürekli uzayıp giden bu işi beğenmiyordu. elinden gelse. kızı ertesi günden tezi yok Doktor Ramond'un kucağına atacaktı. O gün. öğleden sonra. konuyu hızlandırmak için duyduğu şiddetli ihtiyaçla. koşup gelmişti.

– Bonjur Martine, evce ne âlemdesiniz?

Hizmetçi kadın. diz çökmüş. elleri toprak içinde. hotozunun üstüne bağlanmış. bir mendille güneşten koruduğu solgun yüzünü ona döndürdü.

– Her zamanki gibi. Madam. şöyle böyle.

Sonra. konuştular. Felicité. hizmetçi kadını. fedakar bir kız. kendisine herşeyi söyleyebilen bir sırdaş olmak itibarıyla. artık aileden sayıyordu. Önce onu sorguya çekti; Doktor Ramond'un o sabah gelip gelme-

diğini öğrenmek istedi. Gelmişti. ama. herhalde. yalnız dereden tepeden konuşmuşlardı. O zaman. Felicité çok üzüldü. çünkü. doktoru. kendisi de bir gün önce görmüştü: Ramond ona dert yanmıştı. kesin bir yanıt alamadığı için canı sıkılıyordu. artık. hiç değilse. Clotilde'den söz almak için acele ediyordu. Bu böyle devam edemezdi. genç kıızı. söz vermeye zorlamak gerektili.

Felicité:

– Haddinden fazla nazik adam dedi. Kendisine de söyledim, bu sabah da bir yanıt versin diye onu zorlamayacağını biliyordum... Ama. dur. bu işe ben parmağımı sokacağım. Bu kıızı bir karar vermeye mecbur eder miyim, etmez miyim, görürüz.

Sonra. sakinleşti:

– Artık. oğlum düzeldi. ona ihtiyacı yok.

Tekrar. iki büküm. pırasalarını dikmeye başlamış olan Martine. birdenbire doğruldu:

– Ha! Bak. buna şüphe yok! dedi.

Otuz yıllık hizmetçilik hayatıyla yıpranmış yüzünde bir ateş tutuşuyordu. Çünkü. efendisi onun. yanında bulunmasına adeta katlanamaz olmuştu. içinde kaynayan bir yarası vardı. Pascal. hastalığı devam ettiği kadar onu yanından uzaklaştırmış. hizmetlerini gittikçe daha az kabul eder olmuş. sonunda. odasından içeri sokmamıştı. Olup biteni anlar gibi oluyor, bu kadar uzun yıllar uğrunda saçını süpürge ettiği bu efendisine karşı çılgınca sevgisiyle, içgüdüsel bir kıskançlığın azabı içinde kıvranıyordu.

– Matmazele tabii ihtiyacımız yok!... Ben. Mösyönün işlerine yetiştiriyorum.

Bunun üzerine. Martine. çok sıkı ağızlı olduğu halde. yaptığı bahçıvanlık işlerinden sözetti, birkaç gündelik vermekten kurtulmak için. sebzelerini kendi ekecek zaman bulduğunu söyledi. Gerçi. ev, büyüktü. ama. insan işten yılmayınca. pekala başarıyordu. Sonra da. matmazel onları bırakıp gidince bir kişilik iş azalmış olacaktı. Martine. bunları söylerken. Clotilde gittikten sonraki büyük yalnızlığı. içinde yaşayacakları mutlu huzuru düşünerek elinde olmaksızın gözleri parlıyordu.

Sesini alçalttı:

– Üzüleceğim. çünkü, Mösyö de kesinlikle, çok üzülecek. Böyle bir ayrılığı isteyeceğim hiç aklıma gelmezdi... Yalnız. ben de sizin gibi. bunun gerekli olduğunu düşünüyorum, Madam, çünkü çok korkuyorum. matmazel burada. en sonunda bozulacak. Tanrı, bir kul daha kaybedecek. Ah! acıklı şey. bazen yüreğim öyle şişkin oluyor ki, çatlayacak hale geliyorum!

Felicité:

– İkisi de yukarıdalar değil mi? dedi. Gidip göreyim. bu işe bir son vermeyi, onları zorlamayı ben üzerime alıyorum.

Bir saat sonra aşağı indiği zaman. Martine'i hâla, yumuşak top-
rakta dizüstü sürünerek son pırasalarını dikmekle meşgul buldu. Yukarı-
da, daha ağzını açıp da Doktor Ramond'la konuştuğunu. doktorun. duru-
mu öğrenmek için sabırsızlandığını söyler söylemez. Pascal'ın. kendi
fikirlerini uygun bulduğunu görmüştü. Pascal. ciddiye. başını sallıyor.
sanki. bu sabırsızlığı normal gördüğünü anlatmak istiyordu. Clotilde de.
gülümsemeyi bırakarak. onu saygı ile dinler görünmüştü. Fakat. bir parça
hayretteydi. Kendisini niçin sıkıştırıyorlardı? Üstad. evliliği. Haziranın
ikinci haftası için tespit etmişti, demek ki, önünde, iki koca ay vardı. Çok
yakında. bu konuyu Ramond'a açacaktı. Evlenme işi o kadar ciddi bir
şeydi ki. düşünmesi ve ancak son dakikada söz vermesi için kendisini
rahat bırakmaları gerekti. Ama. bu sözleri. karar vermeye azmetmiş tav-
rıyla. o akıllı uslu haliyle söylüyordu. Felicité. ikisinin de işi en uygun
sonuçla bitirmek hususundaki açık arzularıyla yetinmek zorunda kaldı.

– Doğrusunu istersen. galiba iş oldu. dedi. Pascal. hiç engel gör-
müyor gibi. bütün ömrünce bağlanmadan önce. iyiden iyiye düşünüp
taşınmak isteyen bir kız gibi. telaşsız hareket etmekten başka bir niyeti
yok. sanırım... Bırakacağım. bir hafta daha düşünsün.

Martine. toprağın üstüne oturmuş. yüzü gölgeyle kaplı. sabit bir
bakışla yere bakıyordu.

Yavaş sesle söylendi:

– Evet. evet. matmazel. bir zamandır çok düşünüyör... Hangi kö-
şeye gitsem. orada karşıma çıkıyor. Laf söylerseniz. yanıt vermiyor. İçin
için hastalanıp da. gözleri çıkmak çıkmak olan insanlar gibi... Birşeyler
oluyor. Matmazel eskisi gibi değil...

Fide kazığını tekrar eline aldı. evliliğin kesinlikle olduğunu söyleyerek çıkıp giderken. bir pırasa dikti. yine harıl harıl çalışmaya koyuldu.

Gerçekten. Pascal. Clotilde'in evlenmesini kararlaştırmış. önüne geçilmez bir şey gibi kabul eder görünüyordu. Genç kızla. bu iş hakkında. bir daha görüşmemiştir; her zamanki konuşmaları arasında. bu konuyu seyrek ele aldıkça. sakın kalıyorlardı. sanki bir arada yaşayacakları daha iki aylık zaman. sonsuz bir zaman. sonunu göremeyecekleri bir ebedilik olacaktı. Hele Clotilde. gülümseyerek Pascal'a bakıyor. üzüntüleri. verilecek kararları. şifa verici hayata güvencini anlatan belirsiz bir jestle. sonraya bırakıyordu. Pascal. artık iyileşmiş. dermanı her gün artıyor. yalnız. akşamları genç kız. yattıktan sonra. odasının ıssızlığı içine gireceği zaman kederleniyordu. Bir devir gelip hep yalnız kalması gerektiğini düşündükçe bir ürperti hissediyor. üşüyordu. Onu. böyle tıtır titreten. ihtiyaçlık başlangıcı mıydı. acaba? Bu. ona. uzakta. karanlıklarla dolu bir diyar gibi görünüyordu. bütün gücünün orada eridiğini. şimdiden duyuyordu. O zaman. kadın hasreti. çocuk hasreti onu isyanla dolduruyor. kalbi. dayanılmaz bir azapla burkuluyordu.

Ah! hayatın tadım ne diye çıkarmamıştı. Bazı geceler. bilimi. erkekliliğinin en iyi zamanını elinden almakla suçluyor. ona lanet okuduğu oluyordu. Çalışmanın. vücudunu kemirmesine göz yummuştu: çalışma. onun beynini yemiştir. kalbini yemiştir. adalelerini yemiştir. Bütün bu yalnızlık ortasındaki alışkanlıktan. doğa doğa kitaplar doğmuş; hiç şüphesiz rüzgârın alıp götüreceği karalanmış kağıtlar. soğuk yapraklarını açtığı zaman parmaklarını donduran kâğıtlar doğmuştu. Ne kendi bağrına basacak canlı bir kadın göğsü. ne öpülecek yumuşak çocuk saçları! Bu soğuk. kendini düşünen alim yatağında tek başına yaşamıştı. yalnız ölecekti. Sahi. böylece ölüp gidecek miydi? Basbayağı hamalların. kamçıları pencerelerinin altında şaklayan yük arabacılarının mutluluğunu tatmayacak mıydı? Acele etmesi gerektiğini düşündükçe ateşleniyordu; öyle ya. neredeyse. iş isten geçmiş olacak. Boşuna geçen bütün gençliği. içine akıttığı ve biriktirdiği bütün istekleri. o zaman. kaynaşan sel halinde. damarlarına hücum ediyordu. O zaman. hâlâ seveceğine. tatmadığı ihtirasları tüketmek için tekrar yaşayacağına. bir ihtiyar haline gelmeden. bütün bu ihtirasları tadacağına yemin ediyordu. Kapıları. çalacak. yoldan geçenleri durduracak. kırlarda ve şehirlerde dolaşacaktı. Sonra. ertesi gün bol suyla yıkanıp odasına çıkınca. bütün bu ateşlilik sönüyor. o yakıcı levhalar siliniyor. Pascal. tabii çekingenliğine dönüyordu. Ertesi gece yalnızlık korkusu onu

yine aynı uykusuzluk içinde bırakıyor. kanı tekrar kaynıyor, yine aynı ümitsizliklere düşüyor. aynı dirençler aynı ihtiyaçları, kadın tanımadan ölmek ihtiyaçlarını duyuyordu.

O ateşli geceler. karanlıkta. gözleri alabildiğine açık, hep aynı halyale dalıyordu. Dere tepe gezen bir kız. son derece güzel, yirmi yaşında bir kız oradan geçiyor. içeri girip. itaatli ve tapınır bir tavırla. önünde diz çöküyordu. Pascal. onunla evleniyordu. Bu kız. eski masallarda rastlanan bir çeşit aşk yolcusuydu. Bir yıldızı takip ederek. şanlı. kudretli bir ihtiyar Krala sağlık ve güç vermeye gelmişti. İhtiyar kral kendisiydi. kız ona tapıyor. yirmi yaşı sayesinde ona kendi gençliğinden vermek mucizesini gösteriyordu. Pascal. onun kolları arasından. zaferle çıkıyordu. hayata karşı inancını. cesaretini buluyordu. Onbeşinci asırdan kalma. tahta baskısı. sadedil resimlerle süslü bir İncili vardı. Bu İncilde. özellikle. Hazreti Davud'un. Şumniyeli Ebisaç ismindeki genç kızın çıplak omuzuna elini koymuş. yatak odasına girişini tasvir eden bir resmi onu ilgilendiriyordu. Bu resmin yanındaki sayfada şu metin okunuyordu: "Melik Davud. ihtiyar olduğundan. ne kadar örtmeler ısınamıyordu. Hizmetkârları. bunun üzerine. kendisine dediler ki: "Efendimiz Melik hazretleri için bakire bir genç kız arayacağız. tâ ki, Meliğin huzurunda dursun. onu eğlendirebilsin. koynunda uyuyup. Efendimiz Melik hazretlerini ısıtsın!" Bütün Benî İsrail ülkelerinde. genç ve güzel bir kız aradılar. Şumniyeli Elbisaç'ı buldular ve onu Melik'e getirdiler. son derece güzel bir genç kızdı. Melik'in koynunda uyuyor, ona hizmet görüyordu."

İhtiyar Melik'in bu üşümesi. şimdi odasının görkemli tavanı altında. tek başına yatağına yatar yatmaz. kendi vücudunu donduran aynı üşüme değil miydi? Hayalinde yanına gelen o seyyah kız. o aşk yolcusu kız. saygılı ve itaatli Elbisaç'ın tâ kendisi. sırf efendisinin iyiliği için kendini ona tamamen veren sevdalı cariye değil miydi? Onu hep orada. kendi şahsında eriyip yok olmaktan mutlu. en küçük arzusunu yerine getirmeye susamış bir cariye halinde görüyordu. o kadar göz kamaştırıcı bir güzeldi ki. onu her zaman neşelendirmeye yetiyordu. öyle bir güzelliği vardı ki. vücudunu onun yanında. ırmık kokulu bir yağa batmış hissediyordu. Sonra. o eski Kitabı Mukaddes'in yapraklarını bazen çevirdiği zamanlar. daha başka resimler görüyor. bu çöküp gitmiş. peygamberler ve melikler dünyasında zihni dağılıyordu. Kanlarını hâlâ gebe bırakabilen. cariyelerini koyunlarına alan. yoldan geçen genç dulları ve kızları kabul eden bu yüz yaşındaki erkeklerin o fevkalâde hikâyeleri. insan ömrünün

uzunluğuna, onun yaratıcılık gücüne, kadın üzerindeki mutlak hakimliği- ne o ne inançlı! İsmail'in ve İshak'ın babası, yüz yaşındaki İbrahim, kendi kız kardeşi Sara'nın kocası, cariyesi Agar'ın, kendisine itaatle bağlandığı efendisi oluyordu. Raos'la Boaz'ın arpa hasadı mevsiminde Beytül- lahm'e gelen bu genç dulun, nefis aşk macerasını okuyordu. Raos, ılık bir gece, efendisinin ayakları dibine yatıyor, kanun gereğince düşmanı oldu- ğu için onunla evleniyordu. Bu, eseri dünyayı fethedecek olan güçlü ve canlı bir kavmin, erkeklikleri hiç sönmeyen o erkeklerin, hep verimli kalan kadınların, serbestçe filizlenişi, ırkın, cinayetler, zinalar,; yaşa bak- mayan, mantığa gelmeyen o ısrarlı ve kaynaşan kalıcılığıydı. Pascal'ın, o sadedil eski resimler karşısındaki hayali, sonunda, bir gerçek hazzını alıyordu. Ebisaç, onun görkemli odasına giriyor, orayı aydınlatıyor, güzel kokulara bürüyor, çıplak kollarını, çıplak kalçalarını, bütün ilahi çıplaklı- ğını açıyor, güzel gençliğini ona bağlıyordu.

Ah, gençlik! Ona nasıl sömürücü bir derin istekle hasret duyuyor- du! Ömrünün son demine doğru, gençliğe karşı duyduğu bu şiddetli öz- lem, tehdit dolu ihtiyarlığa karşı bir isyan, geri dönmek, hayata yeniden başlamak için ümitsiz bir arzuydu. Bu yeniden başlamak ihtiyacında, onun için, yalnız, ilk mutlulukların hasreti, hatıranın cazibesıyla bezenen, göçmüş anların paha biçilmez kıymeti yoktu: bu kez, sağlığından ve gü- cünden faydalanmak, sevme zevkinden hiçbir şey kaybetmemek için, iyiden iyiye verilmiş bir karar vardı. Ah, gençlik! Onu bulsa, nasıl iştahla yiyecek, ihtiyarlamadan önce bütün yemenin ve bütün içmenin aç gözlü iştahı ile, onu nasıl yaşayacaktı! Kendisini, yirmi yaşındaki haliyle, zarif endamlı, taze bir meşe gibi sağlıklı ve gülbüz, dişleri pınl pınl, saçları gür ve siyah, göz önüne getirdikçe içini bir heyecanın sarsıntısı dolduruyordu. Eğer, zamanla hor gördüğü o nimetleri, şimdi bir mucize kendisine geri verecek olsa, onları, ne büyük bir ateşle kutlayacaktı. Kadın gençliği, yoldan geçen bir genç kızın yürüyüşü onu şaşırtıyor, derin bir inceliğe gömülüyordu. Hattâ, çoğu zaman kadının şahsım görmeden, sadece genç- liğinin hayaliyle, ondan yükselen saf kokuyla ve şaşaayla, parlak gözleri, sağlıklı dudaklarla, körpe yanaklarla, özellikle, yumuşak ve yuvarlak, narin bir boynuyla, enseyi gölgelendiren perişan saçlarla aklı bulanıyor: gençlik, ona hep zarif ve uzun boylu, duru çıplaklığıyla ilahi bir yakışma içinde görünüyordu. Bakışları, o hayali takip ediyor, kalbine sonsuz bir arzuyla ezginlik geliyordu. Güzel ve arzuya değer bir tek şey varsa, o da gençlikti; gençlik, dünyanın en güçlü şeyi, tek güzelliği, tek zevki: doğa-

nun insana sağlıkla birlikte verebileceği tek nimetti. Ah! Hayata yeniden başlayabilse, yine genç olabilse, bütün genç kadınlara, bir kucaklayışta, tamamen sahip olabilse!

Şimdi, güzel Nisan günleri, meyve ağaçlarını çiçeklendirmeye başlayalı. Pascal ve Clotilde, Souleiad'e'da, sabah gezintilerine tekrar başlamışlardı. Pascal, hastalığından beri, ilk defa olarak evden çıkıyordu. Clotilde, onu, daha şimdiden kızışan harman yerinde dolaşınıyor, çamlığın yollarında gezdiriyor, üstüne, yalnız, asırlık iki servinin gölgeleri uzanan setin kenarına götürüyordu. Güneş, orada, eski döşeme taşlarını ağartıyor, uçsuz bucaksız ufuk, pırıl pırıl yanan gökyüzü altında, enine boyuna uzanıyordu.

Bir sabah, Clotilde, koşmuş, gayet canlı kahkahalar atarak eve öyle neşeli, öyle haşarıca girmişti ki, ne bahçe şapkasını, ne boynuna doladığı ince atkıyı çıkarmış, çalışma odasına öylece girmişti.

– Aman! Terledim, dedi!... Bir de, budala gibi, aşağıda soyunmadan geldim. Şimdi soyunur, bunları aşağıya götürürüm.

Odaya girince, atkısını bir koltuğun üzerine atmıştı. Fakat, büyük hasır şapkasının bağlarını çözmeye uğraşıyor, elleri sabırsızlanıyordu.

– Hah, tamam! Kördüğüm ettim işte. Beceremeyeceğim, gel bana yardım et.

Yaptıkları gezintiden, Pascal da bir canlılık duyuyor, onu bu kadar güzel, bu kadar mutlu görerek neşeleniyordu. Yaklaştı, vücudu, mecburen onun vücuduna değdi.

– Dur, çeneni kaldır... O! sürekli kıpırdanıyorsun, neresinden tutup çözeyim?

Clotilde, daha fazla gülüyor, Pascal, bu gülüşün, onun göğsünü bir ses dalgasıyla kabarttığını görüyordu. Parmakları, genç kızın çenesi altında, ılık ve yumuşak cildine istemese de değiyor, gerdanın bu nefis noktasında, birbirine dolaşıyordu. Clotilde, göğsü çok açık bir elbise giymişti. Pascal, arasından, canlı, güzel bir kadın kokusu, kızın bol güneşte ısınmış genç vücudunun saf kokusu yükselen bu aralıktan, onu tamamen kokluyordu. Birdenbire, gözleri karardı, bayılacak gibi oldu.

– Yok, yok! Eğer rahat durmazsan, yapamayacağım!

Bir kan hücumu şakaklarını dövüyor. parmakları dolaşıyordu. Clotilde de, başım fazla arkaya yatıyor. farkında olmadan. baş döndürücü bekaretini ona gösteriyordu. Parlak gözleriyle. sağlıklı dudaklarıyla. körpe yanaklarıyla; hele enseye doğru. perişan saçlarıyla gölgelenen. yumuşak ve yuvarlak. narin boynu ile. o şahane gençlik hayali idi. bu. Pascal. onu. o ilahi güzelliğiyle ufacık sinesiyle ne kadar zarif. ne kadar alımlı buluyordu.

Clotilde:

– Tamam. oldu! diye haykırdı.

Pascal. şapkanın bağlarını. nasıl çözdüğünü bilmiyordu. Duvarlar fırl fırl dönüyordu; Pascal. onu bu kez başı açık. ay gibi yüzüyle. altın sarısı saçlarının buklelerini oynata oynata gülerken tekrar gördü. O zaman. onu kolları arasına tekrar almaktan. çıplak teninin gözüktüğü her yerini. delice öpmekten korktu. Elinden bırakmadığı şapkayla. savuştu: giderken anlaşılmaz bir şeyler geveledi...

– Taşlığa asayım... Beni bekle, Martine'le konuşacağım...

Aşağıda, boş salona sığındı: kapıya çifte kilit vurdu; Clotilde'in merak edip kendisini aramak için aşağıya inmesinden korkuyordu. Bir cinayet işlemiş gibi. telaş ve şaşkınlık içindeydi. Yüksek sesle konuştu. dudaklarından fırlayan şu iki feryatla ürperti: "Onu, ezelden beri seviyordum. çılgınca istiyordum." Evet, Clotilde, kadın olduğundan beri. Pascal, ona aşık. Şimdi işi birdenbire anlıyordu. cinsiyeti belli olmayan haşarıdan. uzun ve biçimli bacakları. gürbüz. fidan boyu. yuvarlak göğsü. yuvarlak gerdanı. yuvarlak ve yumuşak kollarıyla bu cazibe ve aşk dolu yaratık çıktı çikalı. Clotilde'in nasıl bir kadın haline geldiğini görüyordu. Ensesi. omuzları. süt gibi duru beyaz. ipek gibi yumuşak. parlak ve son derece alımlıydı. Bu. tüyler ürperten bir şeydi, fakat gerçektir: bunlar Pascal'a arzu veriyordu; bu gençliğe, çok güzel kokan ve bu çok saf çiçekten tene karşı, sömürücü bir açlık duyuyordu.

O an, Pascal. sarsak bir iskemleye yığılırcasına oturdu: gün ışığı görmek istemiyormuş gibi, ellerini biuştürüp yüzünü örttü. hüngür hüngür ağlamaya başladı. Aman Tanrım! Hali ne olacaktı? Kardeşinin. kendisine emanet ettiği, kendisinin de. şefkatli bir baba gibi büyüttüğü bir küçük kız; bugün yirmi beş yaşına gelen. bütün şahane kudretiyle tam kadın olan bu kız! Pascal. kendisini. bir çocuktan daha savunmasız. daha aciz. hissediyordu.

Maddi arzusunun üstünde. onu, bir de. manevî düşüncesine. duygularının dürüstlüğüne. çok cesur, çok açık, parlak zekâsına aşık olduğu için. büyük bir şefkatle de seviyordu. Aralarındaki anlaşmazlığa, Clotilde'e azap veren o esrar merakına varıncaya kadar, hiçbir şey yoktu ki, genç kızın varlığında dünyanın sonsuzluğundan bir parça bulduğu. kendinden ayrı bir yaratık gibi, ona, kıymetli göstermesin. Clotilde, ona kafa tuttuğu zaman. isyanlarıyla hoşuna gidiyordu. Hem arkadaş. hem öğrenciydi. Pascal, onu, büyük kalbi. coşkun doğru sözlülüğü. haklı akıl yürütmesiyle. nasıl yetiştirdiyse o halde görüyordu. Clotilde hep zorunlu ve mevcut kalıyordu. Pascal, içinde onun bulunmadığı bir havayı soluyabileceğini aklına sığdıramıyordu. onun nefesine. etrafında eteklerinin uçuşmasına. kuşatıldığını hissettiği düşüncesine ve sevgisine. bakışlarına. tebessümüne. ona vermiş olduğu. geri almak insafsızlığını göstermeyeceği bütün. günlük kadın hayatına muhtaçtı. herşeyin mahvolduğu. ebedi gölgeler içinde kaldığı duygusuna kapılıyordu. Dünyada yalnız o vardı. tek yüksek ve iyi. akıllı ve uslu. tek güzel. bir mucize güzelliğiyle güzel. yalnız oydu. Mademki, ona tapıyordu ve onun Üstadıydı. niçin yukarı çıkıp onu kolları arasına almıyor ve bir tannıca gibi öpmüyordu? İki de tamamen serbestiler. Clotilde hiçbir şeyin cahili değildi. kadın olacak yaşıyordu. Mutluluk bundaydı.

Pascal, artık ağlamıyordu. ayağa kalktı. kapıya doğru yürümek istedi. Fakat, birdenbire tekrar iskemleye yığıldı. yeniden hıçkırıklarla kahroldu. Yok, yok! Feci birşeydi, bu. imkânsız birşeydi! Tepesinde. buz gibi beyaz saçlarını hissetmişti. onun yirmi beş yaşı aklına geldikçe. kendi yaşından. elli dokuz yaşından nefret ediyordu. Genç kızın. kendisini avucu içine almış bulunduğunu. her günkü tahrike karşı aciz kalacağını düşününce yeniden bir dehşet ürpertisiyle titriyordu. Clotilde'i şapkasının bağlarını çözdürürken. onu çağırıp. elindeki işin bir yerini düzeltmek için arkasından eğilmeye zorlarken gözünün önüne getiriyordu. sonra, kendisini, gözünü duman bürümüş, aşık bir halde. ağız dolusu. onun boynunu, ensesini, sömürürcesine öper durumda görüyordu. Veya, daha kötüsü. lambayı getirmekte geciktükleri bir akşam. sinsi gece yavaş yavaş karanırken vücutlarını bir miskinlik kaplıyor. elde olmadan birbirlerinin kolları arasına düşüyorlar. onarılmaz durum kendiliğinden oluşuyordu. Eğer. ayrılmak cesaretini göstermezse olması muhtemel. hatta kesin olan bu sonuca karşı. büyük bir öfkeyle ayaklanıyordu. Bunu yaparsa. cinayetlerin en beterini işlemiş. emniyeti kötüye kullanmış. aşağı bir zampa-

ralık yapmış olacaktı. Duyduğu isyan öyle şiddetli oldu ki, bu kez, cesaretle ayağa kalktı, mücadeleye azmetmiş bir halde, çalışma odasına çıkacak kadar güç buldu.

Clotilde, yukarda, sakın sakın, bir resim işine dalmıştı. Başını bile çevirmeden, yalnız:

– Ne kadar uzatun! demekle kaldı. Neredeyse, Martine, hesapta on metelik yanlış yaptı diye hükmedecektim.

Hizmetçi kadının cimrilğine ait olan bu her zamanki espri Pascal'ı güldürdü. O da yürüdü, masanın başına sakın bir şekilde oturdu. Yemek zamanına kadar konuşmadılar. Pascal, Clotilde'in yanına geldiğinden beri, büyük bir huzur içinde gülüyor, sakınlaşıyordu. Genç kıza bakmak cesaretini gösterdi, onun ince profilini, dikkatle çalışan ciddi büyük kız çocuk edasını görünce kibarlık duydu. Aşağıda, bir kabus mu görmüştü? Nefsini bu kadar kolay mı yenecekti? Martine seslendiği zaman:

– Aman! dedi, öyle karnum aç ki! Gör bak, nasıl can besliyorum!

Clotilde, neşeyle, gelmiş, onun koluna girmişti.

– Evet. Üstad! İnsan şen ve güçlü olmalı!

Fakat, gece odasında, işkence yine başladı. Clotilde'i kaybedeceğini düşündükçe, feryatlarını boğmak için, yüzünü yastığa gömmeye mecbur olmuştu. Keskin çizgili bazı hayaller gözünün önüne geliyordu, onu başka birinin kollarında, bakir vücudunu başka birisine verirken görmüş, feci bir kıskançlık acısıyla kıvranıyordu. Böyle bir fedakârlığa katlanmak kahramanlığını asla gösteremeyecekti. Ateşler içinde yanan zavallı kafacığında çeşit çeşit plânlar çatışıyordu: onu, evlilikten uzaklaştırmayı, bağlılığım hiç hissettürmeden onu yanında alıkoymayı düşünüyordu; beraber çıkıp gitmeyi, şehir şehir dolaşmayı, öğretmen ve öğrenci olarak aralarındaki arkadaşlığı korumak için, akıllarını sonsuz etüdlerle meşgul etmeyi düşünüyordu: hattâ gerekirse, onu hastabakıcılık etsin diye kardeşinin yanına göndermeyi, bir kocanın eline teslim etmektense, kaybetmeyi düşünüyordu. Bu hâl çarelerinden her birini düşündükçe, ona büsbütün sahip olmak için duyduğu şiddetli ihtiyaçla; kalbinin sızladığını ve ızdırapla haykırdığını hissediyordu. Artık, onun varlığı ile, yetinmiyor, odanın karanlığında, yalnız dalga dalga çözükle saçlarıyla örtülü, duru çıplaklığı ile pırıl pırıl onu kendine alıkoymak, kendisi için alıkoymak, kendi canına sokmak istiyordu. Kolları, boşluğu kucaklıyordu. İçip sarhoş

olmuş bir kimse gibi. sendeleyerek karyoladan atladı; bu âni delilikten, ancak, çalışma odasının karanlık, derin sessizliği içinde, çıplak ayakları yere değdiği zaman uyandı. Allahallah, nereye gidiyordu? Bu uyuyan çocuğun kapısını vurmaya mı? Yoksa, bir omuz verip kapıyı mı kıracaktı? Derin sessizlik ortasında işiir gibi olduğu, hafif, duru nefes, yüzüne çarptı. Kutsal bir rüzgâr gibi onu devirdi. Pascal, döndü geldi, bir utanç ve müthiş bir acı buhranı içinde kendini yatağına attı.

Ertesi gün, uyandığı zaman, Pascal, uykusuzluktan harap, kararını vermişti. Her günkü gibi duş yaptı, kendisini daha metin ve sağlıklı hissetti. Clotilde'i, söz vermeye teşvik etmekte karar kılmıştı. Genç kız, Ramond'la evlenmeyi kesin olarak kabul etükten sonra, bu değışmez durum, kendisini teskin edecek, her türlü delice ümide set çekecekmiş gibi geliyordu. Bu karar, onunla kendi arasında, aşılmaz yeni bir engel olacaktı. O zaman, Pascal, emeline karşı silahsızlanmış olacak, yine ıztırap çekse bile, bu, sadece ıztıraptan ibaret kalacak, namussuz bir insan haline gelmek, bir gece yataktan kalkıp, Clotilde'e, ötekinden önce sahip olmak korkusu, o müthiş korku kalmayacaktı.

O sabah, genç kıza bu işi daha fazla uzatmanın doğru olmadığını, kendisini ne zamandır bekleyen çocukcağıza son bir yanıt vermek zorunda bulunduğunu anlattığı zaman, Clotilde, önce, şaşmış gibi göründü. Pascal, şaşalamayacak kadar metin davranıyor, yalnız, bu şeyleri kendisine söylemek zorunda olmasına üzülüyor gibi, sadece bir parça kederli bir yüz ile ısrar ediyordu. Sonunda, Clotilde, hâzin bir tebessümle, başını öteye çevirdi:

– O halde, Üstad, benden ayrılmak mı istiyorsun?

Pascal doğrudan doğruya yanıt vermedi:

– Yavrum, inan ki, gülünç bir şey oluyor, bu, Ramond, öfkelenme haklı.

Clotilde, masanın üstündeki kağıtları düzeltmeye gitmişti. Biraz sustuktan sonra:

– Tuhaf şey, dedi, şimdi sen de, babaannemle Martine'e uydun. Bu işe son vereyim diye beni sıkıştırıp duruyorlar... Daha birkaç gün zamanım var diye umuyordum. Ama, üçünüz de beni zorlarsanız doğrusu...

Clotilde. sözünü bitirmedi: Pascal da. onun. daha açıkça düşüncesini anlatması etmesi için ısrarda bulunmadı.

– Peki; diye sordu, Ramond’a ne zaman gel diyeyim?

– Ne zaman isterse gelebilir. acanım; ziyaretleri. beni hiçbir zaman sıkımsı değildir. Sen üzülme, bugünlerde. bir gün öğleden sonra kendisini bekliyoruz diye haber gönderirim.

Daha ertesi gün, aynı sahne bir daha oldu. Clotilde. haber falan yollamamıştı. Bu kez, Pascal. haşın davrandı. Fazla ızdırap çekiyordu. Clotilde. orada bulunup taptaze tebessümüyle onu sakinleştirmedikçe dert buhranları geçiriyordu. Sert kelimeler kullandı. ciddi bir kız gibi davranmasını. namuslu ve kendisini seven bir insanla. bundan daha fazla eğlenmemesini söyledi.

– Allahallah! Mademki bu iş olacaktır. biran önce olsun, bitsin! Bilmiş ol ki. Ramond’a haber yollayacağım. yarın saat üçte burada bulacaksınız.

Clotilde. onu. gözleri yerde. hiç ses çıkarmadan dinlemişti. Evliliğin. iyiden iyiye kararlaşıp kararlaşımadığı konusuna. ikisi de dokunmak niyetinde gibi görünmüyordu: bu işte. daha önce. kesin olarak verilmiş bir karar mevcut olduğu düşüncesine dayanıyorlardı... Clotilde’n. başını kaldırdığını görünce, Pascal. ütüdi; çünkü, bir soluğun dolaşğını hissederek gibi olmuştu; düşünüp taşındığını. evlenmek istemediğini neredeyse söyleyeceğini sandı. O zaman, kendi hali ne olacaktı. kendisi ne yapacaktı. Tanrım? Daha şimdiden. ölçsüz bir sevinç ve delice bir dehşet, yüreğini kaplıyordu. Fakat. Clotilde. artık dudaklarından hiç silinmeyen o çekingen ve kibar tebessümüyle ona bakıyordu: itaatli bir tavırla yanıt verdi:

– Nasıl istersen. Üstad. Haber gönder. yarın saat üçte burada bulunsun...

Pascal. geceyi o kadar berbat geçirdi ki. baş ağrılarınin tekrarlacağı bahanesini öne sürerek yataktan geç kalktı. Yalnız. düşün buz gibi soğuk suyu altında bir parça ferahlıyordu. Sonra, saat ona doğru, Ramond’u görmeye kendi gideceğini söyleyerek sokağa çıktı. Fakat, sokağa çıkmasının başka bir nedeni vardı. Plassan’da bir perakendeci dükkânında. baştanbaşa eski Alençon dantelleriyle yapılmış bir korsaj. delice bir aşık

cömertliği bekleyerek uyuklayan bir harika bulunduğunu biliyordu: geceki işkenceleri arasında. bu korsajı, gelinlik elbisesine süs yapsın diye. Clotilde'e hediye etmek aklına gelmişti. Onu, kendi eliyle süslemek, vücudunu vereceği gün onu çok güzelleştirmek, bembeyaz giydirmek fikri. bu acı düşünce, fedakârlıktan harap kalbini kibarlığa getiriyordu. Clotilde. bu korsajı biliyordu: bir gün onu. Pascal'la beraber görüp çok beğenmiş. karşısında hayran kalmıştı: fakat. onu Saint-Saturnin Kilisesindeki Meryem'in. dindarların yaptığı tahtadan antika bir Meryem tasvirinin omuzlarına giydirmek için almak istemişti. Dükkâncı kadın. korsajı. küçük bir mukavva kutuya koyup ona teslim etti; Pascal, kutuyu göstermeden getirebildi. evde yazı masasının çekmecesine sakladı.

Saat üçte. Doktor Ramond geldiği zaman. Pascal'la Clotilde'i çalışma odasında buldu. Hararetle ve neşeyle konuşuyorlar. fakat. onun ziyaretinden hiç söz etmiyorlardı. Gülüşmeler oldu. misafir etraflı bir samimiyetle karşılandı.

Genç adam:

– Bütün iyileşmişsiniz. Üstad dedi. Sizi hiç bu kadar sağlam görmemişim.

Pascal. başını salladı:

– Eh! Belki sağlamlığına sağlam olabilirim. Neyleyim ki. gönül şen değil.

Bu elde olmayan itiraf karşısında. Clotilde. istemeyerek bir hareket yaptı: olayların zoruyla iki erkeği karşılaşır gibi, onlara bakı. Ramond. kadınların bayıldığı bu çok yakışıklı doktor. gülümser yüzü. mağrur başı. gür siyah saç ve sakalıyla. genç erkek güzelliğinin bütün parlaklığını taşıyordu. Pascal'sa ak saçlarıyla. hâlâ gayet gür o kar gibi bembeyaz sakalıyla. geçirdiği altı aylık işkencenin dramatik güzelliğini koruyordu. Üzgün yüzü bir parça ihtiyarlamıştı. yalnız. keskin ve duru bakışlı kara gözleri hâlâ çocuk gözleri gibiydi. Fakat, o anda, bütün yüzü, öyle bir yumuşaklık, öyle aşırı bir sadelik ifade ediyordu ki. sonunda. Clotilde'in bakışları. derin bir sohbette ona takılıp kaldı. Bir sessizlik oldu: kalplerde hafif bir ürperti dolaştı.

Pascal cesaretle:

– Eeh. çocuklarım dedi. Sanırım. aranızda konuşacağınız şeyler vardır... Benim aşağıda bir işim var. birazdan yine gelirim.

Sonra. onlara gülümseyerek çıktı gitti.

İkisi yalnız kalınca, Clotilde. iki elini uzatarak gayet samimi Ramond'a yaklaştı. Onun ellerini tuttu. avuçlarında korudu ve söze başladı:

– Beni dinleyin. dostum, sizi fazla üzmeyeceğim... Bana çok gücenmeyin. çünkü. yemin ederim. size karşı derin bir dostluğum var.

Ramond. konuyu hemen anlamış. sapsarı kesilmişti.

– Clotilde. rica ederim. yanıt vermeyin. daha düşünmek istiyorsanız. istediğiniz kadar. rahat rahat düşünün.

– Gerek yok. dostum. kararımı verdim.

Dürüst, güzel bakışlarıyla ona bakıyordu: telaşsız ve samimi olduğunu iyice anlasın diye. onun ellerini bırakmamıştı. Ramond. yavaş sesle tekrar sordu:

– Demek ki, olmaz diyorsunuz, öyle mi?

– Olmaz diyorum, hem emin olunuz ki, buna çok üzülüyorum. Bir şey sormayın. ileride öğreneceksiniz.

Doktor Ramond, en büyük ıztıraplarla dahi dengesi bozulmayan metin ve hoşgörülü bir insan sıfatıyla. belli etmediği üzüntüden harap bir halde oraya oturmuştu. Hiçbir acı onu böyle altüst etmemişti. Clotilde, ayakta, sözüne devam ederken, o, söz söyleyecek derman bulamıyordu.

– Hele. size cilve yaptığım kanısına sakın kapılmayın. azizim... Sizi ümitte bıraktım, yanıtımı beklettim. ama gerçekten duygularımı kendim de tahlil edemiyordum. Tahmin edemezsiniz, nasıl bir buhran geçirdim; zifiri karanlıklar ortasında, tam anlamıyla bir fırtına; öyle ki. yeni yeni kendime geliyorum.

Sonunda. Ramond, konuşabildi:

– Mademki öyle istiyorsunuz, bir şey sormuyorum. Aslında. bir tek soruma yanıt verin, yeter. beni sevmiyor musunuz, Clotilde?

Clotilde. hiç tereddüt etmeden dobra dobra verdiği yanıtı yumuşatan bir sempatiyle ve ciddiyetle:

– Doğru. dedi. sizi sevmiyorum. size karşı yalnız, gayet samimi bir sevgim var.

Ramond ayağa kalkmıştı, genç kızın hâlâ aradığı gönül, alıcı sözleri bir hareketiyle susturdu.

– Artık, bitti; dedi. bundan. bir daha hiç sözletmeyeceğim. Sizi mutlu görmek istiyorum. Beni düşünmeyin. Şu anda. evi başına yıkılmış bir insan gibiyim. Fakat. bu halden. ne olursa olsun sıyrılmam gerek.

Solgun yüzüne dalga dalga kan hücum ediyor. nefesi tıkanıyordu. pencereye doğru yürüdü. sonra. ayaklarını sürüyerek geri döndü. dengesini bulmaya çalıştı. Geniş geniş nefes aldı. o zaman üzücü bir sessizlik içinde Pascal'ın. dönüşünü haber vermek için, merdivenden gürültülü adımlarla yukarı çıktığı işitildi.

Clotilde, acele acele. yavaş sesle:

– Rica ederim, dedi. Üstada bir şey söylemeyelim. Kararımdan haberi yok; onu, kendisine alıştıra alıştıra kendim söylemek istiyorum. Çünkü. evlenme işinin olmasını istiyordu.

Pascal. eşikte durdu. Çok hızlı çıkmış gibi. sendeliyordu. soluk soluğaydı. Yine. onlara gülümseyecek kadar güç bulabildi:

– Ee. çocuklar! Anlaştınız mı?

Ramond da onun kadar titreyerek:

– Elbette. diye yanıt verdi.

– Demek ki. konu kararlaştı. öyle mi?

İçine baygınlık çöken Clotilde de:

– Tamamıyla. diye ekledi.

Pascal, eşyalara tutuna tutuna yürüdü. yazı masasının önündeki koltuğa kendini bıraktı.

– Ya! Görüyorsunuz işte. bacaklar hâlâ nafile. Yoksa. bu köhne vücut... Neyse! Çok memnunum, çok memnunum, çocuklar sizin mutluluğunuz beni diriltecek...

Sonra, birkaç dakika konuşuldu. Ramond gitükten sonra. Pascal. genç kızla yalnız kalınca. tekrar heyecanlanır gibi oldu.

- Bitti mi, ıyiden ıyıye bitti mi, yemin eder mısın?
- Kesinlikle bitti.

Ondan sonra. Pascal, aruk konuşmadı, başını salladı, pek memnun olduğunu. bu işin çok mükemmel olduğunu, sonunda. hepsinin. rahat rahat yaşayacaklarını anlatmak ister gibi bir hali vardı. Gözleri kapanmış, uyuma taklidi yapıyordu. Fakat. kalbi çatlayacak gibi çarpıyor. kapalı göz kapaklarının altında yaşlar birikiyor. fakat dışarı sızılmıyordu.

O akşam. saat ona doğru. Clotilde, Martine'e bir şey tembih etmek için. aşağı inince. Pascal bu fırsattan faydalandı, içinde dantelli korsaj bulunan küçük kutuyu genç kızın karyolası üstüne koydu. Clotilde yukarı çıktı. her zamanki gibi. ona Tanrı rahatlık versin dedi; Pascal da kendi odasına gireli yirmi dakika olmuş ve soyunup. sırtında yalnız gömleğiyle kalmış ki. kapısının önünde. gürültülü bir neşe çığlığı çınladı. Ufacık bir yumruk kapıyı vuruyor. genç bir ses kahkahalarla karışık haykırıyordu:

- Gel bak, gel bak, gör!

Pascal. kendisine de bulaşan bu neşeyle. gençliğin bu davetine dayanmadığı için kapısını açmıştı.

- Aman! gel bak. gör. güzel bir zümrüdüanka kuşu karyolamın üstüne ne koymuş!

Pascal itiraz etmedi. Clotilde, onu, kendi odasına götürdü. Köllu şamdanların ikisi de yanmıştı. o güler yüzlü oda. çok tatlı soluk pembe döşeme kumaşlarıyla baştan başa, bir mihraba benzemişti. karyolanın üstünde. de, dindarların tapınmaları için kutsal bir örtü gibi eski Alençon dantelâsı korsajı serilmişti.

- İnanır mısınız? Düşün ki, önce kutuyu görmedim. Her akşamki gibi odamı derledim, topladım, soyundum, tam yatağıma yatacağım zaman hediyeni gördüm... Aman öyle şaşırdım ki, yüreğim oynadı. Baktım ki, yarına kadar bekleyemeyeceğim, belime bir eteklik geçirdim. koştum. seni çağırmaya geldim...

Pascal, Clotilde'in. fırtına gecesı, dosyaları çalmakla meşgulken. yakaladığı zamanki gibi yarı çıplak olduğunu. ancak o zaman farkettil. Genç kız, düzgün bacakları, yumuşak kolları, ince endamı, ufacık ve sert göğsüyle, bakire vücudunun ilahi bir güzelliğini taşıyordu.

Pascal'ın ellerini tutmuş. avuçlarında. kavrayıcı. okşayıcı ufacık avuçlarında sıkıyordu:

– Ne kadar iyi adamsın. sana nasıl teşekkür edeyim. Ben bir hiç olduğum halde. bana bu hârikayı. bu çok güzel hediyeği veriyorsun... Hatırlamışsın da... Bu eski sanat eseri çok hoşuma gitmişti. bunu omuzlarına örtmeye. yalnız. Saint - Saturnin'deki Meryem'in layık olduğunu söylemiştim... Memnunum. oh çok memnunum. Çünkü. doğrusu, süsü severim. bazen delice şeyler. ışıklarla dokunmuş roblar. gökyüzünün maviliğiyle yapılmış elle tutulmaz tüller özleyecek kadar süsü severim... Ne kadar güzel olacağını. ne kadar güzel olacağını!...

Coşkun bir minnettarlık içinde. sevinçle ona sokuluyor. gözü korsaıda. kendisiyle birlikte. Pascal'ı hayranlık göstermeye zorluyordu. Sonra. birdenbire. bir şeyi merak etti:

– Ha. sahi. bu şahane hediyeği bana niçin verdin?

Clotilde. o gürültülü neşe hamlesiyle. koşup kendisini çağırdığı andan beri. Pascal. rüyada yürür gibiydi. Bu çok cana yakın minnettarlık. gözlerini yaşartacak kadar onu duygulandırmıştı. Orada bulunmaktan duyduğu korku. şimdi artık kalmamış. tersine. mucizeli büyük bir mutluluğun yaklaştığını hisseder gibi. sakinleşmiş. hayran. duruyordu. Kapısından içeri hiç girmediği bu odada. imkânsızlığın giderilmez. susuzluğunu söndüren kutsal yerlerdeki huzur vardı.

Yine de yüzünde bir hayret belirdi. Yanıt verdi:

– Bu hediye mi, cicim? Niçin olacak, gelinlik elbisen için...

Bu kez de Clotilde. anlamamış gibi. bir an hayret içinde kaldı. Sonra. birkaç günden beri dudaklarında gezdirdiği o tatlı ve garip gülümsemesiyle tekrar neşelendi:

– Ha! Sahi, evleniyorum!...

Sonra. tekrar ciddileşti. sordu:

– Demek. artık beni atıyorsun. beni evlendirmeyi bu kadar istemenin nedeni. buradan gideyim. diyeydi. öyle mi? Beni hâlâ düşmanın mı biliyorsun?

Pascal. azabın yine başlamak üzere olduğunu hissetti. metin olmak istediği için. genç kızın yüzüne bakmadan:

– Düşmanım mı? Tabii, düşman değil misin? dedi. Son aylarda birbirimize o kadar azap verdik ki, ayrılmamız daha iyi olacak... Sonra da ne düşündüğünü bilmiyorum, beklediğim yanıtı hâlâ vermedin.

Clotilde, onunla göz göze gelmek için, boş yere uğraşıyordu. Dosyaları beraberce gözden geçirdikleri o müthiş geceden söz etmeye başladı. Doğruydı, bütün varlığı sarsılmıştı: ondan tarafa mı, yoksa ona karşı mı olduğunu hâlâ söylememişti. Pascal, yanıt istemekte haklıydı.

Clotilde, onun ellerini tekrar elleri arasına aldı, kendisine bakmaya zorladı:

– Sana düşmanım diye mi beni kovuyorsun... Dinle öyleyse; ben senin düşmanın değil, senin cariyesi, senin eserin, senin malınım. İhtiyar musun? Seninle beraberim, senin için yaşıyorum, sırf senin için!

Pascal'ın yüzü neşe saçıyor, gözlerinin tâ içinden sonsuz bir sevinç parıltıyordu.

– Bu dantelaları takınacağım, tabii! Düşünüm olduğu gece bunları giyeceğim: çünkü, senin için güzel olmak, çok güzel olmak istiyorum... Anlamadın mı, a canım. Sen benim efendimsin, sevdiğim sensin...

Pascal, şaşkın bir el hareketiyle, onun ağzını kapatmaya boş yere uğraşır; Clotilde, bir feryatla, sözünü bitirir:

– Özlediğim de sensin!

– Hayır, hayır! Sus, beni deli ediyorsun!... Başkasıyla nişanlısın, söz verdin, bu delice şeyler, bereket versin imkânsız.

– Öteki mi? Onu seninle karşılaştırdım, seni seçtim... Ona yol verdim: gitti, bir daha hiç gelmeyecek... Yalnız ikimiz varız, sevdiğim sensin, sen de beni seviyorsun, biliyorum, kendimi sana veriyorum.

Pascal'ı bir titreme aldı; Clotilde'in vücuduyla, gonca halindeki kadının bütün zarafetini, bütün bedenini kucaklamak, koklamak için duyduğu ezeli ihtiyaca kapılmış, artık mücadele etmiyordu.

– Teslim oluyorum, alsana beni!

Bu, bir düşünüş olmadı; zafer dolu hayat onları coşturuyordu: neşe içinde, birbirlerinin oldular. Suçlarına ortak olan, antika eşyalı büyük odaya, sanki nur doldu. Artık, ne korku kalmıştı, ne ızdırıp, ne kaygı. Serbesttiler; Clotilde, bilerek, isteyerek kendini veriyordu, Pascal da,

onun, vücudundan verdiği bu şahane güzelliği, aşkının gücüyle kazandığı paha biçilmez bir nimet gibi kabul ediyordu. Mekân, zaman, devirler yok olmuştu. Ölmez doğadan, büyüleyen ve yaratan ihtirastan, vücut bulmak isteyen mutluluktan başka bir şey kalmamıştı. Clotilde, hayran ve nefis, sadece, kaybolan bekâretinin, hafif feryadını yükseltti; Pascal, heyecan içinde, onu, canına sokacak gibi kucaklıyor, kendisine, yeniden erkeklik bahşettiği için, ona, anlayamadığı halde, teşekkür ediyordu.

Pascal ve Clotilde bir coşkuya gömülüp, ilahi bir neşe ve gurur içinde, birbirlerinin kolları arasında kaldılar. Gecenin havası, alımlı sessizlik, kibarlık verici bir sessizlikle doluydu. Neşelerini tatmaktan duydukları bu mutluluk içinde, saatler geçti. Clotilde, hemen, onun kulağını okşayan bir sesle, yavaş, sonsuz sözler mırıldanmıştı:

– Üstad, ah! Üstad, Üstad...

Vaktiyle, her zaman söylediği bu kelime o anda, derin bir anlam alıyor, bütün varlığının teslimini ifade eder gibi genişliyor, uzuyordu. Bu kelimeyi, anlayan ve boyun eğen bir kadın gibi, minnetle ve hareketle tekrarlıyordu. Bu, sonunda öğrenilen ve tatmin edilen aşkla, mistüğün mağlûp edilişi, gerçeğe boyun eğişi, hayatı yükseltiş, değil miydi?

– Üstad, Üstad, bunun esası uzaklarda, bunu sana söylemeliyim, sana bu sırrı açmalıyım... Kiliseye, tatmin edilmek için gidiyordum, doğru, asıl felâket şurada ki, inanamıyordum. Fazla ileriye öğrenmek istiyordum, görüşleri beni isyan ettiriyordu; cenneti akıl almaz, çocukça bir şey gibi görüyordum. Ama, dünyanın, yalnız, duyudan ibaret olmadığını, hesaba katılması gereken koskoca bir alem bulunduğunu sanıyordum; buna, hâlâ inanıyorum. Üstad, bu, senin kucağında, sonunda, bulduğum mutluluğun bile, silemeyeceği ahret düşüncesi... Fakat, bu mutluluk ihtiyacı, bu derhal mutlu olmak, kesin olarak inanmak ihtiyacı bana ne kadar azap verdi! Kiliseye gidişim, bir eksiğim olmasından, o eksiği aramamdaydı. Üzüntüm, emelimi yerine getirmek için duyduğum o dayanılmaz istekten ileri geliyordu... O, ezeli hayal ve yalan sandığım dediğin şeyi haurılsın. Bir gece harman yerinde, yıldızlı, engin bir gökyüzünün altında, hatırlıyor musun? Senin biliminden nefret ediyordum, onun, yer-yüzüne saçtığı yıkıntılara isyan ediyordum, meydana çıkardığı korkunç yaralardan, gözlerimi öteye çeviriyordum. Seni de, ıssız bir yere götürmek istiyordum. Üstad, ikimiz de, unutulmuş, dünyadan uzak. Tanıyla

yaşayalım diye... Ah! susuz kalmak, çırpınmak. bu susuzluğu giderememek ne işkence!

Pascal. onu, hiçbir şey söylemeden. yavaşça. iki gözünden öptü. Clotilde, nefes kadar hafif bir sesle devam etti:

– Sonra. Üstad. yine hırlarsın: dosyalarını önüme serip bana o müthiş hayat dersini verdiğin o fırtınalı geceki, büyük manevi darbe... Daha önce. bana söylemiştin: "Hayatı tat. onu sev. nasıl yaşanması gerekiyorsa onu öyle yaşa" demiştin. Fakat. herşeyi bir insanlık denizine sürükleyip götüren, onu bilinmez gelecek için hep kabartan o ne korkunç ve ne geniş nehir!... İşte. Üstad. benimki bu için için faaliyet, oradan başladı. Gerçekten de acı kuvvet kalbimde ve elimde. o zaman doğdu. O darbe o kadar şiddetliydi ki. önce. kendimden geçmiş. öylece kaldım. Zihnimi toparlayamıyorum. susuyordum. çünkü. söyleyecek belirli hiçbir sözüm yoktu. Sonra. yavaş yavaş bir gelişme oldu; yenildiğimi iüraf etmemek için, son derece büyük isyanlar geçirdim. Yine de, gerçek bende her gün biraz daha fazla belirliyordu. Üstadım olduğumu. senin dışında. senin biliminin. senin iyiliğinin dışında mutluluk olmadığını iyice anlıyordum. Sen. hoşgörür ve geniş. sırf sağlık ve faaliyet sevgisiyle. herşeyi söyleyen. herşeyi kabul eden, dünya eserine inanan. kaderin anlamını. çirkefliklerimize ve sefaletimize rağmen. yaşamaya. sevmeye, yeniden hayat yaratmaya. yine hayat yaratmaya hırsla uğraşarak. hareketle yaşadığımız o çalışmada bulan, hayatın tâ kendisiydin... Ooh! Yaşamak. en büyük iş. sürekli iş. bir akşam. şüphesiz. sona eren eser!

Pascal. susuyor, gülümsüyordu: onu dudağından öptü:

– Bak, Üstad, seni gençliğimin en uzak anlarından beri. daima sevdim ama. eminim beni kendine cariye edişin. o müthiş gecedir... Hattırlarsın ya. beni ne kadar şiddetle kucaklamış, nefesimi tıkayacak gibi. sıkımtın. O kuvvetten. vücudumda bir yara. omuzumda kan damlaları kaldı. Yan çıplaktım. vücudun. benim vücuduma girmiş gibiydi. Dövüştük. sen daha kuvvetli çıktın: bu. bende. bir dayanak ihtiyacı doğurdu. Önce. kendimi. aşağılanmış sandım; sonra, gördüm ki. bu. son derece tatlı bir boyun eğişten başka bir şey değildi... Seni. hep kendi içimde hissediyordum. Uzaktan, el hareketin beni ürpertiyordu, çünkü. elin bana dokunmuş gibi geliyordu. İstiyordum ki, beni tekrar kollarının arasına alsın. ve beni kendinde ebediyen eritecek kadar sıkasın. Hem. biliyordum. senin de aynı amaçta olduğumu. beni sana kazandıran haşinliğin. seni de

bana kazandırdığını. yanından geçtiğim sırada beni kucaklayıp kucağında tutmak için nefsinle didiştiğini tahmin ediyordum. Daha, hastalığında, seni tedavi ederken bir parça tatmin edildim. O andan itibaren, anladım. Ondan sonra kiliseye gitmedim. Yanında mutlu olmaya başlıyordum. Hatırla. harman yerinde. sevgimizde bir eksik var diye sana haykırıştım. Sevgimiz boştu. onu doldurmak ihtiyacıydım. Bu eksik. dünyanın varlığı nedeni olan Tanrıdan başka ne olabilirdi? gerçekten. eksik olan şey Tanrılık. tam sahipliği. aşk ve hayat hareketiydi.

Clotilde. artık anlaşılabilir kelimeler mırıldanıyordu: Pascal. kazan-dıkları zaferden dolayı gülüyordu. tekrar birbirlerinin oldular. gece. gençliğin ve sevdanın güzel kokusu ile dolu. mutlu odada, sabaha kadar. mutlak bir mutluluktan ibaret oldu. Şafak sökünce. bahar içeri girsin diye. pencereleri ardına kadar açtılar. Nisanın bereketli güneşi. lekesez duru. engin bir gökyüzünde yükseliyor. tohumların ürpertisiyle kıpırdayan toprak. neşe içinde düğün şenliği yapıyordu.

Bu. mutlu ve saf bir aşk macerası oldu. Clotilde. Pascal'a. mevsimi geçtikten sonra. ömrünün sonlarına doğru gelen bir bahardı. Ona. gelinlik elbisesiyle. etek dolusu güneş ve çiçek getiriyordu. Hem. bu gençliği, ona, otuz yıl süren çetin çalışmasından sonra. insan yaralarının korkunç derinliğine inmekten yorulmuş ve sararıp solmuş olduğu zamanda veriyordu. Pascal. onun iri. mavi gözleri karşısında nefesinin temiz soluğuyla diriliyordu. Bu. yine hayata. sağlığa. kuvvete. ezeli dirilişe inançtı.

Düğün gecesinden sonraki ilk günün sabahı. ancak saat ona doğru. odadan. ilk olarak Clotilde çıktı. Çalışma odasının ortasında. hemen Martine'le burun buruna geldi. Hizmetçi kadın. şaşkın şaşkın. orada. ayakta duruyordu. Bir gece önce doktor. genç kızın peşi sıra giderken. odasının kapısını açık bırakmıştı. hizmetçi kadın. uluorta odaya girmiş. yatağın bozulmamış bile olduğunu görmüştü. Sonra. öteki odadan sesler geldiğini işitip şaşırılmıştı. Şaşkınlığı o dereceyi buluyordu ki. maskara bir şey oluyordu.

Clotilde, neşelenmiş, mutluluk saçarak, taşkın, fevkalâde bir neşe hamlesiyle ona doğru atıldı:

– Martine, gitmiyorum, diye haykırdı. Üstadla ben, evlendik.

İhtiyar hizmetçi, bu darbeyle sarsıldı. Bir iç acısı yüzünü müthiş bir ızdırap, beyaz hotuzu altında, tevekküllü sarardı. Bir kelime söylemedi, arkasını döndü mutfağa indi, orada yığıldı, dirseklerini et tahtasına dayadı, yüzünü elleriyle örttü, hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladı.

Clotilde, endişeli, üzüntülü, onun peşinden inmişti. Hâlâ anlamaya, onu teselliye çalışıyordu.

– Kuzum, deli misin? Ne oluyorsun?... Üstad da, ben de seni yine seveceğiz, yanımızda kalacaksın... Biz evlendik diye sen mutsuz olacak değilsin ya. Tersine, ev, şimdi, sabahdan akşama kadar neşe içinde olacak.

Fakat, Martine, coşmuş, daha fazla hiçkırıyordu.

– Bari bir yanıt ver. Söyle bana, niçin canın sıkıldı, niçin ağlıyorsun? Üstad, öyle mutlu, öyle mutlu ki, buna memnun değil misin? Üstadı çağıracağım, o seni, elbette yanıt verneye mecbur eder.

Bu tehdit üzerine, ihtiyar hizmetçi kadın birdenbire ayağa kalktı, kapısı mutfağa açılan odasına kendini attı, kapıyı, öfkeli bir hareketle itti, hiddetle, oraya kapandı. Genç kız, boş yere seslendi, kapıyı yumrukladı, uğraşu durdu.

Sonunda, gürültüye Pascal indi.

– Ee! Ne oluyor kuzum?

– Martine'in inadı tuttu acanım; düşün bir kere, mutluluğumuzu kendisine haber verince, hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladı. Sonra, odaya kapandı, kımıldamıyor

Gerçekten, kımıldamıyordu. Pascal da seslendi, kapıyı vurdu. Öfelendi, kibarlık gösterdi. İkisi de, sırayla uğraştılar. Hiçbir yanıt alamıyorlardı, küçük odadan, yalnız bir ölüm sessizliği geliyordu. Ceviz ağacından dolabı, papaz yatağına benzeyen beyaz perdeli karyolasıyla, meraklı bir titizlik içindeki bu küçük odayı gözleri önüne getiriyorlardı. Herhalde, hizmetçi kadın, bütün kadın hayatınca, içinde tek başına yatıp uyduğu bu karyolaya kendini atmış, yastığını ısırarak hiçkırıklarını boğuyordu.

Clotilde, sonunda. sevincin verdiği gamsızlıkla:

– Aa, kendi bilir; dedi. Somurtursa somurtsun!

Sonra körpecik elleriyle Pascal'ı yakaladı, güzel başını. hâlâ kendisini vermek onun kulu olmak ateşiyle yanan yüzünü ona doğru kaldırdı:

– Üstad. dedi. haberin var mı. bugün sana ben hizmetçilik edeceğim.

Pascal. minnet ve kibarlıkla. onu. gözlerinden öptü; Clotilde. derhal öğle yemeğiyle meşgul olmaya başladı. mutfakçı allak bullak etti. Koskoca beyaz. bir önlüğe bürünmüştü. kıvrılmış kollarıyla. sanki pek büyük bir iş yapacakmış gibi. meydana çıkan narin bilekleriyle. enfesti. Orada. hazırlanmış pizolalar vardı. Onları mükemmel pişirdi. Yanına bir kaygana ekledi. hattâ patates bile kızarttı. Çok zevkli bir yemek yediler. Clotilde. sürekli uğraşıyordu. Ekmek. su. unutulmuş bir çatal getirmeye koşarak. yemeği belki yirmi defa kesti. Pascal razı olsa. Clotilde. ona hizmet etmek için yere diz çökecekti. Ah! Bu kocaman. cana yakın evde yalnız olsalar. ikisinden başka kimse bulunmasa. kendilerini evrenden uzak hissetseler. huzur içinde gülmek ve sevişmek özgürlüğüne sahip olsalardı.

Öğleden sonra. akşama kadar ev işiyle meşgul oldular. ortalık süpürdüler, yatağı yaptılar. Pascal da ona yardım etmek istemişti. Bu âdeta bir oyun oldu. şen çocuklar gibi eğleniyorlardı. Bununla beraber. arada sırada. gelip Martine'in kapısını vuruyorlardı. Delilikti bu. açlıktan mı ölecekti? Böyle katır inadı. görülmuş şey değildi; ona hiç kimse ne bir şey söylemiş. ne bir şey yapmıştı. Fakat. yumruklar. hep. odanın dertli loşluğunda ötüyordu. Ortalık karardı. gece oldu; Pascal'la Clotilde. bu kez de akşam yemeğiyle uğraşmak zorunda kaldılar. birbirlerine sokulup bir tabaktan yediler. Yatmadan önce. son bir çaba daha gösterdiler. kapıyı kıracakları tehdidini savursalar da. kapıya dayadıkları kulaklarına bir ürperti bile gelmedi. Etesi sabah. uykudan uyanıp aşağıya indikleri zaman. odanın içinde hiçbir hareket olmadığını. kapının sımsıkı kapalı bulunduğunu görerek. gerçekten merak ettiler. Hizmetçi kadın. yirmi dört saattir. çıt çıkarmamıştı.

Sonra. bir an ayrıldıkları mutfakçı tekrar dönüp geldikleri zaman. Clotilde'le. Pascal. Martine'i masanın başına oturmuş. öğle yemeği için

kuzu kulağı ayıklamakla meşgul bulunca, şaşırdılar? Sessiz, sedasız, hizmetçilik yerini tekrar almıştı.

Clotilde:

– Ne oldun. kuzum? diye haykırdı. Şimdi söyleyecek misin artık?

Martine göz yaşlarıyla harap, mahzun yüzünü ona çevirdi. Ama bu yüz şimdi çok sakindi: onda, yalnız, kadere boyun eğen, derli bir ihtiyarlık görünüyordu. Sonsuz bir sitem ifadesiyle genç kıza baktı. Sonra yine başını eğdi. hiç bir şey söylemedi.

– Yoksa bize gücendin mi?

Onun hüzünlü susuşunu görünce, Pascal söze karıştı:

– Bize gücendin mi Martine’ciğim?

O zaman, ihtiyar hizmetçi kadın, sanki herşeye katlanacak ve herşeye rağmen yine kalacak kadar onu seviyormuş gibi, eskisi kadar derin bir sevgi ifadesiyle, onun yüzüne baktı. Sonunda konuştu:

– Hayır, hiç kimseye gücenmiş değilim... Efendim, istediğini yapmakta serbesttir. Mademki o memnundur, diyecek bir şey yok.

O günden başlayarak, yeni hayat ortaya çıktı. Uzun zaman çocuk halini koruyan Clotilde’in yirmi beş yaşı, alımlı ve dolgun bir aşk çiçeği gibi, açılıyordu. Kalbi çarpmaya başlayalı, yuvarlak kafalı, kısa, kıvrır kıvrır saçlı, zeki oğlan çocuk tavrı gitmiş, sevmekten hoşlanan, tapılacak bir kadın olmuştu. Bilgisi rastgele okumuş olduğu kitaplardan derleme olmakla beraber, en cazip tarafı, sanki, ne olduğunu bilmediği aşkı bekle-yiş içinde varlığını vermek, seveceği erkeğin varlığında erimekmiş gibi, taşıdığı bakire saflığı idi. Elbette, kendini vermesi minnettarlıktan, hayranlıktan olduğu kadar da sohbettendi; onu mutlu etmekle kendisi de mutluydu; onun kolları arasında sadece bir küçük çocuk, taptığı minimini bir şey, önünde diz çöküp, heyecanlı bir tapınma içinde öptüğü kıymetli bir nimet olmaktan zevk duyuyordu. Eski sofuluğundan kalma bir içgüdüyle, hâlâ yaşlı ve kudretli bir Üstad’ın ellerine, boyun eğerek teslim oluyor, ondan teselli ve güç buluyor: duyuları üstünde, hâlâ inarışını koruyordu. Fakat, özellikle, çok kadın kimlikli, çok şehvetli olan bir sevda kadını, sağlıklı, neşeli, bir insan olmak gibi çok hoş bir durum sunuyor. İştahla yemek yiyor, asker büyük babasının kahramanlığından bir parça taşıyor; evin içini, kıvrak endamının uçuşuyla cildinin körpeliğiyle,

yakışmasının. boynunun, ilahi bir tazeliğe sahip bütün körpe vücudunun zarafetiyle dolduruyordu.

Pascal da. aşk içinde. tekrar güzelleşmiş. ak saçları altında. gürbüzlüğünü koruyan. saf bir erkek güzelliği almıştı. Yüzü geçirdiği keder ve acı aylarındaki kederli yüzü değildi. iyilik lem'asıyla pırıldayan zarif çizgileri yerine geliyordu. beyaz saçları. beyaz sakalı. kar gibi beyaz yığınıyla onu gençleştirerek daha sık. arslan yelesi gibi daha gür çıkıyordu. Yorulmak bilmez bir işçi gibi. inziva hayatında o kadar uzun zaman rejim içinde yaşamış. günahın. sefaletten o kadar uzak kalmıştı ki. bir tarafa bıraktığı erkekliğini şimdi yeniden doğar gibi tekrarlıyor. sonunda kendini tatmin etmek acelesini gösteriyordu. Bir uyanışla coşuyor. bir delikanlı hararetiyle. bol jest ve yaygara içinde. kuvvet sarfetmek ve yaşamak için devamlı bir ihtiyaç duyuyordu. Herşey. bakışında. yeni ve cazip bir şekil alıyor. güneşin ufkun en küçük köşesi onu mestediyor. alelade bir çiçek onu. kokusuyla kendinden alıyor. her gün kullanıla kullanıla etkisini kaybetmiş. bir sevecen söz. sanki. milyonlarca ağızda solmamışçasına. kalpten taptaze yükselmiş bir buluş gibi. gözlerini yaşartacak kadar. ona güzellik veriyordu. Clotilde'in "Seni seviyorum"u, insanüstü zevkini dünyada hiç kimsenin bilmediği. sonsuz bir okşayıştı. Sağlıkla beraber. güzellikle beraber. neşesini de. vaktiyle. hayata karşı sevgisine borçlu olduğu. şimdi ihürasın. hayatı daha güzel bulmasına neden olan bütün faktörlerin güneşlendirdiği o sakın neşesini de bulmuştu.

İkisi bir arada. gayet neşeli. gayet sağlıklı. gayet mesut. çiçeklenmiş gençlikle. olgun çağ. parlak bir çift oluşturdular. Koca bir ay kapandılar. Soulejade'dan. bir defa bile dışarı çıkmadılar. Hattâ ilk zamanlar yatak odası. şafak rengi. eski ve bezginlik verici alaca döşeli oda. ampir biçimi eşyası. geniş ve kaskatı şezlongu. görkemli. yüksek ayaklı aynasıyla. onlara yetti. Bir sınır taşına dayanıp. gülümser aşk perisininin. uykuya dalmış zaman perisininin seyrettiğini tasvir eden altın suyuna batmış konsol saatüne bakarak. zevk duyuyorlardı. Bunda. acaba bir anlam yok muydu? Bazen. bu konu üzerinde şakalaştıkları olurdu. En küçük eşyadan. kendilerinden önce başkalarının seviştiğine bizzat Clotilde'in şu anda. kendi ilkbaharını başka bir ele teslim ettiğine şahit bu çok cana yakın eski şeylerden. en küçük şeylerden. böylece cana yakın ortaklık hissi duyuyorlardı. Bir akşam. Clotilde. ayaklı aynada. soyunmakla meşgul çok güzel bir kadın gördüğünü söyledi. bu kadın. hiç şüphesiz kendisi değildi. buna

emindi. Sonra, yine o hayal ihtiyacına kapılarak, yüz yıl sonra kendisinin de bir mutluluk gecesi, gelecek asır sevdalısı bir kadına, bu şekilde gözü-keceği hayalini, yüksek sesle sayıkladı. Pascal, hayran, orada, kokladığı havaya varıncaya kadar, bütün Clotilde'yi bulduğu bu odaya bayılıyor, oradan hiç çıkmıyor, kendi karanlık, buz gibi soğuk odasından çıkar gibi, ürpererek çıkıyordu. Sonra, her ikisinin de hoşlandıkları başka bir yer de, alışkanlıkları ve geçmişteki sevgileriyle dolu çalışma odasıydı. Orada, akşamlara kadar oturdukları oluyordu; ama çalışmıyorlardı. Oymalı meşeden büyük dolap, kapıları kapalı uyuyordu; kütüphaneler de öyleydi. Genç evliler gibi, eski işlerinin dışında, hayatın dışında, kendilerini, biricik ihtiraslarına vermişlerdi. Çoğu zaman, eski ve geniş koltukta yanyana oturup, sabahtan akşama kadar, Nisan güneşlerinin güzel, taze sıcaklığıyla şenlenen, aile eşyasıyla dolu, süssüz ve düzensiz, bu sırf kendilerine ait yerde, tavandan dökülen sessizlikle, mutlu, birbirlerine sokularak oturmalarının hazzını duydukça, saatler, onlara çok kısa görünüyordu. Pascal, üzülüp çalışmaya kalkacak olsa, Clotilde, yumuşak kollarıyla onun kollarını kenetliyor, bırakmıyor, gülüyor, yine hastalanır diye fazla çalışmasını istemiyordu. Mavi çizgili açık renk kaplamalarıyla, eski akaju lambasıyla, aşağıdaki yemek odasını da seviyorlardı. İştahla yemek yiyorlar, her yemekten sonra, orada ancak, sevdikleri yukardaki odalarına çekilmek için ayrılıyorlardı.

Sonra, evi çok küçük bulmaya başladıkları zaman, bahçe ve bütün Souleide onların oldu. İlkbahar, güneşle beraber yükseliyor, sonuna eren Nisan, gülleri çiçeklendirmeye başlıyordu. Etrafı duvarlarla sınırlı örtülü, dışarıdan hiçbir şeyin kendilerini rahatsız edemeyeceği bu malikane, ne kadar zevkli yerdii; Seille boğazının kayalıklarından, Plassans vadisinin tozlu uzak noktalarına kadar Viome nehrinin gölgeliklerle örtülü mecrasını ve Sainte – Marthe tepelerini içine alan koca ufkun karşısına, set üzerinde, saatlerce dalıp kaldıkları olurdu. Orada, yeşilimurak iki muazzam kilise mumu gibi, setin iki başında dikili, üç mil öteden görünen, asırlık iki servinin gölgesinden başka gölge bulamıyorlardı. Bazen, sırf dev ölçüde basamaklardan tekrar yukarı çıkmak için yokuş aşağı iniyorlar, toprakları destekleyen kuru taşın duvarları aşıyorlar, cılız zeytinlerin, sıska bademlerin meyve verip vermediğine bakıyorlardı. En fazla, güneş ortasında yüzen, keskin bir reçine kokusu çıkaran çamlığın ince dikenli dalları altında hoş gezintiler yaptılar, gerisinden, yalnız, uzak aralarla.

daracak Fenouill rs yolundan geçen bir yük arabasının takırtısını işittikleri bahçe duvarı boyunca dolaşıyorlar. bakınca bütün gökyüzünü gördükleri ve kendilerince de meçhul aşklarının yıldızlar altında çarpıştığı eski günlere ait göz ya larının i e ezgilik veren haurasıyla, uzanıp yatmaktan hoşlandıkları o eski harman yerinde mola veriyorlar. büyü dolu dakikalar geçiriyorlardı. Fakat, en fazla sevdikleri, her gezinti sonunda gidip sığın-dıkları inziva yeri, top çınarların altı. o sırada bir dantela gibi, tatlı yeşil renkte olan o sık g lgelikti.  ınarların altında, şimdi varolmayan Fransız bahçesinin eski kenar süsleri koca koca şimşirler, hiçbir zaman öteki ucunu bulamadıkları bir tür labirent teşkil ediyordu. Pınarın incecik suyu, o hiç dinmeyen berrak, billur akışı, kendi kalplerinde ses veriyormuş gibi geliyordu. Yosunlu havuzun başına oturuyorlar, orada, ortalığın kararmasını bekliyorlar, elleri birleşmiş, dudakları birleşmiş, yavaş yavaş ağaçların karanlıklarına gömülürken, aruk görünmez hale gelen su, bir kaval gibi, durmadan ötüyordu.

Mayıs ortasına kadar, Pascal ve Clotilde, bu ıssız yerin eşiğinden dışarı adım bile atmadan, böyle kapanıp kaldılar. Bir sabah, Clotilde, yataktan geç kalkmış, Pascal ortadan kaybolmuş, bir saat sonra dönüp gelmişti; Clotilde'i kolları çıplak, omuzları çıplak,  irin perişanlığı içinde, hala yatakta bolunca, doğum yild n m n n o güne rastladığım hatırlayarak koşup satın aldığı iki pırlanta k peyi onun kulaklarına taktı. Clotilde, mücevhere bayılırdı; akılda olmayan bu hediye onu çok sevindirmişti; bu soyunmuş haliyle, yanaklarında iki yıldız, kendisini o kadar güzel buluyordu ki, yataktan kalkmak istemedi. O günden sonra, hafta geçmedi ki, Pascal, sabahları, bir iki defa böyle sıvı ıp, d n  nde bir hediyeyle gelmesin. Bir yortu, bir istek, alelâde bir heves, en k  k bahaneleri hediye-ye neden oluyordu. Onun tembelliği tuttuğu günlerden faydalanıyor, o yataktan, kalkmadan önce dönüp gelmenin yolunu buluyor, onu, yatakta iken kendi eliyle süslüyordu. Arka arkaya, yüzükler, bilezikler, bir gerdanlık, ince bir ta  alındı. Pascal,  teki mücevherleri de çıkartıyor, hepsini birden Clotilde'e takıyor, gülüşmeleri a asında bunu bir eğlence haline getiriyordu. Clotilde, oturduğu yerde doğrulmuş, sırtını yastığa dayamış, altın yüklü saçlarında altın bir ta , çıplak kollarında altın, çıplak sinesinde altın, altın ve mücevher içinde pırl pırl, cırlı ıplak ve ilahi bir tanrıçaya benziyordu. Kadın  ıklı ı, böylece zevkli bir şekilde tatmin ediliyor. Clotilde, Pascal'ın, karşısında diz   k p kendisini sevmesinden zevk

duyuyor; bunun. yalnız, coşkun bir aşk şekli olduğunu hissediyordu. Bununla beraber, bir yandan sevinirken, bir yandan da onu hafifçe takdir etmeye başlıyordu: çünkü, bir yere gitmediği için hiç kullanmadan bir çekmeceye kilitleyip bırakmak zorunda kaldığı bu hediyeler, önünde sonunda anlamsız oluyor; yenilikleri dolayısıyla sevindirdikten ve minnettar bıraktırdıktan sonra unutulup gidiyordu. Fakat Pascal, tam anlamıyla hediye verme deliliğine yakalanmış, gördüğü bir şeyi ona vermek hevesine kapılır kapılmaz, onu satın almak isteğine dayanamıyor, söz dinlemiyordu. Bu, içten bir cömertlik, hep onu düşündüğünü ispat etmek için şiddetli bir arzu: onu, en güzel nesi var, nesi yoksa sarfetmeye parasından etinden, hayatından bir zerresini bile kendisine alıkoymaya sevkeden, öteki duygulardan daha derin bir verme arzusuydu. Sonra da Clotilde'i gerçekten sevindirdiğini tahmin edince, yanakları al al, iri teşekkür öpücükleriyle boynuna aulduğunu görünce o kadar haz duyuyordu ki: mücevherlerden sonra, giysilere, kumaşlara, tuvalet eşyasına sıra geldi. Oda doluyor, çekmeceler dolup taşıyordu.

Bir sabah, Clotilde, öfkelen-di, Pascal, bir yüzük daha getirmişti.

— İyi ama, bunları hiç takmıyorum ki. İşte bak; eğer hepsini takacak olsam, parmaklarımla ucuna kadar yüzük dolacak... Rica ederim, makul ol.

Pascal, şaşırmıştı.

— Ya, demek ki seni memnun edemedim, öyle mi?

Clotilde, onu kolları arasına almaya, gözleri yaşararak, pek mutlu olduğuna yemin etmeye mecbur oldu. Pascal, çok şefkatli davranıyor, onun uğrunda, nesi var, nesi yok harcıyordu. Pascal, o sabah, odayı süslemekten, duvarlara kumaş kaplatmaktan, yere bir halı serdirmekten söz edince, Clotilde tekrar yalvardı.

— Yoo! Hayır, yoo! Hayır, rica ederim!... Eski odama dokunma; burası hatıralarla dolu, ben burada büyüdüm, burada seviştik, sonra, evimizde değilmişiz sanırım.

Evin içinde, Martine, inatçı sessizliğiyle, bu aşırı ve boşuna masrafları ayıplıyordu. Martine, sanki vaziyet değişti değişeli dost kahya kadının rolünde tekrar eski hizmetçi görevine düşmüş gibi, daha az teklifsiz bir tavır almıştı. Hele Clotilde'e karşı değişik bir eda takınıyor, ona, daha

az sevilen ve daha fazla sözü dinlenen bir küçük hanım gibi, evin hanımı gibi muamele ediyordu. Yatak odasına girdiği, yataktalarken ikisine de hizmet ettiği zaman, yüzü, hep, aynı gülümseme ve itaatli ifadesini, efendisinin karşısında hep aynı tapınır tavrını koruyor. üst tarafına aldınış etmiyordu. Yine de, iki üç defa sabahları, yüzü harap, gözleri yaşlarla dolu olduğu halde, odaya girmiş, sorulan sorulara dosdoğru yanıt vermek istememiş, hiçbir şeyi olmadığını, biraz soğuk aldığını söylemişti. Çekmeceleri dolduran hediyeler hakkında, hiçbir fikir yürütmüyor, hatta onların görmemiş gibi davranıyor, silip parlatıyor, yerleştiriyor, takür veya tenkit edici tek kelime söylemiyordu. Yalnız, herhalde kafasının almadığı bu hediye verme deliliğine karşı, bütün varlığıyla isyan ediyordu. Hesaplılıkta aşırı giderek, ev masraflarını kısarak hiçten, ufacık masraflar üzerinden bile para kesmek yolunu bularak kendince itirazda bulunuyordu. Bu arada, sütün üçte birini kesti. Pazardan başka günler şekerli şey pişirmez oldu. Pascal da Clotilde de şikâyetle cesaret edemiyorlar, on yıldan beri eğlence konusu edindikleri esprileri tekrarlıyorlar. Martine sebzelere tereyağı koyduğu zaman, yağı tekrar toplamak için, sebzeyi süzgeçten geçirir diyorlardı.

Fakat, Martine, o üç ayın sonunda hesap vermek istedi. Her zaman, her üç ayda bir, noter Grandguillot'nun yazanesine kendisi gider, bin beş yüz frank geliri tahsil eder, sonra, bildiği gibi harcar, masrafları bir deftere yazardı: doktor, bu defteri, yıllardan beri artık gözden geçirmez olmuştu. Martine, defteri getirdi. Pascal'ın bir göz atması için ısrar etti. Pascal itiraz ediyor, hesapları uygun bulduğunu söylüyordu... Martine:

- Çünkü, Mösyö, dedi, bu kez kenara bir parça para ayırabildim. Üç yüz frank... İşte.

Pascal, şaşırmıştı, hizmetçinin yüzüne bakıyordu. Her zaman, hesabı ucu ucuna getirebilirdi. Nasıl bir cimrilik mucizesiyle bu parayı ayırabilmişti? Sonunda güldü.

- Ah, Martine, ah! Demek ki, o kadar çok patates yememizin nedeni buymuş! Tasarrufla eşsizsin, ama, doğrusu, bizi biraz daha fazla şımartmalısın.

Bu çekingen sitem, Martine'i o kadar incitti ki, sonunda bir parça dokundurdu:

– Eey! Mösyö. insan. bir yandan bu kadar parayı sokağa atınca. bir yandan da uygun davranmak iyi olur.

Pascal imayı anladı. öfkelenmedi. tersine bu ders hoşuna gitti.

– Ya! Benim hesaplanımı karıştırıyorsun, öyle mi? Ama, biliyorsun ki, Martine benim de uyuklayan. birikmiş paralarım var.

Hastalarının. hâlâ. arasına kendisine verdikleri ve masasının bir gözüne sakladığı paradan söz ediyordu. On altı yıldan fazla bir zamandan beri oraya, her yıl. böylece dört bin franga yakın para koyuyordu: eğer oradan tecrübelerine ve kaprislerine harcamak üzere, saymadan günü gününe, oldukça büyük paralar çekmese, bu miktar bir küçük hazine haline gelecekti. Hediyelere verdiği bütün para. o çekmecedan çıkıyor. Pascal. şimdi orayı ikide bir açıyordu. Hoş, bu paraları tükenmez sanıyordu: ihtiyacı olan miktar oradan almaya o kadar alışmıştı ki. dibine ulaşmaktan hiç korkmuyordu.

Neşeyle devam etti:

– İnsan, biriktirdiği paradan bir parça faydalanabilir. Noterin bürosuna giden sensin Martine. gelirimini ayrı olduğunu pekâlâ biliyorsun.

Martine, bunun üzerine, bir felâketin devamlı tehdidi alundaymış gibi, hep kâbus içinde yaşayan cimrilere mahsus, ahenksiz bir sesle:

– Ya bütçeniz kalmazsa? dedi.

Pascal, şaşkın şaşkın onu süzdü; sonra, belirsiz ve geniş bir el hareketiyle yetindi; çünkü, bir felâketin olması ihumali, aklına bile gelmiyordu. Cimriliğin, bu kadını zıvanadan çıkardığına hükmetti; akşam, Clotilde’le birlikte, bu konu üzerinde alay etti.

Hediyeler, Plassans’da da, sonu gelmez dedikodulara neden oldu. Souleïade’da geçen olay, çok özelliği olan ve çok alevli o aşk ateşinin dedikodusu, küçük şehirlerin, daima uyanık merakını doyuran o yayılma gücüyle, nasılsa, duvarları aşmış etrafa yayılmıştı. Hizmetçi kadın. kesinlikle, bir şey anlatmıyordu: fakat belki de halindeki tavır yetiyordu. sözler yine kanatlanıyordu; herhalde. sevdalıları, duvarın üstünden gözetleyenler olmuştu. Sonra. hediyelerin satın alındığı. sokaklara çıkıp kuyumculara, tuhafiyecilere. terzilere girdiği zaman, gözler pencerelere dikiliyor. satın aldığı en küçük eşya kollanıyor. o günün akşamı, bütün şehir. doktorun. yine bir kürk kapelâ, dantelâlarla süslü bir gömlek, krizatilli bir bilezik

hediye verdiğini biliyordu. Yeğenini baştan çıkaran, onun uğrunda, bir delikanlı gibi delice masraflar eden, onu, bir Hazreti Meryem heykeli gibi süsleyen bu amca konusu, kepezeliğe dökülüyordu. En iştirilmedik hikâyeler ağızdan ağıza dolaşmaya başlıyordu: yoldan geçenler, Souleïade'ı, birbirlerine parmakla gösteriyorlardı.

Fakat, asıl, ihtiyar madam Rougon, taşkın bir öfkeye kapıldı. Clotilde'le Doktor Ramond'un evlenmeleri işinin bozulduğunu haber alınca, oğlunun evine gümez olmuştu. Onunla alay ediyorlar, hiçbir istediğini yapmıyorlardı. Koca bir ay dargın durmuş, bu süre içinde, nereye gitse karşılaştığı acıklı tavırlardan, çekingen tesellilerden, üstü kapalı gülümsemelerden bir şey anlayamamış; sonra, birden bire herşeyi öğrenmiş, kafasına bir balyoz iner gibi olmuştu. Gurur ve korku içinde yaşayan Pascal'ın hastalığında, o cadı masalı devam ettiği sürece, şehrin diline destan olmamak için, kendisi, bir de kıyametleri koparmıştı. ha! Bu seferki daha beterdi. rezaletin dik âlâsıydı. Elâlemin tefe koyup çaldığı bir zamparalık hikâyesiydi! Rougon'ların adı yine tehlikedeydi: alçak oğlu, ailenin bu kadar zahmetle kurtarılan şerefini mahvetmek için, doğrusu, ne uyduracağını bilmiyordu. Bu şerefın bekçiliğini üzerine almış olan Madam Rougon, öfkesinin etkisiyle, aile tarihini her araca başvurarak temizlemeye karar vermiş bir halde, şapkasını giymiş, seksen yaşının taptaze canlılığıyla Souleïade'a koşmuştu. Saat sabahın onuydu.

Annesiyle bozuştuğuna çok memnun olan Pascal, bereket versin orada değildi: bir kemerin üstüne oturtulursa yakışır diye düşündüğü eski bir gümüş tokayı, bir saatten beri aramakla meşguldü. Clotilde, henüz gömleği arkasında, kolları çıplak, saçları dökük, neşeli ve bir gül kadar taze, tuvaletini bitiriyordu. Felicité ona hücum etti.

İlk çarpışma kötü oldu. İhtiyar kadın içini döktü, hiddet gösterdi, dinden ve ahlâktan, ateşli ateşli sözetti. Sözüünü şöyle bitirdi:

– Yanıt ver, Tanrıya da, insanlara da meydan okumak olan bu kötü işi niçin yaptınız?

Genç kız, gülümsemekle beraber gayet saygılı, onu dinlemişti.

– Niçin olacak, canımız öyle istedi de ondan, babaanne, Özgür değil miyiz? Kimseye borçlu olduğumuz bir ödev yok.

– Ödevleri yokmuş! Bana karşı da yok mu? Aileye karşı da yok mu? Yine çamurlarda sürükleneceğiz işte, ben bundan memnun muyum sanıyorsun?

Birdenbire. öfkesi geçti. Clotilde'e bakıyor, onu, çok güzel buluyordu. Binde sonunda. olup biten işlere o kadar şaşığı yoktu. bunlara önem vermiyordu; yalnız, dedikoducuları susturmak için bu işin yolunda bitmesini istiyordu. Uysal bir tavırla:

– Bari evlenin! diye haykırdı. Niçin evlenmiyorsunuz?

Clotilde, bir an hayretle durdu. Kendisi de, doktor da, bu evlenme işini düşünmemişlerdi. Tekrar gülümsemeye başladı.

– Evlenirsek. daha mı mutlu oluruz. babaanne?

– Konu sizin mutlu olmanız değil. ortada yine ben varım. bütün aileniz var... Nasıl olur da kutsal şeylerle alay edebilirsin, yavrucuğum? Sende hiç âr, hayâ kalmadı mı?

Fakat. genç kız. isyan etmeden, yine gayet sakin, hatasından dolayı utanç duymayacağını anlatmak ister gibi. geniş bir el hareketi yaptı. Hayat bunca ahlâksızlığı. bunca güçsüzü sürükleyip götürürken, onlar, parlak gökyüzünün altında, birbirlerinin olmak gibi büyük bir mutluluğa ermekle ne kötülük yapmışlardı? Hoş. bu iş üzerinde fikirler yürütülüp hiçbir ısrarda bulunduğu yoktu.

– Tabii, mademki öyle istiyorsun, evleniriz babaanne, o, benim her istediğimi yapar... Ama. daha sonra, acelemiz yok.

Diyor, sakin sakin gülmeye devam ediyordu. Mademki, âlemden ayrı yaşıyorlardı. âleme önem vermeye ne gerek vardı?

İhtiyar Madam Rougon. bu üstünkörü sözle yetinerek çıkıp gitmek zorunda kaldı. O andan sonra, şehirde, Souleïade'la, bu sapık ve rezalet ocağıyla bütün ilişkilerini kesmiş gibi bir tavır takındı. Artık oraya ayak basmıyor, bu yeni kederine gururla göğüs geriyordu. Ama yenilmeyi kabul etmiyor, pusuda bekliyor, kaleye tekrar girmek için en küçük fırsattan faydalanmaya hazır. bekliyordu.

Pascal'la Clotilde. işte o tarihte, artık dört duvar arasına kapanmaktan vazgeçtiler. Kimseye meydan okumak istemiş değillerdi: amaçları. mutluluklarını âlemin gözü önüne sererek, etrafta dolaşan çirkin söylentilere yanıt vermek değildi. Bu, neşelerinin tabii yayılışı gibi bir şey

olmuştı. Aşkları, yavaş yavaş, bir gelişme ihtiyacı bir saha ihtiyacı duy-
muştu; önce, odadan dışarı, sonra evden dışarı çıktılar, şimdi, bahçeden
şehre, geniş ufka çıkıyorlardı. Bu ihtiyaç, her tarafı dolduruyor, onlara
evreni veriyordu. Doktor, vizitelerine, korkusuzca yine başladı. Genç kıızı
da beraber götürüyor; Clotilde, arkasında açık renk elbisesi, başında bir
demet çiçekle süslü şapka; kendisi, ilikli redingotu ve geniş kenarlı şapka-
sıyla kolkola, gezinti yerlerinde, sokaklarda dolaşıyorlardı. Pascal,
akpaktı; Clotilde kumraldı; başları yukarda dimdik ve gülümser, yolda
giderken öyle bir mutluluk parıltısı saçıyorlardı ki, nurdan bir hâle içinde
yürüyor gibiydiler. İlk zamanlar, büyük bir heyecan uyandırdılar: dük-
kâncılar, kapı önlerine çıkıyorlar, kadınlar pencerelerden sarkıyorlar;
yoldan geçenler dönüp arkalarından bakıyorlardı. Fısıldaşanlar, gülenler,
onları parmakla gösterenler vardı. Bu düşmanca merak hareketinin, ma-
halle çocuklarına bulaşmasından ve sonunda taş tutulmalarından korka-
bilirlerdi. Fakat, Pascal, kendinden emin ve muhteşem tavrı, Clotilde, çok
genç, çok yumuşak başlı, çok mağrur edasıyla o kadar güzeldiler ki, yavaş
yavaş, herkes elde olmadan, bu hali hoşgördü. Yavgın ve sihirli bir şef-
katle, onlara, herkes gıpta etmekten ve onları sevmekten kendini alamaz
oldu. Kalpleri büyüleyen bir büyü saçıyorlardı. Yenişehrin sonradan
görme ve devlet memuru burjuva halkı, en sonra yola geldi. Pascal'la,
Clotilde, üzerinde otlar bitmiş ıssız kaldırımlardan, eski zaman âşıklarının
uçup gümüş ıtrını dağıtan sessiz ve kapalı eski konakların önünden geçip
giderlerken, Saint-Marc mahallesi, ahlâk savunuculuğuna rağmen, derhal
gülür yüzlü davrandı, temkinli bir anlayış gösterdi. Özellikle, eski mahal-
le, çok geçmeden onları sevinçle karşıladı; bu mahallenin ufak insanları,
içgüdüsel bir ince duygu ile, o masalın inceliğini, yeniden gençleşmiş
büyük Üstad'la ona destek olan güzel genç kızın oluşturdukları çiftin
derin anlamlı efsanesini kavramıştı. Eski mahallede, doktoru iyi kalplili-
ğinden dolayı çok severlerdi. Yoldaşı da orada, herkes tarafından çabucak
sevildi; onu görür görmez, herkes, hayranlık ve övgü jestleriyle karşılı-
yordu. Onlar, ilk düşmanca hisleri görmemiş gibi davranmakla beraber,
şimdi etraflarını alan af ve özenle karışık dostluğu pekâlâ hissediyorlardı;
bu, onları, daha güzelleştiriyordu; mutlulukları içinde, bütün şehre gülü-
yorlardı.

Bir ikinci sonrası, Pascal'la, Clotilde, Banne sokağının köşesini
dönerlerken, karşı kaldırımda, Doktor Ramond gözlerine ilişti. Bir gün
önce de doktorun, avukatın kıızı matmazel Lévêque'le evlenmeye karar

verdiğini haber almışlardı. Muhakkak ki, en akıllıca yol buydu. çünkü durumu, daha fazla beklemesine uygun değildi; çok sevimli ve çok zengin olan genç kız onu seviyordu. Ramond da, herhalde onu sevecekti. Bu itibarla Clotilde, samimi dost sıfatıyla, onu tebrik etmek üzere kendisine gülümsemekten haz duydu. Pascal, dostça bir hareketle onu selâmlamıştı. Bu tesadüften bir parça şaşırın Ramond bir an, ne yapacağını bilemedi. İlk anda, karşıya geçmek üzere, bir hareket yapmıştı. Sonra, nezaketen çekindi. düşlerini bozmanın, sokaktaki kalabalığın ortasında bile korudukları o başbaşa inzivaya sokulmanın kabalık olacağını düşünmüş olsa gerek ki, dostça bir selam vermekle, saadetlerini affettiğini gösteren bir tebessümle yetindi. bu durum üçünün de çok hoşuna gitti. O günlerde, Clotilde, günlerce, büyük bir pastel üzerinde çalışmıştı; bu pastel de, ihtiyar Hazreti Davud'la Şumniyeli genç Ebisac'ın sevdalı sahnesini tasvir ediyordu. Bu, öyle bir hayal yaraucı, öyle heyecan verici bir kompozisyondu ki, Clotilde'in araya ikinci şahsiyetini, o hayalci kimliğini esrara olan hünerini ekliyordu. Geri kalmış bir lüks içinde, yalnız yağmur gibi serpilmiş çiçeklerden bir zemin üzerinde, ihtiyar Melik, Ebisac'ın çıplak omzuna dayanmış olarak cepheden görünüyordu; çocuk, bembeyaz teniyle, yarı beline kadar çıplaktı. Davud, dümdüz, muhteşem bir elbise giymiş, mücevherler içindeydi; kar gibi beyaz saçlarında, hükümdarlık ikilili vardı. Fakat genç kız, sadece cildinin zambak rengi, ipek yumuşaklığıyla, ince ve düzgün endamıyla, yuvarlak ve ufacık göğsüyle ilahi bir zarafet taşıyan yumuşak kollarıyla, daha muhteşemdi. Kendisi beğenildiği için çok mağnır, gençliğinin diriltici kanını hükümdarına verdiğinden dolayı çok sevinçli, her kadına tercih edilen bu cariye, kudretli ve sevilen bir efendi edasıyla Melike yaslanıyor, ona hükmediyordu. Kızın bütün duru ve muhteşem çıplaklığı, gün ışığının tâ ortasına toplanmış halkın karşısında, sakince boyun eğişini, varlığını nasıl sessizlikle ve mutlak surette verişini ifade ediyordu. Davud gayet görkemli, kız gayet saftı; ikisinden, bir yıldız parlaklığı dile düşüyor gibiydi.

Clotilde, son dakikaya kadar, resimdeki yüzlerin ikisini de bulanık, bir tür sis içinde gibi bırakmıştı. Pascal, onun ne yapmak istediğini pekâlâ anlıyor; arkasında durmuş, duygulu, espri yapıyordu. Onun tahmin ettiği gibi de, oldu. Clotilde, bir iki kalem dokundurarak, çehreleri tamamladı. İhtiyar Davud, Pascal'dı; Şumniyeli genç Ebisac da kendisiydi. Fakat, bir rüya aydınlığına gömülmüş gibiydiler; vücutlarını bir hükümdar kaftanı

gibi saran, biri bembeyaz, öteki gayet kumral saçlarıyla, istikrardan uza-
mış yüz hatlarıyla, ölmez bir aşk bakışı ve tebessümüyle, meleklerin se-
mavi saadetiyle ermiş, Tanrısallaşmışlardı.

Pascal:

– Aman, sevgilim, diye haykırdı, ikimizi de fazla güzel tasvir edi-
yorsun, yine hayal âlemine daldın. Hatırlarsın ya, esrar âleminin bütün
hayali çiçeklerini bir arada çizdiğin için sana çıkıştığım günlerde olduğu
gibi.

Bunu söylerken, duvarlar boyunca, eski pastellerin hayal tarhlarını,
cennet bahçelerinin tâ göbeğinde açmış o hiç yaratılmadık çiçekleri eliyle
gösteriyordu.

Fakat, Clotilde, neşeli itiraz ediyordu.

– Fazla güzel mi? Fazla güzel olamayız. Emin ol, ben kendimi
böyle hissediyorum, böyle görüyorum, hem böyleyiz de... Gel, bak, ger-
çeğin tâ kendisi değil mi bu?

Yanı başında duran, onbeşinci asra ait o kitabı Mukaddesi almış,
tahta üzerine kazılı o sade resmi gösteriyordu.

– Görüyorsun ya, upkısı.

Pascal, bu sakın ve görülmemiş iddia karşısında, usul usul gülme-
ye başladı.

– Bak: gülüyorsun, resim detaylarına takılıyorsun. Ruha nüfuz
etmek gerek... Öteki resimlere de bak, hep aynı şey! İbrahim'le Agar'ın
da resmini yapacağım. Raos'la Boaz'ı da yapacağım, hepsini, naçiz kızla-
rın, akraba kızlarının ve cariyelerin, gençliklerini kendilerine ihşan ettik-
leri bütün Peygamberleri, Havarileri, Melikleri yapacağım, hepsi güzel ve
mutlu, görüyorsun işte.

O zaman, gülmeyi bırakılar, Clotilde'in ince parmakları ile say-
falarını çevirdiği eski Kitabı Mukaddesin üstüne eğildiler. Pascal'ın beyaz
sakalı, arkadan, genç kızın kumral saçlarına karışıyordu. Onu, olduğu gibi
kokluyor, olduğu gibi ciğerlerine dolduruyordu. Tahtaya kazılmış sade
resimler, sararmış sayfalarda tekrar yaşayan bu Kitabı Mukaddes dünyası:
eseri, dünyayı fethedecek olan kuvvetli ve canlı bir kavmin, erkeklikleri
hiç sönmeyen o erkeklerin, daima verimli kalan kadınların serbestçe fi-
lizlenişi: ırkın, cinayetler, zinalar, yaşa bakmayan, mantığa gelmeyen, o

ısrarlı ve kaynaşan beka buluş. gözlerinin önünden geçip giderken. Pascal, dudaklarını, genç kızın narin ensesine değdirmiş. onun çiçeklenen gençliğini öpüyordu. Aynı zamanda, sınırsız bir heyecan, bir minnet duyuyordu: çünkü, kendi hayali gerçekleşiyor, kendi aşk arayıcısı, kendi Elbisaç'ı son deminde hayatına giriyor. o hayata tazelik veriyor. parfüm veriyordu.

Sonra, onu yine kucaklayarak kulağına, gayet yavaş sesle bir nefes gibi fısıldadı:

– Oh! Senin gençliğin, senin gençliğin, susamışım ona, beni o doyuruyor. Fakat, sen bu kadar genç olduğun halde gençliğe susamış değilsin ki, beni seçtin, ben ki bu kadar ihtiyarım, dünya kadar ihtiyarım?

Clotilde, hayretle sıçradı, başını çevirdi, ona baktı.

– Sen mi ihtiyar? Yok, canım, sen gençsin, benden daha gençsin!

Gülüyor parlak dişlerini meydana çıkararak öyle gülüyordu ki, Pascal da kendini tutamadı, güldü. Fakat, bir parça üzülerek ısrar ediyordu.

– Bana yanıt vermiyorsun... Bu kadar genç olduğun halde, o gençlik hasreti sende yok mu?

Bu kez, Clotilde, dudaklarını uzattı, onu öptü, gayet yavaş sesle kendisi de:

– Bir tek şeye susadım, bir tek şeye karşı susuzluk duyuyorum, sevilmek, herşeyin dışında, herşeyin üstünde sevilmek, senin beni sevdiğin gibi.

Martine, duvara asılan tasviri gördüğü gün, onu biran sessizce seyretti; sonra, istavroz çıkardı; Tanrının geçtiğini mi görmüştü, yoksa Şeytanın geçtiğini mi, belli değil. Paskalyadan birkaç gün önce Clotilde'e, kendisiyle birlikte kiliseye gelmesini söylemiş. Clotilde, gelemem deyince, şimdi takınmış olduğu sessiz saygılıktan biran için ayrılmıştı. Onu hayrete düşüren evin içindeki yenilikler arasında zihnini en fazla alt üst eden, genç hanımının birdenbire dinsizleşmiş olmasıydı. Onun için, Clotilde miniminiyken dua etmek istemediği zamanlardaki o eski azarlavıcı sesini tekrar yükseltti, onu azarladı. Artık, Tanrı korkusunu unutmuş muydu? Cehenneme gidip ebediyen yanmaktan artık korkmuyor muydu?

Clotilde, tebessümünü gizlemedi.

– Oh! dedi, bilirsin ki Cehennemden hiç korkmam. Fakat, dinimi unuttum. sanıyorsan. aldanıyorsun. Kiliseye artık gitmiyorum. ama ibadetimi başka yerde yapıyorum. konu bundan ibaret.

Martine. ağzı bir karış açık. hiçbir şey anlamadan onun yüzüne bak kaldı. Tamam, matmazel. iyiden iyiye imanını kaybetmişti. O günden sonra, bir daha, kendisiyle birlikte, Saint - Saturnin kilisesine gelmesini söylemedi. Yalnız. kendi sofuluğu daha artı, sonunda. merak haline geldi. İşlerini bitirdikten sonra, yürürken bile ördüğü. yanından hiç ayrılmaz o çorabıyla oradan oraya dolaştığı artık görülmez olmuştu. Bir dakika boş zaman bulur bulmaz. Kiliseye koşup. sonu gelmez dualarla orada kendinden geçiyordu. Hep pusuda bekleyen ihtiyar Madam Rougon, onu, bir sütunun arkasında görmüş. bir saat sonra. yine orada bulunca, Martine kıpkırmızı kesilerek. boş otururken yakalanmış bir hizmetçi gibi özürler dilemişti.

– Mösyö için dua ediyordum da...

Bu arada. Pascal ve Clotilde. sahalarnı daha genişletiyorlar. gezintilerini her gün uzatıyorlar. şimdi şehirden de dışarı. geniş kırlara çıkıyorlardı. İkinci üstü. Séguiranne'a giderlerken. bir zamanlar sihirli Paradou bahçeleri bulunan. tarla haline getirilmiş. görkemli toprakların yanından geçtikleri sırada. yüreklerini bir hüznün kapladı. Albine'in hayali. Pascal'ın gözü önünde canlanmış. yine bir bahar çiçeği gibi. yine bir bahar gibi çiçeklenmişti. Bir zamanlar. daha o zaman. kendisini çok ihtiyar sanan ve Paradou'ya. o küçük kıza gülümsemek için giden Pascal. hayatın. kendisine son demlerini güzelleştiren. tıpkı böyle bir bahar hediye ettiği anda. Albine'in. çoktanberi ölmüş bulunacağı hiç aklına getirmezdi. Clotilde. o hayalin. aralarından geçtiğini sezmiş. yeni bir sevgi ihtiyacıyla. yüzünü ona uzatıyordu. Albine. ezeli sevdalı kadın. oydu. Pascal. onu dudaklarından öptü; onlar. bir kelime konuşmadan bir zamanlar. Paradou'nun. azametli yeşilliklerini dalgalandırdığı. şimdi buğday ve yulaf ekili yamyassı topraklarda. bir ürperti dolaştı.

Şimdi. Pascal'la Clotilde kurak ve çıplak ovada. yolları kaplayan gıcırutlu tozlara basa basa yürüyorlardı. Bu kavurucu doğayı sıska badem ağaçlarıyla. cüce zeytin ağaçlarıyla dolu bu tarlaları. köşklerin. asırlık servilerin siyah çizgileriyle genişleyen solgun renkleriyle beyaz göründükleri. o kel tepeli ufukları seviyorlardı. Bunlar. eski ekol tablolarında görülen. çiğ renkli. dengeli ve muhteşem çizgili. eski. klâsik manzaralara

benziyordu. Bu kırları sanki pişirmiş olan, birikmiş, bütün eski güneşler, onların damarlarına akıyordu; ezeli bir ihtirasın parlak alevini serpen, her zaman mavi gök altında, bu akış, onları daha canlandırıyor, daha güzelleştiriyordu. Şemsiyesiyle bir parça gölgelenen Clotilde, güneş ortasında yaşayan bir bitki gibi, bu ışık banyosundan memnun, geliyor; Pascal, yeniden hayat buluyor, toprağın yakıcı özsuynun, erkeklik dolu bir dalga halinde uzuvlarına yayıldığını hissediyordu.

Bu Séguiranne gezinisi fikrini doktor vermişti. Sophie'nin, yakında, civardaki bir değirmenci çırağıyla evleneceğini Dieudonné haladan haber almış; oradakilerin sağlıklı ve durumlarının iyi olup olup olmadıklarını görmek istiyordu. Yeşil meşeli yüksek yola girer girmez, büyüleyici bir serinlik içlerini açtı. Bu ulu gölgelikleri doğuran pınarların suları, yolun iki tarafından durmadan akıyordu. Sonra, ortakçıların evine vardıkları zaman tam da sevdalılarla burun buruna geldiler; Sophie ile değirmencisi, kuyunun yanında, şapur şapur öpüşüyorlardı; çünkü, hala, tâ ileride, Viorne söğütlerinin arkasındaki çamaşırlığa gitmişti. Sevdalı çift, pek utanmış, kıpkırmızı kesilmişti. Fakat doktorla arkadaşı candan bir gülüşle gülüyorlardı; yüreği rahat eden sevdalılar, Saint - Jean yortusunda evleneceklerini o zamana kadar, daha çok vakit bulunduğunu; ama, ne de olsa, o günün yine geleceğini söylediler. Muhakkak ki Sophie, sağlığı daha düzelmiş, hem daha güzelleşmiş, o irsi hastalıktan kurtulmuş; ayakları, pınarların suyuyla nemlenen toprakta, açık başı bol güneşte, oradaki ağaçlar gibi gürbüz yetişmişti. Ah! bu ateşli ve engin gökyüzü, canlı yaratıklara ve cansızlara nasıl bir yaşam veriyordu! Sophie'nin yalnız bir kederi vardı; belki haftaya çıkmayacak olan kardeşi Valentin'den sözettiği zaman, kirpiklerinin ucunda yaşlar belirdi. Bir gün önce ondan haber almıştı; Valentin ölüme mahkumdu. Doktor, onu teselli etmek için birparça yalan söylemeye mecbur oldu, çünkü, kendisi de, her an, kaçınılmaz olan o sonucu bekliyordu. Clotilde'le ikisi, Séguiranne'dan ayrıldıktan sonra, ölümün hafif ürpertisi temas eden o sağlıklı sevdalılarının mutluluğuyla duygulu, Plassans'a, gitgide yavaşlayan adımlarla dönüp geldiler.

Eski mahallede, Pascal'ın tedavi etmekte olduğu bir kadın ona, Valentin'in az önce öldüğünü haber verdi. Yarı deli hale gelen, avaz avaz haykıran, oğlunun ölüsüne sarılan Guiraupe'u iki komşu kadın, zorla sürükleyip götürmek zorunda kalmıştı. Pascal, Clotilde'i kapıda bıraktı, içeri girdi; sonra, hiç konuşmadan, Souleiaide'in yolunu tuttular. Pascal,

vizitelerine başladığından beri bu işi. sadece bir meslek görevi diye yapar gibi görünüyor, i acının mucizelerini artık göklere çıkarmıyordu. Zaten, Valentin'in ölümünün bu kadar gecikmesine şaşırıyordu; hastanın hayatını bir yıl uzatmıştı. Aldığı muhteşem sonuçlara rağmen. ölümün, kaçınılmaz ve hakım durumda kalacağım, pekala biliyordu. Bununla beraber, o sonucu, aylarca aciz vaziyette tutmuş olmaları duyduğu gurunun, Lafouasse'i istemeyerek zamanından birkaç ay önce öldürdüğü için hep tazelenen üzüntüsünü unutturması gerekti. Halbuki, hiç öyle görünmüyordu: Evlerine döndükleri zaman Pascal'ın alnında tasalı bir kırışık vardı. Fakat, orada onu. başka bir üzüntü bekliyordu. Uzun zaman iğne yaptığı. Tulettes akıl hastanesindeki hasta şapka işçisi Sarteur'ün, çınarlar altında. Martine'in gösterdiği yerde oturup kendisini beklediğini gördü. Çok meraklı tecrübe başarı kazanmışa benziyordu: güç cevheri iğneleri insana irade veriyordu; gerçekten. hasta. daha o sabah akıl hastanesinden çıkıp oraya gelmiş, artık. buhran geçirmedigine; onu. sokaktan geçenlerin üstüne saldırıp boğacak hale getiren o ani adam öldürme azgınlığının tamamen geçtiğine yemin ediyordu. Doktor, bu ufak tefek. çok esmer, arkaya kaçık alınlı. kuş gagası yüzü. bir yanağı ötekinden fark edilecek derecede şiş adama bakıyordu: adam basbayağı akıllığı ve sakin. kurtarcısının ellerini öpecek kadar coşkun bir minnettarlık içindeydi. Doktor müteessir olmaya başlamıştı. Tekrar çalışma hayatına başlamasını tavsiye etti; en mükemmel maddi ve manevi sağlık koruma yolunun bu olduğunu söyledi ve onu şefkatli bir şekilde gönderdi. Sonra sakinleşti. sofraya oturdu. neşeli neşeli. başka şeyler konuştu.

Clotilde. hayretle. hatta bir parça isyanla ona bakıyordu.

— Ne o, Üstad, yoksa. kendinden memnun değil misin?

Pascal. işi hoşluğa döktü:

— Oh! Kendimden hiçbir zaman memnun değilim!... Doktorluktan da, doğrusu. gününe göre değişir.

O gece, yatakta ilk kez kavga ettiler. Mumu söndürmüşlerdi. Oda'nın derin karanlığında. birbirlerinin kollarını bulmuşlardı. Clotilde çok ince. çok zarif, Pascal'a sınıksız sarılmış. Pascal da onu. başı kalbi üzerinde sınıksız kucaklamış. Clotilde. ona. artık gurur duymadığı için öfkelenebiliyor. gündüz ki şikayetlerini tekrarlıyor, Sarteur'ü iyileştirmekle. hatta Valetin'in ölümünü bu kadar geciktirmekle öğünmediği için ona sitem

ediyordu. Şimdi. onun şeref hırsını kendisi duyuyordu. Tedavilerini hatırlıyordu. Kendi kendisini iyi etmiş değil miydi? Metodunun etkisini inkar edebilir miydi? Pascal'ın eski geniş düşlerini andıkça vücuduna bir titreme geliyordu. Fenalığın biricik sebebi olan dermansızlıkla mücadele etmek, hasta insanları iyi etmek, onu sağlıklı ve üstün hale getirmek. işi ele alarak. herkese sağlık bahşederek mutluluğu, gelecekteki mükemmellik ve bahıyarlık dünyasını biran önce yaratmak, üstelik, hayat iksirini. o muazzam ümide yol açan cihan ölçüsünde panzehiri elinde tutuyordu.

Pascal. dudakları Clotilde'in çıplak omuzunda susuyordu. Sonra yavaş sesle:

— Doğru. dedi. kendimi tedavi ettim. başkalarını da tedavi ettim. iğnelerimin birçok hallerde etkili olduğuna hâlâ inanıyorum... Doktorluğu inkar etmiyorum, Lafousse'inki gibi acıklı bir kazanın vicdan azabı beni haksızlığa sevk etmez... Esasen çalışmak benim tek ihırasım olmuştı; beni şimdiye kadar kemiren şey çalışmaktır; son defa, ihtiyaçlayan insanlığı. sonunda gürbüz ve zeki bir şekilde yeniden yaratmak imkanı bulunduğunu kendi kendime ispat etmek isterken. az daha ölecektim... Evet, hayal, güzel bir hayal!

Clotilde de yumuşak kollarıyla onu kucakladı, onunla kaynaştı.

— Hayır, hayır! Bir gerçek, senin dehanın gerçeğı, Üstad!...

O zaman. böyle birbirlerine. ayırt edilemeyecek kadar sokulmuş halde, Pascal, sesini daha yavaşlattı. sözleri bir itiraftan, ancak bir soluktan ibaret kaldı.

— Dinle, sana bir şey söyleyeceğim ki, dünyada hiç kimseye söylemem; kendi kendime bile yüksek sesle söylemedim... Doğayı düzeltmek. ona karışmak, onu tadil etmek. hedefinden çevirmek, beğenilir bir iş midir? Tedavi etmek, kendi zevki için yaratığın ölümünü geciktirmek; bu ölümü hiç şüphesiz, adamoğlunun zararına uzatmak, doğanın yapmak istediğı şeyi bozmak olmaz mı? Sağlık ve güç hakkındaki kendi anlayışımıza göre düzenlenmiş. daha sağlıklı ve daha güçlü bir insanlık hayal etmeye hakkımız var mı? Vasıtalarını ve hedefini bilmediğimiz bu hayat işine ne diye karışıyoruz. orada işimiz ne? Belki, hayırlısı budur. Belki aşkı. dehayı. hatta hayatı bile öldürmemiz tehlikesi vardır... İstiyor mu-

sun. bu sırı yalnız sana açıyorum. içime şüphe girdi, yirminci asır kim-yagerliğim aklıma geldikçe ürperiyorum; mükemmelleşmeyi. kendi ken-dini başarmakta serbest bırakmanın daha yüce. daha büyük bir iş olduğuna hükmetmeye başladım.

Sustu. Sonra, Clotilde'in güçlkle işitebildiği bir sesle. gayet ya-vaş. ekledi:

— Biliyorsun ki, şimdi. hastalara yalnız suyla iğne yapıyorum. Se-nin de dikkatini çekmiş. hayvan dövdüğümü işitmediğini söyledin; sana. ihtiyat iksirim var, diyordum... Su, onların acısını dindiriyor. herhalde. sadece. mekanik bir etki olacak. Ha! ızdırabı dindirmeyi. ızdıraba engel olmayı, elbette. yine istiyorum! Belki bu, son zaafım; ama. acı çeken vücut görmeye katlanamıyorum; ızdırıp doğanın müthiş ve boşuna bir zulmü gibi. beni çileden çıkarıyor... Aruk. hastaları. sırf ızdırabı kesmek için tedavi ediyorum.

Clotilde sordu:

— Üstad, o halde. eğer hastaları iyi etmek istemiyorsan herşeyi anlatmamak gerek: çünkü, yaraları göstermek zaruretinin. o korkunç zaruretin, o yaraları kapatmak ümidinden başka mazereti yoktu.

— Yok. yok! Bilmek gerek, yine bilmek gerek. hem hiçbir şey gizlememek, olaylara ve canlı yaratıklara dair her şeyi açığa vurmak ge-rek! Cahillik içinde hiçbir saadete ermeye imkan yoktur, sakın hayat, ancak emin olmakla mümkündür. Daha fazla bildiğimiz zaman. herhalde. herşeyi kabul edeceğiz. Anlamıyor musun ki, her şeyi tedavi etmeyi, her şeyi taze hayat vermeyi istemek. nefsimize düşkünlüğümüzün yanlış bir ihtirasıdır, kendi çıkarımız bakımından mütalaa ettiğimiz için kötü oldu-ğunu söylediğimiz hayata karşı bir isyandır! Tekamüle saygı göstermeye başladığımdan beri iyice hissediyorum ki, daha sakinleştim, zihnimi ge-nişlettim. yükselttim. Hayatı, hedefinden alıkoymaya yeltenmeyecek kadar, kendimi tamamen teslim edecek kadar yapmaya kalkışmadan. onunu içinde yok olacak kadar hayata bağlılığım üstün geliyor. Hakim olan yalnız hayattır. ne yaptığını, nereye gittiğini bilen yalnız odur. ben sırf, onu. yaşanmasını istediği şekilde yaşamak için. öğrenmeye gayret edebilirim... Hem. bilmiş ol ki, hayatı. ancak sen benim olduktan sonra

anlıyorum. Sen benim olmadan önce. gerçeği başka yerde arıyordum. dünyayı kurtarmak musallat fikrinin ortasında çırpınıyordum. Sen geldin, hayat doldu. dünya. her saat aşkla kurtuluyor, öyleki içinde yaşayan ve çoğalan ne varsa onların azametli ve aralıksız çalışmasıyla kurtuluyor... Kusursuz hayat, mutlak kudrete sahip hayat, ölmez hayat!

Pascal'ın gözleri, artık. bir iman kavramının ürpertisinden üstün güçlere nefsinin teslim edişinin soluğundan ibaret kalmıştı. Clotilde, artık akıl yürütmüyor, teslim oluyordu.

— Üstad, senin aklının dışında hiçbir şey istemiyorum: beni al, senin olayım. seninle kaynaşıp kaybolayım. tekrar doğayım!

Birbirlerinin oldular. Sonra. yine fısıldamalar oldu. bir aşk hayatı. köyde sakin ve sağlam bir hayat tasarlandı. Doktorun tecrübesi, sadece. güç verici bir çevre tavsiyesinden ibaret kalıyordu. Şehirlere lanet ediyordu. İnsan, ancak, geniş ovalarda, bol güneş altında, paradan, ihüstan, hatta fikir işlerinin aşırı gururundan vazgeçmek şartıyla yaşarsa sağlıklı ve mutlu olabilirdi. Yaşamaktan ve sevişmekten, toprağı kazmak ve güzel çocuklara sahip olmaktan başka yapılacak iş yoktu.

Sonra. yavaş sesle:

— Ah! Diye ekledi, çocuk, günün birinde gelecek olan bizim çocuğumuz....

Aklını altüst eden, bu mevsimi geçmiş babalığını düşününce, onun heyecanıyla, sözünü bitiremedi. Gezintileri esnasında, kendilerine gülümseyen bir küçük kız veya oğlan çocuk görünce, gözleri nemleniyor. başını çeviriyor, bundan söz etmek istemiyordu.

Clotilde gayet tabii, sakin bir inançla:

— Gelecek elbette, dedi.

Bu, ona göre, olayın, tabii ve kaçınılmaz sonucuydu. Her öpüşünün sonunda çocuk düşüncesi vardı; çünkü. hedefi çocuk olmayan her aşk, ona boş ve çirkin görünüyordu.

Hatta, onu romanlarla ilgilendirmeyen nedenlerden biri de buydu. Annesi gibi, çok kitap okumazdı; hayalinin genişliği ona yetiyordu; uydurma hikayelerden de çabucak bıkiyordu. Fakat, asıl hep hayret ettiği. hep öfkelendiği şey, şayet, tesadüfen. kalp maceraları arasında, çocuk

çıkma gelse. bir felaket. bir şaşkınlık ve pek büyük bir engel oluyordu. Aşıklar. kendilerini birbirlerinin kolları arasına bıraktıkları zaman. bir hayat eseri yaratmakta olduklarını ve bundan bir çocuk doğacağını hiç akıllarına getirmez gibi davranıyorlardı. Öyleki okuduğu tabii tarih dersleri. ona doğanın biricik arzusu meyve olduğunu göstermişti. Yalnız onun değeri vardı. hedef yalnız oydu. tohum ziyan olmasın ve ana yavru-lasın diye. her türlü tedbir alınmıştı. İnsansa. tersine aşkı medenileştire-rek. onu zorlayarak. ondan. meyve arzusunu dahi uzaklaştırmıştı. Kalbur-üstü gelen romanlara kahramanların cinsiyeti. bir sevdâ makinesinden ibaretti. Birbirlerine tapıyorlar. birbirlerine sahip oluyorlar. ayrılıyorlar. bin bir cefa çekiyorlar. öpüşüyorlar. birbirlerini öldürüyorlar. bir sosyal illetler fırtınası koparıyorlar. ve bütün bunları tabii kanunlar dışında. aşkın sonu çocuk olduğunu bile haurlamaz gibi. sırf zevk için yapıyorlardı. Kirli ve aptalca bir işti bu.

Clotilde neşelendi: güzel bir maşuka cüretiyle. biraz sıkılarak. başı onun göğsünde. tekrar:

— Çocuk gelecek... dedi. Gelsin diye gereken her şeyi yapıyoruz. geldiğini niçin istemiyorsun?

Pascal, hemen yanıt vermedi. Clotilde. onun. kolları arasında so-ğuklaşğını. üzüntüye ve şüpheyi düştüğünü hissediyordu. Sonra. Pascal. kederli bir yüz ile yavaş sesle:

— Hayır. hayır! Dedi. İş işten geçti... Yaşımı düşün bir kere. sev-gilim!

Clotilde. onu ısıtarak. öpücöklere gömerek ihtiraslı ve taşkın. yine haykırdı:

— A canım. gençsin!

Sonra. buna güldüler. böyle kucak kucağa Pascal sırtüstü yatmış. Clotilde'e sol koluyla sarılmış; Clotilde onu. uzanmış ve yumuşak bütün organlarıyla sıkı sıkı kucaklamış. başı onun göğsünde. kumral saçları dağılmış ve Pascal'ın beyaz sakalına karışmış. uyudular. Şumniyeli kız. yanağı efendisi Melik'in kalbi üzerinde. uyuyordu. Aşklarını çok şefkatle karşılayan kapkaranlık koca odada. sessizliğin ortasında. nefeslerinin hafif sesinden başka gürültü kalmadı.

Doktor Pascal, böylece, şehirde ve civar köylerde, hastalarını ziyarete devam ediyor; hemen hemen her zaman, Clotilde'i kolunda beraber gezdiriyor, zavallıların evine, o da doktorla beraber giriyordu.

Fakat, bir gece, Pascal'ın, gayet yavaş sesle ona itiraf ettiği gibi artık, bu ziyaretler, acı dindirme ve teselli verme ziyaretinden ibaretti. Zaten, vaktiyle, hastalara, istemeye istemeye bakar bir hale gelmiş olması da, tedavi biliminin bütün kofluğunu hissetmesindendi. Tecrübecilik onu mutlu ediyordu. Mademki doktorluk bir tecrübe bilim değil, bir sanattı: Pascal, hastalığın ve hastaya göre devanın sonsuz çarpışıklığı karşısında, endişe içinde kalıyordu. Tedavi usulleri varsayımlara göre değişiyordu. Bugün terkedilmiş metodlar, vaktiyle, kim bilir kaç kişiyi öldürmüştü! Her şey doktorun sezîş yeteneğine bağlıydı: tedavi edici doktor akli başında yaratılmış bir kahinden başka bir şey değildi: kendisi de el yordamıyla ilerliyor, dehasının yardımıyla rastgele bulduğu tedavi usullerini kullanıyordu. Pascal'ın on iki yıl kadar doktorluk ettikten sonra, hastalarını hemen hemen büsbütün bırakıp kendisini sırf bilime vermesinin hikmeti de buydu. Sonra, soy üzerinde yaptığı büyük araştırmalar, ona, bir an, müdahale etmek, cilt altına yaptığı iğnelerle hasta tedavi etmek ümitlerini verince, tekrar gayrete gelmişti; bu hayatı güçleri onararak o inancının daha fazlalaşacağı güne; hayatın kendi kendine yettiği, tek hayat ve güç yaratıcının o olduğu hakkında, yüksek bir kanaat vereceği güne kadar devam etmişti. Böylece, sırf kendisini ısrarla çağıran hastalara gidiyor, sakın gülümseyişiyle, vizitelerine devam ediyordu; hastalar da, bayağı suyla iğne yaptığı zaman bile, mucizeymiş gibi rahata kavuşuyorlardı.

Şimdi, Clotilde'in, arada sırada, bu tedavi usulüyle alay ettiği oluyordu. Aslında, o, ilahi sırlara koyu inancını kaybetmemişti. Pascal'a, böyle mucizeler yarattığına göre, kendisinde mucize kudreti bulunduğunu, sahici bir Tanrı olduğunu söyleyerek neşeli neşeli gülüyordu. Fakat o böyle söyleyince, Pascal, müşterek vizitelerinin etkisini ona yüklüyor, o yanında, bulunmazsa hiçbir hastayı iyi edemediğini, ilahi kerametın onda olduğunu, meçhul ve en gerekli gücü onun getirdiğini söylüyor, alay

ediyordu. Sonunda. Clotilde'in evlerine girmeye çekindiği zengin insanlar. burjuvalar. ahlayıp ofluyorlar. bir türlü sükunete kavuşamıyorlardı. Sevgiyle karışık bu tartışma onları eğlendiriyordu; her defasında yeni keşiflere gider gibi yola çıkıyorlardı. Hastaların yanında, kurnaz kurnaz bakışıyorlardı. Ah, bu can acısı olacak lanet onları nasıl isyan ettiriyordu; onu yere sermeye giden yine yalnız onlardı: on yenilmiş tahmin ettikleri zaman ne mutlu oluyorlardı! Soğuk terlerin kuruduğunu, avaz avaz haykıran ağızların sustuğunu. ölmüş yüzlere yeniden hayat geldiğini görünce. Tanrının bir ödülüne şahit olduklarını hissediyorlardı. Muhakkak ki, oradan oraya dolaştırdıkları şey. zavallı insanlığın bu ufacak köşesine sükunet veren şey. aşklarıydı.

Pascal. sık sık:

— Ölmek bir şey değil. diyordu. dünya kanunu budur. Ama. ızdırıp çekmek neden? İğrenç ve budalaca bir şey bu!

Bir ikinci vakti. doktor. genç kızla birlikte. küçük Sainte-Marthe kasabasına. bir hastayı görmeye gitti: atları Bonhomme'u yormamak için trene binecekleri sırada. garda bir tesadüf oldu. Bekledikleri tren Tulettes'den geliyordu. Sainte-Marthe. ters yönde. Marsilya'ya doğru ilk istasyondur. Tren durunca. koşullar. bir vagonun kapısını açılar. Tam o sırada, boş sandıkları kompartımandan ihtiyar Madam Rougon'un indiğini gördüler.

Madam Rougon. artık onlarla konuşmuyordu: yaşına rağmen. çevik bir hareketle atlayarak indi, dimdik ve gayet gururlu yürüdü, gitti.

Tren hareket edince, Clotilde:

— Bugün bir Temmuz, dedi, babaannem, Tulettes'den geliyor, Dide halaya. aylık ziyarete gitmiş... Bana nasıl baktı. gördün mü?

Pascal. kendisini. annesinin sürekli verdiği rahatsızlıktan kurtaran bu dargınlığa aslında memnundu:

Yalnız:

— Adam sende. dedi. anlaşılmayınca. görüşmemek daha iyi.

Fakat genç kız canı sıkın ve düşünceli duruyordu. Yavaş sesle:

— Babaannem bir başkalaşmış. yüzünü solgun gördüm. dedi... Hem. dikkat ettin mi? Her zaman çok düzgün giyindiği halde, yalnız bir

eli eldivenliydi. sağ elinde bir yeşil eldiven vardı... Neden bilmem. yüreğim burkuldu.

O zaman. Pascal da. bir tuhaf oldu. eliyle. şöyle bir hareket yaptı. Annesi de, elbette. herkes gibi. sonunda ihtiyarlayacaktı. Hâlâ. fazla didiyor. fazla çırpınıyordu. Rougon adını taşıyacak bir düşkûnlerevi yapılması için. servetini Plassans Belediyesine bırakmayı tasarladığını anlattı. İkisi de tekrar gülümsemeye başlamışlardı. O sırada Pascal:

— A! Dedi; hastalarımızı ziyaret için yarın da bir Tulettes'e gideceğiz? Biliyorsun. Charles'i Macquart amcaya götürmeye söz vermiştim.

Gerçek. Félicité. o gün. Tulettes'den dönüyordu. her ayın birinci günü. Dide halaya dair bilgi almak üzere muntazaman oraya giderdi. Yıllardan beri. deli kadının sağlığına şiddetle ilgi gösteriyor. onun hâlâ yaşamasına şaşıyor. tabii haddinden fazla. düpedüz bir uzun ömür mucizesiyle yaşamakta ısrar ettiğini gördükçe küplere biniyordu. Geçmişin bu sıkıcı şahidini. ailenin çirkefliklerini canlı bir halde hatırlatan bu bekleme ve ölmüş cesedini gömeceği o mübarek gün. ne derin nefes alacaktı. Gel gelelim. niceleri göçüp gittiği halde, yalnız gözlerinin içinde bir hayat kıvılcımı kalan bu bunak kadını, Azrail unutmuş gibiydi. O gün de. onu yine kupkuru ve dimdik. değişmez haliyle koltuğunda oturur bulmuştu. Gardiyan kadının dediği gibi. aruk ölme zamanı gelmişti. yüz beş yaşındaydı.

Akıl hastanesinden çıktığı zaman, Felicité öfkeliydi. Macquart amca aklına gelmişti. Ona rahatsızlık verenlerden biri de. insanı çileden çıkaracak bir ısrarla dünyaya kazık çakan bu herifti. Henüz kendisinden üç yaş büyük. seksen dört yaşında olduğu halde, ona. makul yaşını aşmış. gülünç derecede ihtiyarlamış gibi görünüyordu. Üstelik de, aşırılıklar içinde yaşayan. altmış yıldır. her akşam körkütük sarhoş olan bir adamdı. Akıllı uslu insanlar, cimri adamlar göçtükleri halde, o geliyor, sağlık ve neşe saçıyordu. Vaktiyle, gelip Tulettes'e yerleştiği zaman, Félicité kendisinden ancak üzüntü ve rezalet umulabilecek. sahiden kirli bir çapkından aileyi kurtarmak gibi geliyordu.

Macquart. çoğu zaman, o feci alaycı edasıyla:

— Biliyor musunuz, Felicité, derdi, ben burada nineye bekçilik ediyorum. ikimiz de, günün birinde, ölmeye karar verecek olursak. sırf. sizin hatırunuz için. nezaket olsun diye bu işi yapacağız; evet sırf her ay.

böyle bizi görmek için. can ve gönülden koşa koşa gelmek zahmetinden sizi kurtarmak için.

Félicité. hayal düşkünlüğüne uğramamak için. her zaman, amcanın evine kadar inmez. olmuştu: akıl hastanesiden, onun hakkında bilgi alıyordu. Fakat, bu kez, orada. amcanın, o zamana kadar görülmemiş bir ayyaşlık burhanı geçirdiğini, on beş gündür ayrıldığımı. herhalde çok sarhoş olmalı ki. artık evden dışarı bile çıkmadığımı haber alınca. onun ne hale girdiğini gözüyle görmek merakına düştü; gara dönerken. amcanın kulesine uğramak üzere. yoldan saptı.

Çok güzel bir gün. sıcak ve pırıl pırıl bir yaz günüydü. Félicité. saptığı dar yolun sağında ve solundaki topraklara. Macquart'ın ağzının sıkılığına ve derli topluluğuna mükafat olarak vaktiyle aldığı tarlalara. bütün bu özlü toprağa bakıyordu. Bol güneş ortasında. pembe kiremitleri. çiğ sarı badanalı duvarlarıyla. çok şirin ve güleç ev. karşısına çıktı. Set üstündeki yılanmış dut ağaçlarının altında. hoş serinlikten faydalandı. nefis manzarayı seyretti. Uzun bir ömrü. iyilik etmekle. görevini yerine getirmekle geçirmiş ihtiyar bir adamın hayatını. bu sükun ortasında tüketmesi için. burası ne uygun ve akıllıca bir inziva köşesi. nasıl bir saadet köşesiydi.

Fakat. Félicité. Macquart amcaı görmüyor. sesini işitmiyordu. Sessizlik derindi. Yalnız, iri ebegümecilerin etrafında anlar vızıldıyordu. Sette, yalnız Provence'da Loubet denilen cinsten. sarı bir küçük köpek. gölgeye. boylu boyunca uzanmıştı. Misafiri tanıyordu: havlamaya hazır. başını kaldırmış. hınıldamış; sonra tekrar yatmış, artık kımıldamıyordu.

O zaman. Félicité. bu ıssızlık ortasında. bu pırıltılı güneşin ortasında. acayip bir ürperti geçirdi, seslendi:

— Macquart... Macquart...

Kulenin. dut ağaçları altındaki kapısı ardına kadar açıldı. Fakat. Félicité girmeye cesaret edemiyor: böyle apaçık kapısıyla, bu boş ev onu ürkütüyordu. Tekrar seslendi:

— Macquart... Macquart...

Ne bir gürültü. ne bir soluk. Ağır sessizlik yine başlıyor. yalnız. iri ebegümecilerin etrafında, anlar daha yüksek sesle vızıldıyordu.

Sonunda. Félicité. korkusundan utandı ve cesaretle eve girdi. Met-halde. sol tarafta, amcanın her zaman. oturduğu mutfakın kapısı kapalıydı. Félicité. bu kapıyı itti. önce bir şey seçemedi; çünkü. Macquart, sıcaktan korunmak için. galiba pencere kanatlarını örtmüştü. Félicité'nin ilk izle-nimi. içeriyi dolduran keskin alkol kokusunun genzini tukadığını duyması oldu. Sanki eşyanın herbirinden aynı koku yükseliyordu. Ev. baştanbaşa bu kokuya bulanmış gibiydi. Sonra. gözleri yavaş yavaş loşluğa alışınca, amca'yı gördü. Üzerinde bir bardakla. bir de dibine kadar boşalmış. seksen beş derecelik ispirto şişesi duran masanın başında oturuyor. iskemlesine yığılmış. körkütük sarhoş. derin bir uykuya dalmış uyuyordu. Bu manza-ra, Félicité'yi öfkeliendirdi ve nefrete sürükledi.

— Macquart, bu ne? İnsan. kendini bu hale koyar mı? Ne sefalet bu, ne akılsızlık... Uyansana. ayıp değil mi?

Macquart'ın uykusu öyle derindi ki. nefes aldığı bile duyulmuyor-du. Félicité sesini yükseltti. şiddetle el çırpı. file.

— Macquart, Macquart... Aman; öf... Pek iğrençsin. azizim.

Onu kendi haline bıraktı: ilgisizce mutfakta dolaştı. öteberi'yi ka-nıştırdı. Akıl hastanesiden çıktıktan sonra. tozlu yolda. çok susamıştı. Eldivenleri rahatsız ediyordu; çıkardı. masanın bir ucuna bıraktı. Sonra. şans eseri. testi'yi buldu. bir bardak yıkadı, ağzına kadar su doldurdu; tam içmeye hazırlanırken, görülmemiş bir manzaraya gözü ilishince öyle bir heyecana kapıldı ki, suyu. içmeden. eldivenlerinin yanına bıraktı.

İnce güneş ışıklarının. aralanmış. köhne pencere kanatlarından sü-zülerek aydınlatuğı mutfakta. etrafını. şimdi gitgide daha iyi seçiyordu. Hep aynı mavi şayak elbisesi, tertemiz kıyafetiyle. yılın on iki ay giydiğı tüylü kasketiyle. amca'yı iyiden iyiye görüyordu. Beş alu yıldır şişmanla-mıştı: katmer katmer yağlarla dolup taşan vücudu. tam anlamıyla bir yığın teşkil ediyordu. Félicité. Macquart amcanın. tütün içerken uyuya kaldığını görmüştü; çünkü. kısa. siyah piposu. dizlerinin üstüne düşmüştü. Sonra. hayretten dona kaldı. Ateşli tütün dağılmış. pantolonunun kumaşı tutuş-muştu; iri bir sikke büyüklüğündeki delikten. amcanın çıplak bacağı gö-züküyor. bu kırmızı bacaktan. ufacık bir mavi alev yükseliyordu.

Félicité. önce. yanan şeyin çamaşır veya gömlek olduğunu sandı. Fakat. şüpheye gerek yoktu: çıplak teni pekala görülüyordu. ufacık mavi alev de. tutuşmuş bir alkol kabının yüzünde dolaşan bir alev gibi. hafif.

titrek. oradan çıkıyordu. Henüz bir gece kandili alevi boyunda, çıtırtısız ve zararsız, o kadar cılızdı ki. en küçük hava ürpertisiyle yer değiştiriyordu. Fakat, süratle büyüyor, genişliyor, cilt yanılıyor, yağ erimeye başlıyordu. Félicité'nin boğazından. ihtiyarsızca bir feryat yükseldi:

— Macquart... Macquart...

Amca, hâlâ kıınıldamıyordu. Tam bir hissizlik içinde olsa gerekti: sarhoşluk, onu. bir tür koma haline koymuş. hislerini mutlak surette kötürümleştirmişti. çünkü. yaşıyordu. göğsünün. hafif ve yavaş bir nefesle inip kalkuğı görülüyordu.

— Macquart... Macquart...

Şimdi. cildin çatlaklarından yağ fışkınıyor. alevi canlandırıyordu: alev. karnına doğru yükseliyordu. Félicité. amcanın. ispirtoya batmış bir sünger gibi. orada yanmakta olduğunu anladı. Macquart. yıllardan beri. en keskin. en çabuk tutuşur neredeyse. tepeden tırnağa alev alacaktı.

O zaman. Félicité. bu kadar derin uykuya dalmış bulunan amcayı uyandırmak isteğinden vazgeçti. Uzun bir dakika daha. dehşet içinde. yavaş yavaş azmi artarak. onu seyretmek cesaretini gösterdi. Bununla beraber elleri. hafifçe titremeye başlamıştı. Boğulacak gibi oluyordu. Su bardağı iki eliyle yakaladı. bir hamlede boşalttı. Ayaklarının ucuna basa basa uzaklaşırken. eldivenleri aklına geldi. Geri döndü. telaşlı bir hareketle. el yordamıyla. masanın üstünü araştırdı. eldivenlerin ikisini de aldığını sandı. Nihayet çıktı. sanki birisini rahatsız etmekten korkuyormuş gibi. kapıyı yavaşça. itina ile kapadı.

Kendini set üstünde. parlak güneşin ortasında. saf havada. gökyüzü ile dolu geniş ufkun karşısında bulunca. derin bir nefes aldı. Kırklar ıssızdı: onun ne girdiğini. ne çıktığını. herhalde hiç kimse görmüş değildi. Sarı köpek hâlâ orada. uzanmış. yatıyordu; başım bile kaldırmaya tenezzül etmedi. Félicité. genç kız endamının hafif salmusıyla. telâşlı adamlarıyla. çıktı. gitti. Yüz adım ötede. kendini tutmasına rağmen. önlenemez bir güçle başım çevirdi. o güzel günün akşamında. bayırda çok sakın ve çok şirin gözükene eve son bir kez daha baktı. Ancak trende. eldivenlerini giymek istediğı zaman. bir tekinin kaybolduğunu farketti. Fakat. bu eldiven tekinin. trene bineceğı sırada. istasyonda düştüğüne emindi. Kendisini çok sakın sanıyordu: halbuki. bir eli eldivenli. öteki eli çıplak kalmıştı; bu hal. onda. olsa olsa büyük bir heyecanın etkisine belirti olabilirdi.

Ertesi gün, Pascal'la, Clotilde, Tulettes'e gitmek üzere, üç trenine bindiler. Charles'ın annesi. çocuğu onlara getirmişti. Onu, âmcanın evine götüreceklerdi. Charles orada bütün hafta kalacaktı. Kan koca yine kavgalar etmişlerdi. Saraç. bu başkasının çocuğunu. bu tembel ve aptal beyzadeyi kendi evinde daha fazla alıkoymaya aruk katlanamıyordu.

Charles'ı giydiren. büyük annesi Madam Rougon olduğu için. çocuk. o gün. yine gerçekten. genç bir asilzade. saraya giden bir eski zaman içoğlam gibi. sırma kordonla süslü. siyah kadife elbiseler giymişti. Bir çeyrek saat süren yolculuk esnasında. kendilerinden başka. içinde kimse bulunmayan kompartımanda. Clotilde. çocuğun şapkasını çıkarıp güzel sarı saçlarını kakülleri omuzlarına dökülen o şahane saçlarını okşayarak eğlendi. Fakat parmağında bir yüzük vardı; elini çocuğun ensesinde gezdirince. bu okşamanın orada kanlı bir iz bıraktığını görerek şaşı. kaldı. Çocuğun bir yerine el dokunduğunda. cildinde. derhal pembe bir kan damlası belirliyordu. Bu. vücut dokularının bozulması yüzünden öyle artmış bir gevşeyişti ki. en küçük temas. bir emorajiye sebep oluyordu. Doktor. hemen telaşlandı. çocuğa. burnunun hâlâ. eskisi gibi sık sık kanayıp kanamadığını sordu. Charles. güçlkle yanıt verdi. önce hayır. dedi. sonra hatırladı. geçen gün çok kanadığım söyledi. Gerçek. daha mecalsiz görünüyor; yaşı ilerledikçe çocukluğa dönüyor. hiç uyanmamış olan zekası sönükleşiyordu. Bu on beş yaşındaki koca oğlan. gölgede büyümüş çiçek teniyle. o kadar güzel. o kadar kız çocuğu yapılı idi ki. on yaşında bile gözüküyordu. Clotilde. onu kucağına oturtmuş. pek müteessir. kalbi pek kederli. hala dizlerinde muhafaza ediyordu; onun. hayasız bir hayvan yavrusu gibi. vaktinden önce ve içgüdüsel bir idareyle elini. korsajının aralığından içeri sokmaya uğraşğını görünce. tekrar. kompartımanın kanepesine oturttu.

Tulettes'e varınca. doktor. önce çocuğu amcasının evine götürmeye karar verdi. Hayli dik meyilli olan yokuşu tırmandılar. Küçük ev. pembe kiremitleri. san duvarlarıyla eğri büğrü dallarını uzatıp seti. yapraklarının etrafındaki an vızılıtlarından başka ses işitilmeyen bu ıssız köşe. bu eksiksiz inziva köşesi. tatlı bir asudelik içinde yüzüyordu.

Pascal gülümseyerek:

— Ah; şu amca olacak çapkına gıpta ediyorum. dedi.

Fakat. onu hâlâ. setin bir ucunda. ayakta görmediğine şaşıyordu. Charles. tavşanları görmek için. Clotilde'i beraber sürükleyerek koşmaya

başlayınca, doktor, tek başına yokuşu çıkmaya devam etti; yukarı varınca, kimseyi göremedi. şaşıtı. Pencere kanatları kapalıydı, methal kapısı, ardına kadar açık duruyordu. Orada, eşikte, dört ayağını kaskatı germiş, tüyleri diken diken, içli ve devamlı bir feryatla uluyan sarı köpekten başka kimse yoktu. Bu gelen ziyaretçiyi herhalde tanımış olacak ki, bir an sustu. dâha öteye gitti, oturdu; sonra, hafif hafif inlemeye devam etti.

İçini bir kuşku kaplayan Pascal, dudaklarına kadar yükselen endişeli bir çığlığı zaptedememiş.

— Macquart... Macquart...

Hiçbir kımıldama olmadı. arılar vızıldıyordu: gökyüzünün engin durgunluğu, bu ıssız köşeyi kaplıyordu. Pascal, kararını verdi. Amca, belki de uykudaydı. Fakat, sol taraftaki mutfak kapısını iter itmez, içeriden berbat bir koku, ateşe düşmüş bir kemik ve et kokusu çıktı. Mutfağa girince, genzi ukandı, güçlkle nefes aldı; kalın bir buhar, durgun ve iğrenç bir duman, gözlerini bulandırdı. Pencere aralıklarından süzülen ince ışık demetleri, iyi görmesine engel oluyordu. Fakat, Pascal, ocağa doğru koşmuştu: önce düşündüğü yangın ihtimalini fikrinden uzaklaştırıyordu; çünkü, ateş çıkmamıştı, etrafındaki bütün eşya sapsağlam görünüyordu. Bir şey anlayamadı, bu leş gibi koku ortasında baygınlık geçirir gibi oldu; koştu, pencere kanatlarını hızla açtı. İçeriye, bol bir aydınlık girdi. O zaman, doktor sonunda gördüğü manzara karşısında, hayretler içinde kaldı. Herşey yerli yerinde duruyordu; Kadeh ve seksen beş derecelik boş ispiro şişesi masanın üstündeydi; yalnız, amcanın, galiba üstüne oturduğu iskemle, yangın izleri taşıyordu; ön ayakları kararmış, hasırları yer yer ayrılmıştı. Amca ne olmuştu? Nereye gitmiş olabilirdi? İskemlenin önünde, döşeme taşlarının üstünde de, bir yağ birikintisi ortasında bir küçük yığın külden başka bir şey yoktu. O yığının yanı başında, yere düştüğü halde kırılmamış pipo, o siyah pipo, duruyordu. Amca, olduğu gibi orada, bir avuç ince külün içindeydi; aynı zamanda, açık pencereden uçup giden hızlı dumanda; mutfağın bütün zeminine yayılan, her tarafı kaplayan, parmaklarda cıvık ve murdar bir iz bırakan o is tabakasında, yanıp kül olmuş o feci et sızıntısındaydı.

Bu, bir doktorun müşahade edebileceği en mükemmel kendi kendine yanma hadisesiydi. Gerçi doktor, bazı kitaplarda, pek hayret verici durumlarda bu gibi olaylar okumuştı; hatta, bunlar arasında, bir kunduracının ayyaş karısı vardı ki, mangalının üstüne kapanarak uyuyakalmış, bir

ayağıyla bir elinden başka hiçbir parçası bulunamamıştı. Pascal, o zamana kadar şüphe beslemiş, alkolle dolu bir vücudun, kendi kendine tutuşup etleri ve kemikleri kemiren meçhul bir gaz, yayabileceğini, eski insanlar gibi, kabul edememişti. Fakat, artık, bunu inkar etmiyor, olayları tespit ederek, olup bitenleri izah ediyordu. Sarhoşluk koması ve mutlak hissizlik dopdolu hale gelen et yanmış, yarılmış, yağ erimiş, bir kısmı yere akmış, bir kısmı da, ateşi körüklemiş, sonunda, bütün vücut alev alınca, adaleler, uzuvlar, kemikler, hepsi yanıp kül olmuştu. Amca, mavi şayak elbisesiyle, yıl boyunca giydiği tüylü kasketiyle, olduğu gibi oradaydı. Herhalde, maytap gibi yanmaya başlar başlamaz, öne doğru devrilmiş olacaktı; iskemlenin pek az kararmış olması bunu gösteriyordu: vücudundan hiçbir eser kalmamıştı. yalnız, açık kapıdan giren hava cereyanının süpürüp götürmek tehlikesi gösterdiği o ufacık, koyu renkli kül yığınının başka, ne bir kemik, ne bir diş, ne bir tırnak. O ara, Clotilde içeri girdi. Charles, köpeğin sürekli havlamasıyla ilgilenmiş, dışarıda kalmıştı. Clotilde:

— Aman, dedi, bu ne koku. Ne var?

Pascal, bu görülmemiş fefaketi kendisine anlatınca, ürperdi. Şişeyi almış, muayene ediyordu. Fakat, amcanın etiyile rutubetli ve yapışık bir halde olduğunu görünce, elinden korku ile bıraktı. Hiçbir şeye el sürmek imkanı yoktu: her taraf, ele sivaşan bu sarımtırak yağ sızınusuna bulanmış gibiydi.

Clotilde, dehşet dolu bir tiksintiyle ürperdi, ağladı, güç anlaşılır bir dille:

— Ne acı ölüm! Ne korkunç ölüm! dedi.

Pascal, ilk şaşkınlığını gidermiş, adeta gülümsüyordu:

— Korkunç mu, niçin?... Seksen yaşındaydı, ıstırap çekmeden de öldü... Şimdi artık söyleyebiliriz, sürdüğü hayat pek de dürüst birşey olmayan bu amca olacak ihtiyar haydut için, bu ölümü pek mükemmel buluyorum... Dosyasını hatırlıyorsun, vicdanı, gerçekten müthiş ve kirli şeylerle doluydu; ama, sonradan, düzeldi, sahip olmadığı büyük değerlerin ödülünü aldı, muzip, babacan bir insan gibi, çeşit çeşit zevkler ortasında ihtiyarladı. İşte, şimdi de, ayyaşlar Kralı gibi, kendi kendine alev alıp, kendi vücudunun tutuşturduğu ateş yığını ortasında kül olarak, şahaneye bir şekilde öldü.

Doktor. hayran bir eda ile. bütün sahneyi kaplayan geniş bir el hareketi yaparak devam etti:

— Şu hale bak!... Yandığını hissetmeyecek kadar sarhoş olmak. ateş gecesi tutuşan ot yığını gibi. kendi kendine alev almak. son kemiğine varıncaya kadar duman olup gitmek!... Nasıl? Amcanın fezaya uçuşuna. önce şu mutfağın dört köşesine yayılıp. dalgalana dalgalana havada erişişine. kendi malı olan bütün eşyayı bürüyüşüne. sonra. ben şu pencereyi açınca. oradan. tozlu bir duman halinde uçup gidişine. ta göklere yükselişine. ufku dolduruşuna bak... Ufacık bir kül yığını. yanbaşında da bir pipodan başka. vücudundan hiçbir eser bırakmadan ortadan kaybolmak. enfes bir ölüm!

Pascal, böyle dedikten sonra. amcadan bir hatıra kalsın diye saklamak üzere pipoyu aldı: onun. bu şairane hayranlığı altında. bir nebze acı alaycılık sezer gibi olan Clotilde ise. hala ürperiyor. duyduğu dehşet ve tiksintiyi anlaıyordu.

Fakat. masanın altında. bir şey görmüştü. Belki. amcadan bir artık olabilirdi.

— Şu parçaya baksana. dedi.

Pascal eğildi. yeşil bir kadın eldiveni görünce şaşırdı.

Clotilde:

— Ah! Diye haykırdı. Babaannemin eldiveni. hatırlıyorsun ya. dün akşam bir teki elinde yoktu.

Bakıştılar. aynı izah. ikisinin dudağının ucuna kadar geliyordu. Félicité, bir gün önce. kesinlikle buraya gelmişti. Doktorun zihninde ansızın bir inanç belirmiş. annesinin. amcaı. tutuşurken gördüğüne ve söndürmediğine inanmıştı. Bu hükmü. bir takım belirtilerden çıkarıyordu: oranın iyice soğumuş bulunması: kendi hesabına göre. yanma için gerektiği kadar zaman geçmiş bulunması. Pascal. Clotilde'in dehşet bürüyen gözlerinde de. aynı düşüncenin doğduğunu gördü. Fakat. işin doğrusunu hiçbir zaman öğrenmek imkanı olmayacak gibi görüldüğü için. Pascal. hadiseyi. en sade şekliyle tahlil etti ve yüksek sesle:

— Herhalde. babaannen. akıl hastanesi dönüşü. amca henüz içkiye başlamadan önce. bir merhaba demek için buraya uğranış olacak. dedi.

Clotilde:

— Gidelim. gidelim! Diye haykırdı. Boğuluyorum. burada artık duramayacağım.

Zaten. Pascal. gidip ölüm olayını haber vermek istiyordu. Clotilde'in peşinden kendisi de çıktı. kapıyı kilitledi. anahtarını cebine koydu. Dışarıda. hâlâ ulumaya devam eden küçük sarı köpeğin sesini tekrar işittiler. Köpek. Charles'ın bacaklarına sığınmıştı: bundan hoşlanan çocuk onu ayağıyla itiyor. bir şey anlamadan hayvanın ulumasını dinliyordu.

Doktor. dosdoğru Tulettes noteri Mösyö Maurin'e gitti. Bu kişi, aynı zamanda. ilçe müdürüydü. On yıla yakın bir zamandan beri duldu, kendisi gibi dul ve çocuksuz olan kızıyla birlikte yaşıyordu. İhtiyar Macquart'la iyi komşuluk ilişkileri vardı. Kızı. bu çok güzel ve çok biçare çocukla ilgilendiği için, noter. birkaç defa. küçük Charles'ı akşama kadar evinde alıkoymuştu. Mösyö Maurin telaşlandı. doktorla beraber eve kadar çıkıp kazayı tespit etmek istedi. Usulü dairesinde bir vefat ilmi haberi tanzimini vadetti. Dini ayine. cenaze törenine gelince. bu işleri yapmak hayli güç görünüyordu. Mutfağa girildiği zaman. kapıdan esen rüzgâr. külleri. savurmuştu. bunları ihtiramla toplamaya çalışırları zaman. döşeme taşları üzerindeki kazıntılardan. yıllanmış bir sürü süprütüden başka bir şey ele geçirememişlerdi: bunların içinde amcadan pek az eser kalmış olsa gerekti. O halde. neyi gömeceklerdi? Vazgeçmek daha doğruduydu. Vazgeçildi. Zaten. amca. kiliseye hiç uğramazdı; böyle olunca da aile. ruhunun dinlenmesi için ileride bir ayin yaptırır. biter giderdi.

Ancak. noter. olayın akabinde. kendisine yaptırılmış bir vasiyetname bulunduğunu söylememişti. Vasiyetnameyi tebliğ etmek üzere. doktoru, zaman geçirmeden, hemen daha ertesi gün için davet etti; çünkü, amcasının. vasiyetnamesi hükümlerinin yerine getirilmesine onu memur ettiğini önemle söyledi. Sonunda. Charles'ı. o güne kadar kendi evinde alıkoymayı Pascal'a. samimiyetle teklif etti. Annesinin evinde çok hırpalanan çocuğun. bütün bu olaylar ortasında. ne kadar ayakbağı olacağını tahmin ediyordu. Charles pek sevindi, ve Tulettes'de kaldı.

Pascal, sonunda. ziyaret etmek zorunda bulunduğu iki hastaya uğradı ve Clotilde'le ikisi. neden sonra. yedi treniyle Plassans'a dönebildiler. Fakat, daha ertesi gün, birlikte, Mösyö Maurin'in randevusuna geldikleri zaman ihtiyar Madam Rougon'u oraya gelip oturmuş bulunca şaşırdılar ve canları sıkıldı. Félicité. Macquart'ın ölümünü tabii haber

almış. etrafına göstermek istediği taşkın bir keder içinde. fıkır fıkır koşmuş. gelmişti. Vasiyetnamenin okunuşu. gayet sade. engelsiz geçti. Macquart, küçük servetinden ne ayırabildiyse hepsini kendi için, kanatları kapalı olarak ağlayan gayet büyük iyi melek heykeliyle süslü, mermerden. muhteşem bir mezar inşasına ayırmıştı. Başka bir ülkede. belki de askerliği zamanında. Almanya'da. buna benzer bir mezar görmüş. onu hatırlayarak. bu anıtı kendisi tasarlamıştı. Yeğeni Pascal'ı da anıtın inşasına nezarete memur ediyor; çünkü. ailede ondan başka zevk sahibi insan yoktur, diye ekliyordu.

Vasiyetname okunurken. Clotilde. noterin bahçesinde. yıllanmış bir atkestanesi ağacının gölgesindeki peykede oturmuştu. Pascal'la. Félicité göründükleri zaman. pek sıkıcı bir hal oldu; çünkü aylardan beri görüşmemişlerdi. Hoş. ihtiyar kadın gayet ilgisiz görünüyor. yeni duruma hiçbir şey dokundurmuyor. karşılaşmak. yabancıların ve barışmanın pekala mümkün olduğunu anlatmak istiyordu. Fakat. Macquart'ın ölümünden duyduğu büyük keder üzerinde fazla ısrar etmek gafletinde bulundu. Bu amca olacak mendeburun. bu aile yarasının. sonunda kapanacağını düşünerek onun. sevinçten hopladığım. sonsuz bir memnunluk duyduğunu tahmin eden Pascal. sabırsızlığını. içinden kabaran isyanı yenemedi. Gözleri. parlarcasına annesinin eldivenlerine takıldı. Bu eldivenler siyah-tı.

Tam da o esnada. Félicité. yavaş sesle konuşuyordu:

— O yaşta da. insan. yabancı gibi yapayalnız yaşamakta ısrar eder mi. ya? Bari. evinde bir hizmetçisi olsaydı.

O zaman. doktor. pek farkında olmadan. öyle önlenemez bir ihtiyaçla konuştu ki. şu sözleri ağzından kaçırınca kendi de. bayağı ürküdü.

— Peki. anne. siz mademki oradaydınız. onu niçin söndürmediniz?

İhtiyar Madam Rougon'un benzi feci şekilde attı. Oğlu. bunu neden biliyordu? Bir an. ağzı bir karış açık. onun yüzüne baktı. Clotilde'de şimdi apaçık gözüken. cinayetin kesinliği karşısında. onun gibi sapsarı kesilmişti. Anneyle oğlun ve torunun arasına giren bu dehşet dolu susuş. ailelerin. mahrem facialarının içine gömdükleri bu ürpertili sessizlik. bir itüraftı. İki kadın. söyleyecek söz bulamıyorlardı. Doktor. bu can sıkıcı faydasız hesaplaşmalardan pek dikkatle kaçındığı halde bu sözü

söylediğine çok üzülüyor, ağzından kaçan sözü onarmak için çırpınıyordu ki, yeni bir facia, onları, bu müthiş sıkıntıdan kurtardı.

Félicité. Mösyö Maurin'in nazik konukseverliğinden aşırı faydalanmak istemediğinden, Charles'ı tekrar yanına almaya karar vermişti; noter yemekten sonra, çocuğu, Dide halanın yanında bir saat zaman geçirsin diye akıl hastanesine yolladığından, onu derhal alıp getirmesi tembihiyle, hizmetçisini oraya göndermiş bulunuyordu. Bahçede bekledikleri hizmetçi kadın, tam o sırada, kan ter içinde, soluk soluğa, telaşla çıka geldi, uzaktan:

— Aman! Aman! Çabuk gelin... Mösyö Charles kanlara bulanmış... diye bağırdı.

Dehşet içinde, üçü birden, akıl hastanesine doğru yollandılar. O gün, Dide halanın iyi günlerinden biriydi; gayet sakin, gayet halim; yirmi iki yıldan beri, içine gömülüp kaskau bakışlarla boşluğa bakarak uzun saatler geçirdiği koltukta, dimdik oturuyordu. Daha zayıflamış gibiydi; adale namına nesi var nesi yok erimiş kolları, bacakları, bir deri bir kemik kalmıştı, gardiyanlığını yapan o gürbüz kumral kız, onu kucağına alıp taşımaya, yemeğini yedirmeye, elle konup kaldırılan bir cansız cisim gibi onu evirip çevirmeye mecbur oluyordu. Koca nine, Azrailin unuttuğu bu kadın, iri, yamru yumru, korkunç, tek canlı tarafı olan gözleriyle; kadid olmuş, ince yüzünde, pınar suyu kadar duru, mavi gözleriyle kaskau oturuyordu. Fakat, sabahleyin, yanaklarına, birdenbire, sel gibi yaşlar akmuş; sonra, birbirini tutmaz laflar gevelemeye başlamıştı; Bu da, ihtiyarlık bitkinliğine ve bunaklığına, onarılmaz o boşluğuna rağmen, zihnün ağır ağır katılaşması henüz tam olmadığını ifade eder gibiydi; Hatıralar birikmiş duruyordu, zekâ kıvılcımlarının parlamak imkânı vardı. Sonra, Dide hala, bazen bir felakete, bir sukuta gülerek, çokluk, boşluğu sonu gelmez bir temaşa ile seyrederek, hiçbir şey görmeden, hiçbir şey işitmeden, canlı yaratıklara da, cansız, çizimlere de kayıtsız, durgun yüzünü tekrar takınmıştı.

Charles'ı ona getirdikleri zaman, gardiyan, çocuğu, hemen, koca ninesinin karşısına, küçük masanın önüne yerleştirdi. Ona mahsus olmak üzere içinde, kırımızı kumaştan sırmalı giysiler giyinmiş askerler, subaylar, krallar bulunan bir çıkın dolusu resim saklıyordu. Bunları, makasıyla birlikte, Charles'a verdi:

— Haydi bakalım. rahat rahat oynat, uslu otur. Bak, bugün büyük anne çok sessiz. Sen de onun gibi sessiz sedasız otur.

Çocuk, gözlerini hasta kadına çevirip bakmıştı; ikisi, birbirlerini seyrettiler. O anda, fevkalade benzerlikleri iyice meydana çıktı. Hele gözleri, boş ve duru gözleri, birbirinin tıpkısı, birbirinin içinde kaybolur gibi görünüyordu. Sonra, yüzü de benziyordu; yüz yaşındaki kadının yıpranmış çizgileri bu üç göbek aşırı narin çocuk yüzünü andırıyor; o da, gayet ihtiyar ve sülalenin aşınmasıyla bitmiş, şimdiden silik görünüyordu. Birbirlerine gülümsememişler, ciddi ve aptalca, derin derin bakışıyorlardı.

Akıl hastasıyla eğlenmek için yüksek sesle konuşmak adetini kaybetmemiş olan gardiyan kadın:

— Âlâ, dedi, birbirlerini inkar edemezler. Birini kim peydahladıysa, ötekini de o peydahlamış. Hıh demiş birbirinin burnundan düşmüş... Haydi bakalım, mademki burada bulunmak hoşunuza gidiyordur, bir parça gülün, eğlenin.

Fakat sürekli en küçük dikkat Charles'ı yorduğu için, ilk olarak o, başını eğdi. Resimleriyle meşgul olmaya başladı. Gözlerini dikip bakmakta şaşılacak bir kudreti bulunan Dide hala da, gözünü kırpmadan sürekli ona bakmaya devam ediyordu.

Gardiyan, mavi çiçekli açık renk duvar kağıdıyla gayet şirin, güneş dolu küçük odada, bir an meşgul oldu. Havalandırma olan yatağı düzeltti, dolabın raflarına çamaşır dizdi. Çocuk orada bulunduğu zamanlar, fırsattan faydalanarak işi bir parça asmayı adet edinmişti. Hastasının yanından hiç ayrılmaması gerekti; halbuki, çocuk oraya geldikçe akıl hastasını çocuğa teslim etmek cesaretini göstermeye başlamıştı. Tekrar:

— İyi dinle, dedi. Benim dışarı çıkmam gerek, şayet kımıldarsa, ben gerekirse hemen zili çalar, beni çağırırsın, olmaz mı? Anlıyorsun ya, koskoca çocuksun, beni çağırmasını bilirsin.

Charles başını kaldırmıştı; anladığını, çağıracağını işaretle söyledi. Dide halayla yalnız kalınca, yine uslu uslu, resimlerine daldı. İçinde boğuk boğuk hapishane gürültülerinden, kaçamaklı ayak seslerinden, bir anahtar destesi şingirtisinden, sonra, bazen, çabucak susan keskin feryatlardan başka bir şey işitilmeyen, akıl hastanesinin derin sessizliği ortasında, bir çeyrek saat böyle geçti. Fakat, bu kızgın havada çocuk yorulmuş olsa gerekti; uyku bastırıyordu; biraz sonra zambak beyazlığında yüzü.

şahane saçlarının fazla ağır yığını altında eğilir gibi oldu. usulca, resimlerin üstüne düştü, bir yanağı kırmızı giysili. sırma süslü krallara dayalı. uyudu. Kapalı göz kapaklarının kirpikleri bir gölge yapıyor. narin cildinin ince. mavi damarlarında hayat. hafif hafif çarpıyordu. Halavetli yüzünü yayılmış bütün bir sülalenin tarife sığmaz bozgunu ile. bir melek kadar güzeldi. Dide hala. içinde ne haz. ne elem. hiçbir şey bulunmayan boş bakışlarıyla ahretten dünyaya açılmış gözlerle ona bakıyordu.

Ama. birkaç dakika sonra. mavi gözlerinde bir ilgi uyanır gibi oldu. Bir olay olmuştu: çocuğun sol burun deliğinden, kırmızı bir damla uzanıyordu. Bu damla düştü. sonra bir başka damla daha birikti. ötekini takip etti. Kan. bu kez. hiçbir şeye değmeden. hiçbir bere olmadan. kendi kendine çıkıyor. bu gevşemiş. yıpranmış vücuttan. kendi kendine akıyordu. Küçük bir birikinti o resimleri kapladı. masanın bir köşesine doğru kendisine yol çizdi; sonra damlalar. odanın döşemesi üzerine. birer birer. ağır. koyu. dökülmeye başladı. Çocuk. hayatının uçup gittiğini bile farketmeden. hep o melek sakinliğiyle uyuyor; hasta kadın. gitgide daha fazla ilgili bir tavırla. fakat korkusuz. hatta bu manzaradan hoşlanarak. gözleri. çoğu zaman saatlerce seyrettiği iri sineklerin uçuşuna bakar gibi onunla meşgul. hep çocuğa bakıyordu.

Yine dakikalar geçti. kırmızı sızını genişlemişti; damarlar. düş-tükçe. bitmezcesine ve inatçı hafif bir şıprıtı çıkararak. birbirini daha hızlı takip ediyordu. Bir ara, Charles, kımıldadı, gözlerini açtı, kan içinde olduğunu gördü. Fakat. korkmadı; en hafif bir dokunuşla vücudundan fıskıran bu kan kaynağına alışık. Yalnız. hafif bir üzüntü sesi çıkardı. Ama. sonra. içgüdünün bir ihtarı olsa gerek. daha yüksek perdeden sızlandı: belli belirsiz seslendi:

— Anne! Anne!

Herhalde çocuk fazla halsiz kalmıştı; dayanamadığı bir uyuşukluk. vücudunu tekrar kapladı, başı düştü. Gözleri kapandı, yine uykuya dalar gibi oldu; rüyada sızlanmaya devam eder gibi. o hafif inilti. gitgide daha ince yükseliyor, yavaş yavaş kayboluyordu.

— Anne! Anne!

Resimler. kana bulanmıştı: ceketinin ve pantolonunun sırma süslü siyah kadifesi üzerinde. kanlı. uzun çizgiler oluşuyordu; o inatçı. ince kırmızı akıntı. sol burun deliğinden tekrar. durmadan inmeye başlamış.

masanın üstündeki kızıl birikininin içinden geçerek yere dökülüyor, orada, bir küçük göl vücuda getiriyordu. Hasta kadın, büyük bir feryat koparsa, korkup, seslense, yeterdi. Fakat, haykırmıyor, kimseyi çağırıyor, kaderin yerine gelişini seyreden sabit bakışlı nine gözleriyle, orada kuruyup kalmış, düğümlenmiş, azası ve dili yüz yıllık ömrüyle bağlanmış, beyni bunaklıktan, kemikleşmiş, İradeden ve hareketten aciz, kımıldamadan oturuyordu. Bununla beraber, o kırmızı ince akıntı ona, bir heyecan vermeye başlıyordu. Sonunda, o inili, onu baştanbaşa diriltti.

— Anne! Anne!

O zaman, Dide halanın, besbelli ve korkunç bir mücadele geçirdiği görüldü. Zayıf ellerini, sanki kafa tasının çatladığını duymuş gibi, şakaklarına götürdü. Ağzı alabildiğine açılmış, fakat hiç ses çıkarmıyordu. İçinden yükselen korkunç uğultu, dilini kötürümleştiriyordu. Ayağa kalkmaya, koşmaya çabaladı; fakat, vücudunda adale yoktu, muhlandı kaldı. Zavallı, ihtiyarlık ve bunaklık zindanının kapısını açmayı beceremedi, bakıcı çağırmak için böylece harcadığı insanüstü gayretle, vücudu, baştan başa titredi. Yüzü altüst oldu, hafızası uyanık, bütün sahneyi seyretmek mecburiyetinde kaldı.

Bu manzarası daha dakikalarca devam eden yavaş ve gayet sakin bir can çekişme oldu. Charles, şimdi, tekrar uykuya dalmış gibi sessizdi; damarlarındaki bütün kanı, durmadan, pıtır pıtır akarak gidiyordu. Teninin zambak beyazlığı artıyor, bir ölü renksizliğine dönüyordu. Dudaklar bembeyaz kesildi. Son nefesini vermek üzereyken, iri gözlerini açtı, koca nineye dikkatle baktı; hasta kadın, bu gözlerdeki son ışığın sönükleşmesini takip edebildi. Balmumu rengi alan bütün yüz artık öldüğü halde, gözler hala yaşıyor, duruluğunu, parlaklığını, koruyordu. Birdenbire, boşaldılar ve söndüler. Artık, sondu, gözler de ölmüştü. Charles, bütün suyu akıp giden bir pınar gibi tükenmiş, hiçbir titreme bile geçirmeden ölmüştü. Narin cildinin alındaki damarlarda, artık, hayat çarpmıyordu; bembeyaz yüzünde, yalnız kirpiklerin gölgesi kalmıştı. Fakat, sülalelerinin iğrenç mirasını taşımak kudretini bulamayan, ve on beş yaşına basar basmaz, ihtiyarlıktan ve aptallıktan uyuklayan o cılız hükümdar çocukları gibi, dağınık, sarışın, şahane saçlarının ortasında, başı kanlara gömülü, eşi bulunmaz bir güzellikteydi.

Çocuk, son nefesini vermişti ki, Doktor Pascal, peşi sıra Félicité ile Clotilde olduğu halde, içeri girdi. Zemini dolduran kanın miktarını görür görmez:

— Eyvah! diye haykırdı. işte korktuğum buydu. Zavallı yavrucağı yanında kimse yokmuş. bitti artık!

Fakat, o zaman gördükleri eşsiz sahne karşısında, üçü de dehşet içinde kaldı.

Dide hala, boyu uzamış, adeta yerinden kalkmaya muvaffak olmuştu; gözleri, bembeyaz ve çok sevimli küçük ölüye, etrafa yayılıp pıhtılaşmaya başlayan kan birikintisine takılıp kalmış, yirmi iki yıllık uzun uykudan sonra, bir fikirle tutuşuyordu. Bunaklığın o son afeti, onanılmayan, zihnindeki o gece karanlığı, her halde yeteri kadar tam değildi ki, birikmiş, uzak bir hatıra, uğradığı müthiş darbe altında, birdenbire uyana-bilmişti. Azrailin unuttuğu yaşlı kadın, tekrar yaşıyor, içinde bulunduğu yokluktan bir dehşet ve ıstırap heyulası gibi, dimdik ve harap, yükseliyordu.

Bir an nefes nefese durdu. Sonra bir ürperti içinde, kekelercesine, bir tek kelime söyleyebildi:

— Jandarma! Jandarma!

Pascal da Félicité de, Clotilde de anlamışlardı. İhtiyarsızca bakış-tılar ve ürperdiler. İhtiyar ninenin, hepsinin ninesi olan bu kadının bütün acıklı macerası, gençliğinin şiddetli ihtirası, ihtiyar yaşının uzun ıstırapı, gözlerinin önünde canlanıyordu. Önceden, esasen, iki manevi darbe onu müthiş şekilde sarsmıştı. Birincisi, hayatının en ateşli devrinde, bir jandarma, aşığı olan kaçakçı Macquart'ı bir kurşunda, köpek gibi yere serdiği zaman; ikincisi, yıllarca sonra, yine bir jandarma, torunu Silvere'in, aile arasındaki kinlerin ve kanlı mücadelelerin kurbanı asi çocuğun, bir tabanca kurşunuyla, beynini patlattığı zaman. Öteden beri, daima kana bulanmıştı. Şimdi, üçüncü defa olarak, yine manevi bir darbe onu mahvediyor; yine kana, sülalesinin fakra uğramış kanına bulanıyordu; uzun uzun aktığını gördüğü o kan, yerde duruyor, şahane beyaz çocuk, damarları ve kalbi boşalmış, uyuyordu.

Bütün hayatı, kefaret ödetici kanunun hayali hakim olan, ihtirastan ve işkenceden kıpkızıl, hayatı gözlerinin önüne geldi; hasta kadın, üç kez, kekelercesine:

— Jandarma! Jandarma! Jandarma! Dedikten sonra koltuğuna yığıldı.

Kalp durmasından öldü sandılar.

O sırada, gardiyan kadın, sonunda, özürler bulmaya çalışarak, işinden kovulacağından emin, odaya girmişti. Doktor Pascal ona yardım edip Dide halayı yatağına yatırdığı zaman, hasta kadının henüz yaşamakta olduğunu gördü. Dide halanın, yüz beş yıl, üç ay ve yedi gün yaşadktan sonra, yediği son darbe sonucunda bir beyin sarsıntısından, ancak ertesi gün ölmesi kesindi.

Pascal, derhal, annesine:

— Yirmi dört saat yaşamaz, yarın ölecek, demişti. Amca, sonra şu zavallı çocukla o üst üste, ne çok felaket, ne çok matem!

Sustu, sonra, daha yavaş sesle ekledi:

— Aile, seyreliyor, ihtiyar ağaçlar devriliyor, gençler de sapasağlam gidiyor.

Félicité, bu sözde, yeni bir anlam sezdi. Küçük Charles'ın feci ölümü onu muhakkak ki sarsmıştı. Fakat, ne de olsa, acısının üstünde, çok büyük bir ferah duyuyordu. Gelecek hafta, artık göz yaşları dinince, Tulettes'eki bütün bu facianın artık mevcut bulunmadığını, aile şerefının, sonunda yükselerek tarihte ışıdayabileceğini düşünmek, insana ne büyük huzur verecekti!

O zaman, noterin bahçesinde, oğlunun ağzından kaçırdığı ithama yanıt vermediğini hatırladı; cüretle tekrar Macquart'dan sözetti.

— Görüyorsun ya, dedi, hizmetçiler bir işe yaramıyor. Burada da bir hizmetçi vardı, hiç bir şeye engel olamadı; amca, evinde kendisini bekleyeni de olsa, şu dakikada, yine kül olmuş bulunacak!

Pascal, her zamanki saygılı tavrıyla eğildi:

— Hakkınız var, anne.

Clotilde, diz çökmüştü. Bu kan, cinnet ve ölüm dolu odada, koyu Katolik inancı tekrar dirilmişti. Gözlerinden yaşlar akıyordu; elleri bitişmişti, artık yok olan sevgili varlıklar için, yanık yanık dua ediyordu. Tanrım! Diyordu, elverir ki, ıstırapları artık sahidten bitmiş olsun, suçları affedilsin, ancak, ebedi saadete kavuşacakları bir başka hayat yaşamak

için dirilsinler! Bahtsız bir ömürden sonra. ıstırapı ebedileştirecek olan bir cehennem korkusu içinde. bütün inancıyla onlar için şefaât istiyordu.

O gamlı günden sonra. Pascal'la Clotilde. hastalarını ziyarete giderken. birbirlerine daha fazla sokuluyorlar. daha fazla içleniyorlardı. Pascal. belki de. vücudu şart olan hastalığın karşısında aciz bulunduğunu daha fazla düşünüyordu. Biricik akıllıca hareket. doğayı gelişmesinde serbest bırakmak. tehlikeli unsurları uzaklaştırmak. onun hedefi olan sağlık ve güç için çalışmak. Fakat. kaybedilen dost akraba. ıstırap çeken ve ölen yakınlar. yürekte. hastalığa karşı bir kin. onunla mücadele etmek ve onu mağlup etmek için dayanılmaz bir ihtiyaç bırakır. Doktor Pascal da. bir iğne yaparak bir buhranı dindirmeye muvaffak olduğunu. avaz avaz haykıran hastanın sakinleşip uyuduğunu gördükçe o zamana kadar bilmediği büyük bir zevk tadıyordu. Clotilde. sanki aşklarının biçare kائنata sundukları uyuşturulmuş bir hayat iksiri imiş gibi eve dönüşte. onunla çok iftihar ediyor. ona tapıyordu.

Martine. bir sabah. her üç ayda bir olduğu gibi. noter Grandguillot'nun dairesinden "gelirimiz" dediği parayı tahsil etmek üzere Doktor Pascal'dan bin beş yüz franklık bir makbuz isteyip almıştı. Pascal. vadenin bu kadar çabuk gelmesine şaşıtı. Bütün hesapları görmek külfetini hizmetçi kadına yükleyip para konularına karşı. hiçbir zaman bu kadar ilgisiz kalmamıştı. Clotilde'le birlikte. çınarların altında. sırf yaşamaktan ibaret zevki tadarak. pınarın hiç susmayan şırlıslısıyla hoş bir serinliğe gömülmüş. oturuyorlardı ki. hizmetçi kadın. çok büyük bir heyecan içinde. telaşla döndü geldi.

Öyle soluk soluğa idi ki. hemen anlatmak istediğini söyleyemedi.

— Eyvahlar olsun! Eyvahlar olsun!... Mösyö Grandguillot gitmiş!

Pascal. önce bir şey anlayamadı.

— İyi ya. kızım. acelesi yok. başka bir gün yine gidersin.

– Öyle değil! Öyle değil! Giymiş, anlıyor musunuz. büsbütün gitmiş.

Sonra. kelimeler ağzından bir su bendi yıkılır gibi fişkırdı. şiddetli heyecanı boşaldı.

— Sokağa geldiğimiz zaman. uzaktan. kapının önünde bir kalabalık gördüm... Soğuk soğuk bir ürperti geldi. Bir felaket olduğunu sezdim. Kapı kapalıydı. bir tek açık pancur yoktu. cenaze evi gibi bir ev... Noterin savuştuğunu hemen haber verdiler. bir metelik bile bırakmamış. aileler mahvoldu, dediler...

Makbuzu. mermer masanın üstüne bıraktı.

— Buyurun! Kağıdınız burada! dedi. Artık mahvolduk, bir meteliğimiz kalmadı. açlıktan öleceğiz!

Gözleri yaşıyordu: bu servetin kaybıyla şaşkına dönmüş. tehdidini hissettiği sefaletin karşısında. cimri kadın kalbinin üzüntüsüyle hıçkırarak hıçkırarak ağladı.

Clotilde şaşırıp kalmış. bir şey söylemiyor, gözlerini Pascal'dan ayırmıyordu. Pascal. ilk anda. bu habere pek inanmamıştı. Martine'i teskine çalıştı. Böyle dövünmeye ne gerek vardı? Eğer bu konuyu sırf sokakta rastladığı adamlardan işittiyse. belki de. her şeyi abartan dedikodulardan ibaret bir haber getirmişti. Grandguillot'nun kaçması. Mösyö Grandguillot'nun hırsızlık etmesi, görülmedik bir şey. imkansız bir olaydır. O kadar namuslu bir adam! Bir asırdan fazladır, bütün Plassansın sevdiği ve saydığı bir işletme sahibi, bunu yapsın ha! Para. onun dairesinde. Fransa Devlet Bankasından daha emniyettedir. denirdi.

— Düşün bir kere. Martine, böyle bir felaket. yıldırım hızıyla. birdenbire olmaz; önceden. bunu haber veren söylentiler çıkması gerekti. Allahallah! Yıllanmış. koskoca bir dürüstlük, bir gece içinde böyle yıkılmaz.

O zaman. Martine. acıyla:

— İyi ya. Mösyö. asıl beni dertli eden de bu değil mi? Çünkü. kabahat bir parça da bende oluyor... Ben. haftalar var ki. bir takım rivayetler işitip duruyorum... Sizler. tabii bir şey duyduğunuz yok, yaşıyor musunuz. onunda farkında değilsiniz...

Pascal'la. Clotilde gülümsediler; çünkü. sahiden. dünyanın dışında sevişiyorlardı; onun gürültülerinden hiçbirisi. kulaklarına ulaşmıyordu.

— Yalnız. bu rivayetler çok çirkin şeyler olduğu için anlatıp sizi üzmemek istemedim. yalan söylüyorlar sandım.

Sonunda. bazı kimselerin. Mösyö Grandguillot'yu. sadece. borsada oynamakla itham ettikleri halde. bazılarının da. onun. Marsilya'da kadınlarla düşüp kalktuğunu söylediklerini anlattı. Öyleki. zevk ve sefa alemleri, çirkin huyları varmış.

Martine. sözlerini bitirince tekrar hıçkırmaya başladı.

— Eyvahlar olsun! Eyvahlar olsun! Halimiz ne olacak? Demek ki açlıktan öleceğiz!

Pascal, o zaman sarsıldı: Clotilde'in de gözlerinin yaşardığını gö-rerek müteessir oldu. hatırlamaya. zihnini bir parça aydınlatmaya çalıştı. Hemen on altı yıldan beri geliri kendisine yeten o yüz yirmi bin frangı, vaktiyle. Plassans'da doktorluk ettiği sıralarda. Mösyö Grandguillot'ya birkaç defada yatırmıştı; her seferinde de. noter. kendisine. yatırdığı mik-tara karşılık bir makbuz vermişti. Bu makbuz. şahsi alacaklı durumunu tespit etmesine. elbette yeterdi. Sonra. hafızasının derinliğinde. bulanık bir hatıra uyandı: tarihini iyice hatırlayamıyordu ama. noterin isteği ve verdiği bazı izahat üzerine, parasının tamamını veya bir kısmını. ipotek işlerine yatırması için ona bir vekaletname vermişti; hatta o vekaletname üzerinde. vekilin adının açık bırakıldığına emindi. Fakat, bu vekaletna-menin kullanılıp kullanılmadığını bilmiyordu; paralarının nasıl işletilece-ğini sorup öğrenmek hiçbir zaman aklına gelmemişti.

Martine. cimrilığının verdiği korkuyla, bir feryat daha kopardı.

— Ah! Mösyö. düşüncenize göre cezalandınız, işte! İnsan. parasını böyle sahipsiz bırakır mı? Bilmiş olun ben, hesabımın her üç aylığım, santimi santimine bilirim; rakamları da. paralarında, bir bir sayabilirim isterseniz.

Kederi arasında, yüzüne, şuuru dışında bir tebessüm yayılmıştı. Bu. o eski, inatçı ihürasın tatmin edildiğini gösteriyordu; kıyısından köşe-sinden, bir parçacık kemirdiği kırk frank aylığı birikmiş. otuz yıl işletil-miş. sonunda, faizler de eklenince, yirmi bin frank kadar. koskoca bir para olmuştu. Bu para. hiç kimsenin bilmediği emin bir yere, ayrıca yatırılmış.

sapasağlam. eksiksiz duruyordu. Martine. bu yüzden, sevinç içindeydi; hoş. bu bahis üzerinde fazla ısrardan sakındı.

Pascal, tekrar itiraz etti:

— Peki ama. bütün paramızın mahvolduğunu sana kim söylüyor? Mösyö Grandguillot'nun kendi serveti vardı. eviyle mülklerini de beraber götürmedi ya! Bakalım. işin aslını anlayacağız. ben. bu adamın. düpedüz hırsız olduğunu aklıma sığdıramıyorum... Can sıkacak bir tek nokta var: o da, beklemek gerek.

Bunları söylemesinin nedeni. gitgide tasasının arttığını gördüğü Clotilde'in yüreğini ferahlatmak isteği idi. Clotilde. ona bakıyor. etraflarını kuşatan Souleiate'a bakıyor. zihni yalnız Pascal'ın saadetiyle meşgul; eskisi gibi hep orada yaşamak. bu dost inzivanın ortasında onu ebediyen sevmek için ateşli bir arzu duyuyordu. Pascal da hiçbir zaman para için yaşamamış. parasız kalmak. parasızlık sıkıntısı çekmek ihtimalini aklıma getirmemiş olduğundan. Clotilde'i teskine çalışırken. yine her zamanki tasasızlığını ele almıştı.

— Ayol. bende para var! Diye haykırdı. Martine. bir meteliğimiz kalmadı. açlıktan öleceğiz diye ne anlatıp duruyor. böyle?

Neşe ile kalktı. ikisini de. kendi peşinden gelmeye zorladı.

— Gelin, gelin bakalım! Gelin de size para göstereyim! Martine'e para vereyim de. bu akşam bize güzel bir yemek yapsın.

Yukarıya. odasına çıktıkları zaman. Pascal. onların önünde. yazı masasının gözünü. bir anda açtı. artakalan hastalarının. hiçbir şey istemedi. kendilerinden getirip verdikleri banknotları ve altınları. on altı yıldır. oraya bir çekmecenin içine atmıştı. Bu küçük servetinin miktarını da. hiçbir zaman dosdoğru bilmiş değildi. cep harçlığı olarak. çalışmalarını için, sadaka vermek için, hediye almak için, oradan, rasgele para çekmişti. Birkaç aydan beri. masanın gözünü sık sık ziyaret etmiş. yüklüce paralar almıştı. Fakat. hemen hemen hiç para şarf etmeden geçirdiği yıllarca süren tabii bir yaşamdan sonra. ihtiyaç duyduğu paraları orada bulmaya o kadar alışmıştı ki. artık birikmiş paralarının tükenmezliğine inanmıştı.

Onun için, keyifli keyifli gülüyor:

— Göreceksiniz, bak! Göreceksiniz, bak! diyordu.

Halbuki, bir yığın notun ve faturanın arasında. telaşlı araştırmalardan sonra. iki tane yüz franklık kağıt. dört yüz altın frank. on beş franklık da bozuk paradan ibaret topu topu altı yüz on beş frank toplayabildiği zaman şaşırды, kaldı. Öteki kağıtları silkeliyor. parmaklarını çekmecenin köşelerinde gezdiriyor, söylenip duruyordu;

— İmkânı yok, efendim! Burada her zaman para bulunurdu; daha geçen günler. yığınla para vardı!... öyleyse. bu sürü sürü eski faturalar beni aldatmış olacak. Vallahi. geçen hafta. çok para gördüm, elimden çok para geçti.

Öyle hoş bir iyi niyet gösteriyor. öyle bir koca çocuk samimiliğiyle hayret ediyordu ki. Clotilde. gülmekten kendini alamadı. Ah. bu biçare üstad. ne kadar beceriksiz bir iş adamıydı! Sonra. Martine'in üzgün halini. şimdi üçünün de yaşama imkanını temsil eden bu azıcık para karşısındaki kaderini görünce. acı dolu bir halde. gözleri yaşardı:

— Ah, Yarabbi! Diye mınıldandı. bütün paranı benim için harcadın. artık hiçbir şeyimiz kalmamasına neden benim; seni ben mahvettim!

Gerçekten Pascal, hediyelere sarfetmek üzere aldığı paraları unutmuştu. Para. besbelli oraya gitmişti. Bunu anlayınca içi rahat etti. Clotilde. acı içinde, bütün hediyeleri. aldıkları yerlere geri vermek fikrini ileri sürünce, küplere bindi.

— Sana hediye olarak verdiğim şeyleri iade etmek mi? Onlarla beraber. kalbimden bir parçayı da geri vermiş olursun! Hayır, hayır. şuracıkta açlıktan ölmeye razıyım. tek. sen. benim seni görmek istediğim şekilde kal!

Sonra önünde. engin bir geleceğin açıldığını görerek. güvenle:

— Aslında, hemen bu akşam açlıktan ölecek değiliz ya, dedi. öyle değil mi Martine? Bu parayla. epey zaman idare edilir.

Martine başını salladı. Bu parayla. gerçi, iki ay idare edeceğine güveniyordu; çok idareli davranmak şartıyla belki de üç ay; ama. daha fazla değil. Vaktiyle çekmece boş kalmazdı, her zaman az çok para geliyordu; halbuki. şimdi, Mösyö hastalarını bıraktı bırakalı, hiç para gelmez olmuştu. Onun için dışarıdan gelecek bir yardıma güvenmemek gerekti.

Martine, sonunda:

— Yüz franklık iki kağıdı bana verin. dedi, bir ay idare etmeye çalışacağım. Sonrasını düşünürüz... Fakat ihtiyatlı olun. dört yüz frank alun paraya el sürmeyin. çekmeceyi kapayın. bir daha açmayın.

Doktor. alaycı bir gülüşle:

— Yoo! O konuda merak etme! Ölürüm de yine el sürmem, dedi.

İşi böylece hallettiler. Martine. bu son parayı. istediği gibi kullanmakta serbest olacaktı. İdareli davranacağına güvenilebilirdi. santimlerden bile tasarruf edeceği muhakkaktı. Kendi şahsına ait bir paraya hiçbir zaman sahip bulunmamış olan Clotilde'e gelince. o. parasızlığın farkına bile varmayacaktı. Yalnız Pascal. daima emrine amade. o tükenmez hazineye. artık sahip olmadığına üzülüyordu: fakat bütün masrafları hizmetçisi vasıtasıyla ödetmeyi kesin olarak taahhüt etmişti.

Sanki. hayatlarını ebediyen teminat altına alan koskoca bir işi yoluna koymuş gibi. yüreği rahat. memnundu:

— Ooh! dedi. epey iş gördük!

Aradan bir hafta geçti. Souleïade'da hiçbir değişiklik görünmüyordu. Ne Pascal. ne Clotilde. sevgilerinin verdiği hayranlık içinde tehdit dolu sefaletin vücudunu farkederek gibi değillerdi. Bir sabah. Clotilde'le Martine çarşıya çıkırları sırada. evde yalnız kalan doktor. önce kendisine bir tür dehşet veren bir ziyaret kabul etti. Ziyaretçi. vaküyle. o eski Alençon dantelasından korsajı. ilk hediyesi olan o harikayı kendisinden satın aldığı dükkancı kadındı. Pascal. heveslenip bir şey satın almak zaafı göstereceğinden öyle korkuyordu ki. adeta titriyordu. Bohçacı kadın daha bir şey söylemeden. Pascal. reddetti. Hayır. hayır. Hiçbir şey alamam! Almak istemiyorum. diyor. ellerini ileri doğru uzatmış. kadının deri çantasından bir şey çıkarmasına meydan vermiyordu. Kadın ise. üstün geleceğinden emin. gayet kaypak ve ilüfatlı. gülümsüyordu. Aralıksız. cırlak bir sesle konuşmaya. ona bir hikaye anlatmaya başladı. Evet. adını söylemeyeceği bir kibar kadın. Plassans'ın en ileri gelen kibar kadınlarından biri. bir felakete uğramış. bir mücevherini elden çıkarmak durumuna düşmüştü. Buna anlattıktan sonra. bu mükemmel kelepiri. bin iki yüz franktan fazlaya mal olduğu halde. sahibinin beş yüze bırakmaya razı olduğu mücevheri. uzun uzadıya methetti. Doktorun telaşına. gitgide artan heyecanına rağmen çantasını temkinle açmıştı. ön tarafında. sadece. yedi

tane inci bulunan ince bir büyük kordon çıkardı: fakat bu yedi tane inci, son derece yuvarlak, parlak ve nadide, çok temiz, nefis bir durulukta idi.

Pascal, bu kolyeyi, derhal Clotilde'in narin gerdanında çiçek tadını dudaklarında hâlâ duyduğu o ipek tenin tabii süsü gibi hayalinden geçirdi. Başka bir mücevher olsa onun boynuna boş yere ağırlık verecek, halbuki, bu inciler, onun gençliğini ifade edecekti. Kolyeyi, titremeye başlayan parmaklarının arasına almıştı: onu geri vereceğini düşündükçe, feci bir üzüntü duyuyordu. Bununla beraber, yine itiraz ediyor, beş yüz frangı olmadığına yemin ediyor, bohçacı kadın da, bir yandan, o ahenksiz sesle, fiyatının gerçekten ucuzluğunu methe devam ediyordu. Aradan bir çeyrek saat daha geçip de, Pascal'ı, artık iyiden iyiye kandırdığını tahmin edince, birdenbire, kolyeyi üç yüz franga bırakmaya razı oldu: Pascal, kabul etti, hediye vermek illeti, sevindirmek, tapmağını süslemek ihtiyacı üstün geldi. Çekmecede duran on beş altın alıp bohçacı kadının avucuna sayarken, noter dairesinde işlerin yoluna gireceğine, yakında birçok paraya kavuşulacağına kanaat getirmişti.

Pascal, cebinde mücevherle, yalnız kalınca, çocuk gibi sevinmeye başladı: sabırsızlıktan içi içine sığmıyor: Clotilde'in dönüşünü bekleyerek, küçük sürprizine hazırlanıyordu. Onun geldiğini görünce, kalbi çatlayacak gibi çarptı. Clotilde çok terlemişti, kızgın Ağustos güneşi, gökyüzünü tutuşturuyordu. Onun için elbise değiştirmek istedi; yine de, yaptığı gezintiden memnun. Marıne'in yaptığı kârlı alış veriş, on sekiz meteliğe iki güvercin aldığını gülerек anlatıyordu. Pascal, heyecandan tıkanacak gibi, odasına kadar onun peşinden gitmişti; Clotilde, soyunmuş, kolları çıplak, omuzları çıplak, yalnız belindeki eteklikle kalmış olduğu için, Pascal, onun boynunda gözüne bir şey ilişmiş gibi yaptı.

— A! Şurada ne var? Dur bakalım!

Kolyeyi avucunda gizliyordu; ensesinde bir şey bulunup bulunmadığını anlamak için parmaklarını orda gezdiriyormuş gibi yaparak, kolyeyi boynuna takmayı başardı. Fakat, Clotilde gülerек çırpınıyordu.

— Yeter artık, canım! Hiçbir şey yok, biliyorum... Dur bakayım, sen bir marifet yapıyorsun, nedir o elinde, beni gıcıklayan şey?

Pascal onu kucakladı, ayaklı aynanın karşısına götürdü; Clotilde, aynada, kendisini tepeden tırnağa kadar gördü. Boynunda ince kordon, bir alun iplikten ibaretti; Clotilde, yedi tane inci, orada doğmuş ve ipek teni

üzerinde hafif hafif pırıldamaya başlamış. süt rengi yıldızlar gibi gördü. Manzara, saf ve nefisti. Clotilde, kendini aynadan görür görmez, sevincinden güldü. kurumlanan, cilveli bir kumru gibi fıkırdadı.

— Ah! Üstad. Üstad! Ne kadar iyisin!... Sen, yalnız beni mi düşünüyorsun?... Beni öyle mutlu ediyorsun ki!

O böyle söylerken, gözlerinde okunan sevinç, güzel olduğu için tapınılarak sevildiği için mutluluktan bayılan o kadın ve maşuka sevinci. Pascal'ı yaptığı çılgınlıktan dolayı şahane bir mükafata erişiyordu.

Clotilde, neşe saçarak, başını arkaya devirmiş, dudaklarını uzatıyordu. Pascal, eğildi, öpüştüler.

— Memnun musun?

— Ooh! Evet, üstad, memnunum, memnunum!.. inci ne şirin, ne temiz şeydir! Bana öyle yakışıyor ki!

Bir an daha kendisini aynada seyretti; incilerin sedef rengi damlaları altında, cildinin pembe beyaz körpeliğinden masum bir gurur duydu. Sonra, hizmetçi kadının bitişik odada kımlıdığını duyunca, kendini göstermek ihtiyacına kapıldı, fırladı, göğsü çıplak, eteklikle, ona koştu.

— Martine! Martine! Bak, Üstad bana ne verdi!... Nasıl, güzelim, değil mi?

Fakat, hizmetçi kadının, birdenbire benzinin attığını, ciddi bir tavır takındığını görünce, neşesi kaçtı. Belki, efendisinin karşısında tapınarak, hizmetçiliğinin sessiz sedasız tevekkülü içinde yıpranmış bu biçare yaratık üzerinde, taravetli gençliğinin bıraktığı kıskançlık acısını hissetti. Hoş, bu hal, birinin şuursuzca duyduğu, ötekinin belli belirsiz sezinlediği, bir anlık içgüdüsel hareketten ibaret kaldı; sonra, geriye idareli hizmetçi kadının apaçık tenkidi, fena fena baktığı bu pahalı hediye ayıplaması kaldı.

Clotilde'in vücudunu hafif bir üşüme kapladı. Yavaş sesle:

— Yalnız, dedi, Üstad, yine çekmeçesini karıştırmış... İnci çok pahalıdır, değil mi?

Pascal da, sıkılarak itiraz etti. Bir lakırdı tufanı içinde, bu mükemmel kelepiri anlattı, bohçacı kadının gelişimi anlattı. Kaçınılmayacak kârlı bir işti, bu. Satın almamazlık edilemezdi.

Genç kız.. gerçekten heyecanlı:

— Kaç para? diye sordu.

— Üç yüz frank.

Henüz ağzını açmayan, susmasıyla dehşet saçan Martine, haykırmaktan kendini alamadı:

— Aman Yarabbi! Altı haftalık idaremiz.. hem de.. yiyecek ekmeğimiz yokken!

Clotilde'in gözlerinden iri yaş damlaları fişkırdı. Eğer Pascal, elini tutmasa, kolyeyi boynundan çekip çıkaracaktı. Onu derhal iade etmekten söz ediyor, telaş içinde:

— Doğru. Martine'in hakkı var, diyordu... Üstad deli olmuş, bu halimizde, bunu boynumda bir dakika olsun tutarsam, ben de deliyim demektir... Bu kolye benim boynumu yakar. Yalvarırım sana, bırak, geri götürüyüm.

Pascal, kesinlikle razı olmadı. Onlarla beraber kendi de acı duyuyor, hatasını kabul ediyor, yola gelmez bir adam olduğunu, paranın hepsini elinden almaları gerektiğini söylüyordu. Masaya koştı, geri kalan yüz frangi getirdi, zorla Martine'e verdi.

— Bir metelik istemiyorum, diyorum size! Onu da sarfederim... Al! Martine, akli başında birsen varsın. İşlerimiz yoluna girinceye kadar, sen bu parayı idare edersin, eminim. Sen de, sevgilim, o gerdanlığı alıkoy, beni üzme. Öp beni, git giyin.

Bu felaketten bir daha söz edilmedi. Fakat Clotilde, kolyeyi, boynunda, elbisesinin altında muhafaza etmişti; orada bulunduğunu hiç kimse bilmediği, vücudunda yalnız kendisi hissettiği bu çok ince, çok güzel mücevher, pek cana yakın bir gizlilik içinde kalmıştı. Bazen, ikisi yalnız kaldıkları zaman, Clotilde, Pascal'a gülümsüyor, incileri korsajından hızla çekip çıkarıyor, hiç bir şey söylemeden ona gösteriyor, sonra aynı hızla hareketle, onları hoş bir titizlikle, ılık sinesinde saklıyordu. Utanç içinde bir minnettarlıkla, daima aynı güçlü zevkle, Pascal'a, bu ortaklaşa çılgınlıklarını haurlatıyordu. Onları boynundan, bir daha hiç çıkarmadı.

O tarihten sonra. herşeye rağmen tatlı. yoksul bir hayat başladı. Martine. evdeki erzakın. tamamı tamamına bir defterini yapmıştı. sonuç korkunçtu. Yalnız. patates mevcudu önemli görünüyordu. Aksi gibi. zeytinyağı küpü boşalmak üzereydi. Son şarap fıçısı da tükeniyordu. Souleide'da ne bağ. ne de zeytin ağacı kalmıştı. bahçesinde. yalnız bir iki çeşit sebzeyle bir parça meyve yetişiyordu. onlar da. henüz ham armutlarla. sadece ağız tatlayacak olan çardak üzümünden ibaretti. Sonra da. ekmekle eü her gün çarşıdan almak gerekiyordu. Bu nedenle. hizmetçi kadını. ilk günden başlayarak. kremalar. hamur işleri gibi eski ince yemekleri kaldırdı. Pascal'la Clotilde'e verdiği yemekleri kıt kanaat derecesine indirdi. Eski olanca otoritesini tekrar. ele almış. onlara çocuk muamelesi ediyor. arzuları ve zevkleri hakkında onlardan fikir bile sormuyordu. Yemek listesini o düzenliyor. neye ihtiyaçları olduğunu onlardan daha iyi biliyor. bununla beraber. bir ana gibi davranıyor. onlara sonsuz titizlikle bakıyor. bir parçacık paralarına göre yine mutluluk sağlamak mucizesi gösteriyor. bazen. çorbalarını içmek istemeyen yaramaz çocuklara yapıldığı gibi. onları. sırf kendi menfaatleri için hırpalıyordu. Bu acayip annelik. bu son rahatlık. onların aşklarını kuşatmış bu gerçek huzur. onu da bir parça tatmin ediyor. içine düştüğü sinsi umutsuzluktan kurtarıyor gibiydi. Onların üstüne bu şekilde kanat germeye başlayalı. evlenmemeye yemin etmiş rahibe yüzünü andıran. ufacık beyaz yüzü. kül rengi sakın gözleri. yine yerine gelmişti. Bazı günler. sofradan hiç eksik olmayan patateslerle. sebzelerin ortasında kaybolmuş dört meteliklik bir parça pırzoladan sonra. bütçesine zarar vermeden onlara. gözleme ikram edebildiği zaman. koltukları kabarıyor. onlarla beraber kendisi de gülüyordu.

Pascal'la Clotilde. herşeyi mükemmel buluyorlar. bununla beraber. Martine yanlarında yokken. onunla yine alay ediyorlardı. Cimriliği hakkındaki eski alaylarına başlıyorlardı. idareli olsun diye. biber ektiğini iddia ediyorlardı. Patatesler fazla zeytinyağısız olduğu. pırzolalar bir lokma edilecek kadar ufaldığı zaman. Pascal'la Clotilde. kaçamaklı bakışlarla. onun odadan çıkmasını bekliyorlar. sonra. peçetelerini ağızlarına tıkayıp gülüyorlardı. Herşeyden eğlence çıkarıyorlar. kendi sefaletlerine kendileri gülüyorlardı.

İlk ayın sonunda. Pascal, Martine'in aylığını düşündü. Martine her zaman. aylığını. kendi elinde olan masraf parasından çeker alırdı.

Pascal. bırakşam. ona:

— Kızcağızım. dedi. para kalmadığına göre. senin aylığını ne yapacağız?

Martine. bir an. gözleri yerde şaşkın şaşkın kaldı.

— Ne yapalım. mösyö: çare yok. bekleyeceğim.

Fakat. Pascal. onun söyleyeceğinin bundan ibaret olmadığını. bu işe bir çare düşünmüş olduğunu. yalnız bunu ne şekilde teklif edeceğini bilemediğini anlıyordu. Onu yönlendirdi.

— Öyleyse mösyö. mademki razı oluyorsunuz. bana bir kağıt imzalarsanız memnun olurum.

— Nasıl kağıt?

— Bana. kırk frank borçlu olduğunuza dair her ay bir kağıt verirsiniz.

Pascal. derhal istediği kağıdı yazıp ona verdi. Martine. buna pek sevindi. kağıdı. gerçekten para gibi. itina ile sakladı. Martine'in bu şekilde. içi rahat ettiği besbelliydi. Fakat bu kağıt. Pascal'la Clotilde için. yeni bir hayret ve alay konusu oldu. Paranın. bazı ruhlar üzerinde. yaptığı bu ne harikulade etkiydi? Onlara. saçını süpürge ederek hizmet gören. hele Pascal'a. uğrunda canım feda edecek kadar tapan bu ihtiyar kız. böyle olduğu halde. eğer Pascal parasını vermeyecek olursa. kıymetsiz bir kağıt parçasından ibaret kalacak olan bu budalaca teminatu nasıl kabul ediyordu.

Hoş. Pascal'ın da. Clotilde'in de, o zamana kadar. yoksulluk içinde sakin kalmaları bir meziyet değildi; çünkü o yoksulluğu hissetmiyorlardı. Onun üstünde. daha uzakta. daha yüksekte. ihtiraslarının mutlu ve zengin ülkesinde yaşıyorlardı. Sofrada. ne yediklerinin farkında değillerdi; gümüş tabaklar içinde önlerine getirilmiş. şahane yemekler hayal edebilirlerdi. Etraflarında. gitgide artan yoksulluğu düşünemiyorlar, önlerinden. artmış kınnularla geçinen aç hizmetçiye görmüyorlar. bomboş evin içinde ipekli kumaşlar serili. servetle dolup taşan bir sarayda gibi dolaşıyorlardı. Aşklarının. en mutlu devri. muhakkak ki. bu devir oldu. Şafak rengi eski alaca döşemeli oda bir alemdi; birbirlerinin kolları arasında bulunmanın sonsuz saadetini. o sonsuzluğu nasıl tüketeceklerini bilemiyorlardı. Sonra. çalışma odasında. geçmiş günlerin güzel hauraları vardı; o derecede ki orada. çok uzun zaman bir arada yaşamış olmanın. zevkine. görkemli bir

şekilde sarılıp sarmalanmış gibi. akşamlara kadar o odada zaman geçiriyorlardı. Sonra, dışanda. Souleiate'in en ufak köşe bucağında. şahane yaz. altın klaptanlarla pırl pırl. mavi çadırını kuruyordu. Biricik arzusu başka her şeye karşı mutlak bir küçümseme içinde daima beraber yaşamaktan ibaret fakir hayatlarını. zevkten mest bir halde, oradan oraya gezdiriyorlar, sabahleyin. çamlığın güzel kokulu yolları boyuna: öğleyin pınarın şırılusu ile serinlenen çınarların karanlık gölgesi alun; akşam üstü serinleyen set üstünde, veya. ilk yıldızların alaca aydınlığına gömülü ılık harman yerinde zaman geçiriyorlardı. Mademki birbirinindiler. dünya onlarındı. hazineler. şenlikler. hakimiyetler onlarındı.

Ama. Ağustos sonlarına doğru. işler daha kötü hale geldi. Çok tatlı. fakat devamı imkânsız. daima yaşanması kötü olduğunu hissettikleri bu bağısız. vazifesiz ve hissiz hayat ortasında. bazen korkularla uyanıyorlardı. Bir akşam. Martine. elli franktan başka parası kalmadığını. aruk şarap içmeye son vermek şartıyla. bu parayı iki hafta güçlüğüle idare edebileceğini haber verdi. Öte yandan. haberler kötüleşiyordu. Noter Grandguillot'un ödeme gücü olmadığı. şahsi alacaklıların bile bir metelik ele geçiremeyecekleri anlaşıyordu. Önce. kaçan noterin. çaresizlikten bırakıp gittiği evle iki çiftliğe güvenilmişti: fakat. şimdi kesinlikle anlaşıyordu ki. bu mülkler. karısının üstündeydi: Grandguillot İsviçre'de. dağların güzelliğini izlerken. kadının. bu çiftliklerden birinde yaşadığı. iflasın üzüntülerinden uzak. gayet sakin. orayı işletmekte olduğu söyleniyordu. Plassans'lılar şaşırıp kalmışlar. kadının. kocasının taşkınlıklarına katlandığını. büyük göllerin kıyısına beraber götürdüğü iki metrese bile ses çıkarmadığını söylüyorlardı. Pascal ise. her zamanki gibi tasasız. kendi durumunu görüşmek üzere. Cumhuriyet savcısını gidip görmeyi bile ihmal ediyor. kendisine anlatılan şeylerden edindiği bilgilerle yetiniyor. işe yarar bir sonuç ve bir istifade elde etmek imkanı kalmadığına göre. bu eski hikayeyi kurcalamanın bir işe yaramayacağını söylüyordu.

O zaman Souleiate'da, gelecek günler, tehdit dolu görünmeye başladı. Kısa bir zaman sonra. kara sefalet kendini gösterecekti. Aslında çok makul olan Clotilde. önce korkuya kapıldı. Pascal yanında bulundukça bol neşesini bırakmıyordu: fakat. kadınlık şefkatiyle. ondan daha düşünceli olduğu için. Pascal. biran yanından ayrılır ayrılmaz. bu adamın. o yaşta. bu derece ağır bir evin yükü altında halinin ne olacağını düşünerek gerçek bir dehşete yapılıyordu. Koca bir plan. günlerce. gizli gizli kafasını

meşgul etti: çalışacak, pastelleriyle para kazanacak, çok para kazanacaktı. O acayip ve pek kendine has güveni çok defa hayretle karşılanmış olduğu için. Clotilde, düşüncesini gizlice Martine'e anlattı, ve günün birinde de, o hayali çiçek demeti resimlerinde birkaç tanesini Sauvaire mesiresindeki kırtasiyeciyeye satması için, onu, oraya gönderdi: bu adamın Pariste bir ressamla akrabalığı olduğu söyleniyordu. Resimlerin Palassans'da teşhir edilmemesini, hepsinin uzağa gönderilmesini, ilk şart olarak ileri sürüyordu. Fakat, sonuç hiç oldu. dükkâncı, bu hayal eseri resimlerin acayipliği, onların gemi azıya almış taşkınlığı karşısında ürktü, bunların hiç satılamayacağını söyledi. Clotilde üzüldü, gözlerine iri yaşlar doldu. Ne işe yarıyordu? Hiçbir işe yaramaması ne yazık, ne ayıptı! Hizmetçi kadın, onu teselli etmek zorunda kaldı; bütün kadınların, elbette, çalışmak için dünyaya gelmediklerini; kiminin, güzel kokular çıkarmak için, bahçelerdeki çiçekler gibi yetiştiklerini; kiminin de yerde biten, öğütülüp insanları besleyen buğdaya benzediğini söyledi.

Fakat, Martine de, bir başka proje kuruyordu: o da, Doktoru, tekrar hastalarıyla ilgilenmesi için kandırmak. Sonunda, bundan Clotilde'e sözettii o da, böyle bir teşebbüsün güçlüklerini adeta maddi imkansızlığını ona derhal ispat etti. Bu iş hakkında daha bir gün önce Pascal'la zaten konuşmuştu. O da, tek çözüm olarak çalışmayı düşünüyordu, zihni bununla meşguldü, tekrar bir muayenehane açmak fikri, ilk düşüncesi olmak gerekti. Fakat, o kadar uzun zamandan beri fakirler doktor muydu .ki; bunca yıldır para isteyemez olmuştu; şimdi para almaya nasıl kalkışabilirdi? Sonra, yeniden kendisine meslek edinmeye çalışmak için, o yaşta, iş isten geçmiş değil miydi? Pascal hakkında dolaşan dedikodular, onun etrafında yaraulan, yarı kaçık dahi efsanesi de cabaydı. Bir tek hasta bulamayacaktı; onu, kalbi yaralı, elleri boş olarak döneceği muhakkak bir denemeye zorlamak, boşuna bir insafsızlık olacaktı. Clotilde, tersine, onu bu fikirden vazgeçirmek için bütün gücüyle çalışıyordu. Martine de bu akla yakın nedenleri anlamış, doktorun bu kadar büyük bir kedere uğramasına meydan vermemek gerektiğini söyledi. Zaten, konuşurlarken, bir dolapta gözüne ilişen eski bir defteri hatırlamış, aklına yeni bir şey gelmişti. Martine vaktiyle o deftere, doktorun vizitelerini kaydederdi. Birçok kimseler, o zamandanberi vizite paralarını vermemişlerdi: defterin iki koca sayfası bunların isimlerinden, koca bir liste olmuştu. Şimdi, mademki kötü durumdaydılar, gidip bu adamlardan, borçlarını isteseler olmaz.

mıydı? Adliyeye müracaat etmeyi ötedenberi istemeyen mösyöye hiç sözetmeden bu işi pekala yapabilirdi. Bu kez.. Clotilde ona hak verdi. Mükemmel bir plân kurdular. Clotilde kendi eliyle. alacakları yazmıştı. Hesap pusulalarını hazırladı. hizmetçi kadın bunları aldı. götürdü. Fakat, hiç kimseden bir metelik toplayamadı: kapı kapı dolaştı, her gittiği yerde, bakalım. düşünelim. biz doktora uğranız yanıtını verdiler. Aradan on gün geçtiği halde. gelen giden olmadı. Evde. topu topu altı frank. iki üç gün idare edecek kadar para kalmıştı.

Ertesi gün. Martine. eski müşteriler nezdinde bir kere daha yaptığı girişimden elleri boş dönünce. Clotilde'i bir kenara çekti. Banne sokağının köşesinde madam Félicité ile konuştuğunu anlattı. Félicité. her halde onu gözetliyor olmalıydı. Hâlâ. Souleïade'a ayak bastığı yoktu. Hatta. oğlunun başına gelen felaketi. bütün şehrin ağzında dolaşan ani para kaybı bile onu. Pascal'a yaklaştırmamıştı. Fakat içi hırsla kaynayarak bekliyor. sert annelik görevini elden bırakmıyor. bazı kusurları affetmiyor. Pascal'ı sonunda teslim aldığına emin. bu gün değilse yarın. onun. kendisini imdada çağırınaya mecbur olacağına güveniyordu. Pascal. beş parası kalmadığı. onun kapısına baş vurduğu zaman Félicité. kendi şartlarını emrederek, onu Clotilde'le evlenmeye zorlayacak, daha iyisi, Clotilde'in gitmesini isteyecekti. Ama, günler geçiyor, Pascal gözükmüyordu. Onun için. Martine'i durdurmuş. acınır bir eda takınmış. olayları sormuş, kendisinden para istememesine şaşır görünmekle beraber. ilk adımı kendi atmasına haysiyetinin engel olduğunu sezdirmişti.

Hizmetçi kadın:

— Bundan. Mösyöye söz edip onu kandırmalısınız.. dedi. Sahi, anesine niçin baş vurmuyor? Gayet tabii bir şey olur. bu.

Clotilde isyan etti:

— Yoo! Sakın ha! Ben böyle bir işi üzerime almam. üstad kızar. kızmakta da haklıdır. Babaannemin ekmeğini yemektense. açlıktan ölmeyi tercih eder. sanırım.

Bunun üzerine Martine. daha ertesi akşam. sofraya bir gün önceden kalma sığış geürdiği zaman:

— Artık param kalmadı. Mösyö. haberini verdi. Yarın zeytinyağısız. tereyağısız kuru patatesten başka bir şey yok... üç haftadır sade su içiyorsunuz. Şimdi de etten vazgeçeceksiniz.

Neşelendiler, yine gülüştüler.

— Ala! Tuzla, patates, insanın karnı açken gayet mükemmeldir.

Martine, mutfığa döndü gitti; onlar da, hizmetçi kadının görülmemiş cimriliğiyle yine alay ettiler. Kimbilir nerede, hiç kimsenin bilmediği sağlam bir yerde saklı küçük bir serveti bulunan bu kadın, onlara on frank ödünç vermeyi asla aklından geçirmezdi. Hoş, bundan dolayı ona güvenmiyorlar, gülüp geçiyorlardı; çünkü, Martine'in bunu aklına getirmesi sofrada önlerine koymak için, gökten yıldız toplamayı düşünmesi kadar imkansızdı.

Ama, gece, yatağa yatar yatmaz, Pascal, Clotilde'in uykusuzluktan kıvrandığını hissetti. Onu ılık karanlıkların ortasında, birbirlerinin kolları arasındayken söyleyip dertlerini dinlemek adetiyle, Clotilde, onun için, kendisi için, bütün ev için, nasıl tasalandığını anlatmak cesaretini gösterdi. Böyle hiç gelirsiniz, halleri ne olacaktı? Bir an oldu ki Pascal'a annesinden sözemesine az kaldı. Sonra, buna cesaret edemedi, yalnız, Martine'le kendisinin yaptıkları girişimleri itiraf etmekle ellerine geçen eski defteri, çıkarılan ve gönderilen hesap pusulalarını, dört taraftan, boşu boşuna para istediklerini anlatmakla kaldı. Başka zaman olsa, Pascal, bu itiraf karşısında, kendisine sormadan iş görüp, bütün mesleki hayatında tuttuğu yolun tersine hareket ettikleri için gücenerek çok üzülür, çok öfkelenirdi. Önce, gayet müteessir, ses çıkarmadı; sefalet karşısında gösterdiği tasasızlık altında, zaman zaman duyduğu gizli ıstırapın derecesini ispata bu yetiyordu. Sonra Clotilde'i hararetle göğsüne basurarak affetti, iyi ettiğini, bu şekilde bundan daha fazla yaşanamayacağını söyledi. Sustular; fakat Clotilde, onun uyumadığını, kendisi gibi, günlük ihtiyaçlar için gerekli olan parayı bulmanın bir çaresini aradığını sezinliyordu. İlk acı geceleri bu oldu; birlikte üzüldükleri o gece, Clotilde, Pascal'ın üzüntüsüyle acı duyuyor; Pascal da onu, yiyecek ekmekten mahrum etmeye katanamıyordu.

Ertesi gün, öğle yemeğinde, yalnız meyve yediler. Doktor, öğleye kadar, apaçık bir mücadele geçirmiş, sessiz oturmuştu. Sonunda, ancak saat üçe doğru bir karar verdi. Clotilde'e:

— Haydi bakalım, biraz kımıldamak gerek, dedi. Bu akşam yine aç kalmanı istemem. Git, başına bir şapka giy, beraber çıkacağız.

Clotilde onun maksudını anlamaya çalışarak, bekliyordu.

— Evet. mademki bize borçlu olanlar var. alacağımızı size vermemişler. görelim bakalım. bana da vermemezlik edecekler mi?

Elleri titriyordu: bunca yıldan sonra. alacağını. bu şekilde istemek her halde nefesine son derece ağır geliyordu. fakat. gülümsemeye çalışıyor. kabadayılık taslıyordu Sesinin titremesinden, yaptığı fedakarlığın büyük-lüğünü hisseden Clotilde şiddetli bir üzüntü duydu.

— Hayır. hayır. Üstad! Eğer bu iş seni çok üzüyorsa gitme... Martine bir kere daha gidebilir.

Fakat. o sırada orada bulunan hizmetçi kadın. tersine. Pascal'ın fikrini pek doğru buluyordu.

— A; Mösyö niçin gitmeyecekmiş? İnsanın. alacağını istemesi hiç ayıp değildir... Herkesin parası kendinin. öyle değil mi!... Mösyönün. erkek olduğunu en sonunda. artık göstermesini ben pek uygun buldum.

O zaman eski mutlu demlerde olduğu gibi Pascal'ın bazen neşelenerek kendi kendine verdiği isimle. Hazreti Davut. Ebisaç'ın kolunda. çıktı. Ne Clotilde. ne de o. henüz yırık pırık değillerdi: Pascal'ın arkasında hep o düzgün ipekli redingotu vardı. Clotilde. kırmızı benekli keten robunu giymişti: fakat. sefalet içinde olduklarını hissetmeleri. onları her halde. kendi gözlerinde küçültüyor, onlara. iki fakir oldukları kanaatini veriyordu ki, evlerin boyunca, çekinerek yürüyorlar, az yer kaplamaya çalışıyorlardı. Güneşli sokaklar. adeta boştu; birkaç kişinin bakışlarından sıkıldılar; kalpleri öyle sıkışıyordu ki. adımlarını hızlandıramıyorlardı.

Pascal. böbrek hastalığını tedavi ettiği eski bir hakimden işe başlamak istedi. Clotilde'i Sauvaire mesiresinde bir peykeye oturttu; kendisi girdi. Fakat. hakim. onun ziyaretinin nedenini anlayıp. parasını Ekim ayında tahsil edeceğini. borcunu o zaman vereceğini söyleyince. Pascal'ın içi pek ferahladı. Yetmişlik. kötürüm bir kadının evinde daha başka bir şey oldu. Kadın. kendisine. terbiyesiz bir hizmetçi ile hesap gönderilmiş olmasından dolayı üzülmüştü: Pascal. hemen özür diledi. kadına. istediği kadar zaman verdi. Sonra. bir vergi memurunun. bir binanın üçüncü katındaki evine kadar çıktı. adamı. yine hasta. kendisi kadar fakir bir halde bulunca. para istemeye cesaret edemedi. Ondan sonra. sırasıyla. her hali vakti yerinde adamlar olan bir tuhafiyeci kadına. bir avukatın karısına. bir zeytinyağcıya. bir ekmekçiye uğradı. Bunların kimisi bahaneler bularak.

kimisi içeri almayarak. Pascal'ı uzaklaştırdılar. hatta birisi, bu müracaatın nedenini anlamamış gibi bile göründü. Kala kala. Markiz ve Valqueyras kalıyordu. Çok eski bir ailenin tek kişisi olan bu kadın, gayet zengin, cimriliğiyle şöret kazanmış bir duldu: on yaşında bir kız çocukla birlikte yaşıyordu. Pascal onu en sonraya bırakmıştı: çünkü, bu kadından çok korkuyordu. Sauvaire mesiresinin alt başında, Mazarin zamanından kalma görkemli bir bina olan, Markiz'in antika konağının kapısını çaldı. İçeride o kadar uzun kaldı ki, ağaçların altında gezinen Clotilde merak etmeye başladı.

Sonunda, tam yarım saat sonra tekrar gözükteğı zaman, Clotilde, rahat bir nefes alarak, neşelendi:

— Ne oldu? Bozuk parası mı yokmuş?

Fakat, Pascal, oradan da bir şey alamamıştı. Markiz, çiftçilerinden şikayet etmiş, artık kendisine para vermez olduklarını anlatmıştı.

Pascal, orada niçin o kadar uzun zaman kaldığını anlatmak için:

— Düşün ki, diye devam etti, küçük kız hasta. Korkarım, bir ateşli hastalık başlangıcı... Markiz, bana onu göstermek istedi, zavallı yavrucağı muayene ettim...

Clotilde'in dudaklarına, elinde olmaksızın bir tebessüm yayılıyordu.

— Sonra da, bir vizite ücreti bıraktın, değil mi?

— Tabii, başka ne yapabilirdim ki?

Clotilde, gayet mutlu, tekrar onun koluna girmişti; Pascal, onun bu kolu, kalbi üzerine güçle bastırteğı hissediyordu. Bir süre, rasgele yürüdüler. Artık yapacak bir şey kalmamıştı. Elleri boş eve dönmekten başka çare yoktu. Fakat Pascal, gitmek istemiyor, Clotilde için, evde onları bekleyen patatesle sudan başka bir şey istemekte ısrar ediyordu. Sauvaire mesiresinin üst başına tekrar geldikleri zaman, sola, yeni şehre döndüler; sanki felaket yakalarına yapışmış bırakmıyor, onları uçuruma doğru sürükleyip götürüyordu.

Pascal sonunda:

— Bana bak, dedi, bir şey düşündüm... Ramond'a müracaat etsem, seve seve bin frank ödünç verir, işlerimiz düzelince geri veririz.

Clotilde. hemen yanıt vermedi. Onun vaktiyle istemediği Ramond. Rağbetteydi ve çok para kazanıyordu. Clotilde. onun. dürüst düşünceli temiz kalpli olduğu biliyordu. Bir daha onları görmeye gelmemiş olması. muhakkak ki. saygı saydığıındandı. Yolda onlara rastladıkça. ne kadar güler yüzle. saadetlerinden dolayı ne kadar memnun bir tavırla selam veriyordu.

Gerekirse. genç doktora. kapisını. kesesini ve kalbini açmaya hazır olan Pascal. saf bir şekilde sordu:

— Ona müracaat etmek seni sıkıyor mu?

O zaman Clotilde telaşla:

— Hayır. hayır... dedi. Onunla benim aramda. dostluktan ve samimilikten başka hiç bir şey olmamıştır. Sanırım. onu çok üzdüm. ama beni affetmiştir... Hakkın var. başka dostumuz yok. Ramond'a müracaat etmemiz gerek.

Talihsizlik peşlerini bırakmıyordu. Ramond evde yoktu. bir konsültasyon için Marsilya'ya gitmişti. ertesi akşam dönecekti. onları. Clotilde'in kendisinden üç yaş küçük. eski bir arkadaşı olan genç madam Ramond karşıladı. Bir parça sıkılır gibi olmakla beraber çok iltifatlı davrandı. Fakat. doktor. tabii. maksadını anlatmadı. yalnız. ziyaretinin nedeni. Ramond'u göreceği geldiğini söylemekle yetindi.

Tekrar sokağa çıktıkları zaman. Pascal'la Clotilde. kendilerini yapayalnız ve mahvolmuş hissettiler. Şimdi nereye gideceklerdi? Hangi çareye baş vuracaklardı? Rasgele yürümek zorunda kaldılar.

Clotilde. cesareti ele aldı. yavaş sesle:

— Üstad sana söylememiştim. dedi. Martine. galiba. babaanneme rastlamış... Babaannem bizi merak ettiğini söylemiş. ihüyaç içindeysen. niçin kendisine gitmediğimizi sormuş... Hah. bak. işte. evinin kapısı şurada...

Gerçek. Banne sokağındaydılar. Kaymakamlık meydanının köşesi görünüyordu. Fakat. Pascal. işi anlamış. onu susturuyordu.

— Kesinlikle. anlıyor musun?... Sen de gidecek değilsin. Beni böyle sokak ortasında. çaresiz kalmış görüp kederleniyorsun da ondan

böyle söylüyorsun. Ben de. senin ıstırap çektiğini düşünüyorum. yüreğim sızlıyor. Ancak. ıstırap çekmek. vicdan azabını ebediyen taşıyacağın bir iş yapmaktan hayırlıdır... İstemem, yapamam.

Banne sokağından çıkıp. eski mahalleye girdiler.

— Yabancılar baş vurmaya bin kere tercih ederim... Belki hâlâ dostlarımız vardır. ama. yalnız fakirler arasında.

Sonra. Davud. sadaka istemeye razı. Ebisaç'ın kolunda. yoluna devam etti. ihüyar dilenci Melik. tek dayanağı gençliğinden ibaret kalan maşukası cariyenin omzuna dayanarak. kapı kapı dolaştı. Saat altıya geliyordu. şiddetli sıcak azalıyordu: dar sokaklar kalabalıklaşıyor. kendilerini seven bu kalabalık mahallede. onları görenler selam veriyorlar. gülümsüyorlardı. Gösterilen hayranlığa bir parça da acıma duygusu karşıyordu: çünkü. servetlerinin mahvolduğunu bilmeyen yoktu. Bununla beraber. Pascal. ak pak. Clotilde sanşın. o mahvolmuş aşklarıyla hep gururla. fakat felakete uğramış. daha sıkı birleşmiş. kaynaşmış oldukları hissediliyordu. Pascal. sarsılmıştı: cebinde daha fazla parası olan. gömlekli işçiler geçti. Karnı aç olanlardan esirgenmeyen parayı onlara teklif etmeye. hiç kimse cesaret gösteremedi.

Canquoin sokağında. Guiraude'un evine uğramak istediler. Oda bir hafta önce ölmüştü. İki yere daha baş vurdular. boşa çıktı. Artık bir yerden. on frank borç almayı düşünecek hale gelmişlerdi. Üç saattir şehirde taban tepiyorlardı.

O Plassans'ı. orayı üç mahalleye ayıran Sauvaire mesiresiyle. Roma sokağıyla ve Banne sokağıyla. Plassans'ı: pencereleri örtülü o Plassans'ı: güneşte kavrulmuş. ölü manzaralı. fakat bu hareketsizlik altında. koskoca bir Klüp ve kumar gece hayatı saklayan şehri. kızgın. bir ağustos gününün o duru akşamında. ağır adımlarla üç kere daha dolaşılar. Mesirede. dağ kasabalarına yolcu taşıyan eski arabalar. atları çözülmüş. bekliyordu; çınarların siyah gölgesinde. kahvelerin kapıları önünde. sabahın yedisinden itibaren orada görülmeye başlayan müşteriler. gülümseyerek onlara baktılar. Yenişehir'de. zengin evlerin kapıları önüne hizmetçiler dikildiler. Pascal'la Clotilde. orada da. eski konakları dostça bir sessizlik muhafaza eden Saint – Marc mahallesinin ıssız sokaklarındakinden daha az sempati buldular. tekrar eski mahalleye daldılar. Saint – Saturnin Katedraline kadar gittiler; ruhaniler odasının bahçesi. kilisenin mihrap kıs-

mını gölgelendiriyordu. hoş bir sakinliğe gömülü bu yeri. üstelik onlardan sadaka isteyen bir dilenci yüzünden bırakıp uzaklaştılar. Gar tarafında çok bina yapılıyor. orada, yeni bir dış mahalle yükseliyordu: o tarafa gittiler. Sonra, birdenbire yine ümide kapılarak, önünde sonunda birisine rastgelecekleri. kendilerine para teklif edileceği ümidiyle. son bir defa daha, Kaymakamlık meydanına geldiler. Fakat, onları bu kadar birbirine bağlı ve bu kadar güzel görerek gülümseyen şehrin hoş görürlüğünden başka bir şeyle karşılaşmıyorlardı. Viorne'un çakılları, kaldırımın o sivri, ufacık taşları ayaklarını acıyordu. En sonunda, dilenci ihtiyar Melikle, gençlik çağının en hararetti demini yaşayan yumuşak başlı cariyesi Elbisaç, ikisi de Soulejade'a elleri boş dönmek zorunda kaldılar. Elbisaç, ihtiyarlayan Davud'u, varı yoğun, mahvolmuş, boşu boşuna yolları tepmekten yorgun bir halde, eve getiriyordu.

Saat sekizdi. Onları bekleyen Martine, o akşam, pişirecek yemek olmadığını anladı. Kendisi, karnını doyurduğunu iddia ediyordu: rahatsız gibi görüldüğü için. Pascal onu hemen yatmaya gönderdi.

Clotilde:

— Sensiz oluruz, diyordu. Mademki patatesler ateşte duruyor, biz kendimiz alırız.

Hizmetçi kadın, somurtarak razı oldu. Homurdanıp duruyor, her şeyi yiyip bitirdikten sonra, sofraya oturmaya ne gerek var? Diyordu. Sonra, odasına kapanmadan önce:

— Mösyö, dedi, Bonhomme'un hiç yulaflı kalmadı. Halini bir acayip gördüm, gidip bir baksanız fena olmaz.

Pascal'la Clotilde, merak ederek, hemen ahıra gitiler. Gerçekten, ihtiyar at, yataklığına uzanmış, uyukluyordu. Bacaklarını romaizmalar kapladığı için, onu altı aydan beri dışarı çıkarmamışlardı: hayvan büsbütün kör olmuştu. Doktorun, bu hayvanı niçin koruduğunu kimse anlamıyor. Martine kendisi bile, bari haline acıyıp, zavallıyı öldürmek gerektiğini söylüyordu. Fakat Pascal'la Clotilde itiraz ediyorlar, sanki bir türlü ölmek bilmeyen aileden bir ihtiyarın canına kıyılması teklif ediliyormuş gibi heyecanlanıyorlardı. Yok, yok: Bonhomme, onlara bir çeyrek yüzyıldan fazla hizmet görmüştü: hep babacan bir adam gibi yaşamıştı, kendi eceliyle, onların yanında ölmesi gerekti: o akşam doktor, onu, itina ile muayene etmekten yüksünmedi. Ayaklarını kaldırdı, dişlerine baktı, kalbinin atışını dinledi. Sonunda:

— Hayır. hiçbir şeyi yok. dedi. İhtiyarlıktan ibaret... Ah! Zavallı yoldaşım. artık dere tepe. seninle beraber dolaşamayacağız.

Hayvanın yiyecek yulafı olmaması Clotilde'yi üzüyordu. Fakat Pascal onu teselli etti. Artık çalışmayan. o yaşta bir hayvanın. o kadar az yiyeceğe ihtiyacı vardı ki. Clotilde. hizmetçi kadının orada bıraktığı yığından bir tutam ot aldı. Bonhomme. sırf hatır için. bu otu onun elinden yiyince ikisi de sevindiler.

Clotilde, gülerek:

— Ayol. dedi. senin daha iştahın yerinde. bizi kendine acındırma-ya kalkma... Gecen hayır olsun! Rahat rahat uyu!

İkisi de. her zamanki gibi. atın burun deliklerinin sağına ve soluna koca birer öpücük kondurduktan sonra, onu uykusuna terkettiler.

Ortalık kararıyordu. boş evde. aşağıda oturmamak için. akıllarına bir şey geldi: her tarafı kapayıp örttükten sonra. yemeklerini. yukarıya. odaya götürmek. Clotilde. patates tabağını. tuzu ve âlâ bir sürahi dolusu temiz suyu alıp çarçabuk yukarı çıkarken. doktor da setin altındaki bir çardaktan ilk toplanan turfanda bir sepet üzümü yüklenmişti. Odaya kapandılar. küçük bir masanın üstüne sofrayı kurdular. patatesleri ortaya. tuzlukla sürahinin arasına. üzüm sepetini de. yanlarındaki bir iskemlenin üzerine koydular. Bu yemek. düğünün ertesi günü, Martine, seslerine yanıt vermemekte inat ettiği zaman yedikleri nefis yemeği hatırlatan bir ziyafet oldu. Yalnız bulunmaktan. kendi işlerini kendileri görmekten. birbirlerine sokularak. aynı tabakta yemek yemekten. aynı hazzı duymıyorlardı.

Uzaklaştırmak için ne mümkünse yaptıkları bu kara sefalet akşamı. hayatlarının en zevkli demlerini teşkil ediyordu. Eve döndükleri andan beri. sokaklarında taban teptikleri o vurdum duymaz. şehirden yüz mil mesafedeymiş gibi o büyük. candan odada bulundukları andan beri. boşuna dolaşmalarla kaybettikleri o kötü günün hatırasına varıncaya kadar. her keder ve her korku siliniyordu. Sevgileriyle ilişkisi olmayan herşeye karşı duyarsızlıklarını tekrar ele almışlardı. fakir olup olmadıklarını. ertesi gün. akşam yemeğinin bir dost aramak zorunun duyup duymayacaklarını artık unutmışlardı. Mümkün olan bütün saadeti tatmak için bir arada bulunmak. mademki yetiyordu, sefaletten korkmaya ve bu kadar üzülmeye ne gerek vardı?

Ama, yine de Pascal ürküdü.

— Aman Tanrım! Bu akşamdan ne kadar korkuyorduk! Bu kadar sevinç doğru mu? Yarın ne olacağımızı biliyor muyuz?

Fakat Clotilde, ufacık eliyle onun ağzını kapattı.

— Hayır, hayır! Bugün nasıl sevişiyorsak, yarın da sevişeceğiz... Benim seni sevdiğim gibi, sen de bütün gücünle beni sev.

Hiçbir zaman, bu kadar istekle yemek yememişlerdi. Clotilde, sağlam mideli bir güzel kız gibi, bol iştahını gösteriyor, fıkır fıkır gülerek, patatesleri ısıyor, çok mükemmel şeyler olduğunu en methedilen yemeklerden daha güzel olduğunu söylüyordu. Pascal da, otuz yaşındaki kadar iştahlı olmuştu. Bardak bardak içtikleri temiz suyu enfes buluyorlardı. Sonra, meyve olarak yedikleri üzüm, güneşte altın sarısı bir renk almış o taptaze salkımlar, o toprağın kanı çok hoşlarına gidiyordu. Fazla yiyorlardı, sudan, meyveden, hele neşeden sarhoş olmuşlardı. Bu kadar mükemmel bir ziyafete konduklarını hatırlamıyorlardı. Beraber bulunmak zevkinin kafi geldiği, fayans sofrasının altına, o sefil gıdayı, Tanrıların bile yemedikleri gökten inme bir yemeğe benzetilen bu sarhoşluk, bu yaşama saadeti, pırzola, ekmekli ve şaraplı, o ilk mükellef öğle yemeklerinde bile yoktu. Gece karanlığı, ortalığı tamamiyle kapladığı halde, derhal yatağa yatmaktan memnun lambayı yakmamışlardı. Fakat, pencereler, geniş gökyüzüne karşı ardına kadar açık duruyor, akşam rüzgarı, uzaktan gelen bir lavanta çiçeği kokusuyla yüklü, hala kızgın kızgın içeri giriyordu. Ufukta, ay, öyle dolgun, öyle yayvan yükselmişti ki, oda, baştan başa, bu gümüş pırlıslısıyla dolmuştu. Pascal'la Clotilde, son derece parlak ve tatlı bir rüya ışığı içindeymiş gibi, birbirlerini görüyorlardı.

O zaman, Clotilde, kolları çıplak, boynu çıplak, sinesi çıplak, Pascal'a verdiği ziyafeti muhteşem bir şekilde tamamladı; ona, vücudunun şahane hediyesini verdi. Bir gece önce, ilk korku ürpertisini duymuşlar, tehdit dolu felaketin yaklaşmasıyla, içten gelme bir dehşete kapılmışlardı. Şimdiyse, dünyayı bir kere daha unutmış gibiydiler; cömert doğa, onlara, kendi sevdalarının dışında kalan her şeyi o unutuşları içinde, sanki en üstün bahıyarlık gecesini bahşediyordu.

Clotilde, kollarını açmış, kendini teslim ediyor, kendini olduğu gibi veriyordu.

— Üstad. üstad! Senin için çalışmak istedim: anladım ki. senin verdiğin ekmeğin bir lokmasını bile kazanmaktan acız. hiçbir işe yaramaz. bir insanım. Elimden gelen şey. seni sevmekten. sana kendimi vermekten. senin bir anlık zevkin olmaktan ibaret... Senin zevkin olmak da bana yetiyor. üstad! Beni güzel bulduğun için ne kadar memnunum bilsen: çünkü. bu güzelliği sana hediye edebiliyorum. Sahip olduğum bir o var. seni mutlu ettiğim içinde mutluyum.

Pascal. onu. hayran bir kucaklayışla sarıyordu: yavaş sesle:

— Ooo! Evet. güzelsin: dedi. En güzel. en özlenen kadınsın... Seni süslediğim bütün o değersiz mücevherler. o alunlar. o taşlar. senin ipek cildinin. en ufak köşesi kadar değerli değildir. Senin bir tek tımağın. saçının bir tek teli paha biçilmez birer hazinedir. Kırpiklerini birer birer. tapınırcasına öperim.

— Sonra. üstad. beni iyi dinle. Asıl zevk duyduğum şey. senin yaşlı olman. benim de genç olmam: çünkü. vücudumu sana verişimden. daha fazla haz duyuyorsun. Eğer sen de benim gibi genç olsaydın. vücudum sana daha az zevk verecekti. ben de daha az mutlu olacaktım... Gençliğimle ve güzelliğimle. sırf senin için mağrurum. sırf onları sana verdiğim için övünüyorum.

Pascal'ın vücuduna. büyük bir titreme gelmişti: Clotilde'i bu derece kendisine ait. bu kadar nefis. bu kadar kıymetli görerek. gözleri yaşıyordu.

— Sen beni, erkeklerin en zengini, en güçlüsü haline getiriyorsun; beni bütün nimetlere gömüyorsun. bir erkeğin kalbini doldurabilecek en güzel zevki benim kalbime akıtıyorsun.

Clotilde de. kendisini daha fazla veriyor. damarlarının kanına kadar veriyordu.

— Al beni. Üstad. sende kaybolayım. yok olayım... Gençliğimi al. onun tamamını bir defada. bir öpüşte al: onu bir yudumda iç. bitir: ondan. dudaklarında yalnız bir parça tat kalsın. Beni ne kadar mutlu etmiş olursun. Yine sana ben minnettar kalırım... Üstad. dudaklarımı al. çünkü tazedir: nefesimi al. çünkü saftır. boynumu al. çünkü. onu öpen dudaklar onu yumuşak buluyor: ellerimi al. ayaklarımı al. bütün vücudumu al. çünkü o. henüz açılmış bir gonca. narin bir ipekli. seni sarhoş eden bir güzel kokudur... İşitiyor musun, Üstad! Canlı bir çiçek demeti olayım. beni kokla:

lezzetli bir yazlık meyve olayım. beni tat! Sonsuz bir okşayış olayım. bana gömül!.. Senin cariyenim. senin hoşuna gitmek için ayaklarının dibinde sürünen bir çiçeğim. seni serinletmek için akan suyum, sana bir gençlik vermek için fişkırان suyun özüyüm. Eğer senin olmazsam. hiçbir şey değilim. Üstad:

Clotilde. kendini teslim etti. Pascal ona sahip oldu. O sırada. bir ay ışığı. Clotilde'in şahane çıplak vücudunu aydınlatıyordu. Clotilde. ölmez baharında. kadın güzelliğinin ta kendisi halinde gözüktü. Pascal onu. hiç bu kadar genç. bu kadar beyaz. bu kadar hoş görmemişti: sanki Clotilde. kendisine. yer yüzünün bütün hazinelerini vermiş gibi. Pascal. ona. vücudundan verdiği bu hediyeden dolayı teşekkür ediyordu. Kendini teslim eden ve hayat özünü veren genç kadının bu lütfuna hiçbir şey eşit olamazdı: çocuk. belki. Çocuğu düşündüler. Clotilde'in ona verdiği ve Kraların imreneceğı bu şahane gençlik ziyafeti arasında. bu düşünce mutluluklarını artırdı.

10

Fakat. hemen ertesi gece. tasa dolu uykusuzluk yine başladı. Pascal da. Clotilde de. derterini birbirlerine söylemiyorlardı. içine hüznün çöken odanın karanlıkları ortasında. saatlerce yanyana yatıyorlar. uyur gibi yapıyorlar. her ikisi de berbatlaşan durumu düşünüyorlardı. İkisi de. ayrı ayrı. kendi ümitsizliğini unutuyor. öteki hesabına korkuyordu. Borç almak ihtiyacı kendini göstermişti. Martine. veresiye ekmek. şarap. bir parça et alıyor. fakat. alırken çok utanıyor. yalan söylemeye. çok ihüyatlı davranmaya mecbur oluyordu: çünkü. evin mahvolmuş halini bilmeyen yoktu. Doktor. gerçi. Souleia de ipotek etmeyi düşünmemiş değildi: ancak. bu. en son çareydi. elinde. değeri yirmü bin frank kadar tahmin edilen ve satacak olsa. belki on beş bin frank bile getirmeyecek olan bu mülkten başka bir şey yoktu: ondan sonra. kara sefalet. başını koyacak bir taş bile sahip olmaksızın. sokaklarda sürünmek vardı. Ondan dolayı. Clotilde'e. beklemesi için. herşeyden ümit kesilinceye kadar. onarılması zor hiçbir işe girmemesi için yalvarıyordu.

Aradan üç dört gün geçti. Eylül ayına giriliyor. hava ne yazık. bozuyordu. Müthiş fırtınalar oldu, bölgeyi kasti. kavurdu: Souleide'in bir duvan yıkıldı, tamir ettiremediler. koca bir gedik, apaçık kaldı. Ekmekçi. terbiyesizlik etmeye başlıyordu. Sonra. bir sabah, ihtiyar hizmetçi kadın. sofraya bir sebzeli et getirdiği sırada. ağlamaya başladı. kasabın. kendisine. kötü parçalar verdiğini söyledi. Birkaç gün daha geçerse. veresiye almaya imkan kalmayacaktı. Mutlaka bir şey düşünmek, günün ufak tefek masrafları için para bulmak gerekti.

Bir Pazartesi günü. yine bir hafta sürecek işkence başladığı sırada. Clotilde. öğleye kadar kıvrandı durdu. İçin için kendini yiyor gibiydi. Ancak. yemekte. Pascal'ın bir gün önceden artmış bir parça sığır etinden kendi payına düşen parçayı reddettiğini görünce. kararını vermiş gibi davrandı. Sonra. Martine'le beraber gayet sakin. gayet azimli. sokağa çıktı. Çıkmadan önce. hizmetçi kadının sepetine kayıtsız bir eda ile. bir küçük paket yerleştirmişti. pakette. birine vermek istediği paçavralar bulunduğunu söylüyordu. İki saat sonra dönüp geldiği zaman. benzi sapsarıydı. Fakat. çok saf ve çok samimi gözleri parlıyordu. Derhal doktora yaklaştı: onun ta gözlerinin içine bakarak iuraf etti:

— Senden af isteyeceğim. Üstad. çünkü sana itaatsizlik ettim: her halde, çok üzüleceksin.

Pascal. anlayamıyordu: merak etti:

— Ne yaptın?

Clotilde. gözlerini ondan ayırmadan, usul usul, cebinden bir zarf aldı. zarfın içinden banknotlar çıkardı. Pascal. birden bire tahmin etmişti:

— Eyvah! Mücevherler. hediyelerin hepsi! Diye haykırdı.

Her zaman çok sessiz, çok yumuşak bir adam olan Pascal. ızdırıp dolu bir öfkeyle taşıyordu. Clotilde'in ellerine yapışmış. adeta onu tartaklıyor. banknotları tutan parmaklarını eziyordu.

— Aman Tanrım! Ne yaptın. hain!... Olduğu gibi, bütün kalbini sattın! Bu mücevherlerde bizim bütün kalbimiz vardı; sen gittin. para için mücevherlerle beraber, kalbimizi de sattın... Sana verdiğim mücevherleri. en güzel anlarımızın hatıralarını. senin malın, yalnız senin malın olan onları. nasıl geri alırım. onlardan nasıl faydalanırım? Buna imkân var mı. Bunun bara vereceği feci azabı düşündün mü?

Clotilde, yavaş sesle yanıt verdi.

— Ya sen. Üstad, bir çekmecenin içinde uyuklayıp duran bu yük-
lükler, bu kolyelere, bu küpelere sahip olduğum halde, bu acıklı durum-
da, yiyecek ekmekten mahrum kalmamıza katlanabilir miydim, şaniyor-
sun? Bütün benliğim isyan ediyordu, eğer bunları daha fazla muhafaza
etseydim, kendimi bir cimri, yalnız kendini düşünür bir insan sanacak-
tım. Ama, onlardan ayrılmışken, canım yanmadı mı? Yandı elbette: o
kadar yüreğim sızladı ki, neredeyse cesaretim kınılacaktı; fakat sana her
zaman itaat eden ve tapın bir kadın olarak, ne yapmam gerekiyorsa ancak
onu yaptığıma kesinlikle eminim.

Sonra, Pascal hâlâ ellerini bırakmadığı için, gözlerinde yaşlar be-
lirdi, aynı tatlı sesle, halsiz bir tebessümle, ekledi:

-- O kadar fazla sıkma, çok acıtıyorsun.

O zaman, Pascal da, üzgün, derin bir acı içinde, ağlamaya başladı.

— Böyle öfkelenmek, budalalıktır... İyi etmişsin, başka türlü ya-
pamazdın. Fakat, affet beni, herşeyinin, elinden gittiğini görmek bana çok
ağır geldi... Ellerini, o zavallı elçigizlerini bana ver, iyi edeyim onları.

Clotilde'in ellerini, yavaşça tuttu: onları öpücüklerle gömüyor,
böyle yüzüksüz, çıplak ve narin paha biçilmez derecede değerli buluyor-
du. Clotilde, artık içi rahat, neşeli, Pascal'a kaçamacağı nasıl yaptığını,
Martine'le nasıl ağız birliği ettiğini, ikisi birlikte, bohçacı kadına, o eski
alençon dantelasından korsajı satan kadına gittiklerini anlatıyordu.
Öyleki, o kadın, bitmez, tükenmez bir muayeneden ve pazarlıktan sonra,
bütün mücevherlere altı bin frank vermişti. Pascal, tekrar, acıyla bir hare-
ket yaptı: altı bin frank! Halbuki, bu mücevherler, kendisine bu paranın üç
mislinden fazlaya, en az yirmi bin franga kadar bir paraya mal olmuştu.

En sonunda:

— Dinle, dedi, madenki senin güzel kalbinden koptu, bu parayı
alıyorum. Ama, unutma ki, senin parandır. Sana yemin ediyorum, artık
ben de, Martine'den daha cimri olacağımı, ona ancak, idaremi için lazım
olan birkaç parayı, vereceğim; bu parayı asla tamamlayıp sana geri vere-
mediğimi de farz etsen bile, hepsi üzerinden ne kalırsa, olduğu gibi yazı
masasının gözünde bulacaksın.

Pascal, oturmuş, Clotilde'i dizleri üzerinde tutuyor, hâlâ heyecan-
ından titreyerek kucaklıyordu. Sonra, sesini alçaltarak, kulağına:

— Hepsini mi sattın. hiçbirşey kalmadı mı? Diye sordu. Clotilde. konuşmadan. bir parça sıyrıldı. parmaklarının ucuyk şirin edasıyla: göğsünü araştırdı. Yanakları pembe pembe. gülümsüyordu. Sonunda. üstünde. donuk yıldızlar gibi. yedi inci pırıldayan ince kordonu çıkardı. sanki çıplak vücudunun mahrem bir köşesini açmış. teninde. varlığının en gizli mahremiyetine sakladığı bu biricik mücevherden. vücudunun bütün canlı kokusu yükselmişti. Kordonu. çabucak tekrar sakladı. ortadan yok etti.

Pascal da. onun gibi kızarmış. kalbinde. büyük bir sevinç duymuştu. Sonra Clotilde' i çılginca öptü.

— Ah! Ne cici şeysin. seni ne kadar seviyorum!

Fakat. akşam olur olmaz. satılan mücevherler. kalbi üzerinde bir yük gibi kaldı. yazı masasının gözünde duran parayı gördükçe içi sızlıyordu. Ona azap veren şey. yaklaşan fakirlik. önüne geçilemeyecek olan fakirlikti. Kendi yaşı. hayatını kazanıp bir kadim mutlu etmekten aciz. beyhude bir insan haline getiren altmış yaşı. daha fazla ıztırap veren bir acıydı. ebedi aşk hayal etüren yalancı düşlerinin içinde. korku verici gerçeğin. olduğu gibi uyanışıydı. Birdenbire. sefaletle düşüyor. kendisini gayet ihtiyar hissediyordu. Bu his, onu, buz gibi donduruyor; onu bir tür vicdan azabı. sanki. hayatında işlenmiş bir fena hareket varmış gibi. kendi nefesine karşı. ümitsiz bir öfke içinde bırakıyordu.

Sonra. korkunç bir şekilde ayıldı. Bir sabah. yalnız bulunduğu sırada. Plassans'dan postaya atılmış bir mektup aldı; zarfı inceledi; yazıyı tanıyamayınca şaştı. Bu mektup, imzalı değildi. Daha ilk satırları okur okumaz. öfkeli bir hareketle. mektubu yırtacak oldu; fakat, oturmuş. titreyerek. onu sonuna kadar okumuştı. Hoş, mektup. edepli ve terbiyeli biçimde yazılmıştı. uzun cümleler. tek hedefi karşısındakini kandırmak olan diplomat cümleleri gibi. gayet ölçülü ve idareli, birbirini kovalıyordu. Soulejade rezaletinin haddinden fazla devam ettiğini, akla yakın bir sürü sebepler sıralayarak ona ispat etmek istiyorlardı. Gerçi, aşk. işlenen hatayı bir dereceye kadar mazur gösterirse de. onun yaşında. onun mevkünde. bir insanın. akrabası olan genç bir kızdan faydalanarak o kıızı. felakete sürüklemekte ısrar etmesi. kendi kendini son derece aşağı bir mevkie düşürmesi demekti. Pascal'ın bu kız üzerinde kazandığı nüfuzu bilmeyen yoktu. Clotilde'in. kendisini ona feda etmekten şeref duymasına akıl erdirebiliyorlardı. fakat. onun gibi bir ihtiyarı sevemeyeceğini; yalnız merhamet ve minnettarlık duymakta olduğunu. onu. bu ihtiyar aşığından

kurtarmanın zamanı çoktan geldiğini. Clotilde'in bu aşktan, namusu kaybolmuş bir halde, evli bir kadın, bir anne bile olmadan sıyrılacağı anlamak. Pascal'a düşmez mi idi? Clotilde'e bir küçük servet bile bırakmayacağına göre eğer iş isten henüz geçmemişse, kızın mutluluğunu sağlamak için ondan ayrılacak gücü kendisinde bularak, namuslu bir insan gibi hareket edeceği umuluyordu. Mektubun sonunda da bir nokta ileri sürülüyor, kötü hareketin, her zaman cezasını bulduğu söyleniyordu.

Pascal daha ilk cümlelerde, bu imzasız mektubun, kendi annesinden geldiğini anlamıştı. İhtiyar madam Rougon, bu mektubu, başka birisine söyleyip yazdırmış olacaktı. Pascal, orada, annesinin ses ahengini işitir gibi oluyordu. Fakat, okumaya başlarken bir öfke tufanı duyduğu halde, bitirirken, son zamanlarda sık sık vücudunu yoklayan ürperti ile tirtir titreyerek, beti benzi atmış bir haldeydi. Mektup doğru söylüyordu: onu üzüntüsünün nedeni hakkında aydınlatıyor, duyduğu vicdan azabının, ihtiyar olmaktan, fakir olmaktan ve Clotilde'i yanında alıkoymaktan ileri geldiğini gösteriyordu. Ayağa kalktı, bir aynanın karşısına geçti: orada, buruşuklarının ve ak sakalının verdiği acıyla, gözleri, yaşlarla, yavaş yavaş bulanarak, uzun zaman durdu. Vücudunu donduran o müthiş soğuk, şimdi, ayrılığın zaruri, mukadder önüne geçilmez bir hale geldiği inancından doğuyordu. Pascal bu fikri uzaklaştırıyor, sonunda onu kabul edeceğini aklına sığdıramıyordu: fakat, bu düşünce ne de olsa tekrar dönüp gelecekti ve Pascal, artık, onun saldırılarından, aşkıyla muhakemesi arasındaki bu savaşın acısından ayrı bir dakika yaşamayacaktı, kanlı göz yaşları dökmekten harap bir halde, kedere boyun eğeceği o müthiş akşam kadar, şimdi yüreksizliği içinde, bu cesareti günün birinde göstereceğini sadece aklına bile getirdikçe ürpertiler geçiriyordu. Sahiden de, herşey bitmişti artık, onarılmaz durum başlıyordu: Pascal, çok genç olan Clotilde'den dolayı korkuyordu, onu, kendisinden kurtarmaktan başka ödevi yoktu.

O zaman mektuptaki kelimeleri, cümleleri kafasında evire çevire, önce, Clotilde'in kendisini sevmediğine, sırf merhamet ve minnet duyduğuna kendi kendini inandırmak isteğiyle hırpalandı. Clotilde'in kendini feda ettiğine, onu, yanında daha fazla alıkoymakla, sadece, kendi alçakça egoistliğini tatmin etmiş olacağına kanaat getirdiği takdirde, bu kanaatin ayrılığı kolaylaştıracağını umuyordu. Fakat, kolları arasında, hep aynı teslimiyet içinde, aynı derecede ihtiraslı buldu. Pascal, Clotilde'e kendisi-

ni daha fazla sevdirmek istedikçe, korktuğu sonun, aleyhine dönen bu sonucu karşısında şaşırıyordu. O zaman, ayrılımlarının zaruri olduğuna kendisini inandırmaya uğraştı: nedenlerini inceledi. Aylardan beri sürdükleri hayat, hiçbir işte çalışmadan geçen o bağırsız, vazifesiz hayat, kötü birşeydi. Pascal, kendinin artık bir köşede, toprak altında uyumaktan başka hiçbir işe yaramayacağına inanıyordu. Ancak, bu hayat, Clotilde için zararlı değil miydi? Onu tembel, meziyetsiz, iradeden mahrum edip bırakmayacak mıydı? Clotilde'i kendisi, rezaletin çılgılığı ortasında, bir peri yaparak kötülüğe sürüklüyordu. Sonra, kendisini, birdenbire ölmüş görüyor, onu, sokak ortasında, yapayalnız, elinde ve avucunda bir şeyler kalmamış, fakir durumda bıraktığı hayali gözünün önüne geliyordu. Onu kimse yanına kabul etmiyordu. Clotilde, artık ne koca, ne çocuk, yollara düşüyordu. Hayır! Hayır! Bu bir cinayet olurdu: birkaç gün daha sürecek mutluluğu uğruna, Clotilde'e sadece, bu ayıp ve sefalet mirasını bırakmazdı.

Clotilde, civarda bir yere kadar gitmek için, bir sabah sokağa yalnız çıkmış, heyecan içinde, benzi atmış ve ürpertiler geçirir bir halde eve dönmüştü. Yukarıya, odalarına girer girmez, Pascal'ın kolları arasına, adeta baygın bir halde düştü. Birbirini tutmaz sözler geveleyip, duruyordu.

— Aman Tanrım!... Aman Tanrım!... O kadınlar!...

Pascal, korkmuş, ona üst üste sorular soruyordu.

— Dur bakayım! Yanıt ver bana! Ne oldun?

O zaman, Clotilde'in yüzüne bir kan dalgası hücum etti. Pascal'a sarıldı, yüzünü onun omuzlarına sakladı.

— O kadınlar yaptı... Gölgeye geimiştim; şemsiyemi kapatırken, aksilik işte, bir çocuğa çarptım, devirdim... Kadınlar, hep birden bana hücum ettiler; haykırarak neler söylediler, ah! Neler söylediler! Benim hiçbir zaman çocuğum olmayacakmış! Çocuk, benim gibi yaratıkların karnında büyümezmiş!... Daha bir sürü şeyler ki, söyleyemem, anlata-mam!

Hiçkırıyordu, Pascal'ın benzi kül gibi olmuştu; söyleyecek söz bulamıyor, kendisi de ağlayarak onu öpücüklere gömüyordu. Sahne, gözünün önüne geliyor: Pascal, Clotilde'i, kadınlar peşine takılmış, çirkin sözlerle hakaretler savurmuş durumda görüyordu. Sonra:

— Suç benim. dedi. sen benim yüzümden ızurap çekiyorsun... Dinle. buradan gideriz. uzağa. çok uzağa. kimsenin bizi tanımadığı bir yere gideriz; orada seni herkes selamlar; mutlu olursun.

Fakat Clotilde. onun ağladığını görünce. bir gayret gösterip. kuvvetle doğrulmuş. göz yaşlarını içine akıtarak:

— Bu benim yaptığım. alçaklık! Demişti. Halbuki. sana hiç bir şey söylememeye karar vermiştim! Sonra. eve gelince. öyle bir acı duydum ki. içimi döktüm.... Görüyorsun ya. artık bitti. üzülme... Seni seviyorum...

Gülümsüyordu. Pascal'ı. yavaşça kollarının arasına almış. ızurabını dindirmeye çalıştığı dertli bir insanı avutur gibi. onu öpüyordu.

— 'Seni seviyorum, hem o kadar seviyorum ki, bu sevgi, hana herşeyin tesellisini veriyor! Dünyada yalnız sen varsın. sen olmayan hiçbir şeyin bence değeri yok! Sen çok iyisin. beni çok mutlu ediyorsun!

Fakat Pascal hâlâ ağlıyordu. Clotilde de ağlamaya başladı. uzun zaman. öpücükleri ve göz yaşları birbirine karışarak sonsuz bir hüzne. bir kedere gömülüp kaldılar.

Pascal. yalnız kalınca. kendisini iğrenç bir insan olarak gördü. Tarpacasına sevdiği bu yavrucağı. bundan daha fazla üzemezdi. Aynı günün akşamı. bir olay oldu: bulmak ihtimali karşısında dehşet duyarak o zamana kadar aradığı sonucu. sonunda buldu. Yemekten sonra. Martine. Pascal'ı bir kenara çekti, esrarengiz bir tavırla:

— Madam Félicité'yi gördüm, dedi. size şu mektubu vermemi söyledi. Mösyö: kendi eliyle getirecekmiş ama. temiz şöhreti. buraya tekrar gelmesine engel oluyormuş. böyle söyle. dedi... Sizden rica ediyor. Mösyö Maxime'in mektubunu kendisine geri göndereceksiniz, Matmaze-lin yanıtını da bildireceksiniz.

Gerçek. bu Maxime'den gelmiş bir mektuptu. Bu mektubu alınca memnun olan Felicite. sefaletin. oğlunu kendine teslim edişini boşu boşuna bekledikten sonra. onu. etkili bir vasıta olarak kullanıyordu. Ne Pascal. ne de Clotilde, kendisinden imdat istemeye gelmediklerine göre, Felicite bir kere daha plân değiştirmiş. öteden beri beslediği. onları birbirinden ayırmak fikrine tekrar saplanmıştı. Bu kez. bu fırsat ona kesin görünüyordu. Maxime'in mektubu ısrarlıydı: onu büyükannesine gönderiyor. kız kardeşine karşı davasını savunması için ricada bulunuyordu. Artan hasta-

lığı kendini göstermişti; ancak, bir uşağın koluna yaslanarak yurıyebiliyordu. Fakat, asıl uzılduğunu şey bir hata işlemiş olmasıydı: evine aldığı, gızel bir esmer kızdı, kendini çekememiş, iliklerinin son gıcunu onun kolları arasında bırakmıştı: asıl kótüsü şu idi ki, bu baş yiyici kızdı, babası tarafından gizlice gonderilmiş bir kişi olduğunu şimdi iyiden iyiye anlamış bulunuyordu. Saccard, mirasa biran önce konmak için, bu kızdı ona, چاپkıncı yollamıştı. Onun içindir ki, Maxime, kızdı sokağa attıktan sonra, konağına kapanmış, yapısını babasına bile örtmüş, günün birinde, onun, pencereden girmesi korkusuyla tir tir titiriyordu. Yalnızlıktan çok korkuyordu: kızdı kardeşini, yalvararak çağırıyor, bu iğrenç şeylere karşı onu bir set olarak kullanmak, sonunda şefkatli ve dürüst bir kadının ellerine kendini teslim etmek istiyordu. Eğer Clotilde, kendisine karşı iyi davranırsa, pişman olmayacağını, mektupta dokunduruyor. Plassans'a geldiği sırada, günün birinde, kendisine gerçekten ihtiyaçı olursa yanına geleceğine dair genç kızdı verdiği sözü hatırlatarak mektubu bitiriyordu.

Pascal, dondu kaldı. Dört sayfa mektubu bir kere daha okudu, Aynalık, kendisinin kabul edebileceği ve Clotilde için hayırlı bir şekilde ki, derhal razı olmak gerekti: Pascal, sarfettiği muhakeme gayretine rağmen, kendisini henüz o kadar kuvvetsiz, o kadar azimsiz buluyordu ki, bacakları titreyerek, bir an oturmak zorunda kaldı. Ama, cesur davranmak istiyordu; sakinleşti. Clotilde'i çağırdı.

— Al! Babaannenin gönderdiği şu mektubu oku.

Clotilde, hiçbir şey söylemeden, hiçbir hareket yapmadan, mektubu, sonuna kadar dikkatle okudu. Sonra, gayet tabii:

— İyi ya! Yanıt vereceksin, değil mi?... Gitmiyorum.

Pascal, sevincinden haykırmamak için, nefisini zorlamaya mecbur oldu. Hemen arkasından, kendisinden başka birisi konuşuyormuş gibi, ihtiyarsızca, gayet makul, şu sözleri söyledi:

— Red mi ediyorsun? İmkanı yok... Düşünmek gerek, yanıtını yanına bırakalım; hem, konuşalım, ister misin?

Fakat Clotilde şaşırıyor, heyecanlanıyordu.

— Ayrılacağız! Neden? Sahi, sen buna razı olur musun? Ne divanesin! Sevişiyoruz, böyle olduğu halde, ayrılacağız, ben oraya gideceğim,

hiç kimsenin beni sevmediği bir yere!... Söyle bakayım. sen bunu iyice düşündün mü? Aptallık olur, bu.

Pascal, zemine girmek istemedi, verilen sözden, görevden sözetti.

— Hatırında mı. sevgilim. Maxime'in tehlikede olduğunu sana haber verdiğim zaman ne kadar üzülmuştun. Bugün. işte, hastalık onu yere serdi. sakat. kimsesiz kaldı. seni yanına çağırıyor!... Onu bu halde bırakamazsın. Bu işte. sana düşen bir görev var.

Clotilde:

— Görev mi? Diye haykırdı. Benimle hiç meşgul olmamış bir kardeşe karşı ne görevim olabilir? Kalbin neredeyse. biricik vazifem de oradadır.

— Evet ama. söz verdin. Senin namına ben de söz verdim. senin akli başında insan olduğunu söyledim... Beni yalancı çıkarma.

— Akli başında olmayan sensin. Birbirimizden ayrılınca. ikimizde kederden ölecek olduktan sonra. ayrılmak anlamsız olur.

Clotilde. böyle demekle beraber. geniş bir el hareketiyle. her türlü tartışmadan. şiddetle kaçındı.

— Hem. münakaşa neye yarar?... Konu gayet basit. bir tek söz yeter. Beni kovmak mı istiyorsun?

Pascal haykırdı:

— Ben mi. seni kovmak istiyorum? Tanrı esirgesin.

— O halde, mademki beni kovmuyorsun, gitmem.

Arık gülüyordu; masasına koştu. kardeşinin mektubunun üstüne. kırmızı kurşun kalemıyla şu tek kelimeyi yazdı: "reddediyorum." Sonra, Martine'i çağırdı. mektubu. derhal zarflayıp mutlaka geri götürmesini söyledi. Pascal da gülüyor, öyle bir saadet içinde yüzüyordu ki, onu, hareketinde serbest bırakıyordu. Onu yanında alıkoymak sevinci. muhakkemesini bile sürükleyip götürüyordu.

Fakat. hemen o gece. Clotilde uyuduktan sonra. Pascal. gevşek davrandığı için büyük bir vicdan azabı duymaya başladı: bir kere daha. mutluluk ihtiyacına: onun her akşam. uzun gecelik elbisesiyle çok ince. çok yumuşak. sıkı sıkı kendisine sokulmuş. kendisini. vücudunun taze gençlik kokusuyla kokulandırarak bulmak zevkine yenilmişti. Clotilde'-

den sonra, artık hiç kimseyi sevmeyecekti: varlığının feryadı, kadından ve aşktan böyle zorla sökülüp ayrılmasındaydı. Clotilde'i gitmiş, kendisini yalnız düşününce, onsuz kaldığını, içine çektiği havaya Clotilde'in doldurduğu okşayıcı ve etkili ne varsa hepsinden, onun nefesinden, ince zekasından, cesur dürüstlüğünden; artık hayatı için güneş ışığının ta kendisi gibi gerekli olan bu maddi ve manevi sevimli varlıktan mahrum kaldığını göz önüne getirince, ecel terleri döküyordu. Clotilde'in onu bırakıp gitmesi gerekti, kendisi de, bu ayrılıktan ölmeyecek kadar kudret göstermek zorundaydı. Pascal, göğsü bir çocuk nefesiyle hafif hafif kalkıp inerek kalbinin üzerinde uyuyan Clotilde'i uyandırmadan, kendi cesaretsizliğinden dolayı kendisini hor görüyor, durumu çok açıkça inceliyordu. Artık herşey bitmişti. Clotilde'i, öte tarafta, saygı ve itibar göreceği bir hayat, bir servet bekliyordu; ihtiyarlık egoistliğini, onu kendi sefaleti ortasında ve hakaretler arasında, yanında, daha fazla alıkoyacak derecede ileri götüremezdi. Clotilde'i, kolları arasında, bu kadar nefis, bu kadar inançlı, kendisini ihtiyar hükümdarına vermiş bir cariye halinde hissedince, baygınlık geçiriyor, metin olacağına, bu yavrucağın fedakarlığını asla kabul etmeyeceğine, onu kendi istemese de, sadete, hayata iade edeceğine yemin ediyordu.

Ondan sonra, vazgeçmek mücadelesi başladı. Aradan birkaç gün geçti, Pascal, Maxime'in mektubu üzerine, onun verdiği "reddediyorum" yanıtındaki haşinliği Clotilde, kendisi de o kadar iyi hissetmişti ki, bu yanıtı anlatmak için, büyükannesine uzun uzun mektup yazmıştı. Fakat, Souleïade'tan ayrılmayı hâlâ istemiyordu. Pascal mücevherlerinin parasını yettiği kadar az harcamak için son derece cimri davranmaya başladı. Clotilde ondan daha ileri gidiyor, candan kahkahalarla gülerек kuru ekmeğini yiyordu. Bir sabah, Pascal, onu, Martine'e tasarruf öğütleri verirken gördü. Günde on defa Pascal'ın yüzüne dikkatli dikkatli bakıyor, boynuna atılıyor, onu öpücüklere gömüyor; onun gözlerinde hep gördüğü o korkunç, ayrılmak fikrini yenmek istiyordu. Sonra, başka bir neden buldu. Bir akşam yemekten sonra, Pascal bir çarpıntı geçirdi, bayılacak gibi oldu. Hiçbir zaman kalp rahatsızlığı çekmemiş olduğu için, Pascal şaşıtı, sadece asabi buhranlarının yükseldiğini sandı. O büyük sevinçlerle dolu hayata başladığından beri, kendisini o kadar sağlam bulmuyor, içinde, nazik ve derin bir şeyin kınılışına benzer, garip bir his duyuyordu. Clotilde, hemen endişelenmiş, telaşlanmıştı. Ah! Artık, her halde gitmek

lafını bırakırdı. değil mi? Sevdiği kimseler hastalanırsa. insan, onların yanında kalır. hastalıklarına bakardı.

Böylece. mücadele. her saate bindi. Devamlı bir sevgi. sırf birbirinin saadetini koruma ihtiyacıyla. bir kendini unutuş hamlesi içindeydiler. Fakat Pascal. onu şefkatli ve sevdalı görmekten duyduğu acıyı. kendini bırakıp gitmesi gerektiğini daha acı şekilde duymakla beraber bu zorunluluğun. her gün biraz daha fazla kendini gösterdiğini anlıyordu. Aruk. azını kesindi. Yalnız. çaresizlik. heyecan ve tereddüt içinde. Clotilde'i kandırmak yollarını arıyordu. Acı ve göz yaşları içinde geçen o sahne. gözünün önüne geliyordu. Ne yapacaktı. ona ne diyecekti? Son kez olarak öpüşmeye. ve birbirlerini bir daha hiç görmemeye nasıl dayanacaklardı? Günler geçiyor. Pascal bir çare bulamıyor. her akşam. mumu söndürdükten sonra. Clotilde. böyle üstün gelmekten doğan bir mutluluk ve gururla. onu taptaze kolları arasına aldığı zaman. kendisini. yine alçaklıkla suçluyordu.

Clotilde bazen. şirin bir muziplikle. ona takılıyor:

— Üstad. sen çok iyi adamsın. beni yollamayacaksın. diyordu.

Fakat. Pascal buna öfkeleniyor. tasalanıyor. heyecanlanıyordu.

— Hayır. hayır! Bana. iyilikten sözetme!... Eğer ben sahiden iyi bir adam olsaydım. sen. burada. fakir ve ümitsiz. hareket görerek. benim gibi deli bir ihtiyarın gamlı arkadaşı olarak alıkoymakta devam edeceğine, çoktan beri. huzur ve itibar içinde. önünde güzel ve rahat bir hayat vadeden koca bir geleceğe sahip. orada bulunurdun!... Hayır!.. Hayır! Ben alçak ve namussuz bir insandan başka bir şey değilim!

Clotilde. onu. çabucak susturuyordu. Doğrusu da. ona kan ağlatan şey. o iyiliği idi. herkesin mutluluğuna karşı her zaman duyduğu ilgi ile dağıttığı ve hayata karşı sevgisine borçlu olduğu o muazzam iyilikti. İyi adam olmak. Clotilde'in iyiliğini ve mutluluğunu. kendi sadakat pahasına temenni etmek değil miydi? Onun. bu iyiliğe sahip olması gerekti. ona. kesin olarak. cesaretle sahip olacağını da hissediyordu. Fakat. intihara karar vermiş zavallılar gibi. intiharı isteyecek fırsatı. zamanı ve vasıtayı bekliyordu.

Pascal'ın saat yedide yataktan kalktığı bir sabah. Clotilde çalışma odasına girince. onu. masanın başına oturmuş görerek şaşırdı. Pascal. haftalardan beri. ne bir kitap açmış. ne eline bir kalem almıştı.

— A! Çalışıyor musun?

Pascal. başını kaldırmadı, dalgın dalgın yanıt verdi.

— Evet, şu soy ağacıyla meşgulüm: olayları işaret bile etmemiştim.

Clotilde birkaç dakika. onun arkasında. ayakta durdu. yazdığı şeylere baktı. Pascal. Dide haların, Macquart amcanın ve küçük Charles'in kayıtlarını tamamlıyor. ölümlerini yazıyor. tarihlerini koyuyordu. Sonra. Pascal'ın hâlâ kımıldamadığını. kendisinin. orada bulunduğunu. her sabahki öpücüklerini ve gülüşlerini beklediğini bilmiyormuş gibi davrandığın görünce. pencereye kadar yürüdü. işsizlikten canı sıkılarak. tekrar döndü, geldi.

— Peki. sahiden çalışıyor muyuz?

— Elbette; görüyorsun ya, geçen aydan beri, bu ölümleri kaydetmem gerekti. Sonra da. beni bekleyen bir yığın işim var.

Clotilde. sabit bakışlarla. hep gözlerinin içini araştıran sessiz soralarla onun yüzüne bakıyordu.

— Pekâla! Çalışalım... dedi. Eğer. benim yapabileceğim araştırmalar, kopya edilecek notlar varsa, ver bana.

O günden sonra. Pascal. tamamıyla kendini çalışmaya vermiş gibi göründü. Aslında. mutlak dinlenmenin hiçbir işe yaramadığı. böyle bir dinlenmeyi aşırı derecede yorulmuş insanlara bile tavsiye etmemek gerektiği. onun düşüncelerinden biriydi. İnsan. ancak içinde yüzdüğü dış çevre ile yaşar; o çevreden aldığı intibalar da. kendisinde. hareket. fikir ve fiil haline gelirdi; öyle ki, mutlak istirahate girince, izlenimleri, sindirilmemiş ve değişime uğramamış bir halde çalışmayı bırakınca. bir utanıklık. huzursuzluk. önüne geçilmez bir denge kaybı olurdu. Pascal. hayatının en iyi düzeninin çalışma olduğunu öteden beri biliyordu. Hatta. sağlığı bozuk olduğu sabahlar. çalışmaya koyulunca. çalışarak dengesini bulurdu. Sağlığının en mükemmel anları. her sabah aynı saatlerde. şu kadar sayfa diye önceden metolla çizdiği işini. başardığı zamanlardı: bu çalışmayı da. kendisini günlük üzüntülerin zaafının. sürçmelerin ortasında dimdik tutan bir yazara benzetiyordu. O itibarla, haftalardan beri içinde yaşadığı tembelliği. işsizliği. zaman zaman nefesini ukayan çarpıntılarının tek nedeni olarak görüyordu. Eğer iyi olmak istiyorsa. eski büyük çalışmalarına tekrar koyulmaktan başka yapacağı iş yoktu.

Pascal, bu düşüncelerini, Clotilde'e, ateşli aşın bir heyecanla, saatlerce açıklıyor, anlatıyordu. Clotilde'e olan aşkına gelinceye kadar, hayatını kemiren biricik şeye, o bilim sevdasına tekrar kapılmış gibiydi. Eserini yarım bırakmayacağını, eğer ayakta duracak bir anıt dikmek istiyorsa, daha yapılacak nice işleri olduğunu, ona, söyleyip duruyordu. Dosyalara, yeniden merak sardırmaşa benziyordu; büyük dolabı, yine günde belki yirmi kez açıyor, dosyaları üst raftan indiriyor, içine bilgiler doldurmaya devam ediyordu. Soy hakkındaki fikirleri değişmeye başlamıştı; yine dosyaları yeni baştan gözden geçirmek hepsini baştan başa yeniden düzenlemek, kendi ailesinin tabii ve sosyal tarihinden geniş bir sentez, bütün İnsanlıktan, geniş hatlarla bir döküm çıkarmak istiyordu. Sonra bunun yanı sıra, iğne yaparak tedavi usulüne dönüyor, onu genişletmek istiyordu. Çalışmanın dinamik iyi etkisi hakkındaki kanaatinden ve kendi tecrübesinden kendisinde doğan, yeni bir tedavi sisteminin, belli belirsiz hayaliyle, bulanık ve uzak bir düşünceyle meşguldü.

Şimdi, ne zaman masasının başına otursa, hep şöyle sızlanıyordu:

— Önümdeki yıllar asla yetmeyecek, hayat çok kısa!

Adeta, bir saat zaman kaybedemezmiş sanılırdı. Sonra, bir sabah birdenbire başını kaldırdı, yanı başında bir müsveddeyi temize çeken sevgilisine;

— İyi dinle, Clotilde, dedi... Şayet ölecek olursam...

Clotilde telaşla:

— Ne münasebet!

— Şayet ölecek olursam, iyi dinle... Derhal, kapıları kaparsın. Dosyaları, kendine, yalnız kendine saklarsın. Öteki müsveddelerimi de toplayınca, onları Ramond'a teslim edersin. Anlıyor musun? Sana bunu vasiyet ediyorum.

Fakat, Clotilde, onun sözünü kesiyor, dinlemek istemiyordu.

— Hayır! Hayır! Saçmalıyorsun!

— Clotilde, dosyaları koruyacağına, öteki kağıtları Ramod'a vereceğine yemin et.

Sonunda Clotilde, ciddi bir tavır takınarak, gözleri yaşla dolu, yemin etti. Pascal da, çok müteessir, kalbi, sanki birdenbire tekrar açılmış gibi, onu kolları arasına almış, okşuyordu. Sonra, sakinleşti, endişelerini

anlattı. Çalışmak için kendini zorlamaya başlayalı bu endişeleri tekrar başlıyor gibiydi: dolabın etrafında gözcülük ediyor. Martine'in oralarda dolaştığını gördüğünü iddia ediyordu. Bu kızın kaba sofuluğunu bahane ederek, efendisini kurtardığı düşüncesini verip, onu fena bir harekete sürüklemek vardı ya! Pascal, şüphe yüzünden ne ızdırıp çekmişti! Yaklaşan yalnızlığın tehdidine, o aynı azaba tekrar yakalıyor: kendi evinde, kendi adamları tarafından, can evinden vurulmak, beyniyle yarattığı eserden vurulmak tehdidi altında işkenceye konulmuş o alim azabını duyuyordu.

Bir akşam. Clotilde'le yine bu konu üzerinde konuşurken, ağzından kaçırıldı:

— Anlıyor musun, sen buradan gittikten sonra...

Clotilde sapsarı kesildi; Pascal'ın ürpererek sustuğunu görünce:

— Ah! Üstad! Üstad! Bu feci şeyi hâlâ düşünüyorsun, öyle mi? Gözlerinden anlıyorum, benden bir şey gizliyorsun, bana ait olmayan bir düşünce var... Fakat, ben gidersem, sen de ölürsen, burada, eserini kim koruyacak?

Pascal, onun, bu ayrılış ihtimaline alışmakta olduğunu sandı, kendisi de, neşeyle yanıt verecek kadar metin davrandı.

— Seni görmeden ölmeye razı olur muyum, sanıyorsun?... Sana mektup yazarım elbette. Gözlerinizi kapamaya sen geleceksin.

Şimdi, Clotilde, bir iskemleye yığılmış, hıçkırıyordu.

— Aman Tanrım! Nasıl olur? Bir dakika bile, birbirimizden ayrılmadığımız halde, birbirimizin kolları arasında yaşadığımız halde, yarın ayrı olmamızı istiyorsun! Halbuki, eğer çocuk doğmuş olsaydı....

Pascal, şiddetle onun sözünü kesti.

— Ha! Bana suç yüklüyorsun! Eğer çocuk doğsaydı, hiç gitmeyecektin... Çok ihtiyar olduğumu, kendi kendime hor bakiğımı görmüyor musun? Benimle yaşarsan kısır kalacaksın, tam kadın olmamak, anne olmamak acısı çekeceksin! İyisi mi, çık git, ben artık erkek değilim!

Clotilde, boşu boşuna uğraşılıyor, onu teskine çalışıyordu.

— Yok! Düşünceni bilmiyor değilim, belki yirmi defa konuştuk. Eğer, sonunda çocuk olmazsa, aşk, boşuna bir murdar iş olurdu... Geçen

akşam. okuduğum romanı elimden atun! Çünkü, kahramanları. çocukları olabileceğini akıllarına getirmeden çocuk yaptıkları için. onu başlarından nasıl defedeceklerini bilemiyorlardı... Ah! Halbuki ben. senden bir çocuğum olmasını ne kadar bekledim. olsa. onu ne kadar sevecektim!

O gün. Pascal. çalışmasına, kendini daha fazla vermiş göründü. Şimdi. dört beş saat süren. öğleden önceki ve öğleden sonraki zamanlarını hep çalışmaya ayırdığı oluyor. başını kaldırmadan çalışıyordu. Gayretini aşırı dereceye götürüyor. kendisini rahatsız etmemeleri. bir tek söz bile söylememeleri için emir veriyordu. Bazen. Clotilde. aşağıda. hizmetçiye bir emir vermesi. veya bir iş için sokağa çıkması gerektiği zaman. ayaklarının ucuna basarak odadan çıkınca. Pascal. yan gözle bakıp onun orada olmadığına kanaat getirdikten sonra. son derece halsiz bir tavırla. başını. masanın kenarına bırakıveriyordu. Clotilde'i. yani başında. masasının karşısında hissedip de. onu kolları arasına almamak. saatlerce o halde. tutup. hafif hafif öpmek için. kendisini zorlayarak harcadığı çok büyük gayretin ızurabını. bu şekilde dindiriyordu. Ah! Çalışmaya. içinde sersemlemeyi. yok olmayı umduğu tek sığınak gibi. nasıl hararetle baş vuruyordu! Fakat. çok zaman çalışmıyor. dikkati dağılmış görünerek yapmacık yapıyor. fikri bulanık. başka tarafta. hep aynı hayalle dolu. çırpınıp dururken. gözlerini. yaşlarla buğulanan gamlı gözlerini sayfadan ayırmıyordu. Çalışmanın herşeyden üstün biricik yaratıcı. kainatın düzencisi olduğunu inandığı halde onun iflasına mı şahit olacaktı? Aleti elden atıp. çabadan vazgeçmek. sırf yaşamak. rastladığı güzel kızları sevmek mi gerekiyordu? Yoksa. çocuk yapmaktan aciz olduğu gibi, bir sayfa yazı yazmaktan aciz hale gelişi de. sadece ihtiyarlığından mıydı? İktidarsızlık korkusu. ona öteden beri azap verir dururdu. Masaya dayanmış, halsiz. zavallılığının zayıflığı. öylece dururken. otuz yaşında olduğunu, her gece. Clotilde'in gerdanından. ertesi günkü çalışması için muhtaç olduğu gücü aldığını hayal ediyordu. O zaman. aksakalından yaşlar yuvarlanıyor. Clotilde'in yukarı çıktığını işitince. kendisini. bıraktığı halde bulsun diye. derhal doğruluyor. kalemi tekrar eline alıyor. içinde, acıdan ve boşluktan başka bir şey bulunmayan. derin bir düşünceye dalmış gibi bir tavır takınıyordu.

Eylül ortasıydı. bu huzursuzluk içinde. bitmek tükenmez iki hafta geçmiş. hiçbir hal çaresi bulunamamıştı ki. bir sabah. Clotilde. büyük

annesi Felicite'nin içeri girdiğini görüp çok şaşırdı. Pascal, bir gün önce, ona Banne sokağında rastlamış; fedakarlığı artık son haddine götürmek için duyduğu sabırsızlık içinde. Clotilde'den kendi iradesiyle ayrılacak gücü bulamadığından, bütün isteksizliğine rağmen, derdini ona dökmüş, ertesi gün gelmesini rica etmişti. Felicite de, gerçekten, Maxime'den, pek acıklı, yalvaran bir mektup daha almıştı.

İçeri girince, önce, orada bulunuşunun nedenini açıkladı:

— Ya, ben geldim, cicim: bu eve tekrar ayak bastığıma göre, çok ciddi nedenler olması gerek tabii anlarsın... Sen sahiden çıldırmışsın, hayatını, böyle mahvetmene göz yumamam; seni, son kez olarak aydınlatmalıyım.

Maxime'in mektubunu, hemen acıklı bir sesle okudu. Maxime, koltuğuna mihlanmış, kalmıştı: çok ızdıraplı, çabuk ilerleyen bir hastalığa yakalanmış gibiydi. Onun için, kız kardeşinden, son bir yanıt istiyor, geleceğini hâlâ umuyor, bir başka hasta bakıcı aramak zorunda kalacağını düşündükçe korkuyordu. Fakat, kendisini bu hazin halinde bırakacak olurlarsa, sonunda, yapmaya mecbur olacağı şey bu idi.

Felicite, mektubu okuyup bitirdikten sonra, Maxime'in servetini yabancı ellere bırakmanın ne kadar yazık olacağını anlattı: fakat, asıl, önemlisi, bir akrabaya karşı insanın borçlu olduğu yardımdan sözetti, arada, verilmiş açık bir söz bulunduğunu, o da iddia etti.

— Cicim, hafızanı bir yoklasana. Maxime'e, eğer sana ihtiyacı olursa, yanına gideceğini söylemiştin. Hâlâ kulağımda... Öyle değil mi, oğlum?

Pascal, annesi geldiğinden beri, yüzü sapsarı, başı eğik, susuyor, onu, bildiği gibi davranmakta serbest bırakıyordu. Yalnız, hafifçe bir işaretle onayladı.

Sonra, Felicite, bizzat Pascal'ın Clotilde'e ileri sürdüğü nedenleri tekrarladı: hakaretlere neden olmaya başlayan korkunç rezaleti, onları tehdit eden ve ikisi için de çok ağır olan sefaleti, bu kötü hayata devam etmesinin imkânsızlığını, Pascal'ın ihüyarladıkça, olan sağlığını da kaybedeceğini; kendi gençliğine yazık olacağını, bütün hayatını mahvedeceğini anlattı. Şimdi fakirlik gelip çatıktan sonra, nasıl bir gelecek umabilirlerdi? Böyle inat etmek hem budalalıktı, hem nefsine zulümdü.

Clotilde. dimdik, yüzü ifadesiz, susuyor. tartışmaya bile yanaşmıyordu. Fakat büyükannesi onu sıkıştırdığı tâciz ettiği için. sonunda:

– Yine söylüyorum, kardeşime karşı hiçbir görevim yok, benim görevim burada bulunmak, dedi. Serveti kendisinin olsun, ben istemiyorum. Çok fakir hale düştüğümüz zaman. Üstad, Martine'e yol verir. beni hizmetçi diye alıkoyar.

Clotilde. sözünü. bir el hareketiyle bitirdi. Evet, kendini arslanına feda edecekti. ona hayatını verecekti. elinden tutup sokak sokak dolaşarak dilenmeye razıydı! Sonra. dönüşte kapı kapı dolaştıkları o akşamki gibi. ona gençliğini verecek. onu duru kolları arasında ısıtacak!

İhtiyar Madam Rougon başını salladı:

– Hizmetçisi olmadan önce kansı olsaydın daha iyi ederdin... Niçin evlenmediniz? Daha sade. daha dürüst bir iş olurdu.

Felicité. başlayan rezalete son vermek için. bu evliliğin yapılmasını istemek amacıyla. bir gün oraya geldiğini hatırlattı: genç kız şaşırmış. ne kendisinin. ne de doktorun bunu düşünmediklerini. acelesi olmadığını. bu işi ileride yapacaklarını söylemişti.

Clotilde:

– Evlenelim. ben razıyım! diye haykırdı. Haklısın. babaanne... Sonra, Pascal'a döndü.

– Benim her istediğimi yapacağım. belki yüz kez söyledin! Duyuyor musun. beni al. Karın olacağım. burada kalacağım. Evli bir kadın. kocasını bırakıp gitmez.

Fakat. Pascal. yalnız bir el hareketiyle karşılık verdi. Sanki. sesinin kendisini ele vermesinden ve Clotilde'in teklif ettiği bu sonsuz bağlılığı. bir şükran sesiyle kabul edeceğinden korkuyordu. Yapığı el hareketi. bir tereddüt. bir hayır. anlamına gelebilirdi. Herşey yıkılıp giderken. son dakikada bu evlenme neye yarayacaktı? -

Felicité devam etti:

– Şüphe yok ki. bunlar güzel duygular. Ufacık kafanda. bu işe iyi düzen veriyorsun. Ama. evlenme. size gelir sağlayacak değil; şimdilik. Pascal'a pahalıya maloluyorsun. onun için çok ağır bir yüksün.

Bu sözün. Clotilde üzerindeki etkisi müthiş oldu. Genç kız, yanakları al al, gözleri yaşlarla dolu, hızla Pascal'a doğru ilerledi:

– Üstad. Üstad! Babaannemin dediği doğru mu? Benim için yaptığın masrafa acıyor musun?

Pascal'ın benzi daha fazla sararmıştı. Kendinden geçmiş halini kordurdu. kımıldamadı. Fakat, kendi kendine konuşur gibi, derinden bir sesle, mırıldandı.

– O kadar çok işim var ki! Dosyalarıma, müsveddelerime, notlanma tekrar çalışmayı, hayatımın eserini tamamlamayı o kadar istiyorum ki!... Yalnız olsam, belki bunların hepsini yoluna koyabilirdim... Souleïade'ı satardım; bir lokma ekmeğe, çünkü fazla etmez. Bütün kağıtlarımı alır, küçücük bir odaya sığırırdım. Sabahın akşama kadar çalışır, fazla talihsiz olmamaya gayret ederdim.

Fakat, Clotilde'in yüzüne bakmaktan sakınıyordu: onun, içinde bulunduğu o heyecan arasında, bu ızdıraplı mırıltı ile yetinmesi mümkün değildi. Clotilde, her saniye, daha fazla dehşete kapılıyor, çünkü, kaçınılmaz olan sözün söyleneceğini seziyordu.

– Bana bak, Üstad, yüzüme bak... Hem, yalvarırım sana, cesur ol, mademki, daha iyi çalışabilmek için beni kovduğunu söyler gibi görünüyorsun, eserlerle benim aramda bir seçim yap!

Canını dişine takıp yalan söylemek zamanı gelmişti. Pascal başını kaldırdı, Clotilde'in yüzüne dikkatle, cesaretle baktı: sonra ölümü isteyen, can çekişir bir hasta gülümsemesiyle son derece iyilik ifadesi taşıyan sesini değiştirdi.

– Ne kadar heyecanlanıyorsun!... dedi. Herkes gibi, sen de, görevini tabii şekilde yapamaz mısın?... Çok işlerim var, yalnız kalmak ihtiyacımdayım; senin de, kardeşinin yanına gitmen gerekiyor, o halde, git, herşey bitti, artık.

Birkaç saniyelik müthiş bir sessizlik oldu. Clotilde, Pascal'ın yumuşayacağını umarak, sabit bakışlarını onun yüzünden hâlâ ayırmıyordu. Acaba doğru mu söylüyordu, o mutlu olsun diye kendini feda mı ediyordu? Bir an geldi ki, Clotilde, sanki Pascal'dan yükselen ürpertili bir soluk ona haber vermiş gibi, bu tahmini güçlü bir etki halinde duydu.

– Beni büsbütün mü gönderiyorsun? Yarın gelmeme izin veremeyecek misin?

Pascal. metin davrandı. insan. bu şekilde dönüp gelmez demek ister gibi. tekrar gülümsedi. Sonra. Clotilde'in kafasının içini bir bulanıklık kapladı: genç kız. belli belirsiz bir duygu ile. Pascal'ın. eseri kadından üstün tutan bilim adamı sıfatıyla. samimi olarak, çalışmayı seçtiğini sandı. Tekrar sapsan kesilmişti. korkunç bir susuşla. biraz bekledi: sonra. yavaş yavaş. o sakın ve mutlak boyun eğişiyle:

– Peki, Üstad, dedi; sen ne zaman istersen giderim, ancak beni çağırdığın gün döner gelirim.

O zaman. herşey kesilip atılmış oldu. Onarılmaz durum belirmişti. Daha fazla söz söylemek zorunda kalmadığına şaşırın Felicité hemen. hareket tarihinin tespit edilmesini istedi. Azminden dolayı kendini tebrik ediyor. yaman bir savaştan sonra başarı kazandığına inanıyordu. Günlerden Cumaydı. Clotilde'in Pazar günü giimesi kararlaştırıldı. Hattâ. Maxime'e bir telgraf bile çektiler.

Karayel. üç günden beri esmeye başlamıştı. Fakat o akşam daha şiddetlendi: Martine. bu fırtınanın. halkın inancına göre. en az üç gün daha süreceğini haber verdi. Eylül sonu rüzgârları Viome vadisinde. müt-hiş olur. Onun için. Martine. pencere kanatlarının sınıksız kapalı olup olmadığına bakmak üzere yukarı çıkıp bütün odaları gözden geçirdi. Karayel. estiği zaman. Plassans damları üzerinden aşar. küçük bir yayla üzerinde inşa edilmiş bulunan Souleiad'e yandan vururdu. O zaman. hiç durmadan. günlerce. gecelerce devam eden sürekli, kuduz bir esini. azgın bir kasırğa. evi kamçılar. mahzenden tavan arasına kadar sarsardı. Kiremitler uçar, pencerelerin demirleri kopar; rüzgâr çatlaklardan içeriye, gamlı ve şikâyetli bir feryatla uğuldayarak girer; en ufak dalgınlıkla açık bırakılan kapılar. top gibi gümleyerek kapanırdı. Şamata ve heyecan ortasında. basbayağı bir kuşatma hali sanırdınız.

Ertesi gün. şiddetli fırtına ile sarsılan bu görkemli evde. Pascal. Clotilde'le birlikte. yol hazırlıklarıyla meşgul olmaya kalkıştı. İhtiyar Madam Rougon. ancak Pazar günü. veda sırasında tekrar uğrayacaktı. Martine. onların. yakında ayrılacaklarını haber alınca şaşırıp kalmış. nutku tutulmuş. gözlerinde bir alev yanıp sönmüştü. onun yardımı olmadan da bavulları hazırlayabileceklerini söyleyerek kendisini odadan yolladık-

ları için, Martine mutfağa dönmüş; bu üçüzlü hayatı altüst eden felâketten haberi yokmuş gibi bir tavırla, her günkü işlerine koyulmuştu. Fakat, Pascal seslenir seslenmez öyle çevik, öyle hızla geliyor, yüzünde öyle bir memnurluk, ona hizmet etmekten doğan gayretiyle öyle bir sevinç görü-lüyordu ki, âdeta yeniden genç kız haline gelmiş sanılırdı. Böylece, Pascal, Clotilde'in yanından bir dakika ayrılmadı. İhtiyacı olacağı her şeyi alıp götürdüğüne emin olmak için, ona yardım etti. Karmakanşık odanın ortasında, iki büyük sandık, açık duruyordu; paketler, giysiler, dört tarafa yayılmıştı; dolaplar, çekmeceler, üst üste, belki yirmi kez araştırılıyordu. Bu işte, bu hiçbir şeyin unutulmaması kaygısında, ikisinin de tâ canevinde duydukları şiddetli acıyı uyuşturan bir şey vardı. Bir an dalıp gidiyorlardı. Pascal, gayet özenle, boşu boşuna yerden ziyan edilmemesine dikkat ediyor, şapka kutusuna ufak tefek bez eşyayı yerleştiriyor, gömleklerin ve mendillerin arasına kutular sokuşturuyor. Clotilde de, elbiseleri askıdan indiriyor, daha sonra, üst göze yerleştirmek için, yatağın üstüne seriyordu. Bir parça yorgun, tekrar doğrulup göz göze geldikleri zaman, önce birbirlerine gülümsüyorlar, sonra, kaçınılması imkânsız felâketi, olduğu gibi tekrar hatırlayarak, birdenbire gözlerine hücum eden yaşları zapt ediyor-lardı. Fakat, yüreklerinden kan gittiği halde, metin davranıyorlardı. Aman Tanrım! Artık, gerçekten beraber değiller miydi? O zaman, rüzgân, evi parçalayacak gibi esen müthiş rüzgân duyuyorlardı.

O son gün, fırtınanın sesine, kaç kez pencereye kadar gidip, onun evreni sürükleyip götürmesini temenni ettiler! O karayel fırtınalarında, güneş hep parıldar, gök hep mavi kalır; fakat donuk mavi, tozdan bulanık bir gökyüzüdür, sararan güneş de, bir ürperme ile solgundur. Uzaklarda, yollardan yükselen koca koca beyaz dumanlar, hepsi aynı dolu dizgin koşuyla aynı yöne kaçır gibi görünen, iki kat olmuş, yaprakları taraz taraz, ağaçlara, gök gürültüsüne benzeyen gümbürtüsüyle daima aynı güçte, durmadan esen bu solugun şiddetiyle baştan başa kurumuş, bitkin kırlara bakıyorlardı. Dallar kırılıyor, kayboluyor, damlar uçuyor, öyle uzaklara sürüklenip gidiyordu ki, bir daha bulunmuyordu. Karayel, niçin onların ikisini bir arada alıp götürmüyor, içinde mutluluğa kavuşulan o bilinme-yen diyara atmıyordu? Sandıklar doldurulmak üzereydi ki, Pascal, rüzgâ-rın örttüğü bir kanadı açmak istedi; fakat, aralanan pencereden içeri öyle bir rüzgâr saldırdı ki, Clotilde, ona yardıma koşmak zorunda kaldı. Var kuvvetleriyle bastırıp, mandalı zor zoruna koyabildiler. Odanın içinde son

kalan bez parçaları darma dağınık olmuştu; bir iskemlenin üstünden düşen bir küçük el aynasını, paramparça bir halde topladılar. Mahalle kadınlarının dediği gibi, bu, yakın bir ölüme işaret miydi?

O akşam, duvarlarında iri çiçek demeti resimleri bulunan aydınlık yemek odasında, görkemli bir yemekten sonra, Pascal, erkenden yatacağını söyledi. Clotilde, ertesi sabah, onu çeyrek gece treniyle gidecekti. Pascal, yirmi saat sürecek uzun tren yolculuğundan dolayı, onun hesabına korkuyordu. Sonra, yatağa yatacağı sırada, onu kucakladı, hemen o geceden başlayarak yalnız yatmakta, tekrar kendi odasına çekilmekte ısrar etti. Clotilde'nin tam dinlenmesini istediğini söylüyordu. Eğer beraber olurlarsa, ikisi de gözlerini kırpmayacaklardı; son derece huzur, uykusuz, bir gece geçireceklerdi. Clotilde, iri, şirin gözleriyle bakarak boş yere yalvardı, güzel kollarını uzattı. Pascal, onu örtüp bastırarak, aklını başına almasını, iyi uyumasını tavsiye ederek, bir çocuğu öper gibi, gözlerinden öptükten sonra, odadan çıkıp gidecek kadar, kendisini, eşsiz derecede metin buldu. Ayrılık aslında olup bitmiş değil miydi? Eğer Clotilde onun olmadığı halde, Pascal ona yine sahip olsaydı, yüreği vicdan azabı ve utançla dolacaktı. Fakat içinde, bekârlık zamanına ait soğuk yatağın kendisini beklediği o nemli, bir zamanda bırakılmış odaya o ne kötü dönüştü. Pascal, bir kurşun kapak gibi, üzerine sonsuza kadar kapanan ihtiyarlığına döndüğünü sandı. Önce, uykusunun kaçmasını rüzgârdan bildi. Ölü ev, uğultularla doluyor; yalvaran seslerle öfkeli sesler, sürekli hıçkırıklar arasında, birbirine karşıyordu. İki kez kalktı, gitti. Clotilde'in kapısını dinledi, hiç bir şey duymadı. Aşağı indi; felâket, duvarları dövüyormuş gibi boğuk gürültülerle çarpan bir kapıyı kapattı. Karanlık odalarda soluklar dolaşıyordu, Pascal, zihni karışık hayallerle dolu, vücudu buz gibi, titreyerek tekrar yatağına girdi. Sonra, onu böyle rahatsız eden, uykusunu kaçıran engin sesin, gemi azağa almış karayel fırtınasından ileri gelmediğini anladı. Bu ses, Clotilde'in, kendisini çağıran sesiydi; onun hâlâ orada bulunduğu, nefesini Clotilde'den mahrum ettiğinin etkisiydi. O zaman, çılgın bir arzu, feci bir dert buhranı içinde kıvranmaya başladı. Aman Tanrım! Bir kelime söylese, Clotilde'e yine sahip olması, sonsuza kadar sahip olması imkânı varken, onu bir daha asla bulamayacaktı. Elinden alınan bu genç vücut, onun kendi etinden et koparmak demekti. Bir erkek, otuz yaşındayken, tekrar kadın bulabilirdi! Fakat, kendisi, şahane bir teslim oluşla ona veren, öz malı gibi ona ait olan, bu güzel, genç kokulu, körpe vücuttan vazgeçmek için, Pascal'ın, tükenmekte olan erkekliğinin ihûrası içinde sarfettiği

o ne büyük gayretti! Belki on kez. karyoladan atlayıp onu tekrar kucaklayacak. alıkoyacak haller geçirdi. Korkunç buhran. köhne evi baştan başa sarsan rüzgârın azgın hücumu arasında. şafak sökünceye kadar sürüp gitti.

Saat alıda. Martine. efendisinin. odasında. duvarı vurarak kendini çağırdığını sandı: yukarı çıktı. Bir gün öncesinden beri takındığı o hamarat ve heyecanlı haliyle odaya girdi: fakat. Pascal'ın. yarı giyinik. kendini yatağa atmış. harap bir halde. hıçkırıklarını boğmak için yastığını ısırdığını görünce, korkudan ve şaşkınlıktan dona kaldı. Pascal. hemen kalkmak. gitmek istemişti: fakat. başı dönmüş. kalp çarpıntılarıyla nefesi tıkanmış. yeni bir buhranla yatağa serilmişti.

Kısa süren bir baygınlıktan henüz ayılmıştı ki. kekelercesine. yeniden. azabını söylemeye başladı.

– Hayır. hayır! Yapamayacağım. çok ıztırap çekiyorum... Ölsem. şimdi ölsem daha iyi...

Ama. Martine'i tanıdı. halsiz bir halde. ıztırap içinde kıvranarak. kendini bıraktı. onun yanında derdini döktü.

– Kızcağızım: çok ıztırap çekiyorum. kalbim çatlayacak... Kalbi-mi koparıp götüren. bütün varlığımı götüren. o. Onsuz yaşayamam artık... Bu gece az kaldı ölüyordum: onun. beni bırakıp gittiğini görmemek. o acıyı duymamak için o gitmeden önce ölmek istiyorum... Of! Tanım! Gidiyor. bir daha benim olmayacak. yalnız kalıyorum. yalnız, yalnız...

Yukarı çıkarken çok neşeli olan hizmetçi kadın. balmumu gibi sararmış. yüzü asık ve acılı bir ifade almıştı. Bir an. Pascal'ın kıvrılan elleriyle yatak çarşafını çekiştirmesini. ağzı yorgana yapışık boğuk sesiyle. derdini haykırmasını seyretti. Sonra. âni bir hamleyle. kararnı vermiş gibi, göründü.

– Ama. efendim. böyle kederlenmek akıl kârı değil ki! Gülünç bir şey. bu... Mademki böyledir, matmazelden vazgeçemiyorsunuz. kendinizi ne hallere koyduğunuzu gidip ona söyleyeyim.

Bu sözü duyunca. Pascal. hızla ayağa kalkmış. hâlâ sendeleyerek. bir sandalyenin arkasına tutunmuştu.

– Martine, seni bundan kesinlikle men ederim!

– Ben de çok dinledim. çünkü: hüngür hüngür ağlayarak. yine böyle ölüm halleri geçirin, değil mi?... Yok. yok gidip Matmazeli görece-

ğim. işin aslını söyleyeceğim. bizim yanımızda kalması için zorlayacağım

Fakat. Pascal. onun kolunu yakalamış. öfke ile sıkıyor. bırakmıyordu:

– Sana emrediyorum. otur oturduğun yerde. anlıyor musun? Yoksa, onunla beraber sen de gidersin... Niçin odama girdin? Bu rüzgâr yüzünden hastalandım. Kimsenin üstüne vazife değil.

Sonra. kendini topladı. her zamanki iyi kalpliliği üstüne geldi. sonunda, gülümsedi.

– Kızcağızım. beni öfkeliendiriyorsun! Bırak beni. hepimizin iyiliği için nasıl gerekiyorsa. öyle yapayım. Hem ağzından bir tek kelime kaçırma. beni çok üzmüş olursun.

Martine de. gözyaşlarını güç tuttu. Tam zamanında anlaşılmışlardı. çünkü o sırada. Clotilde. birdenbire içeri girdi. Erkenden kalkmış. herhalde son dakikaya kadar Pascal'ın kendisini göndermeyeceğini umarak. onu biran önce görmek sabırsızlığıyla oraya gelmişti. Onun gözleri de uykusuzluktan şişmişti. Girer girmez soru dolu edasıyla. dikkatle onun yüzüne baktı. Fakat Pascal. hâlâ o kadar harap bir haldeydi ki. Clotilde merakla bunun nedenini sordu.

– Yok, bir şey değil. emin ol: hattâ. karayel esmese iyi uyuyacaktım... Değil mi. Martine. sana da söylüyordum ya?

Hizmetçi kadın. bir baş işaretiyle ona hak verdi. Clotilde boyun eğiyor. yanı başındaki odada. o. azap içinde kıvrılırken. kendisi de mücadele ve ızdırıp dolu bir gece geçirdiğini haykıramıyordu. O da. Martine de. Pascal'a itaatten ve onun kendi kendini unutmak için harcadığı gayrete yardımdan başka bir şey yapmıyorlardı.

Pascal. yazı masasının gözünü açtı:

– Dur. dedi. şurada sana verilecek bir şey var... Al; bu zarfın içinde yedi yüz frank var...

Clotilde'in itirazlarını. dinlemek istememesine rağmen. ona hesap verdi. Mücevherlerin tutarı olan altı bin frangın. topu topu iki yüz frangı harcanmıştı. Pascal. yüz frangını kendine ayırıyordu. artık kın kanaat idareye. son derece cimri davranmaya başladığı için. bu para ile ayın sonunu bulacaktı. Sonra. herhalde Souleïade'ı satacağı. çalışacaktı. nasıl

olsa, işin içinden çıkabilecekti. Fakat, geri kalan beş bin franga el sürmek istemiyordu; çünkü, bu para Clotilde'in parasıydı, onu, yine çekmeceye bulacaktı.

– Üstad, Üstad, beni çok üzüyorsun...

Pascal, onun sözünü yarıda kesti.

– Ben öyle istiyorum, reddedersen, asıl sen benim kalbimi kırmış olursun... Haydi bakalım saat yedi buçuk, sandıkları kapatmıştık. gidip iplerini bağlayalım.

Clotilde'le Martine, karşı karşıya, yalnız kalınca, bir an sessizlik içinde bakıştılar. Yeni durum ortaya çıktığından beri, aralarındaki sinsi rekâbeti, delice sevilen Üstadın etrafında genç hanımın parlak zarafetiyle, ihtiyar hizmetçi kadının sinsi kıskançlığını, ikisi de, pekâla sezmişlerdi. Bugün, üstünlük, ihtiyar hizmetçinin tarafında kalmış gibi görünüyordu. Fakat o son dakikada, ortaklaşa acıları, onları birbirine yaklaşıtıyordu.

– Martine, onun fakir bir insan gibi yiyip içmesine meydan vermemelisin. Ona her gün et, şarap vereceğine söz veriyorsun değil mi?

– Merak etmeyin, Matmazel.

– Hem, bilmiş ol, çekmeceye duran beş bin frank, onundur. O para orada dururken, siz beri tarafta açlıktan ölmeye kalkışmazsınız, sanırım. Ona iyi bakmanı istiyorum.

– Dedim ya. Matmazel, ben yapacağımı biliyorum. Mösyö hiçbir şeyden mahrum kalmayacak.

Tekrar susuldu. Clotilde'le Martine, hâlâ bakışıyorlardı.

– Sonra, göz kulak ol, haddinden fazla çalışmasın. Gidiyorum, ama, çok endişeliyim. Sağlığı, bir zamandır eskisi kadar iyi değil. Ona iyi bak, olmaz mı?

– Bakacağım. Matmazel, ınarak etmeyin.

– Öyleki, onu sana emanet ediyorum. Bundan sonra, onun senden başka kimsesi yok; sen kendisini çok seversin de, içim biraz rahat ediyor. Onu, var gücünle sev, ikimiz için de sev.

– Seveceğim Matmazel, sevebildiğim kadar seveceğim.

İkisinin de gözleri yaşarıyordu, Clotilde:

- Beni öpmez misin, Martine? dedi.
- Elbette. Matmazel. canıma minnet!

Pascal içeri girdiği zaman, onlar, birbirinin kolları arasındaydılar. Herhalde üzülmemek için, görmemezliğe geldi. Treni kaçırmak istemeyen telaşlı bir insan gibi, son hareket hazırlıklarından çok yüksek sesle sözediyordu. Sandıkları ipe bağlamıştı. Durieu baba, onları arabasına yükleyip götürmüştü. garda buluşacaklardı. Ama saat ancak sekizdi, önlerinde koskoca iki saat daha zaman vardı. İztıraptan, ayaklarını yere vurarak, ayrılığın, belki yüz kez üst üste duyulan acısıyla boşuna acı dolu, sıkıntılı iki saat geçti. Sabah kahvaltısı, ancak bir çeyrek saat sürdü. Sonra, otura kalka vakit geçirmek gerekti. Gözler, duvar saatinden ayrılmıyordu. Dakikalar, görkemli evin içinde, bir can çekişme gibi sonsuz görünüyordu.

Bütün kapıları inim inim inleyen bir karayel sağanağı oldu. Clotilde:

- Aman! Ne rüzgâr, dedi.

Pascal, pencereye yaklaştı. ağaçların, fırtına altında, çılgınca yere yatışlarına baktı.

- Bu sabahtan beri, artıyor, dedi. Birazdan damla uğraşmam gerek, çünkü kiremitlerden, uçanlar oldu.

Artık, beraber değillerdi. Yalnız, herşeyi süpüren, hayatlarını alıp götüren bu azgın rüzgârdan başka bir şey işitmiyorlardı.

Sonunda, saat sekiz buçukta, Pascal, sadece:

- Zaman geldi, Clotilde, dedi.

Clotilde, üzerinde oturduğu sandalyeden kalktı. Zaman zaman, yolcu olduğunu unutuyordu. Birdenbire korkunç gerçeği tekrar duydu. Son kez olarak Pascal'a baktı; fakat Pascal, onu yollamamak için kollarını açmadı. Artık, sondu. Clotilde'in yüzü, yıldırımla vurulmuş gibi, ölü rengi bağlamıştı.

Önce, basbayağı sözler ettiler.

- Mektup yazacaksın değil mi?
- Elbette, sen de olabildiği kadar sık mektup yaz, bana haber ver.

- Hele hastalanırsan, beni hemen çağır.
- Söz veriyorum. Ama, korkma, vücudum sağlam.

Bu çok sevgili evden ayrılacağı sırada, Clotilde, orayı, kararsız bakışlarla, baştan başa kucakladı. Sonra, Pascal'ın kucağına atıldı, onu kolları arasında tuttu:

- Seni burada kucaklamak, sana teşekkür etmek istiyorum, dedi. Üstad, beni, ben yapan sensin. Her zaman söylediğim gibi, benim soyumu düzelttin. Maxime'in büyüdüğü çevrede olsaydım, ne olacaktım?... Evet, bir değerim varsa, onu yalnız sana borçluyum; beni bu gerçek ve iyilik evinde barındıran, beni sevgine layık bir halde yetiştirmiş olan, sana borçluyum... Beni aldıktan ve nimetlerine gömdükten sonra, bugün geri gönderiyorsun. İstedığın yerine gelsin. Üstadımsın, sana baş eğiyorum. Ama, seni yine seviyorum, her zaman da seveceğim.

Pascal, onu göğsüne bastırdı, yanıt verdi:

- Senin iyiliğinden başka bir isteğim yok; eserimi tamamlıyorum.

Sonra, son öpüşme arasında, o hazin öpücük arasında, Clotilde içini çekti, gayet yavaş sesle:

- Ah! Keşke çocuk doğmuş olsaydı, dedi.

Pascal'ın kendisinden daha yavaş sesle, hıçkırık gibi, güçlkle duyulan şu sözleri gevelediğini duydu:

- Evet, hayalimdeki eser, biricik ve iyi eser, yazamadığım eser... Beni affet, mutlu olmaya çalış.

İhtiyar Madam Rougon, seksen yaşına rağmen, gayet neşeli, gayet ateşli, garda bekliyordu. Böbürleniyor, oğlu Pascal'ı artık avucuna aldığı-nı sanıyordu. Pascal'la Clotilde'in ikisini de sersemlemiş bir halde görünce, her işi üzerine aldı. Bileti kestirdi, bagajları kaydettirdi, yolcuyu, yalnız kadınlara ait bir kompartımına yerleştirdi. Sonra, uzun uzadıya Maxime'den sözetti, talimat verdi, durumdan kendisine daima haber verilmesini istedi. Fakat, tren hâlâ hareket etmiyordu. Kötü beş dakika daha geçti: bu süre zarfında, karşılıklı durdular, artık hiçbir şey konuşmadılar. Sonunda, herşey bitti, kucaklaşmalar oldu, büyük bir tekerlek gürültüsü işitildi, mendiller çırpındı.

Pascal, birdenbire kendisini. garın rıhumında yalnız buldu; tren, tâ ötede. hatun bir dönemecinde gözden kaybolmuştu. O zaman, annesini dinlemedi. bir koşu tutturdu. bir delikanlı gibi çılgınca koştu. yokuşu tırmandı. kuru taş basamakları arşınladı. üç dakikada kendisini. Souleïade'ın seti üstünde buldu. Karayel fırtınası dev gibi bir sağanak. orada var kuvvetiyle esiyor. yüzyıllık servileri. saman çöpü gibi büküyordu. Rengi atmış gökte. güneş. altı günden beri. bütün şiddetiyle yüzünü yalayan bu rüzgârdan usanmış gibi duruyordu. Yaprak çırpınuları içinde saklayan giysileriyle. fırtına ortasında uçuşan. kamçılanan sakal ve saçlarıyla. dimdik duruyordu. Nefesi kesilmiş. iki eli. kalbinin çarpıntılarını bastırmak için göğsünde. tâ uzakta gözüken trenin. kuru yaprakları bir ince dal gibi. karayel fırtınasının süpürüp götürdüğü hissini veren o minimini trenin. düz ovada süzülüp gidişine bakıyordu.

11

Hemen ertesi günden başlayarak Pascal. bomboş. koca eve kapandı. Oradan hiç çıkmadı, hâlâ yapmakta olduğu hasta vizitelerine tamamıyla son verdi; orada. kapılar ve pencereler kapalı. mutlak bir yalnızlık ve sessizlik içinde yaşamaya başladı. Martine'e sıkı emir vermişti; hiçbir kimseyi. hiçbir nedenle eve sokmayacaktı.

– Peki ama, Mösyö, anneniz, Madam Felicité?..

– Başkalarından fazla, asıl annem. Nedenini ben bilirim... Çalışıyor, dersin, kafamı toplamaya ihtiyacım olduğunu, mazur görmesini rica ettiğimi söylersin.

İhtiyar Madam Rougon, üst üste üç kez geldi. Zemin kaunda kıyametleri koparıyordu; Pascal, onun, sesini yükselttiğini, öfkелendiğini. emri dinlemek istemediğini duyuyordu. Sonra gürültü azalıyor, onunla hizmetçi kadın arasında, bir şikâyet ve plân fısıltısından ibaret kalıyordu. Pascal bir kez bile yumuşamadı. balkondan eğilip, annesine, yukarı çıkması için seslenmedi.

Bir gün, Martine:

– İnsan, annesini içeri almaması, ne de olsa çok ağır şey. Mösyö, diyecek oldu. Kaldı ki, Madam Felicité, iyi niyetle geliyor. Sizin çok darda olduğunuzu biliyor. ısrarı, size yardım etmekten başka bir kasıtle değil.

Pascal, şiddetle haykırdı:

– Para mı? İstemiyorum, anladın mı?... Çalışırım, hayatımı kazanırım. Olur şey değil!

Ancak, bu para konusu sıkışık bir durum alıyordu. Pascal yazı masasının gözüne sakladığı beş bin frangın bir meteliğini bile almamakta ısrar ediyordu. Şimdi yalnız kaldığı için, maddi hayata karşı tam bir ilgisizlik gösteriyordu; kuru ekmekle ve suyla yetinebilirdi. Hizmetçi kadın, şarap, et, iyice bir şey satın almak için ne zaman para istese, omuz silkiyordu. Neye yarayacaktı? Dünden bir parça kırıntı kalmıştı. ona yetmez miydi? Fakat, Martine, ızdırıp çektiğini anladığı bu efendiye karşı duyduğu sevgi ile kendininkinden daha fazla olan bu cimrilikten, bütün evle beraber, kendisini içine bıraktığı bu fakir adam yoksulluğundan dolayı çok üzülüyordu. Kenar mahalle işçilerinin evinde daha iyi yaşıyordu. Martine, bir gün, sabahtan akşama kadar, müthiş bir iç mücadelesi geçirdi. Uslu bir köpek gibi, efendisi hakkında beslediği sevgi, metelik metelik biriktirmiş, bir tarafa saklanmış, kendi tabiriyle, yavrulamakla meşgul para hırsıyla çatıyordu. Etinden et koparıp vermeyi tercih ediyordu. Efendisi tek başına sıkıntı çekmediği sürece, servetine el sürmek, Martine'in aklından bile geçmemişti. Bir sabah, mutfağı buz gibi soğuk ve yemek dolabını bomboş bulup, artık sabrı tükendi; çok büyük bir kahramanlık gösterdi, bir saat kadar ortadan kayboldu, sonra, bir takım erzakla ve yüz frank bir banknotun üstüyle eve döndü.

Tam o sırada, Pascal aşağı iniyordu. Şaşırdı, bu paranın nereden geldiğini sordu. Kendinden geçmiş, Martine'in, annesinin evine gittiğini sanmış, bütün getirdiği şeyleri sokağa atmaya hazırlanmıştı.

Hizmetçi kadın kekelercesine:

– Yok, canım, yok canım! Mösyö, hiç de anladığınız gibi değil, dedi.

Sonra hazırladığı yalanı söyledi.

– Ne dersiniz, Mösyö Grandguillot'nun orada, işler düzeliyor, daha doğrusu, bana öyle geliyor... Bu sabah, gidip bir bakayım dedim; sizin

hissenize mutlaka bir şeyler düşeceğini söylediler. yüz frank alabilirsin. dediler... Hatta. benim verdiğim bir makbuzu aldılar. başka imza istemediler. Siz ileride işi düzeltirsiniz.

Pascal çok şaşırmadı. Martine. işin aslını araştırmak için. onun so-kağa çıkmayacağını umuyordu. Ama. anlatıldığı masala. Pascal'ın ne kadar tasasız ve kolayca inandığını görünce içi rahat etti. Pascal:

- Ya, âlâ! dedi. Hep söylüyordum, insan hiçbir zaman ümidini kesmemeli. Bu sayede. işlerimi düzeltmek için zaman bulabileceğim.

İşleri dediği. yarım yamalak düşündüğü. Souleide'nin satılması konusuydu. Fakat. içinde Clotilde'in büyüdüğü. kendisinin de. onunla birlikte. on sekiz yıla yakın bir zaman yaşadığı bu evden ayrılmak ne büyük bir acıydı! Bu işi düşünmek için. iki üç hafta zaman bırakmıştı. Parasından bir kısmını kurtarmak ümidi belirince. artık düşünmedi. Tekrar kendini bırakmış. Martine önüne ne koyarsa yiyordu. onun. ufacak servetine el atacağı için yüreği paralanmakla beraber. şimdi kendisini beslediğinden dolayı mutlu. diz çöküp tapınırcasına etrafını kuşattığı kıt kanaat ferahın farkına bile varmıyor. hayatını sağlayanın o olduğunu tahmin bile etmiyordu.

Hoş. Pascal. onu bir parçacık olsun ödüllendirmiyor. sonra da. üzülüyor. haşın muamelelerden dolayı pişman oluyordu. Fakat. hummalı bir keder ortasında yaşadığı için. yine aynı muameleyi tekrar etmesine bu pişmanlık engel olmuyor. en ufak bir hoşnutsuzluk yüzünden Martine'e çıkışıyordu. Bir akşam. annesinin. yine mutfakta sonu gelmez sözler ettiğini duyunca. taşkın bir öfke buhranı geçirmiş:

- İyi dinle. Martine. demişti. Annemin bir daha Souleide'a gelmesini istemiyorum... Eğer. onu. bir kere daha aşağıya kabul ettiğini görürsem. seni kovarım.

Martine. donakalmıştı. Otuz iki senedir ona hizmet ettiği halde. Pascal'dan. böyle bir kovulma tehdidi duymamıştı.

- Aman. Mösyö. bu işi yapmaya gönlünüz razı olur mu? Ama. ben gitmem. kapının önüne uzanırım. yine gitmem.

Pascal. gösterdiği şiddetten utanmıştı bile. yumuşadı:

- Çünkü. dedi. ne olup bittiğinin mükemmel şekilde farkındayım. Sana akıl öğretmek. seni benim aleyhime kışkırtmak için geliyor. değil

mi? Evet, kâğıtlarımın peşinde dolaşıyor; yukarıda, dolaptaki kâğıtlarımın hepsini çalmak, mahvetmek istiyor. Ben onu bilirim, birşeye mim koydu mu, sonuna kadar uğraşır... Kendisine söyle, gözcülük ediyorum. ben yaşadığım kadar onu, dolabın yanına bile yaklaştırmayacağım. Hem. anahtarı burada, cebimde.

Elbette, azap verilen, tehdit edilen âlim korkusu, olduğu gibi geri gelmişti. Yalnız yaşamaya başladığından beri, yeniden beliren bir tehlike, her anlık bir tehlike, karanlıklarda kurulan, devamlı bir pusu karşısındaymış gibi geliyordu. Çember daralıyordu; işgal etme girişimlerine karşı bu kadar şiddetli davranması; annesinin saldırılarını püskürtmesi. onun gerçek inançlarını tahminde aldanmamasından, metin davranamayacağı için korkmasındandı. Annesi oraya gelirse, onu yavaş yavaş elde edecek. yok edinceye kadar uğraşacaktı. Onun için işkenceleri tekrar başlıyor. bütün günlerini gözcülük etmekle geçiriyor. akşamları, kapıları kendi elleriyle kapatıyor; çoğu zaman, geceleyin kalkıyor, kilitlerin zorlanıp zorlanmadığını kontrol ediyordu. Korktuğu taraf, hizmetçi kadının kandırılması ve ona iman selâmetini kazandırdığını sanarak, annesini içeri alması ihumalıydı. Dosyaların ocakta alev alev yandığını görür gibi oluyor, uğrunda kadını feda ettiği ve herşeyini unutacak kadar sevmeye kendini zorladığı bu ruhsuz kâğıt yığınının, bu soğuk müsvedde sayfalarına karşı, tekrar, ızdırıp dolu bir ihtiras, yüreği parçalanarak bir sevgi duymaya başlamış, onların etrafında nöbet bekliyordu.

Clotilde gitti gideli. Pascal, kendini çalışmaya veriyor, iş içinde boğulmaya, kendini unutmaya çalışıyordu. Odasına kapanıyordu; artık, bahçeye adım atmaz olmuştu; bir gün, Martine yukarı çıkıp, Doktor Ramond'un geldiğini haber vermiş, Pascal, kabul edemeyeceği yanıtını verecek kadar metin davranmıştı. Bütün bu şiddetli yalnızlık isteğinin aralıksız bir çalışma ortasında kendini unutmaktan başka amacı yoktu. Zavallı Ramond, onu kimbilir nasıl da candan kucaklayacaktı. Pascal, onun, ihtiyar üstadını teselli etmek için, nasıl güzel bir duyguyla koşup geldiğini tahmin ediyordu. Fakat, bir saat zaman kaybetmeye ne gerek vardı? Metinliğini kaybettiren etkilere kapılmak, gözyaşları dökmek neye yarayacaktı? Şafak söker sökmez masanın başına geçiyor, öğleden önce ve öğleden sonra bütün gününü orada geçiriyor, çoğu zaman lambanın ışığında, geç saatlere kadar işine devam ediyordu. Eski projesini uygulamak istiyordu. Soy hipotezini yeni bir plânla tekrar kuracak, kendi ailesine ait dosyalardan, belgelerden yararlanacak, hayatın, bu yaratıklar gru-

bundan hangi kanunlara göre dağıldığını ve çevrelere göre bir insandan öbür insana. nasıl geometrik bir şekilde gittiğini tespit edecekti. Bu. kos-koca kutsal bir kitabı. ailelerin. kurumların. bütün insanlığın bir yaratılışı olacaktı. Bu plânın genişliği, bu kadar engin bir fikrin gerçekleşmesi için gerekli olan gayret, kendisinin olduğu gibi kavrayacak. başarılan işin üstün zevki sayesinde. ona sağlığını. inancını. gururunu geri getirecek diye düşünüyordu. Fakat. ne kadar heyecanlanmak. istese. kendisini. ne kadar hesapsız. inatla işe verse. vücudunu ve zihnini aşırı yormaktan başka bir sonuç alamıyor. herşeye rağmen dalgın. isteksiz. günden güne daha hasta ve ümitsiz kalıyordu. Acaba. çalışmak becerisini tamamen kayıp mı etmişti? Çalışma uğrunda bütün hayatını vermiş. çalışmayı biricik iüci güç. velinimet ve teselli edici saymış olduğu halde. sevmekle sevilmenin dünyada herşeyden üstün olduğu kanaatine varmak zorunda mı kalacaktı? Zaman zaman büyük düşüncelere kapılıyor. insanın duyu olarak aldığı herşeyi hareket halinde vermesi gereğini tespitten ibaret o güçler dengesine ait yeni hipotezinin taslağını hazırlamaya devam ediyordu. Eğer hayatı. iyi ayarlanmamış organlarının. hep birden ve mantuklu hareketiyle. gücünü. kuvvetini ve güzelliğini koruyarak. baştan başa yaşamak imkânı olsa. o ne normal. ne güzel ve mutlu bir hayat olurdu. Pascal. bunda fikir çalışması kadar da bedeni gücü. duyguda da muhake-me buluyor: yaratma çabasına olduğu kadar zihin işine de ayırıyor. ne bir taraftan ne öte taraftan aşırı derece yorgunluğa yer veriyor. çünkü. aşırı derece yorgunluk dengesizlikten ve hastalıktan başka bir şey değildir. diyordu. Evet. hayata yeniden başlamak. onu yaşamayı bilmek. toprağı bellemek. dünyayı incelemek. kadını sevmek. bütün yaratığın tam yerinde kullanılmasıyla insan mükemmelliğine evreni saran mutluluğun gelecekteki diyanına ulaşmak. filozof bir doktorun bırakacağı ne güzel bir vasiyetname olurdu! Pascal. bundan böyle kendisinin. boşuna harcanmış ve kaybolmuş bir güçten ibaret bulunduğunu düşündükçe. bu uzun hayal. sezinlediğı bu hipotez. onu büsbütün acı fikirlerle dolduruyordu.

Pascal'ın kederinde. artık bitmiş bir adam olduğu izlenimi. hakim ve esası. Clotilde'in hasreti. artık ona sahip olmamak acısı. bundan sonra da. bir daha asla sahip olamayacağı inancı. herşeyi sürükleyip götüren bir ızdırap seli halinde. onu her an daha kuvvetle kavıyordu. Çalışma kudretü perişan olmuştu. Pascal. bazen. başı. üzerinde çalıştığı sayfalara düşüp saatlerce ağlıyor. kalemi eline alacak kadar metin olamıyordu. İşe inatla sarıldığı zaman. kendisini. istemeyerek harap ettiği günlerin geceleri

müthiş oluyor. Pascal, Clotilde'in adım haykırmamak için, yatak çarşaflarını ısıtıyordu. Clotilde, onun dört duvar arasında kendi kendini hapsediği, bu görkemli evin her tarafındaydı. Pascal, onun, her odadan geçtiğini, her iskemleye oturduğunu her kapının arkasında ayakta durduğunu görüyordu. Aşağıda, yemek odasında, ne zaman sofraya otursa, mutlaka karşısında onu buluyordu. Yukarıda çalışma odasında kapalı, o kadar çok yaşamıştı ki, eşyadan, hayali yükseliyor gibiydi. Pascal, onu hep yanında buluyor, masasının önünde, ince profiliyle, bir pastel üzerine eğilmiş görüyordu. O sevgili, azap verici hatıranın hücumundan kaçmak için dışarı çıkmaması, onu, her tarafında oturmuş, setin her kenarında hayale dalmış göreceğine; çamlığın yollarında yürür, pınarın hiç susmayan şırlıtısı içinde, çınarların altında oturup serinlenir, alaca karanlıkta, harman yerinde, gözleri dalgın, yıldızları bekleyerek sırtüstü yatar göreceğine iyiden iyiye emin olmasındandı. Fakat, Pascal'a arzu ve dehşet veren öyle bir yer, öyle kutsal bir türbe vardı ki, oraya, ütreyerek girerdi. Bu yer Clotilde'in, kendisini ona verdiği, içinde birlikte uyudukları odaydı. Pascal, odanın anahtarını kendisi yanında bulunduruyordu. O hazin ayrılık zamanından beri, odadaki eşyadan hiçbir şeye el sürmemişti. unutulmuş kalmış bir eteklik, hâlâ bir kanepenin üstünde sürünüp duruyordu. Pascal, orada, Clotilde'in nefesini, havada bir ıtır gibi kalmış onun körpe gençlik kokusunu bile kokluyordu. Kollarını çılgınca açıyor, duvardaki, şafak rengi eski alacanın solmuş pembeliği ortasında, kapalı pencere kanatlarından giren yarı aydınlıkta onun hayalini kucaklıyordu. Eşyanın karşısında hıçkırıyor, yatağı öpüyor, Clotilde'in ilahi endamının üzerinden silinmemiş yeri öpüyordu. Orada bulunmaktan duyduğu zevk, Clotilde'i artık orada görememekten ileri gelen acısı, o şiddetli üzüntü onu o derece harap ediyordu ki, bu korkulu yeri her gün ziyaret edemiyor, uykusuzluk anlarında Clotilde'i o kadar yakınında ve o kadar canlı görmediği kendi odasında yatıyordu.

Pascal, o devamlı çalışma sırasında, başka bir büyük acı zevk daha tadıyordu. Clotilde'in mektupları. Clotilde, ona haftada iki kez sekiz on sayfalık uzun mektuplar yazıyor, günlük hayatını anlatıyordu. Paris'te çok mutlu gibi görünmüyordu. Aruk, hasta koltuğundan kırmıldamaz olan Maxime, şımarık ve hasta çocuk istekleriyle ona azap vermekte olsa gerek ki. Clotilde, sürekli onun başından nöbet bekleyen, pencerelere yaklaşp ormana gezmeye giden işsiz kibarların sel gibi akıp geçtikleri caddeye bir

göz bile atamayan hapise atılmış gibi konuşuyordu. bazen cümlelerinden anlaşıldığına göre. kardeşi. onu o kadar sabırsızlıkla yanına çağırdıktan sonra. ondan şüphe etmeye. sömürülmek ve hırsızlığa uğramaktan duyduğu o devamlı korku içinde. kendisine hizmet eden herkese olduğu gibi. ona da güvenmemeye ve kin beslemeye başlamıştı. Clotilde. iki kez babasını görmüştü. o. hep gayet neşeli. işten baş alamaz durumda. Cumhuriyetçi olmuş. siyasi ve mali tam bir başarı içinde yüzüyordu. Saccard. Clotilde'i bir kenara çekmiş. bu çaresiz Maxime'in gerçekten tahammül edilmez olduğunu söylemiş. eğer onun kurbanı olmaya razı oluyorsan. doğrusu cesaretlisin. demişti. Hatta Clotilde. her işe yetişemeyeceği için. Saccard. ertesi gün berberinin yeğeni olan. Rose. adlı gayet sarışın. masum tavırlı. on sekiz yaşında bir genç kızcağızı göndermek iyiliğinde bulunmuştu. Rose. şimdi. hastanın işleri için ona yardım ediyordu. Hoş. Clotilde şikâyet etmiyor. tersine memnun. hayata karşı boynu eğik. sakın bir ruh taşır görünüyordu. Mektupları cesaret doluydu: zalim ayrılığa karşı öfke ifade etmiyor. kendini geri çağırırsın diye Pascal'ın sevgisine. ümitsizce hitap etmiyordu. Fakat Pascal. satırların arkasından. onun nasıl isyanla titrediğini. kendisine doğru nasıl atıldığını. bir tek kelime söylese derhal geri gelmek deliliğine nasıl hazır olduğunu öyle hissediyordu ki!

İşte. Pascal'ın yazmak istediği kelime buydu. İşler düzelecekti. Maxime kızkardeşine alıacaktı. fedakârlık. bir kere yapıldığına göre. sonuna kadar götürülüp tamamlanmalıydı. Bir dakikalık zaafa kapılıp bir tek kelime yazsa. harcanan gayretin bütün sonucu mahvolacak. sefalet tekrar başlayacaktı. Pascal. Clotilde'e yanıt verdiği zamanlardaki kadar. cesarete hiçbir zaman ihtiyaç duymuş değildi. Yanıp tutuştuğu geceler çırpınıyor. onu çılgınca çağırıyor. mektup yazmak. onu telgrafla. hemen geri çağırmak için yataktan kalkıyordu. Sonra. bir hayli ağladıktan sonra. gün doğarken. ateşi sönüyordu: o zaman. verdiği yanıt da hep gayet kısa. âdeta soğuk oluyordu. Yazdığı cümlelerin hepsini tartıyor. dalgınlığına geldiğini tahmin edince. baştan başlıyordu. Fakat. sırf Clotilde'i kendisinden uzaklaştırmak. bütün suçları üzerine almak. kendisini onu unuttuğuna göre onunda kendisini unutabileceği zannını ona vermek için. kalbindeki duyguların tersini yazdığı o çok kısa. o çok soğuk. feci mektuplar ne işkenceydi; Pascal. kahramanca. zahmedli bir iş yapmış gibi. bu mektuplardan sonra. ter içinde. bitkin bir halde kalıyordu.

Ekim ayının son günlerindiydi. Clotilde gideli bir ay olmuştı. Pascal, bir sabah, birdenbire, ansızın bir nefes tıkanıklığına uğradı. Ondan önce, birkaç kez. hafif nefes darlıkları hissetmişti; bunları. fazla çalışmasına veriyordu. Fakat, bu kez. bulgular o kadar belliydi ki, Pascal aldanmadı. Kalp bölgesinde duyduğu şiddetli bir sancı. bütün göğsüne yayılıyor. sol koluna baştan başa yayılıyor, müthiş bir sıkıntı ve heyecan hissi içinde, vücudunu soğuk bir ter kaplıyordu. Bu, bir göğüs anjini nöbetiydi. Nöbet, ancak bir dakika sürdü; Pascal, önce korkudan çok hayret duydu; doktorların bazen kendi sağlık durumlarına karşı takındıkları kayıtsızlıkla. o da. kendi kalbinin hasta olabileceğini hiç aklına getirmemişti.

Tam. kendine geldiği sırada Martine, Doktor Ramond'un geldiğini. aşağıda beklediğini. kabul edilmek için ısrar ettiğini haber verdi. Pascal. belki de, şuursuz bir öğrenme ihtiyacıyla:

– İyi ya! Mademki. ısrar ediyor, gelsin. dedi. Memnun olurum.

Ramond'la Pascal kucaklaştılar; gidişi. evi bomboş bırakan Clotilde'e ait bir iğneleme. güçlü ve şerefli bir el sıkışmadan ibaret kaldı.

Ramond, hemen sonra:

– Niçin geldiğimi biliyor musunuz? diye sordu. Bir para konusu için... Ya, kayınbabam Mösyö Lévêque, tanıyorsunuz, avukat Mösyö Lévêque, bana. daha dün. noter Grandguillot'da sizin bir paranız bulunduğunu söyledi. Size. harekete geçmenizi şiddetle tavsiye ediyor; çünkü. bazı kimseler. galiba. bir şey koparmayı başarmışlar.

Pascal:

– Evet, ben. işin düzelmeye başladığını zaten biliyorum. dedi. Martine. galiba iki yüz frank kopardı bile.

Ramond. buna çok şaşırıldı:

– Nasıl, Martine, sizin izniniz olmadan... Her neyse, kayınpederime. sizin işinizle uğraşması için yetki verir misiniz? Sizin. mademki. bu işle uğraşmaya ne zamanınız var. ne de bu işlerden hoşlanırsınız. o. bu konuyu halleder.

– Tabii, Mösyö Lévêque'e yetki veriyorum; hem kendisine söyleyin. binlerce kez teşekkür ederim.

Bu iş halledildikten sonra. genç adam. Pascal'ın benzinin sararmış olduğunu görüp nedenini sorunca. o. gülümseyerek yanıt verdi.

– Anlayınız. dostum. bir anjin nöbeti geçirdim... Yoo! Hayal değil. hastalığın bütün belirtileri vardı... Sahi. durun: hazır buradayken. beni bir muayene edin.

Ramond. önce kaçındı. muayeneyi şakaya döktü. Kendisi gibi bir acemi asker. generali hakkında fikir açıklamasına cüret edebilir miydi? Bununla beraber. onu süzüyor. yüzünü yorgun. ızdıraplı görüyor. bakışlarında garip bir ürkeklik buluyordu. Sonunda. kulağını. göğsüne uzun uzun dayayarak onu, büyük bir dikkatle dinledi. Derin bir sessizlik içinde dakikalar geçti.

Genç. doktor. doğrulunca. Pascal:

– Ne buldunuz? diye sordu.

Ramond. hemen bir şey söylemedi. Üstadın gözlerini. tâ kendi gözlerinin içinde hissediyordu. Yine de. başını çevirmedi: sorusunun sakın ve cesur edası karşısında. sadece şu yanıtı verdi.

– Evet. doğru. galiba skleroz var.

Doktor Pascal:

– Yalan söylemediğinize çok memnun oldum. dedi. Bir an. yalan söyleyeceğinizden korktum; söyleseydiniz çok gücüme gidecekti.

Ramond. tekrar dinlemeye koyulmuştu; hafif bir sesle:

– Evet. dedi, atışlar kuvvetli. ilk gürültü boğuk. ikincisi tersine. şiddetli... Ucun, aşağı doğru indiği ve koltuk altına doğru gittiği hissediliyor... Skleroz var, hiç değilse, olması muhtemel...

Sonra doğruldu.

– İnsan. bu hastalıkla yirmi yıl yaşar. dedi.

Pascal, yanıt verdi.

– Şüphesiz. bazen. Meğer ki. sekteden ölsün.

Bir süre daha konuştular. Plassans hastanesinde görülen garip bir kalp sklerozu olayından. hayretle sözettiler. Genç doktor. giderken. Grandguillot olayı hakkında bir haber alır almaz. hemen geleceğini söyledi.

Pascal, yalnız kalınca, mahvolduğunu hissetti. Birkaç haftadan beri geçirdiği kalp çarpıntılarını, baş dönmeleri, nefes tıkanıklıkları, hele, ihtiras ve çalışma sonunda, haddinden fazla yorulan organın, o çaresiz kalbinin aşınması, o son derece yorgunluk ve son deminin yaklaşmış olduğu etkisi, bütün bunlar artık anlaşıyordu ve Pascal, şu dakikada, artık aldanmıyordu. Bununla beraber, duyduğu his, henüz korku değildi. İlk aklına gelen şey, kendisinin de, soyunun cezasını ödediği düşüncesi olmuştu; skleroz, o bir tür yozlaşma, kendi hissesine düşen fizyolojik sefaletti, müthiş nedenlerinin, önüne geçilmez mirasıydı. Bazıları, sinirin, kökten gelen âfetin, fıska veya değere, dehaya, cinayete, ayyaşlığa, ermişliğe döndüğünü görmüşlerdi; daha başkaları, veremden, saradan, ani hastalıklardan ölmüşlerdi; kendisi, ihtirasla yaşamıştı, kalpten ölecekti. Bu besbelli, kaçınılmaz ve herhangi bir sıkıntısı olan soydan dolayı, artık korkmuyor, öfkeye kapılmıyordu. Aksine, kaderine boyun eğiyor, tabii kanunlara karşı her türlü isyanın kötü olduğu inancını ediniyordu. Zamanla, kendi ailesinden olmadığını düşünerek, o aileyle hiçbir ortaklığı olmadığını, ondan büsbütün ayrı olduğunu hissederek ne diye öğünüyor, neşeleniyordu, acaba? Bundan daha az felsefi bir şey olmazdı. Yalnız, garip olan şeyler, ayrı yetiştirirdi. Kendi ailesinden olmak, şimdi ona, başka aileden olmak kadar iyi ve güzel görünüyordu; çünkü, bütün aileler birbirine benzemiyor muydu? İnsanlık, aynı miktarda iyilik ve kötülükle, her tarafta, aynı şey değil miydi? Pascal, ızdırabın ve ölümün tehdidi altında, gayet mütevazı, gayet sakin, hayatın herşeyini kabul edecek duruma geliyordu.

O andan itibaren, Pascal, her an ölmek ihtimalini düşünerek yaşamaya başladı. Bu fikir, onu büsbütün büyüttü, kendini tamamen unutacak kadar yükseltti. Çalışmaya son vermedi fakat, faaliyetin, mükâfatın kendi kendine bulması gerektiğini eserin daima geçici olduğunu, ne olursa olsun yarım kaldığını, o zamana kadar, bu derece iyi anlamamıştı.

Bir akşam, yemekte, Martine, vaktiyle Tulettes akıl hastanesinde yatmış olan şapka işçisi Sarteur'un, kendini astığını ona haber verdi. Pascal, bütün gece, bu acayip hastayı, cilt altı iğneleriyle, adam öldürme deliliğinden kurtardığını sandığı adamı düşündü. Sarteur, besbelli, tekrar bir buhrana yakalanmış, yoldan geçen birinin gırtlığına sarılacağı yerde, kendini boğacak kadar yine zekâ eseri göstermişti. Bu adamı, dürüst işçi hayauna dönmesi yolundaki tavsiyesini dinlediği sıradaki aklı başında

haliyle gözünün önüne getiriyordu. O yıkıcı güç, intihara çevrilen öldürme ihtiyacı, herşeye rağmen yapacağım yapan o ölüm, neydi acaba? Kendisini başarılı doktor sanmasına neden olan son gurur bahanesi de, bu adamın ölümüyle beraber ortadan kalkıyordu: Pascal, her sabah, çalışmaya başlarken, kendisini, harfleri heceleyen, gerçek geriledikçe ve genişledikçe hep onu arayan bir cahil öğrenci gibi görüyordu.

Fakat, bu arada bir tasası vardı; eğer kendisi önce ölürse, emektar beygiri Bonhomme'un halinin ne olacağını merak ediyordu. Aruk, zavallı hayvan, büsbütün kör olmuş, bacakları kötürüm, ot yataklığından hiç kalkmıyordu. Bununla beraber sahibi, kendisini görmeye geldiği zaman işitiyor, başını çeviriyor, onun burnunun iki tarafına kondurduğu öpücüklerden hoşlanıyordu. Bütün komşular omuz silkiyorlar, doktorun, öldürmek istemediği bu ihtiyar akrabayla alay ediyorlardı. Kendi önce ölecek ve ölürken, ertesi gün sakatçının çağırılacağını mı düşünecekti? Bir sabah, Pascal ahıra girdiği zaman Bonhomme onun geldiğini duymadı, başını kaldırmadı. Ölmüştü; orada, sessiz, sedasız öldüğüne memnun gibi, sakin sakin, serilmiş yatıyordu... Sahibi, diz çöktü, onu son bir kez daha öptü, ona veda etti; yanaklarından, iki iri yaş damlası yuvarlanıyordu.

Pascal, komşusu Mösyö Belombre'la da o gün ilgilendi. Bir pence-reye yaklaşmış, bahçe duvarının üstünden onu görmüştü; Mösyö Bellombre, Kasım ayının ilk günlerine mahsus solgun güneşte her zamanki gezintisini yapıyordu. Böyle eksiksiz bir saadet içinde yaşayan eski profesörü görünce, Pascal, önce şaşırıp kaldı. Yetmiş yaşında bir adamın, orada, kadınsız, çocuksuz, köpeksiz yaşadığını, bütün egoistçe saadetini, hayatın dışında yaşamak zevkinden aldığını, o zamana kadar sanki hiç düşünmemiş gibiydi. Sonra, bu adama karşı duyduğu öfkeleri onun hayat korkusuyla alaylarını, onun için dilediği felaketleri, o adamın, cezasını bulacağı, hanımlığa kalkışacak bir hizmetçinin, hiç beklenmedik, akrabadan bir kadının, intikam görevi göreceği yolundaki ümitlerini hatırladı. Ne gezer; profesör Bellombre'u hâlâ eskisi kadar taptaze duruyor; onun, daha uzun zaman, böyle haşın, cimri, yaşarsız ve mutlu yaşayıp ihtiyaçla-yacağını sezinliyordu. Bununla beraber, ondan aruk nefret etmiyordu; onu, sevilmediği için öyle gülünç ve çaresiz buluyordu ki, haline acıyordu. Kendisi ise, yalnız kaldığı için işkence çekiyordu! Kalbi, başkalarıyla dolu olduğu için çatlayacak hale geliyordu. Onun gibi egoist olmaktansa,

insanın içindeki canlı ve insani herşeyi öldürmesindense. ızurap, yalnız ızurap daha iyiydi!

O günün gecesi, Pascal, bir anjin nöbeti daha geçirdi. Bu nöbet, beş dakikaya yakın devam etti. Pascal, hizmetçisini çağırarak gücü bile bulamadan tukanacağını sandı. Tekrar nefes aldığı zaman, Martine'i rahat-sız etmedi, hastalığının bu aruşından hiç kimseye sözetmemeyi tercih etti; fakat, artık mahvolduğu, belki bir ay ömrü kalmadığı inancına vardı. İlk aklına gelen, Clotilde oldu. Niçin ona mektup yazıp, hemen gelmesini söyleyemiyordu. Zaten, bir gün önce de ondan bir mektup almıştı, o sabah yanıt vermek istiyordu. Sonra, ansızın, dosyaları aklına geldi. Birdenbire ölecek olursa, kumanda annesine geçecek, o da, bu dosyaları yok edecek-ti; yalnız dosyalar değil, bütün kâğıtları, zekâsını ve emeğinin otuz yıllık ürünü vardı. Ateşler içinde yandığı geceler, sadece aklına getirmekle, titreye titreye yatağından kalkarak, dolabın kilidi zorlanıyor mu diye, kulakları kırıste, etrafı dinlemesine neden olan, o çok korktuğu cinayet, böylece işlenmiş olacaktı. Vücudunu bir ter kapladı; Pascal dosyalarını elinden alınmış, yerden yere atılmış, eserinin külleri havaya savrulmuş gibi gördü. Sonra, yine derhal Clotilde'i düşündü, onu sadece geri çağır-mak yeter diye düşündü. Gelecek, onun gözlerini kapatacak, haurasını koruyacaktı. Oturmuş, mektup sabah postasına yetişsin diye, alelacele yazmaya başlamıştı bile.

Fakat, Pascal, kalemini eline alıp, boş sayfanın karşısına geçer geçmez gitgide artan bir kuruntu, kendi kendinden bir hoşnutsuzluk duy-maya başladı. Dosyalarını düşünmesi, dosyalara bir bekçi bulmak ve onları kurtarmak konusundaki güzel proje, zaafının bir teşviki, Clotilde'e tekrar sahip olmak zihninde hazırladığı bir bahane değil miydi? Esası, egoizmdi. Onu değil, kendisini düşünüyordu. Clotilde'i, bu fakir eve girmiş, hasta bir ihtiyarı tedaviye mahkûm gibi hayalinden geçirdi. Hele günün birinde, Clotilde'in yanı başında, birdenbire düşüp öldüğü zaman onu nasıl bir dehşet içinde bırakacağını, nasıl bir mateme, kendi can çe-kişmesiyle nasıl bir korkuya düşüreceğini gözünün önüne getirdi. Hayır, hayır! O korkunç andan onu korumak, istiyordu; birkaç gün, acıklı veda-lar olacak, sonra sefalet başlayacaktı; ona bu hazin hediye verecek olur-sa, kendisini bir suçlu gibi görecekti. Yalnız Clotilde'in huzuru, mutlulu-ğu gerekti. Üst tarafının ne değeri vardı? Onun mutlu olduğunu bilip kendisi de mutlu, bu kovukta ölecekti. Müsveddelerini kurtarmak konu-

sunu gelince. Ramond'a vermek suretiyle bunlardan ayrılmaya gönlü razı olup olmayacağını bir deneyecekti. Hatta. bütün kâğıtları mahvolacak da olsa razıydı: sevgili kadının hayatını. kendisine ait bir şey. bundan böyle bulandırmasın da. kendisinden hiçbir şeyin. hatta düşüncesinin bile mevcut kalmamasına razıydı.

Bunun üzerine. Pascal. her zaman bin güçlkle. isteyerek yazdığı o anlamsız. adeta soğuk yanıtlardan birini yazmaya başladı. Clotilde son mektubunda. Maxime'den şikâyet etmemekle beraber. kardeşinin kendisiyle ilgilenmediğini Saccard'ın berberinin yeğeni Rose'dan. o çok sarışın. masum görünümlü küçük genç kızdan. daha fazla hoşlandığını üstü kapalı söylüyor. Pascal. bu babanın bir dolap hazırladığını zamanla çok mevsimsiz kendini gösteren ahlâk kötülüğü. ölüm yaklaştıkça tekrar başlayan hastalıklı koltuğu etrafında. ufacık bir miras kapma işi çevirdiğini seziyordu. Fakat. duyduğu korkularla birlikte. Clotilde'e yine gayet iyi nasihatler veriyor. görevinin. sonuna kadar fedakâr davranmak olduğunu söylüyordu. Mektubu imzalarken. gözleri yaşlarla buğulanmıştı.

İmzaladığı. şey. kendi ihtiyar ve kimsesiz hayvan ölümü. tek öpücükten. tek dost elinden mahrum ölümüydü. Sonra. tekrar bir takım tereddütlere düştü. Clotilde'i. orada. o kötü semtte. etrafında türlü türlü iğrenç şeyler gördüğü yerde bırakmaya hakkı var mıydı?

Postacı. her sabah. saat dokuza doğru. Souleiade'a mektupları ve gazeteleri getirirdi. Pascal. Clotilde'e mektup yazdığı zaman. yazdıklarının yakalanıp okunamayacağına iyice emin olmak için postacıyı bekleyip mektubunu ona teslim etmeyi adet edinmişti. O sabah. yazdığı mektubu vermek üzere aşağı indiği zaman. günü olmadığı halde. genç kadından yeni bir mektup geldiğini görerek şaşırdı. Yine de. kendi yazdığı mektubu yolladı. Sonra. tekrar yukarı çıktı. masasının başına yine oturdu. zarfı yırttı.

İlk satırları okur okumaz son derece şaşırdı. ağzı açık kaldı. Clotilde. iki aylık hamile olduğunu yazıyordu. Bu haberi kendisine vermekte bu kadar gecikmesinin nedeni. kendisinin de. bu işe iyice emin olmak istemesi idi. Şimdi artık yanılmasına imkân yoktu: hamilelik. herhalde. Ağustosun son günlerine. Pascal'a gençliğinin şahane ziyafetini verdiği o mutlu güne. kapı kapı. sefil dolaştıkları o akşama rastlıyordu. O akşam. kucaklaşmalarından birinde. çocuğun. artan ve ilahi zevkini. bir soluk halinde duymuş değiller miydi? Clotilde. Paris'e gelir gelmez. ilk

aydan sonra şüphelenmiş. halini. ayrılmalarının neden olduğu şaşkınlığın ve kederlerin arasında pek akla yakın olan bir gecikmeye. bir yetersizliğe yormuştu. Fakat, ikinci ay. yine birşeyler göremeyince, birkaç gün beklemişti; şimdi. gebeliğinden iyice emindi; aslında. bütün belirtiler bunu gösteriyordu. Mektup kısaydı. sadece olayı anlatıyordu; bununla beraber. hararetle bir neşeyle. hemen dönmek arzusu içinde. sonsuz bir sohbet hamlesiyle doluydu.

Pascal. şaşkın. yanlış anlamış olmaktan korkarak. mektubu tekrar okudu. Bir çocuk! Clotilde'in hareketi günü. karayelin o büyük. kasvetli esintisi ortasında. dünyaya çocuk getiremediği için kendi kendini hor gördüğü halde. o çocuk. demek ki varmış; Pascal. trenin. düz ovada uzaklaşıp gidişine bakarken. Clotilde. o çocuğu beraberinde götürüyormuş! Ah! Gerçek eser. biricik iyi. biricik canlı eser. onu mutlulukla ve gunurla dolduran eser buydu. işte. Soy üzerindeki çalışmalarını. soy korkuları kaybolmuştu. Çocuk doğacaktı. nasıl bir yaratık olacağının ne önemi vardı? Yeter ki. onun devamı olsun. miras bırakılan ve idare edilen hayatı oluştursun. kendinin diğer bir örneği olsun! Pascal. bütün varlığının. ürpertisi ile. tâ can evine kadar heyecan içindeydi. Gülüyor. yüksek sesle konuşuyor. mektubu deli gibi öpüyordu.

Fakat. bir ayak sesi. onu bir parça teskin etti. Başını çevirdi Martine'i gördü.

- Doktor Ramond geldi.
- Hah! Yukarı gelsin. yukarı gelsin!

Gelen yine mutluluktı. Ramond. kapıdan girer girmez. neşeli bir sesle haykırdı.

- Müjde! Üstad. size paranızı getiriyorum; hepsini değil. ama. yüklüce bir para!

Konuyu anlattı. Hiç akılda yokken. güzel bir şans eseri olmak üzere. kaynatası Mösyö Lévêque. meydana bir iş için çıkmıştı. Pascal'ı. Grandguillot'nun şahsi alacaklısı yapan yüz yirmi bin franklık makbuzlar. noterin ödeme yeteneği olmamasından dolayı. bir işe yaramıyordu. Onu düze çıkaran şey. doktorun. bir gün. noter tarafından ileri sürülen istek üzerine. parasının tamamını veya bir kısmını. ipotek işlerinde kullanılmak için verdiği vekâletname olmuştu. Vekilin ismi. vekâletnamede açık bırakıldığı için. noter. bazen yapılması usulden olduğu üzere. kendi kâtiple-

rinden birinin adını kullanmıştı: işte, bu nedenle. Pascal'ın parasının seksen bin frangı, patronun işlerine büsbütün yabancı, namuslu bir adamın eliyle, sağlam ipoteklere yatırılmış olarak ele geçmişti. Eğer Pascal harekete geçmiş, savcılığa müracat etmiş olsaydı, bu konuyu çoktan halletmiş bulunacaktı. Neyse ki, sağlam dört bin frank gelir tekrar cebine giriyordu.

Pascal, genç adamın ellerine yapışmış, coşkun bir sevinçle sıkıyordu:

– Ah! Azizim, bilseniz ne kadar mutluyum! Clotilde'in şu mektubu, bana büyük bir mutluluk veriyor. Evet, onu yanıma çağıracaktım: fakat sefaleti, ona yükleyeceğim yoksullukları düşündükçe, dönüşünden duyacağım sevinç sönüyordu... Ama işte servet tekrar ele geçiyor, hiç değilse, çoluk çocuğumun rahaını sağlayacak kadar bir şey!

Yüreğini açıp içindekini dökerken, mektubu da Ramond'a uzatmış, okuması için zorlamıştı. Sonra, genç adam, onu bu kadar heyecanlı bulmaktan duyduğu mutlulukla, mektubu gülümseyerek kendisine geri verince, Pascal, taşkın bir sevgi ihtiyacına kapıldı, bir arkadaş, bir kardeş gibi Ramond'u, iri kolları arasına aldı. Birbirlerinin yanağına kuvvetli birer öpücük kondurdular, öpüştiler.

– Mademki sizi buraya mutluluk yolladı, sizden bir hizmet daha rica edeceğim. Biliyorsunuz ya, burada herkesten şüphelenirim, hatta, ihtiyar hizmetçimden bile. Telgrafi, postaneye siz götüreceksiniz.

Tekrar masanın başına oturmıştı, şu kadarcık bir şey yazdı: “Seni bekliyorum, bu akşam yola çık.”

– Dur bakalım, diye devam etti, bu gün altı Kasım, değil mi? Saat ona geliyor, telgrafımı öğleye doğru alacak, sandıklarını hazırlayıp bu akşamki sekiz ekspresine bol bol yetişir; yarın, öğle yemeği zamanında Marsilya'ya varır. Fakat, hemen aktarma edecek bir tren bulunmadığından, buraya ancak yedi Kasımda, beş treniyle gelebilir.

Telgrafi katladıktan sonra, ayağa kalkmıştı.

– Aman Tanrım, yarın saat beşte!... Daha ne kadar zaman var! O zamana kadar ne yapacağım?

Sonra, zihnini bir düşünce kapladı, yüzü ciddileşti.

– Ramond, kardeşim, benimle çok açık konuşmak dostluğunu gösterir misiniz?

– Ne gibi, Üstad?

– Evet, dinleyin... Geçen gün, beni muayene ettiniz, bir yıl daha yaşar mıyım dersiniz?

Genç adamdan, dikkatli bakışlarını ayırmıyor, onun, gözlerini öteye çevirmesine meydan vermiyordu. Fakat, Ramond, işi şakaya dökerek, sıyrılmak istedi: böyle bir soruyu soran, gerçekten bir doktor muydu?

– Rica ederim, Ramond, ciddi olalım.

O zaman, Ramond, gayet samimi yanıt verdi: kendi fikrince, bir yıl daha yaşamak ümidini pekâla besleyebileceğini söyledi. Nedenlerini de anlatıyor, damar sertliğinin nispeten az ilerlemiş durumda olduğunu, diğer organların tam sağlıklı bulunduğunu anlatıyordu. Gerçi, meçhul, bilinmeyen şeylere pay ayırmak gerekti; çünkü, âni kaza ihtimali her zaman vardı. Sonra, ikisi birlikte, sanki bir hastanın başucunda, konsültasyon yapıyorlarmış gibi, sakin, konuyu tartışmaya giriştiler; lehte ve aleyhteki ihtimalleri hesaplıyorlar, her biri kendi delillerini ileri sürüyor, en doğru şekilde tespit edilmiş ve en akla yakın belirtilere göre, kaçınılmaz sonun tarihini, önceden hesaplıyorlardı.

Pascal, sanki söz konusu olan kendisi değilmiş gibi, soğuk kanlılığını, kendi kendini unutuşunu tekrar ele almıştı. Sonunda, yavaş sesle:

– Evet, dedi, hakkınız var: bir yıl daha yaşamak mümkün... Ah! Azizim, biliyor musunuz, benim istediğim, iki yıldır; delice bir arzu, şüphe-siz zevk dolu bir ebediyet...

Sonra, bu uzak gelecek düşlerine kendini bırakarak, devam etti:

– Çocuk, Mayısın sonuna doğru doğacak... Onun bir parça büyüdüğünü görmek, ne tatlı şey olacak; on sekiz aylık, yirmi aylık olacak kadar, örneğin, fazla değil! Yalnız, bir parça kıvılda-yacak kadar, yürümeye başlayınca-y kadar... Fazla istemiyorum, yürüdüğünü göreyim, ondan sonra, eh! Ondan sonra...

Düşüncesini, bir el hareketiyle tamamladı. Sonra, hayalinin gücüne kapıldı:

– Fakat, iki yıl olmaz şey değil, diye devam etti. Ben, çok dikkate değer bir olaya şahit oldum: dış mahalleden bir arabacı ustası vardı, bütün tahminlerime aykırı, dört yıl yaşadı... İki yıl, iki yıl yaşarım! Hem yaşa-malıyım!

Ramond başını eğmiş, artık yanıt vermiyor. Haddinden fazla iyimser görüldüğünü düşünüyor, bir utanç duyuyordu: Üstad'ın neşesi onu korkutuyor, rahatsız ediyordu; sanki, bu heyecanın kendisi zamanla çok sağlam olan bir beyni bulandırmakla, ona, sinsi ve mutlaka bir tehlikeyi haber veriyordu.

– Bu telgrafı hemen göndermek istiyordunuz, değil mi?

– Evet, evet! Çabuk gidin, Ramond'cuğum, öbür gün de sizi bekliyorum. Clotilde burada olacak, koşup bizi kucaklamanızı isterim.

Gün uzun sürdü. O gece, Pascal, ümitlerle ve hayallerle dolu, sevinçli bir uykusuzluktan sonra, saat dört sıralarında, sonunda uykuya dalmıştı ki, birdenbire korkunç bir nöbetle uyandı. Sanki, muazzam bir yük, bütün ev göğsü üstüne yıkılmıştı: öyle ki, göğüs tahtası yassılmış, sırtına yapışmıştı: Pascal, nefes alamıyordu, ağır omuzlarına, boynuna yayılıyor, sol kolunu kötürümleştiriyordu. Buna rağmen, kendine tamamen hakimdi; kalbinin durduğunu, hayatının, onu boğan bu korkunç mengene tazyiki altında sönmek üzere olduğunu sanıyordu. Nöbet, en son evresine girmeden, ayağa kalkıp, Martine'i yukarı çağırmak için, bir bastonla döşeme tahtasına vuracak kadar güç bulmuştu. Sonra, tekrar yatağına devrilmiş, vücudunu soğuk bir şey kaplamış, ne kımıldayabiliyor, ne söz söyleyebiliyordu.

Bereket versin, Martine, boş evin koca sessizliği içinde, baston sesini duymuştu. Giyindi, bir atkıya sarındı, elinde mum, hızla yukarı çıktı. Gece henüz zifiri karanlıktı, şafak sökmek üzereydi. Canı yalnız gözlerinde kalmış efendisinin, çeneleri kısık, dili kilitli, yüzü ıztıraptan harap, kendisine baktığını görünce, dehşete kapıldı, telaşlandı, haykırarak karıyolaya doğru atılmaktan başka bir şey yapamadı:

– Aman Tanrım! Aman Tanrım! Mösyö, neyiniz var?... Yanıt verin, mösyö, beni korkutuyorsunuz!

Koca bir dakika, Pascal, daha fazla tıkanıp, nefes almakta başarılı olamadı. Sonra, kaburga kemiklerini sıkın mengene, yavaş yavaş gevşeyince, gayet yavaş sesle:

– Yazı masasının gözündeki beş bin frank, Clotilde'indir, diye mırıldandı... Ona söylersin, noter konusu yoluna girmiştir, orada, geçinecek kadar para bulacaktır...

Ağzı bir karış açık, onu dinleyen Martine, Ramond'un getirdiği müjdeden haberi olmadığı için, derde düştü, yalanını itiraf etti:

– Mösyö, beni affedin, yalan söylemiştim, ama, daha fazla yalan söylemek çirkin olacak... Sizi yapayalnız, çok kederli görünce, kendi paramdan aldım...

– Vah, kızcağızım, sen bu işi yaptın ha!

– Yoo! Günün birinde, o parayı bana geri verirsiniz diye bir parça umuyordum!

Nöbet hafıflıyordu, Pascal başını çevirip ona bakabiliyordu. Şaşırmış ve duygulanmıştı. Otuz yıl, zahmetle para biriktiren, bu paranın bir meteliğini bile, ne kendisine, ne başkasına harcayan bu cimri ihtiyar kızın kalbinden nasıl bir his geçmişti, acaba? Pascal, bunu henüz anlayamıyordu, sadece minnettar ve şefkatli davranmak istedi.

– Sen, iyi yürekli bir kadınsın, Martine. Bütün bu paralarını geri alacaksın... Galiba, ben öleceğim...

Martine, bütün varlığı irkilerek, bir itiraz feryadıyla isyan etti, onun, sözünü tamamlamasına meydan vermedi.

– Ölecek misiniz? Siz mi, mösyö?... Benden önce öleceksiniz ha? Olmaz, ne gerekirse yaparım, elbette engel olurum!

Karyolanın önüne yığılmış, diz çökmüş; Pascal'ı, tütek elleriyle yakalamış, neresinden derdi olduğunu anlamak için yokluyor; sanki, gelip elinden almaya cesaret edemeyeceklerini umuyormuş gibi, onu sıkı sıkı tutuyordu.

– Neyiniz var, söyleyin bana, sizi iyi ederim, sizi kurtarırım. Eğer kendi hayatımdan vermem gerekirse, veririm, mösyö, gündüzlerimi, gecelerimi feda ederim. Daha vücudum sağlam, hastalığı yenerim, göreceksiniz... Ölmek mi? Ölmek mi? Yoo! Hayır, mümkün değil! Tanrı, böyle bir haksızlığı kabul etmez. Yaşadığım kadar ona öyle dua ettim ki, beni bir parça dinlemesi gerek; hem duamı kabul edecek, sizi kurtaracaktır!

Pascal onun yüzüne bakıyor, dinliyor; içinde, ansızın bir his uyanıyordu. Bu zavallı kız, onu seviyordu, öteden beri sevmişti! Pascal, onun, otuz yıldan beri körü körüne sürüp giden bağlılığını; zamanla, gençken, âdeta önünde diz çökerek hizmet ettiği zamanlardaki sessiz sedasız tapınışını; sonraları, Clotilde'e karşı için için duyduğu kıskançlığı, o sıra-

larda. şuur dışı. kim bilir ne kadar ızdırıp çektiğini hatırlıyordu. Bugün de. orada. onun ölüm döşeğinin önünde. kır düşmüş saçlarıyla. bekârlıktan sersemlemiş solgun rahibe yüzündeki kül rengi gözleriyle. yine diz çökmüştü. Pascal. onun. her şeyin cahili olduğunu. kendisini nasıl bir aşkla sevdiğini dahi bilmediğini. sırf sevmek. onunla beraber bulunmak. ona hizmet etmek mutluluğu için yalnız onu sevdiğini söylüyordu.

Pascal'ın yanaklarından yaşlar yuvarlandı. Yarı yarıya harap. zavallı kalbinden. ızdırıp veren bir merhamet. insani. sonsuz bir şefkat taşıyordu.

– Zavallı kızcağızım. sen çok iyi bir kızsın. dedi. Gel! Beni. sevdiğin şekilde, bütün kuvvetinle öp!

Martine de hıçkırıyordu. Kır saçlı başını. uzun yıllar süren hizmetçilik hayatının yıpratmış yüzünü. efendisinin göğsüne bıraktı. İçine bütün hayatım doldurduğu bu öpücükle. onu çılgınca öptü.

– Haydi! Üzüntüye kapılmayalım. çünkü. bilmiş ol. ne yapsak. yine bu işin sonu var... Eğer seni sevmemi istiyorsan. sözümü dinlemelisin.

Pascal, önce kendi odasında kalmamakta inat etti. O odayı. buz gibi soğuk. yüksek tavanlı, boş. karanlık buluyordu. Öteki odada. Clotilde'in odasında, kapısından girerken. mutlaka kutsal bir ürperti geçirdiği. seviştikleri odada ölmek arzusuna kapılmıştı. Martine, bu son fedakârlığı da göstermek zorunda kaldı. onun, yataktan kalkmasına yardım etti, tuttu, sendeleyerek adımlarıyla hâlâ ılık yatağa kadar götürdü. Pascal, her gece yastığının altında sakladığı dolabın anahtarını oradan almıştı; bu anahtarı, yaşadığı kadar gözü önünde bulunması için. öteki yastığın altına koydu. Şafak henüz söküyordu; hizmetçi kadın. mumu masanın üstüne koymuştu.

– Şimdi artık. mademki yattım. biraz da nefes alabiliyorum. sen lütfen. doktor Ramond'un evine kadar gideceksin... Onu. uyandıracaksın. alıp geleceksin.

Martine çıkıp giderken. Pascal'ın içine bir korku düşmüştü.

– Hele. sakın gidip anneme haber vermeyesin.

Martine. tereddütlü. yalvaran bir tavırla. ona doğru ilerledi.

– Aman! Mösyö, madam Félicité kaç kez söz verdim...

Fakat. Pascal'ı yumuşatmak mümkün olmadı. Bütün ömrünce, annesine karşı saygılı davranmıştı: öleceği zaman, kendisini ondan korumaya hak kazandığını sanıyordu. Annesini görmek istemiyordu. Hizmetçi kadın, hiçbir şey söylemeyeceğine yemin etmek zorunda kaldı. Pascal'ın ancak, o zaman yüzü biraz güldü.

– Çabuk git... Merak etme, beni yine göreceksin; daha zaman var.

Artık gün doğuyor. solgun bir Kasım sabahı içinde. gamlı bir şafak söküyordu. Pascal. pencere kanatlarını açtırmıştı. yalnız. kalınca. bu aydınlığın, her halde son günü olan bugünün ışığının artmasını seyretti. Bir gün önce yağmur yağmıştı. güneş. henüz ılık. dumanlı duruyordu. Çevredeki çınarlardan. uyanan bir kuş kalabalığının seslerini duyuyordu; çok uzaktan. uyuyan kırların tâ öbür ucundan, bir tren sürekli bir düdük öttürüyordu. Pascal, yalnızdı. etrafında boşluğunu hissetti. sessizliğini dinledi, kasvetli. koca evde yalnızdı. Gün ışığı. yavaş yavaş büyüyor. Pascal. camların üzerinde. bu ışığın genişleyen ve ağaran izini gözleriyle hâlâ takip ediyordu. Sonra. mumun alevi. güneşin ışığı ortasında söndü. oda olduğu gibi gözüktü. Pascal. bundan bir ferahlık bekliyordu. ümidinde yanılmadı; şafak rengi kumaşlarda. alışık olduğu eşyanın her birinden. içinde nice zaman sevdiği ve şimdi. ölmek üzere uzandığı karyoladan teselliler buldu. Yüksek tavanın altında, ürperen odanın içinde, hâlâ. saf ve güzel bir gençlik kokusu. sonsuz bir aşk şirinliği dalgalanıyor, Pascal'ı, vefalı bir okşayışla kuşatıyor gibi oluyor. ona teselli veriyordu.

Ama. Pascal. şiddetli nöbetin geçmiş olmasına rağmen. müthiş şekilde ıztırap çekiyordu. Göğsünün tâ içinde şiddetli bir sancı devam ediyor; uyuşan sol kolu. kurşundan bir kol gibi. omuzunu aşağı çekiyordu. Martine'in getireceği yardımı. uzun uzun beklerken bütün düşüncesini. etinden feryatlar koparan o ıztırap üzerinde toplamıştı. Kadere boyun eğiyor, zamanla. maddi ıztırabın sadece manzarasından duyduğu isyanı şimdi bulamıyordu. ıztırap. haince ve boşuna bir zulüm gibi. onu çileden çıkartırdı. Doktorluk şüphelerinden dolayı. hastalarına bakması sırf o ıztırapla mücadele içindi. Azabım kendi nefsinde duyduğu bugün. onu sonunda kabul edişi. hayata olan inancında da bir derece daha yükselmesinden. hayatının belki de itici gücü olan ıztıraptan ibaret çaresiz şartuna rağmen. baştanbaşa iyi görüldüğü o huzur dolu zirveye ulaşmasından mı

ileri geliyordu? Evet. bütün hayatı yaşamak. isyan etmeksizin. onu ızdırapsız hale getirmekle daha güzelleştireceğini sanmaksızın tamamen yaşamak ve onun acısını çekmek. Pascal'ın. can çekişen insan gözlerine. en büyük cesaret. en büyük hikmet gibi. açıktan açığa gözüküyordu. Beklerken oyalanmak, derdini avutmak için, en son hipotezlerini tekrar zihninden geçiriyor. ızırabını kullanmak. onu işe. çalışmaya çevirmek çaresini. hayal ediyordu. İnsan, medeniyette yükseldikçe. ızırabı daha fazla duymasına karşılık, muhakkak ki daha kuvvetli. daha cihazlı. daha dayanıklı bir hale geliyordu. Organ. işleyen beyin. gelişiyor. kaulaşıyordu. yeter ki. aldığı etkilerle verdiği iş arasındaki denge bozulmasın. O halde. bir insanlık düşünemez miydi ki. çalışması toplamı. etkileri toplamına tamamen uysun da. ızırabın kendisi dahi kullanılsın ve âdeta yok edilsin?

Artık. güneş yükseliyor. Pascal. can acısının verdiği yarı uykusuzluk içinde. bu uzak ümitleri kafasında evirip çeviriyordu ki. göğsünün tâ derinliklerinden yeni bir nöbetin belirdiğini hissetti. Bir an. feci bir korku duydu. Acaba son dakikası mı gelmişti? Acaba yalnız başına mı ölecekti? Fakat. tam o sırada merdivenlerde. hızlı ayak sesleri oldu. Ramond içeri girdi; arkadan, Martine geliyordu. Hasta, nefesi tutulmadan, önce, şu sözleri söyleyecek kadar zaman bulabildi:

– İğne yapın, hemen iğne yapın. bayağı suyla! Hem. iki kez. en az on gram!

Ne yazık ki. doktor, küçük şırıngayı aramak. sonra bütün hazırlıkları yapmak zorunda kaldı. Bu iş. birkaç dakika sürdü. nöbet, korkunç bir şey oldu. Ramond, nöbetin gelişimini. değişen yüzü, moraran dudakları. heyecanla görüyordu. Sonunda, iki iğne yaptıktan sonra, bir an duraklayan belirtilerin. sonra, yavaş yavaş şiddetini kaybettiğini gördü. Felâketin bu kez de önüne geçilmişti.

Fakat. Pascal, nefes tıkanıklığı geçer geçmez. duvar saatine bir göz attı. halsiz, sakın sesiyle:

– Azizim. saat yedi... dedi. On iki saat sonra. bu akşam saat yedi-de ben ölmüş olacağım.

Genç adam, tartışmaya hazır. itiraz etmek isteyince:

– Hayır, yalan söylemeyin, diye devam etti. Nöbeti kendi gözünüle gördünüz, benim kadar siz de işi anladınız. Bundan sonra, herşey ölçülü bir şekilde olacaktır, size, saati saatine, hastalığın safhalarını tarif edebilirim...

Sustu, güçlkle nefes aldı; sonra, ekledi:

– Aslında, sorun yok, memnunum... Clotilde, saat beşte burada olacak, onu görmekten, ve onun kolları arasında ölmekten başka bir şey istemiyorum.

Bununla beraber, biraz sonra, hissedilir bir rahatlama duydu. İğnenin etkisi, gerçekten, mucize gibiydi; Pascal, arkasını yastıklara dayayıp yatağında doğrularak oturabildi. Yine, kolaylıkla konuşmaya başlıyordu; zihni, hiçbir zaman bu kadar uyanık olmamıştı.

Ramond:

– Bilmiş olun. Üstad, yanınızdan ayrılmayacağım, dedi. Karıma haber verdim, bugünü sizinle beraber geçireceğiz, hem, ne derseniz deyin, umarım ki bugün, son gün olmayacak... Kendi evimdeymişim gibi buraya yerleşmeme izin verirsiniz, değil mi?

Pascal, gülümsüyordu. Martine'e emirler verdi, Ramond için öğle yemeği hazırlamasını söyledi. Eğer gerekirse onu çağıracaklardı. Sonra ikisi yalnız kaldılar, güzel ve samimi bir sohbette bulundular; biri, gür, beyaz sakalıyla, yatmış, bir hakim gibi ders anlatıyor; öteki, yatağın başucuna oturmuş, dinliyor, bir öğrenci gibi hürmet gösteriyordu.

Üstad, kendi kendine konuşur gibi:

– Sahi, dedi, bu iğnelerin etkisi, harikulâde...

Sonra, sesini yükseltti, âdeta neşeyle devam etti:

– Azizim Ramond, belki önemli bir hediye değil ama, size müsveddelerimi miras bırakacağım. Evet, Clotilde tembihlidir, ben öldükten sonra, onları size teslim edecek... İcini araştırın, belki de, pek boş olmayan şeyler bulursunuz. Günün birinde, onlardan, iyi bir fikir kapacak olursanız, eh, herkes için ne mutlu.

Bu noktadan tutturdu, bilimsel vasiyetnamesini söyledi. Kendinin hipotez taslakları çizen, uygulamada emekleyen, henüz gelişmemiş usulü yüzünden başarısızlığa uğrayan bir yol göstericiden, bir öncüden başka

bir şey olmadığını açıktan açığa kavıyordu. Güç cevheri enjeksiyonlarıyla. her derde deva iksiri bulduğunu sandığı devirdeki heyecanını. sonra hayal kırıklıklarını. ümitsizliklerini. Lafouasse'ın âni ölümünü. herşeye rağmen Valentin'in veremden gittiğini. cinnetin üstün gelerek Sarteur'e yine musallat olduğunu ve onu boğduğunu hatırlatı. Onun için. ölürken. şüphe içinde bulunuyordu. Şifa verici doktorluğa. gerçeği gibi inancı kalmamıştı: hayata öyle aşık ki, sağlığını ve gücünü yalnız onda bulacağına inandığı için. sonunda. bütün inancını ona bağlamıştı. Fakat geleceğin kapılarını kapatmak istemiyordu: tersine, hipotezini gençliğe miras bıraktığı için mutluydu. Her yirmi yılda bir. hipotezler değişiyordu; yalnız. bilimin. üzerine binalar kurmaya devam ettiği kazanılmış gerçekler sarsılmazlıklarını koruyordu. Pascal. bir anlık bir hipotez kurmaktan ibaret bir meziyete sahip bulunmuş dahi olsa. çabası kaybolmayacaktı; çünkü. gelişim. mutlaka daima ileri yürüyen gayrette. zekâdaydı. Sonra. kendisi. iğneler aracılığıyla ümidini gerçekleştiremeyerek inancı sarsılmış ve bezgin olsa dahi. belki. genç. ateşli. imanlı daha başka işçiler gelecek. aynı fikri ele alacak. onu aydınlatacak. genişleteceklerdi. Belki de. bütün bir yüzyıl. yepyeni bütün bir alem. bunu hareket noktası edinecekti.

– Ah! Azizim Ramond. diye devam etti. yeniden bir başka hayat yaşamak mümkün olsa!... Evet, yeniden işe başlardım. fikrimi yeniden ele alırdım; çünkü. son zamanlarda. şu garip sonuç dikkatime çarptı. Bayağı suyla yapılan iğneler de. hemen hemen aynı derece etkiliydi... Demek oluyor ki, uygulanan sıvının önemi yok; demek oluyor ki. bu işte, sadece mekanik bir hareket var... Bütün bu son ay zarfında. bu konu üzerinde çok yazı yazdım. Meraka değer notlar, belgeler bulacaksınız... Öyle ki, sonunda sırf, çalışmaya inanır oldum; sağlığımı, bütün organların düzgün bir işleyişinde bulmaya başladım, tabiri uygunsa, bir tür dinamik tedavi usulü.

Gitgide ateşli hale geliyor, yakın ölümü unutacak dereceyi buluyor, yalnız, hayata karşı duyduğu hararetili merakı düşünüyor. son hipotezini geniş bir hatla. taslak halinde çiziyordu. İnsan, bir çevrenin, tabiatın içinde yüzüyordu ve bu çevre. sinirlerin duygu sonuçlarını. temaslara. sürekli harekete getiriyordu. Bu da. yalnız hisleri değil, vücudun dış ve iç bütün yüzeylerini işletiyordu. İşte bu hisler. akılda. ilikte. sinir merkezlerinde akisler yaparak adeta güçle, hareketlere ve fikirlere yenilik ediyor-

du: Pascal. sağığı iyi olmanın, bu çalışmanın normal gidişine bağılı olduğu düşüncesindeydi. Hisleri almak. fikirleri hareket halinde vermek. insan vücudu makinesini. organların düzenli işleyişiyle beslemek gerekti. Bu nedenle çalışma. canlı evrenin bütün kanunu. düzenleyicisi oluyordu. O halde. denge bozulunca dışarıdan gelen dürtülmeler yetmez olunca. tedavi yönteminin. tam sağık hali olan adale gücünü yaratacak şekilde. tahrikler yaratması gerekti. Pascal. yepyeni bir ilaç düşünüyordu. Hisler için. telkin. doktorun mutlak gücüne sahip nüfuzu. ciltle ağrıları için. elektrik. firiaksiyonlar. masaj. mide için gıda rejimi. ciğer için kan nakli. su enjeksiyonları. Kendisini bu iz üzerinde yürüten şey. bu iğnelerin inkâr edilmez ve sırf acıyı dindirmeye yarayan etkisiydi; şimdi. yaptığı iş. yönlendirici zekâsının duyurduğu bir ihtiyaçla. bu hipotezi genişletmekten ibaretti. Alınan duyular kadar verilen çalışmadan ibaret bu kusursuz denge içinde. dünyayı. yeniden. kurtulmuş. evren faaliyetinin ezeli çalışması ortasında. yeniden yaratmış görünüyordu.

Sonra. candan gülmeğe başladı.

– Hah! İşte yine aldım. yürüdüm!... Halbuki. aslında. tek uygun işin. müdahale etmemek; doğayı. bildiğı gibi harekette serbest bırakmak olduğuna inanıyorum! Ah! Uslanmaz koca divane!

Fakat. Ramond. bir sevgi ve hayranlık hamlesiyle. onun ellerini yakalamıştı:

– Üstad. Üstad! dehâ. sizdeki gibi ihtirasla. sizdeki gibi divanelikle olur! Merak etmeyin. sözlerinizi dinledim. mirasınıza lâıyk olmaya çalışacağım. ben de sizin gibi inanıyorum. belki büyük yarın. tamamıyla bu dediklerinizdedir.

Sessizlik dolu. sakın odada. Pascal. son dersini veren. ölüm halinde bir filozofun kahramanca sakinliğiyle tekrar anlattı. Şimdi. kendi araştırmalarına geliyor. kendisini çoğu zaman çalışmalarıyla. aşırı yorgunluk olmaksızın. ayarlı ve metotlu bir çalışmayla tedavi ettiğini sanıyordu. Saat on biri çaldı. Pascal. Ramond'un yemek yemesini istedi: Martine hizmet görürken. o da çok uzak hayallerden. çok yüksek konuşmaya devam etti. Güneş. sonunda. sabahki kül rengi bulutları yarmakta başarılı oldu. Bu henüz. yarı örtülü ve çok tatlı güneşin altın ışığı. geniş odaya ılık bir hava dolduruyordu.

O sırada genç adam. bir armut yemekle uğraşıyordu.

– İzturabınız arttı mı? diye sordu.

– Hayır. hayır, yemeğinizi bitirin.

Fakat yalan söyleyemedi. bir nöbet gelmişti. Hem de müthiş bir nöbet. Tıkanıklık yıldırım hızıyla gelmiş. onu. yüzü hemen mosmor kesilerek. yastığa devirmişti. Pascal, iki eliyle yatak çarşafını avuçlamış. dayanma noktası bulup. göğsünü ezen korkunç yığını kaldırmak istercesine oraya yapışıyordu. Perişan. benzi kül gibi. gözlerini. korkunç bir dert ve ıztırap ifadesiyle duvar saatine dikmiş. alabildiğine açmış. bakıyordu. Tam on dakika. son nefesini vermesine az kaldı.

Ramond, hemen iğne yapmıştı. İzturabın dinmesi yavaş oldu. İğnenin etkisi azalıyordu.

Pascal canlanır canlanmaz. gözlerinde iri yaşlar toplandı. Henüz konuşmuyor. ağlıyordu. Sonra. kararan gözleriyle. yine saate baktı.

– Azizim, saat dörtte öleceğim. onu göremeyeceğim. dedi.

Ramond. onun aklını başka taraflara çevirmek için. son nefesin daha o kadar yakın olmadığını. apaçık duruma rağmen iddia edince, Pascal, yine alimlik ihüurasına kapıldı. Genç meslektaşına doğrudan doğruya araştırmaya dayanan son bir ders vermek istedi. Kendi hastalığına benzer bir çok olaylara bakmıştı; Hele. hastanede. skleroza yakalanmış, fakir bir ihüyarın kalbi üzerinde açıklama yaptığını hatırlıyordu.

– Kalbimi görüyorum, dedi. Kurumuş yaprak renginde. elyafı. bükülünce kırılır hale gelmiş, hacmi biraz büyümekle beraber, adeta zayıflamış gibi. İltühap faaliyetiyle sertleşmiş olsa gerek. güçlkle kesilebilecek...

Daha yavaş sesle devam etti. Demin kalbinin gevşediğini, açılıp kapanış hareketlerinin gevşek ve yavaş hale geldiğini iyiden iyiye hissetmişti. Normal kan yerine. atardamardan, yalnız. bir kırmızı köpük çıkıyordu. Onun, gerisinde damarlar siyah kanla uklımlı uklımlı dolmuştu, bütün makinenin düzenleyicisi olan emici ve basıcı tulumba ağırlaştıkça, tıkanıklık artıyordu. İğneden sonra. ıztırabına rağmen. organın uyanışını. onu tekrar harekete getiren kamçı darbesinin. damarlardaki siyah kanı

süpürüşünü, atardamardaki kırmızı kanla yeniden hayat verişini takip etmişti. Fakat, iğnenin mekanik etkisi geçer geçmez, nöbet tekrar gelecekti. Bunu, birkaç dakika farkla tahmin edebilirdi. Enjeksiyonlar sayesinde, daha üç nöbet gelecekti. Üçüncü nöbet onu götürecekti, saat dörtte ölecekti.

Sonra, gitgide hafifleyen bir sesle, kabin gayretliliği hakkında, son olarak, heyecanlı sözler söyledi. Kalp, o inatçı hayat işçisi hayatın her saniyesinde, hatta uykudayken bile, öteki organlar tembel tembel dinlenirken, hiç durmadan çalışıyordu.

– Ah! Yiğit kalp! Nasıl kahramanca didiniyorsun!... Hiç yorulmaz adalede bu ne inanç, ne cömertliktir! Çok sevdin, çok çarptın, onun için parçalanıyorsun. ölmek istemeyen, yine çarpmak için yerinde doğrulan, yiğit kalp!

Fakat, haber verdiği ilk nöbet geldi. Bu nöbet geçtikten sonra, Pascal, nefes nefese, korku içinde kaldı, sesi, ısıklık gibi keskin ve güçlülkle çıkmaya başladı. Cesaretine rağmen, için için hızlanıyordu. Aman Tanrım! Bu azap bitmeyecek miydi? Bununla beraber, aruk, bir tek şiddetli arzusu kalmıştı, son demlerini uzatmak, Clotilde’i son defa olarak kucaklayacak kadar yaşamak. Eğer, Ramond’un ısrarla söylediği gibi ya gerçekten aldanıyorsa! Ya, saat beşe kadar yaşayabilecekse! Gözlerini tekrar saate çevirmiş artık, yelkovandan ayırmıyor, dakikalara bir sonsuzluk kadar değer veriyordu. Uyuyan zaman, perisine gülümseyerek bakan bir aşk perisinin dayandığı, altın suyuna batmış bronz sınır taşı tasvirinden ibaret, ampir biçimi bu saatle, vaktiyle ne kadar alay etmişlerdi. Şimdi, üçü gösteriyordu. Sonra, üç buçuğu gösterdi. Yalnız iki saat yaşasa, iki saatçik daha yaşasa, Tanrım! Ufukta güneş alçalıyor, solgun kış gökyüzünden büyük bir sessizlik dökülüyordu; Pascal, düz ovada öten, uzak tren seslerini dinliyordu. Bu tren, Tulettes’e giden trendi. Öteki, Marsilya’dan gelen, bir türlü gelmeyecek miydi?

Saat dörde yirmi kala, Pascal, Ramond’a, yaklaşmasını işaret etti. Sesi artık yeter derecede çıkmıyor, duyulmuyordu.

– Saat altıya kadar yaşayabilmek için, nabzın daha yavaş atması gerekti. Hâlâ ümidim vardı, fakat aruk bitti...

Bir mınıltı halinde. Clotilde'in adını söyledi. Bu. güç anlaşılan. hazine bir veda idi. onu tekrar göremeyeceğinden duyduğu feci üzüntüydü.

Sonra. tekrar. müsveddelerinin derdine düştü.

– Yanımdan ayrılmayın... Anahtar. yastığımın altında... Clotilde'e söylersiniz. onu alsın. tembihlidir.

Dörde on kala bir kez daha yapılan iğne. etkisiz kaldı. Saat dördü çalmak üzereydi. ikinci nöbet geldi. Pascal, nefesi tıklandıktan sonra. birdenbire yataktan dışarı fırladı: vücudu birdenbire kuvvetlenmiş. ayağa kalkmak. yürümek istiyordu. Bir genişlik. aydınlık. bol hava ihtiyacı onu ileri. tâ uzağa doğru itiyordu. Sonra. bu. aynı zamanda bütün hayatının. önünde durulmaz davetiydi. Sendeleyerek. boğularak. sol tarafına eğik. eşyalara tutuna tutuna oraya koşuyordu.

Doktor Ramond. onu tutmak için. hızla gelmişti.

– Üstad. Üstad! Yatağınıza yatın. rica ederim!

Fakat Pascal, için için, ayakta tükenmekte inat ediyordu. hâlâ varolmak ihtirası, çalışmak azmi ısrarla devam ediyor. onu bir külçe gibi sürüklüyordu. Hınıldıyor. anlaşılmaz birşeyler mırıldanıyordu.

– Hayır, hayır... Oraya. oraya...

Arkadaşına tutundu; bu şekilde, sendeleyerek. sersem sersem, çalışma odasının öbür ucuna kadar gitti; üzerinde kağıtların ve kitapların perişanlığı içinde. başlanmış bir sayfanın sürünüp durduğu masanın başına geçti, iskemlesine yığıldı.

Orada, bir an soludu. göz kapakları kapandı. Biraz sonra gözlerini açtı, tereddütle dolaşan elleri bir kağıt arıyordu. Dağınık duran başka notlar arasında, soy ağacını buldu Daha iki gün önce onun üzerinde, bir takım tarihler düzeltilmişti. Onu tanıdı, çekti, önüne serdi.

· Ramond. acımadan ve hayranlıktan heyecan içinde. ürpererek:

— Üstad, Üstad! Kendinizi öldürüyorsunuz? Deyip duruyordu.

Pascal dinlemiyor. duymuyordu. Parmaklarının altında bir kurşun kaleminin temasını hissetmişti. Onu eline almış. yarı yarıya sönen gözleri. artık görmez olmuş gibi, soy ağacına doğru eğiliyor. son defa olarak aile

fertlerini gözden geçiriyordu. Maxime'in adını görünce, durdu, şu ibareyi yazdı: "1873 de ataksiden ölmüştür." Yeğenin, o yılı geçiremeyeceğine iyice emindi. Sonra, onun yanı başında, Clotilde'in adı dikkatine çarptı. Ona ait notu da tamamladı, şu cümleyi yazdı: "1874 de, amcası Pascal'dan, bir oğlu olmuştur". Son gayretini harcamıştı: hırıltısı artıyor, nefesi tıkanıyordu; o sırada, Clotilde'in isminin üstündeki boş yaprağı gördü. Parmakları kurşun kalemini tutamaz olmuştu. Bununla beraber, azap dolu sevgisini, zavallı kalbinin çılgınca düzgünsüzlüğünü gösteren gevşek harflerle, şunu da ekledi: "1874 de doğacak olan meçhul çocuk. Nasıl olacak acaba?". Sonra bir halsizlik geldi, Martine ve Ramond onu, bin güçlükle yatağa götürebildiler.

Üçüncü nöbet, dördü çeyrek geçe geldi. Bu son tıkanmada Pascal'ın yüzü, korkunç bir can acısı ifade etti. İnsan ve alim olarak, çekeceği ıstırapı sonuna kadar dayanması gerekti. Bulanık gözleri, vakti anlamak için, yine saati arar gibi oldu. Ramond, onun, dudaklarını kıvıldattığını görünce eğildi, kulağını yaklaştırdı. Gerçekten, birşeyler mırıldanıyordu: ses o kadar zayıf ki, bir nefese benziyordu.

— Saat dört.. Kalp uykuya dalıyor, atardamarda kırmızı kan kalmadı... Dessame gevşiyor ve duruyor...

Korkunç bir hırıltı, vücudunu sarstı, hafif nefesi, çok uzaklaşıyor-du.

— Çok hızlı gidiyor... Yanımdan ayrılmayın, anahtar, yastığın altındadır... Clotilde... Clotilde...

Martine karyolanın ayak ucunda diz üstü düşmüş, hıçkırıklarla boğuluyordu. Efendisinin öldüğünü iyice görüyordu. Çok istediği halde, koşup bir papaz çağırma cesaret edememişti, ölü duasını kendisi okuyor, efendisini affetmesi için, efendisinin dosdoğru cennete gitmesi için, Tanrıya, yanık yanık dua ediyordu.

Pascal öldü. Yüzü mosmordu. Tam hareketsizlik içinde birkaç saniyeden sonra, nefes almak istedi, dudaklarını uzattı, zavallı ağzını son bir yudum hava almaya çalışan ufacık kuş gagası gibi açtı. Sonra, basbayağı ölüm geldi.

Clotilde, Pascal'ın telgrafını, ancak öğle yemeğinden sonra, saat bire doğru almıştı. O gün de, kardeşi Maxime ona surat ediyor, hasta kaprislerini ve öfkelerini, artan bir sertlikle belli ediyordu. Aslında, Clotilde onun yanında pek de iş başaramamıştı. Maxime, kız kardeşini, kendisini neşelendiremeyecek kadar fazla sade, fazla ciddi buluyordu. Şimdi, genç Rose'la kendisini eğlendiren, o masum tavırlı küçük sarışın kızla kapanıyordu. Hastalık, onu, hareketsiz ve mecalsiz bir halde koltuğuna mihlayalı, zevkine düşkün, egoist temkinini, erkeklerin başını yiyen kadınlara karşı uzun zamandır beslediği güvensizliğini unutuyordu. O nedenle, kız kardeşi, amcasının kendisini geri çağırdığını ve oraya gideceğini haber vermek istediği zaman, oda kapısını açtırmakta güçlük çekti; çünkü Rose, Maxime'i oğuşturmakla meşguldü. Maxime, onun fikrini derhal uygun buldu; orada, işlerini bitirir bitirmez, olabildiği kadar çabuk dönüp gelmesini rica etmekle beraber, bunu sadece, hatır hoşluğu için yapmış, ısrar etmemişti.

Clotilde, öğleden sonraki zamanını, sandıklarını hazırlamakla geçirdi. Telaşı arasında, bu kadar ani bir kararın verdiği şaşkınlık ortasında, düşünmüyor, dönüşün verdiği büyük sevince, kendini tamamen kapınıyordu. Fakat, akşam yemeği telaşından, kardeşiyle vedalaştıktan ve Bois de Boulogne caddesi ile Lyon garı arasındaki, bitmez tükenmez araba seferinden sonra, saat sekizde, yağmurlu ve buz gibi soğuk Kasım gecesi karanlığında, kendisini, yalnız kadınlara mahsus bir kompartımanda, Paris dışına doğru yol almaya başlamış görünce, sakinleşti, kafasına bir takım düşünceler hücum etti, sonunda, için için, birtakım endişelerle rahatsız olmaya başladı. "Seni bekliyorum, bu akşam hareket et" diyen bu kadar ani ve bu kadar kısa telgraf niçindi? Her halde, gebeliğini ona haber verdiği mektubun yanıtı olacaktı. Ancak, Paris'te kalmasını, Pascal'ın ne kadar istediğini, onu orada mutlu sandığını biliyordu; şimdi, doktorun kendisini böyle alelacele geri çağırmasına şaşırıyordu. Clotilde, bir telgraf değil bir mektup, arkasından bir takım tertibat bekliyor, birkaç hafta sonra da Plassans'a dönmeyi umuyordu. Acaba başka bir şey mi vardı; bir ra-

hatsızlık, onu derhal görmek için bir istek, bir ihtiyaç mı vardı? O andan itibaren, bu korku, önsezi kuvvetiyle kalbine gömüldü, büyüdü, çok geçmeden, onu tamamen kavradı.

Bütün gece, bir tufan yağmuru. Burgonya ovalarında, trenin camlarını döğmüş, durmuştu. Bu tufan, ancak Macon'da dindi. Lyon'dan sonra, gün ışıdı. Pascal'ın mektupları, Clotilde'in yanındaydı. Yazısı, ona, değişik gibi görünen bu mektupları tekrar görmek ve incelemek için, şafak sökmesini, sabırsızlıkla bekliyordu. Gerçekten, kelimelerdeki tereddüdü, çatlaklara benzeyen şeyleri görünce, yüreğinde hafif bir ezginlik duydu. Pascal hastaydı, çok hastaydı, bu şimdi bir kesinlik alıyor, içinde muhakemeden ziyade ince bir sezgi bulunan, gerçek bir kehanet halinde kendini gösteriyordu. Yolculuğun geri kalan kısmı müthiş şekilde uzadı; çünkü Clotilde, yaklaşık, korkusunun arttuğunu hissediyordu. Asıl kötüsü, saat yarım Marsilya'ya çıktığı halde, Plassans'a ta üçü yirmi geçeden önce tren bulamaması idi. Koca üç saat beklemek gerekti. Garın büfesinde karnum doyurdu, sanki o treni kaçırmaktan korkuyormuş gibi, yemeğini telaşla yedi; sonra, ayaklarını sürüyerek tozlu bahçeye gitti; orada, henüz ılık bir hareket serpen, solgun güneşin altında, otobüslerin ve kira arabalarının kalabalığı ortasında, bir kanepeden ötekine dolaştı durdu. Sonunda, yine trene bindi, çeyrek saatte bir, küçük istasyonlarda dura dura, yine yol almaya başladı. Başını pencereden uzatıp bakıyordu: yirmi yıldan fazladır yoldaymış, etrafı değişmiş gibi geliyordu. Tren, Sainte-Marthe'dan kalktığı sırada, Clotilde, başım uzaup da, üç mil öteden gözükten set üzerindeki yüzyıllık iki serviye, çok uzakta, ta ufukta Souleiate'i görünce, büyük bir heyecana kapıldı.

Saat beş olmuş, ortalık kararmaya başlamıştı. Döner köprüler taktırdadı, Clotilde trenden indi. Fakat, Pascal'ın, istasyonda kendini beklediğini görünce, yüreği hop etmiş, şiddetli bir korku duymuştu. Lyon'dan beri kendi kendine "Eğer varır varmaz onu görmezsem, demek ki hastadır" diye düşünüp duruyordu. Bununla beraber, belki bekleme odasında kalmıştı. veya, dışarıda, bir araba aramakla meşguldü. Seğirtti, doktorun, her zaman arabasına bindiği arabacı Durieu Babadan başka kimseyi göremedi. Alelacele onu sorguya çekti. Az konuşur bir Provanslı olan ihtiyar adam, yanıt vermekte acele etmiyordu. Arabası oradaydı, bagaj kağıtlarını soruyor, öncelikle sandıkları almak istiyordu. Clotilde, titrek sesle, sorusunu tekrarladı:

— Hep iyiler mi, Durieu Baba?

— Evet, Matmazel.

Clotilde. sorularına ısrarla devam etti: Durieu Babaya. o gün tren saatinde. arabasıyla beraber garda bulunmasını. bir gün önce. saat alu sularında Martine'in tembih etmiş olduğunu. neden sonra öğrenebildi. Durieu. doktoru. iki aydan beri görmemişti. başka gören de yoktu. Madem trene gelmemişti. olabilir ki hastalanıp yatağa yatmıştı: zira. şehirde. onun pek sağlam olmadığını söylüyorlardı.

— Durun. bagajları alayım. Matmazel. arabada. sizin için de bir yer var.

— İstemez. Durieu Baba, uzun sürer. Ben yaya yürürüm.

Geniş adımlarla yokuşu çıktı. Yüreği öyle sıkılıyordu ki. tıkanacak gibi oluyordu. Güneş. Sainte – Marthe tepelerinin arkasında kaybolmuştu. külrengi gökyüzünden. Kasım ayının ilk şerirliğiyle beraber, ince bir esmerlik dökülüyordu. Clotilde. Fenouillères yoluna saptığı zaman. Souleïade'ı tekrar gördü; alaca karanlıkta. bina bütün pencere kanatları örtülü. bir yüzüstü bırakılmışlık ve matem hüznü içindeki kasvetli cepheyle, onu, buz gibi dondurdu.

Fakat. Clotilde üzerinde, asıl müthiş bir darbe etkisi yapan şey, giriş kapısı önünde, kendisini bekler gibi ayakta duran Romund'u görmesi oldu. Ramond, gerçekten, onun yolunu beklemiş, korkunç facianın etkisini hafifletmek üzere, aşağı inmişti. Clotilde. kestirmeden gelmek için. pınar başındaki çınarlıktan geçmiş. nefes nefese oraya varmıştı. Orada bulacağını henüz umduğu Pascal'ın yerine. genç adamı görünce. birşeyin yıkıldığı, onarılmaz bir felaket olduğunu sezinledi. Ramond, mehtan olmak için sarfettiği gayrete rağmen, sapsarı. şaşkın bir vaziyetteydi. Clotilde'in soru sormasını bekledi, bir kelime konuşmadı. Clotilde de, boğulacak gibi oluyor. hiç bir şey söylemiyordu. İçeriye bu halde girdiler; Ramond onu yemek odasına götürdü; orada. hep o korku içinde. yine, birkaç saniye. karşı karşıya. konuşmadan durdular.

Clotilde. sonunda. güç anlaşılır bir şekilde:

— Hasta. değil mi? Diye sordu.

Ramond, sadece. aynı sözü tekrarlardı.

— Evet, hasta.

Clotilde, devam etti:

— Hasta, çok hasta, değil mi?

Ramond başka yanıt vermedi; daha fazla saranyordu; Clotilde, onun yüzüne baktı. O anda, onun üzerinde, son demindeki hastayı tedaviye uğraşan; hala türek ellerinde, meyus çehresinde, can çekişmenin hayali gizli, bulanık gözlerinde, on iki saatten beri, orada, acı içinde mücadele eden, bütün o hekim perişanlığında, ölümü gördü.

Büyük bir feryat kopardı:

— Pascal ölmüş!

Sonra sendeledi, yıldırımla vurulmuş gibi, Ramond'un kolları arasına düştü. Doktor, hıçkırarak, onu kardeşçe kucakladı. Başları birbirinin omuzunda, ağladılar.

Sonra, Ramond, onu bir iskemleye oturtup, kendisi de söz söylemek imkanını bulunca, anlatmaya başladı.

— Aldığınız telgrafı, dün, saat on buçuk sularında, postaneye ben götürdüm. Pascal, öyle mutlu, öyle ümitliydi ki; geleceğe ait hayaller kuruyor, bir yıl, iki yıl yaşayacağım kuruyordu... İlk nöbet, bu sabah saat dörtte gelince, beni çağırtmış, mahvolduğunu hemen anlamıştı. Fakat, saat altıya kadar dayanacağını, sizi tekrar görebilecek kadar yaşayacağım umuyordu... Hastalık, fazla hızla ilerledi. Ameliyathanede açıklama yapan bir profesör gibi, son nefesine kadar, dakikası dakikasına, hastalığın bütün yönlerini bana anlattı. Dudaklarında sizin adınız, sakın ve ümitsiz, kahramanca öldü.

Clotilde, koşmak bir hamlede odaya çıkmak istiyor; fakat, sandalyeden kalkmak için kendinde güç bulamıyor, oraya mihlanmış oturuyordu. Gözleri, durmadan akan yaşlarla dolu, Ramond'u dinlemişti. Bu metin ölümün hikâyesindeki her cümle, kalbinde akisler yapıyor, orada derin bir iz bırakıyordu. Clotilde, o feci günü gözünün önüne getiriyordu. O günü, ebediyen yaşayacaktı.

Fakat, bir süreden beri içeri girip orada duran Martine, haşın bir sesle:

— Eee! Matmazel, ağlamakta haklı; çünkü, Mösyönün ölmesi, Matmazelin yüzünden.

Dediği zaman, üzüntüsü büsbütün taşıtı.

İhtiyar hizmetçi kız. orada, ayakta, mutfak kapısının önünde açta duruyordu. Efendisini elinden alıp öldürdükleri için acı duyuyordu. öfkeliydi. Kendi büyüttüğü bu çocuğa, bir hoş geldin bile demiyor, teselli verecek bir kelime bile söylemeye yanaşmıyor. saygısızlığının nereye varacağını hesaplamadan, neden olabileceği üzüntüyü veya sevinci ciddiye almadan içini döküyor, ne biliyorsa söylüyordu.

— Evet, Mösyönün ölmesine neden, Matmazelin buradan gitmesidir.

Clotilde, o bitkin haliyle, itiraz etti:

— Peki ama öfkelenen oydu; beni gitmeye kendisi zorladı.

— Oo! Matmazel, eğer siz işin iç yüzünü görmedinizse, haur saymışsınız da ondan... Siz gümeden bir gece önce, Mösyöyü, adeta nefesi kesilmiş bir halde buldum, o kadar kederliydi; size haber vermek istediğim zaman da kendisi önledi... Sonra da, siz orada yokken, ben onun halini iyice gördüm. Her gece aynı şeydi, mektup yazıp sizi çağırnamak için, kendini öyle zorluyordu ki... Aslında, bu yüzden öldü; acı ama, işin doğrusu bu.

Clotilde, hem gayet memnun, hem azap içinde, gerçeği olduğu gibi görüyordu. Demek ki, bir an şüphe ettiği şey doğrudu, öyle mi? Sonradan, Pascal'ın şiddetli bir inadı karşısında, ona yalan söylemediğini, kendisiyle işi arasında bir kıyaslama yapığını, eser aşkı kadın aşkına üstün gelen bir bilim adamı sıfatıyla, işini tercih ettiğini sanmıştı. Halbuki, Pascal yalan söylemiş; fedakârlığı, nefsinin unutulmasını, Clotilde'i mutlu edeceğini sandığı şey uğrunda, kendini kurban edecek kadar ileri götürmüştü. Olayların uğursuzluğu yüzünden, onun aldanması, bu nedenle, hepsinin felâketini hazırlaması kaçınılmazmış.

Clotilde, yine itiraz ediyor, üzülüyordu.

— Ama, ben nereden bilecektim?... Söz dinledim, bütün sevgim bu itaatteydi.

Martine tekrar haykırdı:

— Eey! Ben olsam, sezerdim gibi geliyor!

Ramond lafa karıştı, kendinden emin konuştu. Clotilde'in ellerini tutmuştu; kaçınılmaz sona kederin hız vermiş olmasının mümkün olduğunu; fakat Üstadın, bir zamandanberi, yazık ki ölüme mahkum bulunduğunu söyledi. Onun çektiği kalp hastalığı, zaten, epey eski bir tarihte başla-

miş olsa gerekti. Kendini çok fazla yormuştu. Soyun da bunda muhakkak etkisi vardı; sonunda. o en son büyük ihtirası da araya girince, biçare kalp, duruvermişti.

Clotilde:

— Yukarı çıkalım, dedi, onu görmek istiyorum.

Yukarı odada, pencere kanatlarını örtmüşlerdi; bezgin akşam karanlığı. içeriye girmemişti bile. karyolanın ayak ucunda, küçük bir masanın üstünde, iki mum yanıyor, bacakları bitişik, elleri göğsü üzerinde yarı kavuşturulmuş, upuzun yatan Pascal'ı solgun bir sarı ışıkla aydınlatıyordu. Göz kapaklarını, dindarca bir özenle, indirmişlerdi. Beyaz saçların yığını ortasında, hâlâ morluğunu korumakla beraber huzura kavuşmuş olan yüzü, uyuyor gibiydi. Öleli, henüz bir buçuk saat olmuştu. Sonsuz sessizlik, ebedi istirahat başlıyordu.

Clotilde, onu böyle gördü, sesini işitmediğini, yüzünü görmediğini, artık kendisinin, dünyada yapayalnız kaldığını. Pascal'ı ebediyen kaybedeceğine göre, son defa olarak öpeceğini düşündükçe, büyük bir ızdırap hamlesiyle karyolaya atılmış, yalnız, sevgi ile:

— Ah! Üstad, Üstad, Üstad... diyebilmişti.

Dudakları, ölünün alnına değmişti; onu, pek az soğumuş, henüz hayat ılıkliğini korur bir halde bulunca, biran hayale kapıldı, uzun zaman beklediği bu son okşanmadan duygulandığını sandı. Hem kendini, hem kamındaki çocuğu, ikisini de şimdi orada hissederek, sonunda mutlu ve rahat rahat ölebildiği için, o hareketsizliği içinde, acaba gülümsemiş değil miydi? Bu hayalden sonra, Clotilde, müthiş gerçek karşısında, kendinden geçerek, tekrar, şiddetli hıçkırımlarla ağlamaya başladı.

Martine odaya girdi, elindeki lambayı, uzağa, şöminenin bir kenarına bıraktı. Ramond'un, Clotilde'e göz kulak olduğunu işitti; doktor genç kadının bu derece üzüntüye kapıldığını görünce, gebeliğinden dolayı, korku duyuyordu.

— Eğer dayanamıyorsanız sizi buradan çıkarayım. Düşününüz ki tek başınıza değilsiniz, minimini yavrucağ var. Pascal, daha şimdiden onu, bana ne sevinç ve ne duyguyla anlatıyordu.

Gündüz, hizmetçi kadın, tesadüfen kulağına çalınan bazı sözlerden hayrete düşmüştü. Birdenbire işi anladı; tam odadan çıkacakken, durdu, tekrar dinledi.

Ramond. sesini kısmıştı.

— Dolabın anahtarını yastığın altındaymış: size haber vereyim. diye. birkaç kere tembih etti... Ne yapacaksınız biliyor musunuz?

Clotilde, hatırlamaya ve yanıt vermeye çalıştı:

— Ne mi yapacağım? Kağıtlar için. değil mi?...Evet. evet. hatırlıyorum. dosyaları saklayacağım. öteki müsveddeleri size vereceğim... Merak etmeyin, aklım tamamıyla başımda, çok makul olacağım. Fakat, onun yanından ayrılmak istemiyorum, geceyi burada geçireceğim sakın sakın oturacağım. söz veriyorum.

Clotilde o kadar acıklı bir haldeydi, Pascal'ı beklemeye. cenazesini götürecekleri zamana kadar yanında kalmaya o kadar azimli görünüyordu ki. doktor, onu bildiği gibi davranmakta serbest bıraktı.

— Pekâlâ! Ben gidiyorum, dedi, evde beni bekliyorlar. Sonra da, yapılacak bir sürü resmi iş var: ölümü haber vermek gerek. cenaze törenini hazırlamak gerek. bunlarla uğraşmaktan sizi kurtarmak istiyorum. siz hiçbir şeyle uğraşmayın. Yarın sabah. ben buraya geldiğim zaman. her iş yoluna konulmuş olacaktır.

Onu tekrar kucakladı, çıktı gitti. Martine de ancak o zaman ortadan kayboldu, doktorun peşi sıra, sokak kapısını kilitledi, kararın gecenin siyahlığı içinde koşmaya başladı. Şimdi, Clotilde odada yalnızdı; etrafında, altında büyük sessizliğin ortasında boş evi hissediyordu. Clotilde, ölmüş Pascal'la beraber yalnızdı. Bir iskemle almış, karyolanın başı ucuna getirip yanaştırmış. hareketsiz, yapayalnız oturmuştu. Eve gelince, yalnız, başından şapkasını çıkarmıştı; sonra, eldivenlerinin elinde kaldığını fark edince, onları da çıkarmıştı. Fakat yirmi saatlik tren yolculuğunda toza bulanmış, buruşmuş olan seyahat elbisesi hâlâ sırtında, öyle oturuyordu. Durieu Baba. sandıkları, herhalde, çoktan aşağıya getirip bırakmış olacaktı. Clotilde, üzerine yığılıp kaldığı bu sandalyede şimdi kendinden geçmiş, elini yüzünü yıkamayı, soyunmayı ne akıl ediyor. ne de kendinde. bunları yapacak güç buluyordu. Yüreği bir tek pişmanlıkla muhteşem bir vicdan azabıyla doluydu. Pascal'ın sözünü niçin dinlemişti? Gitmeye niçin razı olmuştu? Çok emindi, kalmış olsaydı, Pascal ölmeyecekti. Kendisi onu o kadar sevecek. o kadar okşayacaktı ki, iyi edecekti. Onu uyutmak için, her akşam kolları arasına alacak. gençliğinin hararetiyle

ısıtacak, öpücükleriyle, ona hayat verecekti. İnsan, ölümün, sevdiği bir kimseyi elinden almamasını isterse, ona kanından kan vermek için yanında kalır, ölümü kaçırırdu. Pascal'ı kaybetmesi, bir kucaklayışta, onu artık, ebedi uykusundan uyandırmaması kendi suçuydu. İşin aslını anlayamadığından dolayı kendisini budala görüyor, kendini feda etmediği için alçak görüyor; yürek cesaretini göstermese bile, alelade sağduyunun, onu orada, hükümdarını koruyan itaatli ve şefkatli cariyeye görevinde, alıkoyması gerektiği halde, çıkıp gittiğinden dolayı suçlu ve ebediyen cezalanmış görüyordu.

Sessizlik öyle bir dereceyi buluyor, o kadar mutlak ve geniş bir hale geliyordu ki Clotilde, bir an, gözlerini Pascal'ın yüzünden ayırıp odasının içine baktı. Orada belli belirsiz gölgelerden başka bir şey görmedi. Lamba, büyük, ayaklı aynayı yandan donuk bir gümüş sahne gibi, aydınlatıyor: iki mum, yüksek tavanın altında, iki kızıl leke gibi yanıyordu. O sırada, Clotilde'in aklına Pascal'ın kendisine yazdığı çok kısa, çok soğuk mektuplar tekrar geldi; onun, aşkını susturmak için çektiği azabı anlıyordu. Clotilde için yaptığı, yüce ve felaketli saadet projesinin uygulanmasında kimbilir ne kadar cesur gözükme zorunda kalmıştı. Pascal, ortadan kaybolmakta, onu ihtiyarlığından ve fakirliğinden kurtarmakta inat ediyordu; onu zengin, kendisinden uzakta, yirmi altı yaşının gençliğinden serbestçe faydalanır görmek istiyordu. Bu, kendi kendini mutlak unutuştı, başka bir kadının aşkı içinde yok oluştu. Clotilde, bütün kötü kadere karşı öfkeli bir hararetle karışık derin bir minnettarlık, bir zevk duyuyordu. Sonra birdenbire, mutlu yıllar, o çok iyi, çok şen, Pascal'ın yanında geçirdiği çocukluğu, genç kızlığı aklına geldi. Pascal, yavaş bir ihtirasla onu nasıl elde etmişti; Clotilde, bir an aralarını açan isyanlardan sonra, kendisini nasıl onun malı hissetmişti; o öyle istediği için, daha fazla onun olmak, tamamen onun olmak isteğiyle, kendisini, ona nasıl taşkın bir sevinçle vermişti. Şu anda, Pascal'ın içinde soğumakta olduğu odayı, Clotilde, hâlâ, sevgi dolu gecelerinin ılıklığı ve ürpertisi içinde buluyordu.

Saat yediyi çaldı; Clotilde, büyük sessizlik ortasında, bu hafif çınırarak sesinden ürperdi. Kim konuşmuştu? Hatırladı, çingırağı nice neşeli demleri çalmış olan saate baktı. Bu antika saatin, karanlıkta kucak kucağa, uykusuz geçirdikleri geceler, onları eğlendiren, çok ihtiyar bir dost sesi gibi, türek bir sesi vardı. Şimdi, bütün eşyadan ona doğru, hatıralar

geliyordu. Büyük, ayaklı aynanın, donuk gümüş gibi sathının derinliğinden, ikisinin hayali, doğar gibi ilerliyordu. Pascal'ın o cömertlik hırsıyla, sabahdan beri sakladığı bir hediyeyi herhangi bir mücevheri süs diye takmak için, onu aynanın önüne getirdiği mutlu günlerdeki gibi, dudaklarında, bol bir tebessüm vardı. Üzerinde iki mum yanan masa da, ekmeksiz kaldıkları gün. Clotilde'in ona şahane bir ziyafet verdiği akşam, sefil yemeklerini üstünde yedikleri küçük masaydı. Üstü bir rafla çevrili, beyaz, mermerli konsolda, aşklarından, ne çok kıvrımlar buluyordu! Clotilde, dik ayaklı şezlongun üstüne çoraplarını koyduğu, Pascal da ona katıldığı zaman, orada ne candan gülüşleri olmuştu. Hatta döşeme kumaşından, şafak rengi alan, soluk kırmızı eski alacadan bile, kulağına bir fısıltı geliyor; Clotilde, yeni ve tatlı ne konuştularsa hepsini, sevdalarının, kalbinde çok uzun bir akis bırakan titreşimleri durunca, Clotilde gözlerini tekrar, Pascal'ın hareketsiz yüzüne çevirdi ve tekrar kendinden geçti.

Clotilde, gitgide artan bu umursamaz haline gömüldükten birkaç dakika sonra idi ki, birdenbire, bir hıçkırık sesi işitti. Hıçkıran, odaya, fırtına gibi girmişti. Clotilde, bunun büyük annesi Félicite olduğunu gördü. Fakat, kederden öyle uyuşmuş kalmıştı ki, kımıldamadı, konuşmadı. Martine, kendisine herhalde verilecek olan emirden önce hareket ederek, ihtiyar madam Rougon'un evine koşmuş, ona, korkunç haberi vermişti; Félicite, önce, bu kadar ani bir felaket karşısında donakalmış, sonra, heyecanla, ağlaya bağırarak, coşarak koşmuş, gelmişti. Oğlunun karşısında hıçkırdı, Clotilde'i öptü; Clotilde de rüyada gibi, onu öptü. Sonra, o andan itibaren, içinde inzivaya çekildiği bitaplıktan sıyrılmadan, orada yalnız bulunmadığını, ufacık boğuk gürültüleri odada dolaşan gidiş gelişlerden hissetti. Bu gürültüleri yapan Félicite idi. Ağlıyor, ayaklarının ucuna basa basa giriyor, çıkıyor, ortalığı derleyip topluyor, köşe bucağı karıştırıyor, fısıldıyor, kendini bir iskemleye bırakıyor, sonra hemen kalkıyordu. Sonra, saat dokuza doğru, torununu, mutlaka bir parça bir şey yemeğe razı etmek istedi. Daha önce iki kez, yavaş sesle ona nasihat etmişti. Tekrar geldi, kulağına:

— Clotilde, yavrucuğum dedi, emin ol, hata ediyorsun... Karnını doyurmalısın, sonuna kadar, açlığa dayanamazsın.

Fakat, genç kadın, inat ediyor, bir baş işaretiyle red ediyordu.

— Beni dinle, öğle yemeğini Marsilya'da büfede yemiş olacaksın, değil mi? O zamandan beri de hiç bir şey yememiştir. Akıl kârı mı bu? Senin de hastalanmanı istemiyorum. Martine et suyu yapmış. Hafif bir çorba pişirsin. bir de piliç eklesin diye tembih ettim. Aşağı in de bir lokma ye, bir lokmacık; ben burada beklerim.

Clotilde. aynı şekilde. hâlâ reddediyordu. Sonunda. yavaşça:

— Beni rahat bırak, babaanne, rica ederim, dedi... Yiyemem, boğulurum.

Sonra. hiç konuşmadı. Ama, uyuyamıyor. iri iri açtığı gözlerini. ısrarla Pascal'ın yüzüne dikmiş. bakıyordu. Saatlerce. bir tek hareket yapmadan. dimdik, kaskatı, sanki kaybolmuş, ölü ile beraber, ta ötelere, çok uzaklara gitmiş gibi. oturdu. Saat onda. bir gürültü işitti. Martine. lambanın fiülünü açıyordu. Koltuğa oturmuş. ölüyü bekleyen Félicite. saat on bire doğru. endişeli göründü. odadan çıktı. sonra tekrar girdi. O andan itibaren. iri iri açılmış, sabit gözleriyle hâlâ uyanık duran genç kadının etrafında gidiş gelişler, sabırsız hareketlerle dolaşmaya başladı. Saat. gece yarısı çaldı; Clotilde'in boşalan kafasının içinde, yalnız bir tek bunaltan fikir devam ediyor, onu uyumaktan alıkoyan bir çivi gibi orada duruyordu. Niçin Pascal'ın sözünü dinlemişti? Eğer orada kalmış olsaydı, onu, bütün gençliğiyle ısıtacak ve Pascal, ölmeyecekti! Ancak saat birden az önceydi ki, bu fikrin de bulanıklaştığını ve bir kabus halinde kaybolduğunu hissetti. Acıdan ve yorgunluktan bitkin bir halde, ağır bir uykuya gömüldü.

Martine. ihtiyar madam Rougan'a oğlunun beklenmedik ölümünü haber vermeye gittiği zaman. Félicite, şaşkınlıktan, önce, kederle karışık bir öfke ile haykırmıştı. Nasıl olurdu? Pascal, son nefesinde, kendisini görmek istememiş. gidip ona haber vermemesi için, bu hizmeti kadına yemin verdirmişti. öyle mi? Yaşadıkları kadar, ikisi arasında sürüp giden didişme, sanki. mezarda da devam edecekmiş gibi, bu haber. onun kanını oynatıyordu. Sonra, alelacele giyinip Souleide'a koşunca. müthiş dosyalar, dolabı dolduran bütün o müsveddeler aklına gelmiş, vücudunu hırslı bir ürperme kaplamıştı. Macquart amca ile Dide hala artık ölmüşlerdi: Félicite. Tulettes faciası dediği şeyden artık korkmuyordu. zavallı küçük Charles da, ölümüyle. aile için çok utanılacak ayıplardan birini alıp götürmüş oluyordu. Félicite'nin yaratmak için bütün hayatını verdiği,

ihtiyarlığının tek uğraşı olan. faaliyet ve hile dolu zekâsının son gayretlerini. inatla. başarısına tahsis ettiği eseri. Rougon'ların o zafer dolu tarihini tehdit eden şey. dosyalardan. o kötü dosyalardan ibaret kalıyordu. Uzun yıllardan beri. bu dosyaları gözlüyor, hiç bıkıp usanmıyor. tam yenilmiş sanıldığı zaman hep pusuda. hep azimli. tekrar mücadeleye başlıyordu. Ah! Onları, sonunda eline geçirebilse. bir yok edebilseydi. İğrenç mazi mahvolacaktı; çok çetin gayretlerle kazanılan ailesinin şerefi her türlü tehditten kurtulacak. sonunda serbestçe gelişecek. yalanını tarihe zorla kabul ettirecekti. Félicite. kendisini, herkes tarafından selamlanarak. Plassans'ın üç mahallesinden. düşen rejimin matemini asaletle taşıyan bir kraliçe edasıyla geçerken hayal ediyordu. Martine. Clotilde'in geldiğini kendisine anlattığı için, iş isten geçtikten sonra oraya varmak korkusuyla. Souleïade'a yaklaşırken, yürüyüşünü hızlandırıyordu.

Hoş. Félicite, eve yerleşir yerleşmez, derhal kendisine geldi. Aceleyle gerek yoktu, önü geceydi. Yine de, vakit geçirmeden, Martine'i elde etmek istedi; dar bir dinin inançlarına gömülmüş bu basit yaratığın üzerinde nasıl etki yapacağını da biliyordu. Onun için, ilk işi. pilicin kızarmasını seyretmek üzere indiği mutfağın karışıklığı içinde. oğlunun. Kili-seyle barışmadan, ölmesinden dolayı çok üzüntülü görünmek oldu. Hizmetçi kadına sorular soruyor, tafsilat istiyordu. Fakat Martine, üzüntülü, başını sallıyordu: Hayır! Papaz falan gelmemişti; efendi, bir istavroz bile çıkarmamıştı. Yalnız, kendisi diz çökmüş, ölü duası okumuştı; bu da, bir ruhun iman selametine ermesine elbette yetmezdi. Halbuki, efendi dos-doğru cennete gitsin diye, Tanrıya, nasıl yanık yanık dua etmişti!

Felicite, gözleri parlak, koca bir ateşin karşısında dönmekte olan piliçte. daha yavaş sesle, dalgın bir edayla devam etti:

— Ah, kızcağzım, onun cennete gitmesine asıl engel olan şey. bu talihsiz adamın, yukarıdaki dolapta tuttuğu o kötü kağıtlardır. Gökten yıldırım inip de, o kağıtları hâlâ, nasıl kül etmedi, anlayamıyorum. O kağıtları, bu evden dışarı çıkarırlarsa. veba çıkmış gibi olur. namusumuz bir paralık olur. Pascal kıyamete kadar cehennemde yanar!

Martine, sapsarı kesilmiş, onu dinliyordu.

— Peki. madam. o kağıtları yok edersek iyi bir iş görmüş. efendi-nin ruhunu şad etmiş mi oluruz? Emin misiniz?

— Allah Allah! Emin miyim ne demek!... Eğer o mendebur kağıtlar elimize geçse, onları, nah şu ateşe atarım; ocağa başka çerçöp atmaya gerek kalmaz; yalnız yukarıdaki kağıtlarla, bunun gibi üç piliç kızarır.

Hizmetçi kadın, piliçin üstüne yağ gezdirmek için, eline uzun bir kaşık almıştı, şimdi, o da düşünceye dalmış gibiydi.

— Ama, kağıtlar elimizde değil, işte... Hatta, bu işe dair bir konuşma işittim: size onu söyleyebilirim... Matmazel Clotilde, yukarı odaya çıktığı zaman konuşurlardı. Doktor Ramond, ona, aldığı emirleri hatırlayıp hatırlamadığını sordu; herhalde, bu emirleri, buradan gitmeden önce almış olacak; matmazel de, hatırladığını, dosyaları saklayacağını, bütün öteki müsveddeleri ona vereceğini söyledi.

Félicite, ürperdi; kendini tutamadı, bir hareketiyle endişesini belirtti. Şimdiden kağıtları elden kaçırdığını görüyordu. Hem, onun istediği, yalnız dosyalardan ibaret değildi; bütün yazılı kağıtları, kalın kafalı ve hırslı, ihtiyar, mağrur burjuva kadın zihniyetine göre, rezalet çıkarmaktan başka işe yaramayacak olan bütün o meçhul, şüpheli ve karanlık eseri ele geçirmek istiyordu.

— Harekete geçmek gerek! diye haykırdı; bu geceden tezi yok, harekete geçmeli! Yarın, belki iş işten geçmiş olur.

Martine, yavaş sesle:

— Dolabın anahtarının nerede olduğunu biliyorum, diye devam etti. Doktor, matmazele söyledi.

Félicite, derhal kulak kabartmıştı.

— Anahtar mı? Nerede?

— Yastığın altında, mösyonün başının altında.

Asma çubuklarının şiddetli alevine rağmen, buz gibi soğuk bir hava esti; iki ihtiyar kadın sustular. Piliç kızartmasından tavaya dökülen yağın cızırtısından başka ses kalmadı.

Madam Rougon, tek başına, alelacele yemeğini yedikten sonra, Martine'le beraber yukarı çıktı; artık, fazla konuşmadan, anlaşmış buluyorlardı; gün doğmadan, mümkün olan her çareye baş vurup, kağıtları ele geçirmeye karar vermişlerdi. En kolayı, yine, yastığın altından anahtarın almaktı. Clotilde, herhalde, sonunda uyuyacaktı. Çok bitkin görünüyör-

du. yorgunluğuna dayanamayacaktı. Konu. beklemekten ibaretti. Onun için. gözcülük etmeye. çalışma odasından yatak odasına gidip gelmeye. genç kadının, alabildiğine açık ve bir noktaya dikili gözleri, sonunda kapanıyor mu kapanmıyor mu diye görmek için gözetlemeye başladılar. Hep, birinden biri. odaya girip bakıyor, öteki. fitili tüten bir lambanın ışığında. çalışma odasında. sabırsızlıkla bekliyordu. Çeyrek saatte bir, böylece gide gele. gece yarısına yakın bir zamana kadar beklediler. Clotilde'in gözleri anlamsız, düşünceli ve sınırsız bir üzüntü dolu, iri iri açılmıştı. Gece yarısından biraz önce. Félicite, torunu uyumadıkça oradan ayrılmamak azmiyle, karyolanın ayak ucunda bir koltuğa tekrar yerleşti. Clotilde'den gözlerini ayırmıyor. onun, uykuya meydan okuyan o teselli kabul etmek sabırlıkle. gözlerini pek az kırıştırdığım görerek öfkeleniyordu. Sonra onu gözetleyeceğim derken. kendisini uyku bastırdı. Öfkelendi, orada daha fazla duramadı. Tekrar. Martine'in yanına gitti.

Kısık ve titreşen bir sesle:

— Nafile. dedi. uyumayacak! Başka bir şey düşünmeli.

Gerçi, dolabın kilidini zorlamak aklına gelmemiş değildi. Fakat. eski meşe çatkıları yerinden kımıldamayacak kadar sağlam görünüyordu. eski kilitler, yerlerinde sapsağlam duruyordu. Kilidi neyle kıracaktı? Üstelik, müthiş bir gürültü olacak, bitişik odadan, mutlaka işitilecekti.

— Bir aletim olsa, diye söyleniyordu.

Martine, onun kadar sabırsız olmadığı için, itiraz ederek sözünü yarıda kesti:

— Aman! Olmaz, olmaz., Madam! Yakalanırsınız!... Durun, Matma-zel belki uyumuştur.

Ayaklarının ucuna basa basa yatak odasına kadar gitti, hemen döndü, geldi.

— Tabii, uyuyor!... Gözleri kapalı. hiç kımıldamıyor.

Bunun üzerine ikisi birlikte, nefeslerini tutarak, döşeme tahtasını gıcırdatmamak için, sonsuz itinalarla, ona bakmaya gittiler. Gerçekten. Clotilde, uykuya dalmıştı, öyle kendinden geçmiş görünüyordu ki, iki ihüyar kadın, cesaretleniyorlardı. Fakat. ona sürtünecek olurlarsa, uyandıracaklarından korkuyorlardı, çünkü, Clotilde, sandalyesini, karyolaya

yapıştırmıştı. Ellerini, ölünün yastığının altına sokup anahtarını çalmanın, müthiş bir saygısızlık olacağını düşünüyorlar, bunu dehşetinden ürküyorlardı. Ölünün rahatını bozmuş olmayacaklar mıydı? Dürtülürse yerinden oynamaz mıydı? Bunları düşündükçe, renkleri atıyordu.

Félicite, kolunu uzatmış, ilerlemişti bile. Fakat geri çekildi:

— Yetişemiyorum, dedi. Sen de bir dene, Martine.

Hizmetçi kadın da karyolaya yaklaştı. Fakat vücuduna öyle bir üreme yapıştı ki, düşmemek için, geri geri gelmek zorunda kaldı.

— Yok. yok. yapamayacağım! Mösyö, gözlerini açacakmış gibi geliyor.

İkisi de ürpertiler, heyecanlar içinde, büyük sessizlikle ve ölünün azametiyle dolu odada. ebediyen hareketsizleşen Pascal'la dulluğunun yükü altında erimiş, harap olmuş Clotilde'in karşısında, bir an daha durdular. Bütün ağırlığıyla eserini koruyan bu sessiz başta, belki yüce bir çalışma hayatının asilliğini görmüşlerdi. Mumların alevi gayet solgun yanıyordu. Kutsal bir dehşet havası onları oradan uzaklaştırdı.

Vaktiyle hiçbir şeyin, hatta kanın karşısında bile gerilememiş olan çok cesur Félicite, peşinden kovalayan varmış gibi kaçıyordu.

— Gel, gel, Martine. Başka bir çare buluruz. Bir alet arayalım.

Çalışma odasına vardıkları zaman nefes aldılar. Hizmetçi kadın, o zaman, yazı masasının anahtarı, Mösyönün gece dolabının üstünde olması gerektiğini, bir gün önce, nöbet sırasında, onu orada gördüğünü hatırladı. Gidip baktılar. Felicite hiç çekinmeden yazı masasını açtı. Fakat orada, o beş bin franktan başka bir şey bulamadı. Onları, çekmecenin içinde, olduğu gibi bıraktı, çünkü parayı düşündüğü yoktu. Her zaman orada duran soy ağacını boşu boşuna aradı, bulamadı. Tahrip işine, seve seve ondan başlayabilirdi. Soy ağacı, çalışma odasında, doktorun masasının üstünde kalmıştı. Félicite, etrafım, usulü dairesinde araştırarak kadar bile aklını başında bırakmadan, ona, kilitli dolapları araştıran ihtirasın şiddeti içinde, soy ağacını, o masada göremeyecekti bile.

Arzu, onu yine geri döndürdü. Geldi, dolabın karşısına dikildi; dolabı, yukarıdan aşağı süzüyor, ateşli ve kızgın bir bakışla kuşatıyordu. Kısa boyuna rağmen, sekseni geçen yaşına rağmen, canlılıkla, hanikulade bir güç harcayarak, yükseliyordu. Tekrar:

— Ah! dedi. bir aletim olsaydı!

Yine. bu dağ kadar dolapta bir çatlak: onu yarmak için parmaklarını içine sokabileceği bir yarık araştırıyordu. Hücum planları tasarlıyor, şiddetli hareket hayalleri kuruyor. sonra tekrar hileye sapıyordu. Dolabın kapaklarını. bir üfleyle açılacak bir kahpelik düşünüyordu.

Birdenbire gözleri parladı: bulmuştu.

— Bana bak. Martine, kapağın bir tanesini bir çengel tutuyor. değil mi?

— Evet Madam, ortadaki rafın üstünde. bir burgulu halka var. çengel ona giriyor... İşte! Aşağı yukarı şu oymanın hizasında.

Félicite. davayı kesin olarak kazandığını gösteren bir jest yaptı.

— Sende bir burgu var mı: büyük bir burgu?... Bana bir burgu ver! Martine çabucak mutfığa indi. onun istediği aleti getirdi.

İhtiyar kadın. işe başlayarak:

— Bu şekilde. gürültü etmemiş oluruz. dedi.

İhtiyarlıktan kurumuş ufak ellerinden beklenmeyen garip bir kuvvetle, burguyu soktu. önce, hizmetçi kadının gösterdiği yere bir delik açtı. Fakat, delik çok aşağıda kalıyordu; burgunun, delikten sonra, rafa daldığını sezdi. Açtığı ikinci bir delik, dosdoğru, kancanın demirine ulaştı. Bu sefer de, gereğinden fazla isabetli olmuştu. Felicité, deliklerin sayısını artırdı. sağdan deldi, soldan deldi: sonunda burgunun kendisini kullanarak, kancayı halkadan kurtardı. Sürgü yerinden oynadı, dolabın iki kapağı da açıldı.

Felicité, kendinden geçmiş bir halde:

— Hele şükür! dedi.

Sonra. kulağını yatak odasına verdi. Clotilde'i uyandırmış olmak korkusuyla, korku içinde, kımıldamadan durdu. Fakat, karanlık. büyük sessizliğin kucağında bütün ev uyuyordu. Yatak odasından, hep, azametli bir ölüm durgunluğu geliyordu: yalnız. Felicité. bir tek kez vurarak, sabahın biri olduğunu haber veren, saatin tiz çingırağını duydu. Dolap. ardına kadar açık duruyordu, üç rafını dolduran kâğıt yığınlarıyla taşıyordu. O zaman, Felicité saldırdı. bu cenaze bekleme gecesinin kutsal loşluğu. sonsuz durgunluğu arasında, tahrip işi başladı.

– Hele şükür! dedi. otuz yıldır bekliyorum, hevesim içimde kaldı!.. Çabuk olalım, Martine, çabuk olalım! Bana yardım et!

Ayaklı masanın yüksek iskemlesini getirmiş, önce üst raftaki kâğıtları almak için, bir sıçrayışta o iskemlenin üstüne çıkmıştı. Çünkü, dosyaların orada bulunduğunu hatırlıyordu. Fakat, mavi kaba kâğıttan gömlekleri orada göremeyince şaşırdı; rafta, kalın kâğıtlara yazılmış müsveddelerden başka bir şey yoktu; bunlar, paha biçilmez eserlerdi, doktorun bütün araştırmaları, bütün keşifleri, gelecekteki şerefine âbidesiydi; onları özenle koruması için, Ramond’a bırakmıştı. Pascal, herhalde, ölümünden birkaç gün önce, yalnız dosyaların tehlikede olduğunu düşünerek ve hiç kimsenin, öteki eserlerini mahvetmek cesaretini gösteremeyeceğini sanarak taşımış, yeni bir tasnif yapmış olsa gerekti.

Felicité:

– Adam sen de! Ne yapalım! dedi. O kadar çok ki, eğer sonuna ulaşmak istiyorsak, hangisi olursa olsun, bir ucundan başlamalıyız... Hazır buraya çıkmışken, hele şunu bir temizleyelim... Tut Martine!

Rafı boşalttı; müsveddeleri, birer birer, hizmetçi kadının kucağına attı. Martine de elinden geldiği kadar az gürültü ederek, bunları, masanın üstüne koyuyordu. Biraz sonra, bütün yığın orada birikti; Felicité sandalyeden yere atladı.

– Ateşe! Ateşe!... Ötekileri, o aradıklarımı da elbette ele geçireceğiz... Ateş! Ateş! Önce bunları! Tımak kadar kağıt parçasına varıncaya kadar, okunmaz notlara kadar hepsini ateşe! Ateşe! İletin yayılmasını öldürdüğümüze emin olmak istiyorsak, ateşe!

Yobazlıkla, gerçeğe karşı beslediği vahşi kinle, bilimin delillerini yok etmek hırsı ile, bir müsveddenin ilk sayfasını kendi eliyle yırttı. lambada tutuşturdu. bu alevli meşaleyi, içinde belki yirmi yıldır ateş yanmamış olan şömineye attı; sonra, aynı müsveddenin üst tarafını, parça parça atmaya devam ederek, ateşi canlandırdı. Hizmetçi kadın da onun gibi azimli, yardımına gelmiş, başka bir kalın defter almış, yapraklarını yuluyordu. Ondan sonra, ateş hiç sönmedi, yüksek şömine, büyük bir alevle, parlak bir yangın ateşiyle doldu; bu alev, zaman zaman yavaşlıyor, sonra, yeniden kâğıt atılınca, daha şiddetle yükseliyordu. Şöminede, gitgide büyüyen bir kor yığını birikiyor, bir kül tabakası, üzerinde milyonlarca

kıvılcım koşuşan, karamış yapraklardan, kalın bir tabaka yükseliyordu. Fakat, bu sonu gelmeyen, uzun bir işti; çünkü, hep birden, fazla miktarda kâğıt atıldığı zaman ateş tutuşmuyordu; bunları sarsmak, maşayla karıştırmak gerekiyordu; en iyisi, kâğıtları buruşturmak, bunlar iyice tutuşmadan başka kâğıt atmamak. Gitgide elleri alışıyor, iş hızlı ilerlemeye başlıyordu.

Felicité, yeniden bir demet kâğıt getirmek için telaşla yürürken bir koltuğa çarptı. Martine:

– Aman, madam! dikkat edin, dedi. Gelen olursa!

– Kim gelecek? Clotilde mi? Çok derin uykuda, kızcağız! Hem, hepsi bittikten sonra gelirse, aldınış etmem! Keyfine bak, yapuğım işi gizleyecek değilim, dolabı bomboş, ardına kadar açık bırakacağım, evi temizleyen ben olduğumu açıktan açığa söyleyeceğim... Bir satur yazı kalmasin da, üst tarafı vız gelir!

İki saate yakın, şömine alev alev yandı. Tekrar dolaba gelmişler, öbür iki rafı da boşaltmışlardı. Yalnız, dolabın alt kısmı, en dip tarafı kalmıştı; burası da karmakarışık notlarla tıklım tıklım dolu görünüyordu. Bu donanma alevinin sıcaklığıyla ikisi de kendinden geçmiş, nefes nefese, ter içinde, vahşi bir yıkıcı faaliyete kendilerini vermişlerdi. Çömeliyorlar, iyice yanmamış yığınları ateşe sürerek ellerini kararuyorlar, öyle sert hareketler yapıyorlar ki, kır saçlarının tarazları, buruşan elbiselerinin üstünde sallanıyordu. Uğursuz bir iş için kurulmuş şeytanca bir odun yığınının ateşini körükleyerek harıl harıl çalışan iki büyücü kadın gibi idiler; sanki, bir din şehidi kurban ediliyordu; kâğıda geçirilmiş fikir, bir meydanlıkta yakılıyordu; koskoca bir gerçekler ve umutlar dünyası yıkılıyordu. Zaman, zaman, lambanın ışığını solduran bol aydınlık, geniş odayı dolduruyor, tavanda, iki kadının, ölçüden aşırı gölgelerini kımıldatıyordu. Fakat Felicité, dolabın alt kısmını dolduran karma karışık notları, avuç dolusu yaktıktan sonra, orayı tamamen boşaltmaya hazırlandığı sırada, birdenbire, boğulurcasına, sevinçle haykırdı:

– Hah! İşte, buldum!... Ateşe! Ateşe!

Sonunda, dosyaları yakalamıştı. Doktor, mavi kâğıttan gömlekleri, tâ dibe, notların oluşturduğu setin arkasına saklamıştı. O zaman, Felicité, yıkıcı bir çılgınlığa yakalandı, azgın bir hamleyle atıldı, dosyaları avuç

avuç yakaladı. alevlerin ortasına attı, ömineyi bir yangın homurtusu ile doldurdu.

– Yanıyor! Yanıyor!... Hele ükür, sonunda hepsi yanıyor! Martine, şunu da, şunu da!... Ah! Ne ateş, ne koca ateş!

Fakat, hizmetçi kadım telaş alıyordu.

– Madam, dikkat edin, evi tututuracaksınız, dedi... u harlıtıyı duyuyor musunuz?

– Aman! Ne ıkar? Herşey yansın, isterse!... Yanıyor, yanıyor, ne güzel!... Üç tane daha var, iki tane daha var, işte sonuncusu yanıyor.

Kendinden geçmiş, korkunç bir halde, keyifli keyifli gülüyordu. Derken ömineden, alevli kurşun parçaları dökölmeye başladı. Horultu müthiş bir dereceyi buluyordu, hiçbir zaman temizlenmeyen baca tutuşmuştu. Bu, Felicité’yi daha fazla telaşlandırdı; hizmetçi kadın, şaşkına dönmüş, haykıra, haykıra, odanın içinde dört dönüyordu.

Clotilde, odanın derin sessizliğı içinde, Pascal’ın ölüsünün yanında uyuyordu. Saatin, üçü alan hafif ıngırak sesinden başka güröltü olmamıştı. Mumlar, uzun, hareketsiz bir alevle yanıyor; havada hiçbir soluk yoktu. Clotilde, rüyasız, ağır uykusunun içinde, yine de, bir güröltü, gitgide büyüyen bir kabus yarısı duyuyordu. Sonra, gözlerini açınca, ilk anda bir şey anlayamadı. Neredeydi? Kalbini sıkıştıran bu muhteşem yükün nedeni neydi? Gereğı, bir dehşet içinde kavradı. Pascal’ı tekrar gördü, yan odadan gelen, Martine’in feryatlarını duydu; ne olduğunu anlamak için, merakla, koştı. Fakat, Clotilde, daha kapının eşiğine gelir gelmez, bütün sahneyi vahşi bir durumla kavramış, ardına kadar açık ve bomboş dolabı, yangından korkup telaşa düşen Martine’i, dosyaların son kırıntılarını ayağıyla ateşe iten, sevinç içindeki büyükannesini görmüştü. Odayı, bir duman, uçuşan bir kurum kaplıyor, o yangın homurtusu Clotilde’in, uykusu arasında duyduğu o yıkıcı yarış, içeriyi, boğazlanan bir adam hırıltısıyla dolduruyordu.

Clotilde’in dudaklarından fırlayan yaygara, fırtına gecesini, kendisini, kağıtları çalarken yakalayan Pascal’ın yükselttiğı aynı feryattı.

– Hırsızlar! Katiller!

Hemen şömineye atılmışı. O müthiş alev homurtusuna rağmen, dökülen kızıl kurum parçalarına rağmen, saçlarını tutuşturmak ve ellerini yakmak tehlikesini göze alarak, henüz yanmamış kağıt yapraklarını avuçladı, vücuduna bastırarak, cesaretle söndürdü. Fakat, bu, çok az bir şeydi, ancak enkazdan ibareti; ateşin, ocakta, iki saat içinde mahvettiği dev ölçüde işin, bütün bir ömrü dolduran, sabırla başanılmış, muazzam eserin bir tek sağlam sayfası, kırıntıları bile kalmamıştı. Clotilde'in öfkesi artıyor, içinden, taşan bir gazap hamlesi yükseliyordu.

– Siz hırsızsiniz, katilsiniz!... diye haykırdı. Bu yaptığınız şey, iğrenç bir cinayettir! Ölüme tecavüz ettiniz, fikri öldürdünüz, dehayı öldürdünüz!

İhtiyar Madam Rougon gerilemiyordu. Tersine, hiç pişmanlık duymadan, başı dik, ilerlemiş, kendi vereceği ve kendi yerine getirdiği yıkıcılık hükmünü savunuyordu.

– Bana mı söylüyorsun? Büyükanne mi söylüyorsun? dedi... Ne yapmam gerekiyorsa, onu yaptım, vaktiyle senin de bizimle beraber yapmak istediğin şeyi yaptım.

– Vaktiyle, beni siz deliye döndürmüştünüz. Fakat, yaşadım, sevdim, anladım... Hem, bu, benim gayretime bırakılmış kutsal bir mirastı, bir ölünün son fikriydi, büyük bir beyinden kalan şeydi, onu, herkese kabul ettirecektim... Evet, büyükanneysin, fakat, yaptığın iş, oğlunu yakmaktan farksız!

Felicité, haykırdı:

– Pascal'ın kağıtlarını yaktım diye, kendisini yaktım, demektir öyle mi? Ailemizin şerefini kurtarmak için gerekirse şehri yakardım!

Hâlâ, o kavgacı, üstün edasıyla ilerliyordu. Clotilde, kurtardığı ve masanın üstüne bıraktığı kararmış kâğıt parçalarına, onları tekrar ateşe atar korkusuyla, vücudunu siper ediyordu. Felicité, onlara tenezzül etmiyordu; şöminedeki ateşi bile merak etmiyordu. Ateş, bereket versin, kurumları ve son kalan kızgın kül ateşlerini söndürüyordu.

Ufacık boyu yükselir gibi olan ihtiyar Madam Rougon, devam etti:

– Halbuki, biliyorsun, benim bir tek amacım, bir tek ihtirasım vardı: Ailemizin şerefi ve üstünlüğü. Bütün ömrümce didindim, gözcülük ettim; bunca zamandır, kötü rivayetleri susturmak, kendimizden, büyük

bir tarih bırakmak için yaşadım... Evet. hiçbir zaman ümitsizliğe düşmedim. Hiçbir zaman teslim olmadım, en küçük fırsatlardan faydalanmaya daima hazır durdum... Her istediğimi de yaptım, çünkü beklemesini bildim.

Geniş bir el hareketiyle, boş dolabı, içinde kıvılcımların sönmekte olduğu şömineyi gösterdi.

– Artık bitti, şerefimiz kurtuldu, bu kötü kâğıtlar bize artık kusur yüklemeyecek, arkamda hiçbir tehdit bırakmayacağım... Rougon'lar üstün çıkıyorlar.

Clotilde, onu kovmak istercesine, heyecanla, kolunu kaldırıyordu. Fakat, Felicité kendiliğinden çıktı, isten kararan ellerini yıkamak, saçlarını düzeltmek, için mutfığa indi. Hizmetçi kadın, onun peşi sıra çıkacağı zaman, döndü, genç hanımının el hareketini gördü. Geri geldi.

– Ben. öbür gün, Mösyö mezarlığa götürüldükten sonra gideceğim, matmazel, dedi.

Bir sessizlik oldu. Clotilde:

– Ama, ben seni kovmuyorum, Martine, dedi; asıl suçun sende olmadığını biliyorum... Otuz yıldır, bu evde yaşıyorsun. Kal, benimle beraber kal.

Sapsarı, yıpranmış gibi yüzü ihtiyar kız, kır saçlı başını salladı:

– Hayır, ben, Mösyöye hizmet ettim, Mösyöden sonra, hiç kimseye hizmet etmem.

– Evet ama, bana?

Martine, başını kaldırdı, genç kadının, kucağında büyüyen bu sevdiği küçük kızın yüzüne dikkatle baktı.

– Size, hayır!

O zaman, Clotilde, bir sıkılganlık duydu, karnındaki çocuktan söz etmek istedi, efendisinin bu çocuğuna hizmet etmeye belki razı olacağını söylemek istedi. Martine, onun bu niyetini sezdi, kulak ınisafiri olduğu konuşmayı hatırladı, gebeliği henüz belli olmayan bu verimli kadın karnına baktı. Bir an, düşünür gibi oldu. Sonra, açıktan açığa:

– Çocuk, değil mi? dedi... Hayır!

Sonra. hesap verdi, paranın değerini bilen pratik kız sıfatıyla, işi halletti.

– Mademki beş on param var, bir köşeye çekilip, gelirimi rahat rahat yiyeceğim... Siz. matmazel, fakir olmadığınız için. sizi bırakabilirim. Mösyö Ramond, noterden dört bin frank gelirin nasıl kurtarıldığını yarın size anlatacaktır. Şimdilik. siz yazanenin anahtarını alın. Mösyönün oraya koyduğu beş bin frangı. yerinde bulacaksınız... Aramızda hırıltı çıkmayacağına eminim. Mösyö bana üç aydır, para vermiyordu, elimdeki kâğıtlar bunu ispat eder. Bundan başka, son zamanlarda, kendi cebimden. aşağı yukarı iki yüz frank harcadım. Mösyö, bu paranın nereden geldiğini bilmiyordu. Bunların hepsi yazılı. siz beni bir santim bile zarara sokmazsınız. biliyorum, içim rahat... Öbür gün, Mösyö gittikten sonra. ben de gideceğim.

O da mutfğa indi. Clotilde. bu kızın. bir suça yardım etmesine neden olan körü körüne sofuluğuna rağmen. onun, kendisini böyle bırakıp gitmesinden dolayı, son derece canı sıkılıyordu. Bununla beraber. dosya kırıntılarını toplayıp odasına dönerken, masanın üstünde serili duran soy ağacım gördü, sevindi. Büyükkannesiyle Martine, onu orada fark etmemişlerdi. Bu. kazadan tek kurtulan kutsal bir emanetti. Onu oradan aldı. yarı yarıya kavrulmuş dosya parçalarıyla birlikte. yatak odasındaki konsola kilitledi.

Fakat. kendisini, tekrar. o acı dolu odada bulunca, yüreğini büyük bir üzüntü kapladı. Bitişik çalışma odasını dumana ve küle boğan yakıcı vahşetin yanı başında, o ne haşmetli sessizlik, ne ölmez huzurdu! Loşluktan, kutsal bir sessizlik dökülüyor, mumların ikisi de, hiç ürpermeden, durgun, temiz bir alevle yanıyordu. Clotilde, o zaman, Pacal'ın yüzü, bembeyaz sakalın ve beyaz saçların dağınıklığı ortasında, bembeyaz ağarmış olduğunu gördü. Pascal, ışıklar içinde, nurdan bir iklil ortasında, şahane bir güzellikle uyuyordu. Eğildi, onu bir daha öptü, son ebediyet rüyasını görmekte olan. göz kapakları örtülü mermer çehrenin soğukluğunu dudaklarında hissetti. Korumasını kendisine bıraktığı eseri kurtarmamaktan ileri gelen. öyle büyük bir üzüntü duydu ki. hıçkırarak. diz üstü düştü. Dehaya tecavüz edilmişti: ona öyle geliyordu ki, çalışmalarıyla dolu bütün bir ömrün bu zalimce yok edilişi karşısında evren harap olacaktı.

Clotilde, çalışma odasında, korsajını tekrar ilikledi; meme verdiği çocuğunu, hâlâ dizleri üstünde tutuyordu. Gökyüzü kor gibi tutuşmuş, Ağustos ayının parlak son günlerinden biri, öğle yemeğinden sonra, saat üç sulandı. Sımsıkı kapalı pencere kanatlarının aralıklarından, geniş odanın durgun ve ılık loşluğuna, ancak, ince güneş ışınları süzülüyordu. Pazar gününün, büyük durgunluğu, dışardan, ikindi duasının son darbele-rini vuran çanların uzak sesleriyle beraber içeriye yayılıyor gibiydi. Hizmetçi kadın, dış mahalledeki bir kuzenine gitmek için izin istediğinden, anne ile çocuğun akşam yemeği saatine kadar yalnız kalacakları boş evde hiçbir gürültü duyulmuyordu.

Clotilde, üç aylık koca bir oğlan olan çocuğuna, bir an baktı. Mayıs son günlerine doğru doğurmuştu. Pascal'ın yasını tutmaya başlayalı, neredeyse on ay olacaktı; sade ve uzun, siyah bir elbise giyiyordu; çok ince, çok alımlı endamlıydı; son derece güzel, kumral saçlarının çevrelediği gayet kapalı, genç yüzüyle, bu elbiseleri içinde ilahi bir güzellikeydi. Gülümsüyordu; fakat, ortasında tozlar uçuşan güneş ışınlarından birine gözü takılıp kalmış; sütten hâlâ ağzı ıslak, tombul ve pembe güzel çocuğu gördükçe, zevk duyuyordu. Küçük, çok hayret etmiş gibi görünüyor, bakışlarını, bu altın pırıltıdan, bu göz kamaştırıcı aydınlık harikasından ayıramıyordu. Sonra, uykusu geldi; seyrek, solgun saçları çıkmaya başlayan, yuvarlak ve çıplak, ufacık başını, annesinin koluna bıraktı.

O zaman, Clotilde, yavaşça kalktı, çocuğu, masanın yanı başında duran beşiğe yatırdı. Uyuduğuna iyice emin olmak için, bir an eğildi, orada durdu; sonra, alaca karanlıkta, ekose perdeyi indirdi. Bu işi yaptıktan sonra, hiç gürültü etmeden, yumuşak hareketlerle, zemine adeta sürterek geçen gayet yavaş adımlarla yürüyerek iş yapmaya başladı; masanın üstünde duran çamaşırları yerine yerleştirdi, kaybolan bir küçük patiği aramak için, odada iki kez dolaştı. Çok sessiz, çok yavaş, çok hamarattı. O gün de evin ıssızlığı içinde, düşünüyor, yaşadığı yılı gözünün önünden geçiriyordu.

Önce, cenaze kalkuğı günkü müthiş yıkınıdan hemen sonra. Martine'nin inadı tutmuş, usuldür diye bir hafta bile kalmak istememiş. kendi yerine çalışsın diye, yakındaki bir ekmekçi kadının kuzeni olan şişman, esmer bir kızı getirmiş, kendisi gitmişti. Martine ise, Saint-Marthe'da, ıssız bir kovukta öyle fakir bir hayat yaşıyordu ki, ufacık servetinin geliri üzerinden de tasarruf yapsa gerekti. Mirasçısı olduğunu bilen yoktu. bu kadar çingene cimrilik, kimin işine yarayacaktı? On ay içinde, bir kez bile, Souleide'a ayak basmamıştı. Mösyö, artık yoktu; Martine, Mösyö-nün oğlunu görmek arzusunu bile duymuyordu.

Sonra Clotilde'in hafızasında, büyükannesi Felicité'nin hayali belirliyordu. Felicité, kabahatler acı bir şekilde ödendiğı taktirde, bunları tamamen affedecek kadar geniş fikirli, kudretli bir akraba güzelliğıyle, ara sıra, onu ziyarete geliyordu. Haber vermeden geliyor, çocuğı öpüp seviyor, ahlak dersi veriyor, nasihatler ediyordu. Genç anne, ona karşı, Pascal'ın öteden beri gösterdiği, sadece saygılı tavrı takınmıştı. Aslında, Felicité, kendini, tamamen, zaferinin sevincine vermişti. Çoktan beri aklına koyduğu, uzun uzun düşünerek olgunlaştırdığı bir fikri sonunda korumuş olacaktı. Bu fikir, son derece büyümüş olan servetini, ihtiyarlara ait bir düşkünler evi inşası ve bir vakıf tesisi için kullanmaktı. Bu eve, Rougon Düşkünler Evi adı verilecekti. Şehrin dışında, gara yakın bir noktada bulunan eski gezinti yerinin bir kısmını binanın arsası olmak üzere satın almıştı bile; o Pazar günü de, saat beş sularında, sıcak bir parça azaldıktan sonra, ilk temel taşı konulacak; resmi makamlar temsilcilerinin şereflendireceğı, tam anlamıyla bir tören yapılacaktı. Felicité, muhteşem bir kalabalık ortasında, bu törenin, alkışlanan kraliçesi olacaktı.

Clotilde, Pascal'ın vasiyetnamesi açıldığı zaman, tam bir maddi menfaat fedakârlığı gösteren büyükannesine karşı, bir parça da minnet duyuyordu. Pascal, genç kadını kendisine tek mirasçı göstermişti. Mirasın dörtte biri üzerinde saklanmış hissesi bulunan Felicité, oğlunun son arzularına hısımların akrabalarını söyledikten sonra, mirastan vazgeçmişti. Gerçi, bütün mirastan mahrum etmek, onlara yalnız şereften oluşan bir miras bırakmak, büyük servetini, gelecek nesiller Rougon'ların ismini saygı ve itibarla ansınlar diye, o Düşkünler Evinin inşasına harcamak istiyordu; fakat, yarım yüzyıllık zamanla, paraya karşı çok cimri davran-

dıktan sonra, şimdi. daha yüksek bir amacın saflığına erişmiş. parayı değersiz görmeye başlamıştı. Clotilde'in de, bu cömertlik sayesinde, gelecekte korkusu kalmamıştı. Dört bin frank gelir, oğluya kendisine yetiyordu. Onu yetiştirecek, iyi bir insan yapacaktı. Hattâ, yazı masasındaki beş bin frangı, oğlu adına, bankaya faiz getirmesi için yatırmıştı. Herkesin satmak için kendisini teşvik ettiği Souleiate'ı koruyordu. Gerçi, bu binanın idaresi masraflı değildi; fakat. içinde adeta kaybolduğu bu çok fazla geniş, ıssız koca evde, o ne yalnız. ne kasvetli hayattı. Ama, o zamana kadar Clotilde, bu binadan ayrılmaya bir türlü razı olmamıştı. Belki de hiç razı olmayacaktı.

Ah! Bu Souleiate! Bütün aşkı, bütün hayatı, bütün hatıraları oradaydı! Zaman zaman, ona, Pascal hâlâ orada yaşıyormuş gibi geliyordu; çünkü. eski hayatlarına ait hiçbir şeyin yerini değiştirmemişti. Mobilyalar aynı yerlerde duruyordu. saatler çaldıkça, aynı zamanlarda aynı işleri yapıyordu. Yalnız Pascal'ın yatak odasını kapatmıştı; yüreği fazla sıkıldığı zaman. oraya, yalnız kendisi, bir türbeye girer gibi giriyor, ağlıyordu. Bir arada seviştikleri odada onun. içinde öldüğü yatakta, Clotilde, her gece, genç kızlık zamanındaki gibi yatıyordu; orada, şimdi fazla olarak karyolaya bitleştirilmiş beşik vardı ki, Clotilde, her akşam oraya taşıyıp getiriyordu. Burası, eski eşyalarıyla, eskimekten incelmış şafak rengi döşeme kumaşlarıyla, aynı cana yakın, çok eski odaydı; orayı, çocuk, yeniden gençleştiriyordu. Sonra, aşağıda, her yemekte, aydınlık yemek salonunda, çok yalnız, çok ıssız kalıyordu, ama, Pascal'la beraber, neşeyle yiyip içtikleri zamanki kahkahaların, güçlü gençlik iştahlarının akislerini duyuyordu. Bahçeye de, bütün mülke de, en candan bağlarıyla bağlıydı. Çünkü, her attığı adımda, birbirine eklenmiş Pascal'la kendisinin hayallerini görüyordu. Set üzerinde, yüzyıllık ulu servilerin ince gölgesinde, Seille'in kayalık duvarlarıyla Sainte-Marthe'in tepelerini sınırlandıran Viome vadisini, kaç kez seyretmişlerdi! Taş basamakları aşarak, cılız zeytin ve badem ağaçlarının arasında dolaşarak, okul kaçkını çocuklar gibi, kaç kez. çevik adımlarla tırmanma yarışına girmişlerdi! Sonra, bastıkça çatırdayan dikenlerle dolu çamlık vardı, o sıcak ve mis kokulu gölgelik vardı, akşamları, yıldızlar parıldamaya başlayınca, bütün gökyüzünü gören. otları omuza yumuşak gelen, uçsuz bucaksız harman yeri vardı! Hele, dev gibi yüksek çamlar, yazın her günü, pınarın iç serinletici

şınlısını; onun yüzyıllardan beri örttüğü pürüzsüz billûr sesi dinleyerek, tatmaya geldikleri büyüleyici huzur vardı! Evin eski taşlarına varıncaya kadar, zeminin toprağa varıncaya kadar Souleïade'da bir zerre yoktu ki, Clotilde, onda, kanlarından bir parçasının ılık vuruşlarını, oraya yayılmış ve karışmış hayatlarının bir parçasını bulamasın.

Fakat, o. günlerini, çalışma odasında geçirmeyi tercih ediyordu, en güzel hauralarını da, orada yaşıyordu. Orada da, bir tek fazla eşya, beşik vardı. Doktorun masası eski yerinde, soldaki pencerenin önündeydi. Gidip otursa oturabilirdi; çünkü, sandalye, yerinden bile kıınıldamamıştı. Ortadaki uzun masanın üstünde, eski kitaplar ve broşürler yığını ortasında, yalnız, Clotilde'in, şimdi muayene ile uğraştığı, küçücük çocuk çamaşırlarının beyazlığı vardı. Kitaplık raflarında, aynı kitap dizileri duruyor; sımsıkı kilitli büyük, meşe dolap, bağrında, aynı hazineyi saklar gibi görünüyordu. İslî tavanın altında, karma karışık sandalyelerin; içinde, genç kız kaptisleriyle alim araştırmalarını, çok uzun zaman birleştirdikleri bu ortak çalışma odasının cana yakın düzensizliği ortasında, çalışmanın o güzel havası, hâlâ dalgalanıyordu. Hele, Clotilde'i bugün en fazla duygulandıran şey, duvarlara asılmış, eski pastellerin, canlı çiçeklerden yaptığı, gayet inceden inceye kopya edilmiş resimlerin; sonra, ara sıra delice bir fanteziye kapılarak, hayal alemine daldığı zamanlar, uzaklara giden hayal gücüyle çizdiği rüya çiçeklerinin manzarasıydı.

Clotilde, masanın üstünde, ufacık çamaşırları dizmekle uğraşıyordu ki, başım yukarı kaldırıncaya, tam karşısında duran, ihtiyar Davud'un, eli Şumniyeli Elbisaç'ın çıplak omzuna dayalı pasteline gözü takıldı. Aruk gülmek nedir bilmediği halde, duyduğu ilgiyle, yüzüne, bir sevinç dalgasının yükseldiğini hissetti. O, bu mağrur ve alımlı sembolü çizmekle zaman geçirdiği gün, ne kadar sevişiyorlar, nasıl bir sonsuzluk hayali kuruyorlardı! İhtiyar Melik, Elbisaç'ın çıplak omzuna abanmış olarak cepheden görünüyordu. Çocuk, bembeyaz teniyle, yarı beline kadar çıplaktı. Davud, dümdüz muhteşem bir elbise giymiş, mücevherler içindeydi; kar gibi beyaz saçlarında, hükümdarlık iklili vardı. Fakat, genç kız, sadece cildinin zambak rengi, ipek yumuşaklığıyla, ince ve düzgün endamıyla, yuvarlak ve ufacık göğsüyle, ilahi bir zarafet taşıyan yumuşak kollarıyla, daha muhteşemdi. Kendisi beğenildiği için çok mağrur, gençliğinin diril-

tici kanını hükümdarına verdiğinden dolayı çok sevinçli, her kadına tercih edilen bu cariyeye, kudretli ve sevilen bir efendi edasıyla Melik yaslanıyor. ona hükmediyordu. Kızın bütün duru ve muhteşem çıplaklığı, gün ışığının ortasına toplanmış halkın karşısında, boyun eğişini, varlığını nasıl sakinlikle ve mutlak surette verişini ifade ediyordu. Davud gayet azametli, kız gayet saftı; ikisinden, bir yıldız pırlıtsı yükseliyor gibiydi.

Şimdi, Pascal, gitmişti, toprağın altında uyuyordu. oysa ki kendisi, siyahlar, simsiyah elbiseler giymiş, büyüleyici çıplak teninin hiçbir tarafı meydanda gözüküyordu; gün ışığının tâ ortasında, biriken halkın önünde, vücudundan, huzur, mutlak surette verdiği iyiliği ifade etmek, çocuktan başka bir şeye sahip değildi.

Clotilde, beşiğin yanına, yavaşça oturdu. Güneş ışınları, odasının bir başından öte başına kadar uzanıyor; kızgın günün sıcaklığı, örtülü pencere kanatlarının uyuşmuş loşluğunda, artıyor; evin sessizliği, daha yayılmış gibi geliyordu. Clotilde, küçük zıbınları bir tarafa bırakmış, dışarıda tutuşan yangın sıcaklığı içinde, vücudunu kaplayan bu büyük ve sıcak sessizliğin ortasında, yavaş yavaş düşünceye dalıyor, yavaş yavaş, şeritler dikiyordu. Akli, önce, tekrar, aslından kopya edilmiş pastellerle, hayal eseri pastellere gitti. Şimdi düşünüyor, kişiliğindeki bütün o ikiliğin, onu bazen, saatlerce bir çiçek karşısında oturup o çiçeği tıpkı tıpkısına kopya etmeye sevkeden gerçek hırsından; sonra, vaktiyle, onu gerçek dışına fırlatan ve vücudu yok çiçekler cennetine, delice hayallere sürükleyen, ahret inancından ileri geldiğine hükmediyordu. Clotilde, öteden beri böyleydi; aslında, dün neyse, onu hep değiştiren yeni hayat seli altında, bugün de o olarak kaldığını hissediyordu. O zaman, düşüncesi, kendisini bugün bulunduğu hale getiren Pascal'a karşı beslediği minnettarlığa gelip dayandı. Bir zamanlar, Clotilde minimini iken, onu çirkef dolu bir çevreden çıkartıp kendi yanına alması herhalde, iyi kalpliliğinin bir eseriydi; fakat, hiç şüphesiz, aynı zamanda, onun üzerinde bir tecrübe yapmak gerçekten ve şefkatten ibaret başka bir çevrede nasıl yetişeceğini anlamak, istemişti. Çevre aracılığıyla kültür yapmak, nefsi nefesine tedavi etmek, gerek maddi ve gerek manevi bakımdan ıslah etmek ve kurtarmak, Pascal'da, imkân bulsa, büyük ölçüde tecrübe etmek istediği, daima zih-

nini işgal eden eski bir hipotez idi. Clotilde şahsiyetinin en mükemmel tarafını. şüphesiz ona borçluydu: oysa ki Pascal ona ihtiras ve cesaret vermişti. Bol güneşin altında bu serpilmede. hayat. onları. hatta birbirinin kolları arasına atmıştı; dünyaya gelen ve eğer ölüm araya girmese, onları hep bir arada mutlu edecek olan çocuk. iyiliğin ve neşenin son bir gayreti değil miydi?

Clotilde, hafızasının o geğmişi yoklayışı arasında. kendisinde meydana gelen uzun değişme faaliyetini, açıkça hissetti. Pascal, onun soyunu düzeltiyordu, Clotilde, şimdi, o yavaş gelişmeyi geręekle hayali arasındaki mücadeleyi tekrar yaşıyordu. İş. onun çocuk öfkelerinden. bir isyan filizlenmesinden, onu en kötü hayallere salan bir dengesizlikten başlıyordu. Sonra, o büyük arayış nöbetleri. hayal ve yalan ihtiyacı. bu alçak dünyadaki eşişsizliklerin ve haksızlıkların gelecek bir cennetin sonsuz zevkleriyle telafi edileceğini düşünerek duyduğu ani mutluluk ihtiyacı geliyordu. Bu. Pascal'la didiştiği. onun dehasını öldürmeyi kurarak onu azaplarla kuşattığı devirdi. Clotilde, yolun bu dönemecinde, Pascal'ı karşısında yine Üstadı olarak buluyor, fırtınalı gecede. kendisine verdiği müthiş hayat dersiyle. kendisini bıraktığını görüyordu. O zamandan beri, semt etkisini yapmış, gelişme hızı gitmişti. Clotilde, sonunda, dengeli, makul bir kadın olmuş. hayatı, nasıl gerekiyorsa öyle yaşamayı kabul etmiş, top yekûn insan çalışmasının, günün birinde, dünyayı kötülükten ve ızdıraptan kurtaracağı ümidini beslemeye başlamıştı. Sevmişti, anneydi, anlıyordu.

Birdenbire, öteki geceyi, harmanlıkta geçirdikleri geceyi hatırladı. Yıldızlar altındaki sızlanışını hâlâ duyuyordu. Doğa zalimdi, insanlık kötüydü, bilim iflas etmişti, "olmayacak işlere son vermek", "yapılacak işlere dönmek" şarttı. Nefsini kötüye terk etmekten başka. devamlı mutluluk yoktu. Sonra, Pascal'ın kendi duasını okuduğunu duyuyordu. Akıl, bilimle ilerliyordu; yavaş yavaş edinilen geręekler, elde edilmesi mümkün tek sonsuz nimetti; daima artan bu geręekler toplamı, sonunda, insana hesapsız bir güçle beraber, mutluluk değilse bile, sessizlik vereceğine inanmak gerekti. Herşey hayata karşı olan ateşli inançta temel buluyordu. Onun dediği gibi, durmadan yürüyen hayatla beraber yürümek gerekti.

Hiçbir dakika, cahilliğin hareketsizliği içinde hiçbir huzur. geriye dönüŖte hiçbir teselli olamazdı. Sağlam düşünceli olmak; hayatın tek mükâfatı onu, yüklediği ödevi yerine getirerek cesaretle yaşamış olmaktan ibaret bulunduğunu düşünecek kadar alçak gönüllü olmak gerekiyordu. O zaman. hastalık. henüz anlaşılamamış bir arızadan ibaret kalıyor. insanlık. ezeli oluş için çalışan. hareket halinde muhteşem bir makine gibi. çok yüksek görünüyordu. Gündelik işini bitirip ortadan kaybolan işçi. eserin sonunu göremediği ve hakkında hüküm veremediği için. ona neden lanet etsindi? Hatta. eserin bir sonu olmayacaksa dahi. faaliyetin zevkini. yürüyüşün sert havasını. uzun bir yorgunluktan sonra. uykunun tadını niçin tatmamalı idi? Çocuklar. babalarının işini devam ettirecekler. onların doğmaları ve sevimleri. sırf bunun için kendilerine bırakılan. kendilerinin de sırası gelince. başkalarına bırakacakları bu hayat görevi içindir. Bu böyle olunca. kendi nefesine mahsus. mutlak bir mutluluk isteyen benliğin isyanı olmaksızın. büyük ortak iş için. kahramanca fedakârlıktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Clotilde kendini yokladı. zamanla ölümün ertesini düşündüğü zamanlardaki ızdıraplı endişeyi hissetmedi. Bu ahret düşüncesi. artık. onu. azap derecesinde uğraştırmıyordu. Eskiden kaderin sırnını. ahretten. zorla söküp alarak öğrenmek arzuları duyardı. Niçin var olduğunu bilmeden. var olduğu için sonsuz bir keder duyardı. İnsan. yeryüzüne ne yapmaya geliyordu? Sayıklama dolu bir gecenin kabusu gibi gördüğü bu eşitsiz. adaletsiz. çirkin hayatın anlamı neydi? O zamanki ürpertileri dinmişti. Bunları. şimdi. cesaretle düşünebiliyordu. Belki. bundan böyle. kendi sonunun sonucunu kendisine göstermeyen şey. kendi kendinin devası olan çocuktu. Fakat. bunda. içinde yaşadığı dengeli hayatın. yaşama çabası için yaşamak gerektiği düşüncesinin. yeryüzünde tek huzurun. başarılan bu gayretin verdiği zevkle olduğu kanaatinin çok etkisi vardı. Doktorun bir sözünü hatırlıyordu. Pascal. çoğu zaman. bir köylünün. günlük işini bitirdikten sonra. rahat rahat evine döndüğünü görünce. “İşte. derdi. öyle bir adam ki. ahret kavgası. uyumasına engel olmayacak.” bu kavganın. yalnız işsiz insanların hummalı beyinlerine sokulup fesada döndüğünü söylemek isterdi. Eğer herkes görevini yapsa. herkes rahat uyurdu. Clotilde de. ızdırapları ve matemleri arasında. çalışmanın bu şifalı mutlak kudretini. bizzat duymuştu. Pascal. ona. her saatini nasıl

kullanacağını öğreteli, hele, anne olduktan sonra sürekli çocuğu ile uğraşalı, ahret ürpertisinin hafif ve soğuk bir nefes gibi, ensesine oturduğunu artık hissetmiyordu. Korku verici hayalleri, mücadelesini uzaklaştırıyordu. Şimdi bile herhangi bir korku zihnini bulandırsa, günlük acılardan biri, yüreğine bulantılar verse, çocuğunun o gün, bir gün daha büyümüş olduğunu, ertesi gün bir gün daha büyüyeceğini, günden güne, sayfa sayfa, canlı eserinin tamamlanmakta olduğunu düşünerek teselli buluyor, önüne geçilmez bir direnme gücü kazanıyordu. Düşünce, ona, bütün dertlerini, tatlı bir şekilde unutturuyordu. Bir görevi, bir hedefi vardı. bunu, içinde bulunduğu mutlu sessizlikten hissediyor, ne yapmak için dünyaya gelmişse, mutlaka onu yapıyordu.

Ama, tam o anda, hayalperestliğinin, tamamıyla ölmemiş olduğunu anladı. Derin sessizliğin içinde, hafif bir gürültü uçuşmuş. Clotilde başını kaldırmıştı. Bu geçen, ilahi aracı neydi? Belki de, yasım tuttuğu ve etrafında dolaştığını hissettiği, sevgili ölü idi. Clotilde'in, meçhule karşı içgüdüsel bir ihtiyaç içinde, esrara meraklı, eski inançlı çocuk kimliğini bir parça koruması gerekliydi.

Bu ihtiyaca da yer ayırmıştı, hatta onu bilimle izah bile ediyordu. Bilim, insan bilgilerinin sınırlarını ne kadar gerilere götürürse götürsün, herhalde, aşamayacağı bir nokta vardı; işte, Pascal, yaşamının ilgi çekecek tek noktasını o nokta olarak, insanın hep daha fazlasını öğrenmek arzusu olarak gösteriyordu. Bu böyle olunca, Clotilde, evrenin içinde yüzdüğü meçhul kuvvetleri, kazanılmış sahanın on misli genişliğinde, muhteşem ve karanlık bir saha halinde, ileride gelecek insanlığın, içinde durmadan yükseleceği, keşfedilmemiş bir sonsuzluk halinde görüyordu. Şüphesiz ki, bu saha, hayal kudretinin içinde kaybolacağı, hayli geniş bir sahaydı. Clotilde, düşünceye daldığı anlarda, yardım eden, insanlara nasip, önüne geçilemez ahret merakını, görünür dünyadan sıyrılmak ihtiyacım, mutlak adalet ve müstakbel mutluluk hayalini tatmin ediyordu. Eski zamanlardan kalan herşey, son hayal düşkünlükleri, bu düşünceler ortasında, huzur buluyordu; çünkü, çırpınan insanlık, yalanını teselli olmaksızın yaşayamıyordu. Fakat, bereket versin. Clotilde'de, bütün düşünceler, kanıtlanmış bir şekilde kaynaşmaktaydı. Bilimle, haddinden fazla yorul-

muş bir devrin bu dönüm noktasında onun neden olduğu yıkıntılarla endişeli, yeni gelecek yüzyılın karşısında dehşete kapılmış. daha uzağa gitmeyeip geriye atılmak için telaşlı bir arzu duyarak, hayırlı bir denge kuruyor, bilinmeyene karşı duyduğu merakla genişleyerek gerçeğe karşı bir hırs besliyordu. Geri kafalı alimlerin, ufku kaplayıp sırf olaylara bağlı kalmalarına karşılık, basit bir yaratık olan Clotilde, bilmediği şeye, asla da bilemeyecek olduğu şeye, pekâlâ yer ayırabiliyordu. Pascal'm duası, bütün eserin mantıklı sonucu ise, Clotilde'in ahrete sormakta yine devam ettiği ebedi öbür dünya sorusu da, yürüyüş halindeki insanlığa, sonsuzluğa kapısını tekrardan açıyordu. Mademki, herşeyi asla bilmemeye razı olarak hep öğrenmek gerekti, sonsuz bir şüphe ve sonsuz bir ümit olan esrarı, öğrenilecek şeyler arasma almak hareketi, başlı başına hayatı istemek değil miydi?

Tekrar duyulan bir gürültü, geçip giden bir kanat, saçlarına temas eden bir öpücük, Clotilde'i bu kez gülümsetti. Pascal, mutlaka ki oradaydı. Şimdi, bütün varlığı, her taraftan birden gelen, benliğini saran muhteşem bir sohbe te ulaşıyordu. Pascal, ne kadar iyi ve neşeliydi, hayata karşı o hırsı ona veren, başkalarına karşı duyduğu ne büyük aşku! Belki Pascal'ın kendisi de bir hayalperestten başka bir şey değildi; çünkü, hayallerin en güzelini, bilim insana, hesapsız bir kudret bahsettiği zaman üstün bir dünya oluşacağı inancını verdiği zaman güzeldi. Bu üstün dünya, herşeyi kabul etmek, herşeyi mutluluk uğrunda kullanmak, herşeyi bilmek ve herşeyi tahmin etmek; doğayı bir hizmetçi aşağılığına indirmek, tatmin edilen zekânın verdiği rahatlık içinde yaşamaktı! O zamana kadar, istekli ve ayarlı çalışma, herkesin sağlıklı olmasına yeterdi. Belki, günün birinde, ıztıraptan faydalanılırdı. O muhteşem selin karşısında, canlı yaratıkların içinde iyiler de kötüler de bulunmakta beraber, yine cesur ve çalışkan, taküre değer yığının karşısında, Clotilde, sadece, kardeş bir insanlık görünüyor, sınırsız bir göz yumma, sonsuz bir merhamet, ateşli bir acıma duyuyordu. Güneş gibi, aşk da, yeryüzünü kaplıyordu; iyilik, bütün kalplerin su içükleri büyük nehirdi.

Clotilde, iki saate yakın bir zamandan beri, fikirden fikre dolaşıyor. bir yandan da, aynı düzenli hareketlerle dikişini dikiyordu. Küçük

zabınların şeritleri dikilmişti: bir gün önce satın aldığı yeni kundak bezlerinin markalarını da işlemişti. Dikişini bitirdiği için, bu çamaşırları yerleştirmek için kalktı. Dışarıda güneş alçalıyor, altın oklar, pencere aralıklarından artık, gayet ince ve eğri giriyordu. Clotilde, etrafını güçlkle seçiyordu; kanatlardan birini açmaya mecbur oldu; sonra birdenbire karşısına çıkan geniş ufka bir an bakakaldı. Şiddetli sıcak azalıyordu. Ilesiz mavi, büyüleyici gökyüzünde, hafif bir rüzgâr esiyordu. Solda, kan kırmızı Seille kayaları arasında, en küçük çamlara varıncaya kadar fark ediliyordu: sağa doğru, Sainte-Marche tepelerinden sonra, Viorne vadisi, gubun altın zerrelere içinde, göz alabildiğine uzanıyordu. Clotilde, Saint-Saturnin kilisesinin, yine şehre hakim, aynı altın pırılular saçan kulesine, bir an baktı. Tam, penceresinin önünden çekileceği sırada, gözüne ilışen bir manzara, onu, uzun bir zaman daha, dirsekleri pencere kenarına dayalı, orada alıkoymdu.

Bu manzara, tren hatının öte tarafında, eski gezinti yerinde, kaynaşan kalabalıku. Clotilde, hemen töreni hatırladı ve büyük annesi Felicité'nin aile şerefine gelecek nesle ulaşturmaya mahsus zafer anıtının Rougon Yoksullar Evinin ilk temel taşını koyacağını anladı. Bir haftadır muhteşem hazırlıklar yapılmıştı, gümüş bir tekeden ve gümüş bir mala-dan sözediliyordu: İhtiyar kadın, seksen iki yaşında olmakla beraber, kendisini göstermek, övünmek istediği için, bunları kendi eliyle kullanacakmış, diyorlardı. Onu, bir hükümdar gururu ile dolduran şey, bu münasebetle, Plassans'ı, üçüncü kez olarak fethetmesi idi; çünkü, bütün şehri, üç mahallenin üçünü de, kendi etrafında toplamaya, bir velinimet gibi eli altında biriktirmeye, kendisini alkışlamaya mecbur ediyordu. Gerçekten de, törende, Saint-Marc mahallesinin en asil kadınları arasında seçilmiş, himayeyi kabul etmiş kibar hanımlar, eski mahalleye mensup işçi birliklerinden bir temsilci heyeti, sonunda, Yenişehrin en şanlı kimseleri, avukatlar, noterler, doktorlar, üstelik de, aşağı tabaka halk, yabancı kıyafetlerini giyinmiş bir sürü insan bulunacak. oraya, bir şenliğe koşar gibi üşüşecekti. İkinci İmparatorluğun Kraliçelerinden biri olan, o yıkılmış rejimin matemini büyük bir gururla taşıyan o dul kadın, genç cumhuriyeti, kaymakamın şahsında, gelip kendisine teşekküre mecbur etmek suretiyle yendiği için, bu en üstün zaferden ötürü, belki daha mağrurdu. Önce,

yalnız belediye başkanının bir söylev söylemesi söz konusu idi; fakat, bir gün öncesinden beri, kaymakamın da bir söylev söyleyeceği anlaşılmıştı. Clotilde, o kadar uzakta, parlak güneşin altında, ancak, siyah redingotlardan ve açık renk tuvaletlerden oluşan bir kalabalık görüyordu. Sonra, bir müzik sesi yayıldı, rüzgâr, arasına, şehir bandosunun zil seslerini ona kadar getiriyordu.

Clotilde, pencerenin önünden ayrıldı, masanın üstünde kalan dikişini yerleştirmek üzere, geldi, büyük meşe dolabı açtı; bir zamanlar doktorun müsveddeleriyle ağzına kadar dolu iken bugün bomboş olan bu dolaba, çocuğun bezlerini yerleştirdi. Dolap, dipsiz, düzgün, apaçık bir ağız gibi duruyordu. Çıplak ve geniş raflarda, yalnız, ince kundaklar, küçücük zıbınlar, ufak şapkalar, ufak çoraplar, kat kat etek bezleri, bütün o ince çamaşırlar, henüz yuvadan çıkmamış, bütün o incecik yavru kuş tüyü vardı. Bir zamanlar, nice fikirlerin yığın yığın uyuduğu; otuz yıllık, inat dolu bir insan çalışmasının, taşkın bir kâğıt yığını halinde biriktiği raflarda, şimdi, ufacık bir yaratığın bezlerinden, sözüm ona giysilerinden, onu bir saat için koruyacak ve az zaman sonra artık kullanılmayacak olan ilk çamaşırlarından başka bir şey yoktu. Antika dolabın geniş bağrına, bu çamaşırlar, bir güler yüzlülük, bir tazelik vermiş gibiydi.

Clotilde, bir rafa kundakları yerleştirdikten sonra, büyük bir zarfın içinde, ateşten kurtarıp, oraya koyduğu dosya artıklarını gördü; Doktor Ramond'un daha bir gün önceki ricasını hatırladı. Ramond, bu artıklar arasında, bilimsel ilgiyi çekebilen, az çok kıymetli bir şey kalıp kalmadığına bir kere bakmasını rica etmişti. Üstadın kendisine bıraktığı, paha biçilmez müsveddelerin ziyan olmasından dolayı üzüntülüydü. Ölümünün hemen sonrasında, onunla yaptığı konuşmayı, son nefesinde, Pascal'ın büyük bir cesaret ve huzurla açıkladığı o geniş hipotezler bütününe kaleme almaya çalışmıştı; fakat, ancak, kısa bilgiler bulabiliyordu. tam etüdlere, günü gününe yapılmış müşahedelere, alınmış sonuçlara ve tespit edilmiş kanunlara ihtiyacı vardı. Zıyan edilen şeylerin telafisi imkânsızdı, yeniden işe başlamak gerekti, Ramond, elinde, yalnız ipuçlarından ibaret bilgiler bulunduğunu, yabancı ve budalaca bir facia ile, bütün çabası mahvedilen göçüp gitmiş önderin fikirleri ele alınıp onlardan yararlanılınca kadar, bilimin, en az yirmi yıl geri kalacağını söylüyor, üzülyordu.

Tek sağlam kalmış belge olan soy ağacı, zarfa iliştilmişti. Clotilde, zarfı olduğu gibi getirdi. beşiğin yanındaki masanın üstüne koydu. Dosya artıklarını birer birer çıkardığı zaman, bir tek sağlam müsvedde sayfası, herhangi bir anlam çıkabilecek bir tek tam not bile kalmadığını gördü. Aslında, buna, aşağı yukarı emindi. Yalnız, kağıt parçaları, yarı yarıya yanmış ve kararmış, birbirini tutmaz kırıntılar vardı. Fakat, bunları gözden geçirdikçe, bu eksik cümlelere, başkalarının hiçbir şey anlayamayacağı ateşle yarı yarıya kemirilmiş bu kelimelere kendisi bir ilgi duymaya başlıyordu. O fırtınalı geceyi hatırlıyordu. Cümleler tamamlanıyordu, bir kelime başı, şahısları, tarihleri, göz önüne getiriyordu. Maxime'in adını bu şekilde okudu; kendisine yabancı kalan, iki ay önce öldüğü haberini adeta duygusuz karşıladığı bu erkek kardeşin hayatını, tekrar görür gibi oldu. Sonra, babasının adını okuduğu, yazısı yok olmuş bir satır ona bir huzursuzluk verdi: çünkü, babasının, o berberin yeğeni, çok saf Rose sayesinde, oğlunun servetini ve konağının parasını, kendi cebine indirdiğini, kıza bol keseden bir ondalık verdiğini işitmişti. Sonra, daha başka isimlere, şu anda uykuya dalmış eski İmparator vekili amcası Eugene'in ismine; verem olduğu ve can çektiği, bir gün önce kendisine haber verilen Saint-Eutorpe papazı, kuzeni Serge'in ismine rastlamıştı. Her kağıt parçası canlanıyor, iğrenç ve kardeş aile, bu kırıntılardan, üzerinde yalnız bağlantısız heceler sıralanan bu kara küllerle tekrar doğuyordu.

O zaman, Clotilde, soy ağacını açıp masanın üzerine sermek merakına kapıldı. Bir heyecana tutulmuştu, bu çalışmalar ona büyük bir haz veriyordu; Pascal'ın son nefesini vermeden birkaç dakika önce, kurşun kalemıyla eklediği notları okuyunca, gözleri yaşardı. Kendi ölüm tarihini ne kadar cesaretle kaydetmişti! Çocuğun doğumunu haber veren titrek kelimelerde, hayata karşı duyduğu ümitsiz hasret, nasıl da hissediliyordu! Ağaç yükseliyor, dallara ayrılıyor, yapraklarını etrafa yayıyordu; Clotilde, dalmış, onu uzun uzun seyrediyor. Üstadın bütün eseri bu soy ağacının, kendi ailelerine ait bütün bu düzenlenmiş ve belgelendirilmiş ağacın içinde bulunduğunu düşünüyordu. Pascal'ın, her soy olayını açıklayan kelimelerini tekrar duyuyor, onun verdiği dersleri hatırlıyordu. Fakat, Pascal'ı en fazla çocuklar ilgilendiriyordu.

Etienne'in sürgündeki evliliğinden dünyaya gelen bir çocuğu hakkında bilgi almak üzere, doktorun, kendisine bir mektup yazdığı Noumea'daki bir meslektaşı, sonunda yanıt vermişti; yalnız, çocuğun cinsiyetini haber veriyor, kız olduğunu, sağlıklı görüldüğünü söylüyordu. Octave Mouret'nin, çok cılız olan kızını kaybetmesine az kalmıştı; halbuki, küçük oğlu, yine sağlıklı idi. Ama, asıl sağlıklı ve gülbüz, son derece verimli aile, yine Valqueyras'da, Jean'ın evindeydi. Onun karısı, üç yıl içinde iki çocuk doğurmuştu; üçüncüye de hamileydi. Çocuklar, bol güneşte, güzel toprakta, demir gibi yetiştiriyor; babaları toprağı ekip biçerken, anneleri, evde, çorba pişiriyor, çocukları arındırıyordu. O tarafta, yeni bir dünya yaratmaya yetecek kadar yeni özsular ve çalışma vardı. Clotilde, o anda, Pascal'ın, "Ah! Bizim aile, ne olacak, sonunda nasıl bir yaratığa dayanacak?" diyen sesini duyar gibi oldu. Son ince dallarını iyice uzatan soy ağacının karşısında Clotilde'in kendisi de hayale dalıyordu. Sağlıklı dalın nereden doğacağını kim bilirdi? Belki, beklenen akıllı ve kudretli insan orada filizlenecekti.

Hafif bir feryat, Clotilde'i düşüncelerden ayırdı. Beşiğin ekose perdeleri, bir solukla canlanıyor gibiydi; çocuk uyanmış, sesleniyor, kırmılıyordu. Onu, hemen kucağına aldı, neşeyle havaya kaldırdı, gurubun altın pırlınlı ışığı içine gömdü. fakat, küçük, güzel bir günün bu akşamı karşısında duygulanıyordu. Bulanık bakışlı ufacık gözleri, engin gökyüzünden öteye dönüyor, sürekli, karnı acıkmış bir kuş gibi, pembe ağzını alabildiğine açıyordu. Hem de, öyle ağlıyordu, uykudan uyandığı zaman öyle obur oluyordu ki, Clotilde, ona, yine meme vermek zorunda kaldı. Aslında, meme saatiydi; üç saattir, süt emmemişti.

Clotilde, tekrar geldi, masanın önüne oturdu. Çocuğu dizleri üzerine oturtmuştu; fakat, o, uslu durmuyor, daha fazla haykırıyor, sabırsızlanıyordu. Clotilde, bir yandan göğsünün düğmelerini çözerken, bir yandan da, gülümseyerek ona bakıyordu. Sütün, çok az şişirdiği ufacık, yuvarlak meme meydana çıktı. Çok biçimli ve genç bu çıplak kadın teninin narin beyazlığı içinde, memenin ucu, yalnız, hafif bir siyah hale ile çiçeklenmişti. Çocuk, memeyi hissetti; doğruluyor, dudaklarıyla aranıyordu.

Clotilde, onun ağzını oraya getirip dokundurunca, küçük, sevinçli, hafif bir homurtu ile ve yaşamak isteyen bir insan gibi, güzel, kuvvetli bir ıştırakla ona doğru atıldı. Olanca gücüyle, hırsıyla emiyordu. Önce, ufakık eliyle, memeyi avuçlamış, sanki ona, sahipliğinin damgasını vurmak, onu korumak, muhafaza etmek istemişti. Sonra, boğazını dolduran ılık sütün akmasından duyduğu zevk içinde, küçük kolunu, bir bayrak gibi, dimdik havaya kaldırmıştı. Clotilde, onu, bu kadar gürbüz ve kendi vücudundan gıda alır görerek, elinde olmaksızın gülümsemeye devam ediyordu. İlk haftalar, memesindeki bir çatlaktan dolayı çok canı acımıştı; şimdi bile, hâlâ, memede hassasiyet vardı; fakat, buna rağmen sütlerini verdikleri gibi kanlarını da vermekten mutluluk duyan annelere ait o sakin edasıyla, yine gülümsüyordu.

Korsajını çözüp, memesi, o anne çıplaklığı meydana çıktığı zaman, ona ait bir başka sır, en gizli ve en büyüleyici sırlardan biri de gözükte. Bu sır, yedi incili zarif kolye idi; Üstadın, o sefalet günlerinden birinde, o ateşli hediye verme deliliğiyle, onun boynuna taktığı, süt rengi yıldızlardı. Kolyeyi, boynuna taktığından beri, bir daha hiç kimse görmemişti. Bu hediye, onun namusundan, teninden bir parça gibi, çok sade, çok çocukça bir şeydi. Çocuk meme emdiği kadar, onu yalnız kendisi görüyor, rikkat içinde, ılık kokusunu korumuş gibi görüldüğü öpücüklerin hatrasını yaşıyordu.

Uzaktan gelen bir bando sesi Clotilde'i şaşırttı. Başım çevirdi, yandan vuran güneşle altın bir yaldıza bulanmış gibi görünen kırlara baktı. Ha! Evet, şu tören, tâ ötede, atılan temel taşı! Sonra, gözlerini tekrar çocuğa çevirdi, onun, bol bir ıştırakla meme emişini görmenin zevkine tekrar gömüldü. Dizlerinden birini yukarı kaldırmak için yanına bir küçük iskenle çekmiş, bir omzuyla masaya, soy ağacının ve kararmış dosya artıklarının yanına dayamıştı. Düşünceleri dolaşüyor, ilahi bir zevke dalıyordu; aynı zamanda, vücudundan en değerli kısmın, bu saf sütün, hafif şırıltılar çıkararak aktığını, bağrından çıkan sevgili yaratığı, gitgide daha fazla kendisine malettiğini duyuyordu. Çocuk dünyaya gelmişti; belki de kurtarıcı o olacaktı. Canlar çalınmıştı; bütün ahali, kundağa sarılı yavruya

gölümseyen. şenlik içindeki bütün tabiat peşlerinde olduğu halde. kâhinler yola çıkmışlardı. Çocuk, hayatını içerken, o, anne, geleceği göz önüne getirmeye, onu görmeye çalışıyordu. Kendini tamamen verecek onu büyük ve güçlü bir erkek yaptığı zaman, ne olacaktı? Evrenin sonsuz gerçeğinden bir parça öğretecek olan bir alim mi; ülkesine şeref taşıyacak bir komutan mı; veya, daha iyisi ihtirasları dindiren ve adaletin hükmünü yürüten bir önder mi? Clotilde, onu çok güzel, çok iyi, çok kudretli görüyordu. Bu, beklenen Mesihi dünyaya getirmiş olmak inancıydı. bütün annelerin hayaliydi; bu ümitte, her annenin, çocuğunun mutlaka başarılı olacağına inatla inanışında, hayatın tâ kendisini yaratan ümit. insanlığa daha iyi yaşamak gücünü veren ve daima tazelenen inanç vardı.

Bu çocuk kim olacaktı? Clotilde, ona bakıyor, benzerlikler bulmaya çalışıyordu. Alnı ve gözleriyle başının yapısındaki yüksek ve sağlam görünüş, hiç şüphesiz, babasına benziyordu. Çocuğun ince dudakları ile narin çenesini de kendisine benzetiyordu. Sonra, için için şüphelenerek, ötekileri, o müthiş dedeleri, orada, soy ağacında yazılı olanları, soy yapraklarını sürdürenleri araştırıyordu. Acaba, şuna mı, buna mı, yoksa şu ötekine mi benzeyecekti. Bununla beraber, huzur buluyordu; kalbi ezeli ve sonsuz ümitle öyle dolup taşıyordu ki, ümitsizlik gösteremiyordu. Üstadın kökleştirdiği, hayata karşı inanç, onu, cesaretle, sarsılmaz bir duruşla ayakta tutuyordu. Sefaletlerin, ıztırapların, faciaların ne değeri vardı? Sağlık, evrensellik çalışmada, bereketlendiren ve doğurtan çalışmadaydı. Aşkın sonunda çocuk varsa, eser, iyi eserdi. O taktirde, ortaya serilen yaralara rağmen, insan aşağılıklarının kara levhasına rağmen, ümit kapısı, tekrar açılıyordu. Hayat, adaletsizlik ve ıztırap ortasında, bu kadar ısrarla yaşandığına göre, iyi olduğuna inanmaktan vazgeçilmeyen hayat, yine devam ediyor, yine yaşıyordu.

Clotilde, önünde serili duran atalar soy ağacına, elinde olmaksızın bir göz atmıştı. Evet, tehdit, oradaydı; nice gözyaşları ve nice merhametlerle beraber bunca cinayetlerde, bunca çamurdaydı! En mükemmelle, en betterin bu harika birleşimi bütün efsaneleriyle ve bütün mücadeleleriyle, küçük ölçüde bir insanlıktı! İnsanın, bu kokmuş, sefil karınca yuvası bir yıldırımla süpürülüp gitmesi daha uygun olmaz mı? diyeceği geliyordu.

Sonra. bunca müthiş Rougon'dan bunca kötü Macquart'dan sonra. bunlardan bir tanesi daha dünyaya geliyordu. Hayat. sonsuzluğunun, cesur meydan okuyuşuyla. bunlardan bir tane daha yaratmaktan çekinmiyordu. Eserinde devam ediyor, hipotezlere kulak asmadan, sonsuz işine doğru yürüyerek, kendi kanunlarına göre çoğalıyordu. Yarattığı hastalara ve delilere rağmen. herhalde, günün birinde, sağlıklıların ve akıllıların da geleceğini ümit ettiği için yaratmaktan usanmadığına göre. ucubeler yaratması tehlikesini göze alarak yine yaratması gerekti. Hayat. sel halinde akan. devam eden ve baştan başlayan, bilinmez sona doğru giden hayat! İçinde yüzdüğümüz hayat, sınırsız bir deniz gibi, sürekli hareketli ve muhteşem. sonsuz ve çarpışan akıntılarla dolu hayat!

Clotilde. obur. minimini ağzın. vücudundaki özsuğu durmadan emdiğini hissederek mutlu. yüreğinde bir anne alçakgönüllülüğü duydu. Bu, bir dua, bir yakarış. bilinmeyen Tanrıya hitap eder gibi, bilinmeyen çocuğa hitap eden bir yakarış! Yarın var olacak olan çocuğa, belki doğmakta olan dehaya. gelecek neslin çekirdeğine, milletleri, şüphelerinden ve ıztıraplarından kurtaracak Mesihe! Mademki, milleti yeni baştan korumak gerekti, bu çocuk. acaba, o iş için gelmiyor muydu? O da çalışmaya tekrar girişecek, yıkılan surları onaracak, tereddütlü insanlara bir inanç gösterecek, içinde tek kanunun, çalışma kanununun mutluluğu sağlanacak olduğu adalet dünyasını kuracaktı. Karışık devirlerde Peygamberler beklemek gerekti. Yeter ki, gelecek olan yalancı mesih olmasın, yıkıcı şeytan, yeryüzünü, fazla yayılan çirkeften temizleyeceği müjdesi verilmiş hayvan olmasın. Sonra, hayat, herşeye rağmen devam edecekti; yalnız, öteki bilinmeyen çocuğun, velinimetin geleceği ana kadar, yine binlerce yıl sabretmek gerekecekti.

Fakat, çocuk, sağ memeyi bitirmişti; öfkelenildiğini görünce, Clotilde. onu çevirdi. sol memesini verdi. Sonra, açgözlü ufacak dişlerin okşayışı altında. tekrar gülümsemeye başladı. Ne olursa olsun, ümitliydi.

Yavrusuna süt yeren bir anne, devam eden ve kurtulmuş dünyanın örneği değil miydi? Clotilde eğilmiş. çocuğun ışık isteyen. hayran hayran açık. duru bakışlarıyla göz göze gelmişti. Bu küçük yaratık ne söylüyordu

da, Clotilde, onun, emip tükettiği memesi altındaki kalbinin çarptığını hissediyordu? Dudaklarının hafif emişiyle müjdelediği güzel sözler neydi? İçtiği bütün bu sütün kuvvetiyle, koca bir erkek olduğu zaman, kanını hangi dava uğrunda verecekti? Belki hiçbir şey söylemiyordu; belki de şimdiden yalan söylüyordu; buna rağmen, Clotilde, o kadar mutluydu ki, ona karşı öyle mutlak bir güvenle doluydu ki!

Uzaktaki bando mızıkasının zilleri, bir marş havasıyla tekrar çınladı. En parlak an, büyük an, Felicité'nin gümüş malasıyla, Rougon'lar şerefine dikilen anıtın ilk taşını koyduğu an gelmiş olsa gerekti. Pazar gününün neşeleriyle şenlenen, engin mavi gökyüzü, bayram ediyordu. Clotilde, ılık sessizliğin ortasında, çalışma odasının ıssız sakinliği içinde, küçücük kolu hayata hitap eden bir bayrak gibi dimdik havaya dikili hâlâ meme emen çocuğa gülümsüyordu.

SON

Naturalist yazarların öncüsü sayabildiğimiz Emile ZOLA, bu eserde bir doktorun Bilim ve tıp adına çalışmalarını net bir şekilde örneklendirmiştir.

Bugün bile bir çok meslekten insanlar özveriyle çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmaları yok etmek isteyen yobaz insanların bir çoğuda amaçlarına ulaşmıştır.

Günümüzde de gerçekleşen bu gibi olayların hazin bir belgesi olan doktor paskal, çarpıcı gerçeği gözler önüne sermektedir.